Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

SYDTHY ÅRBOG 2009

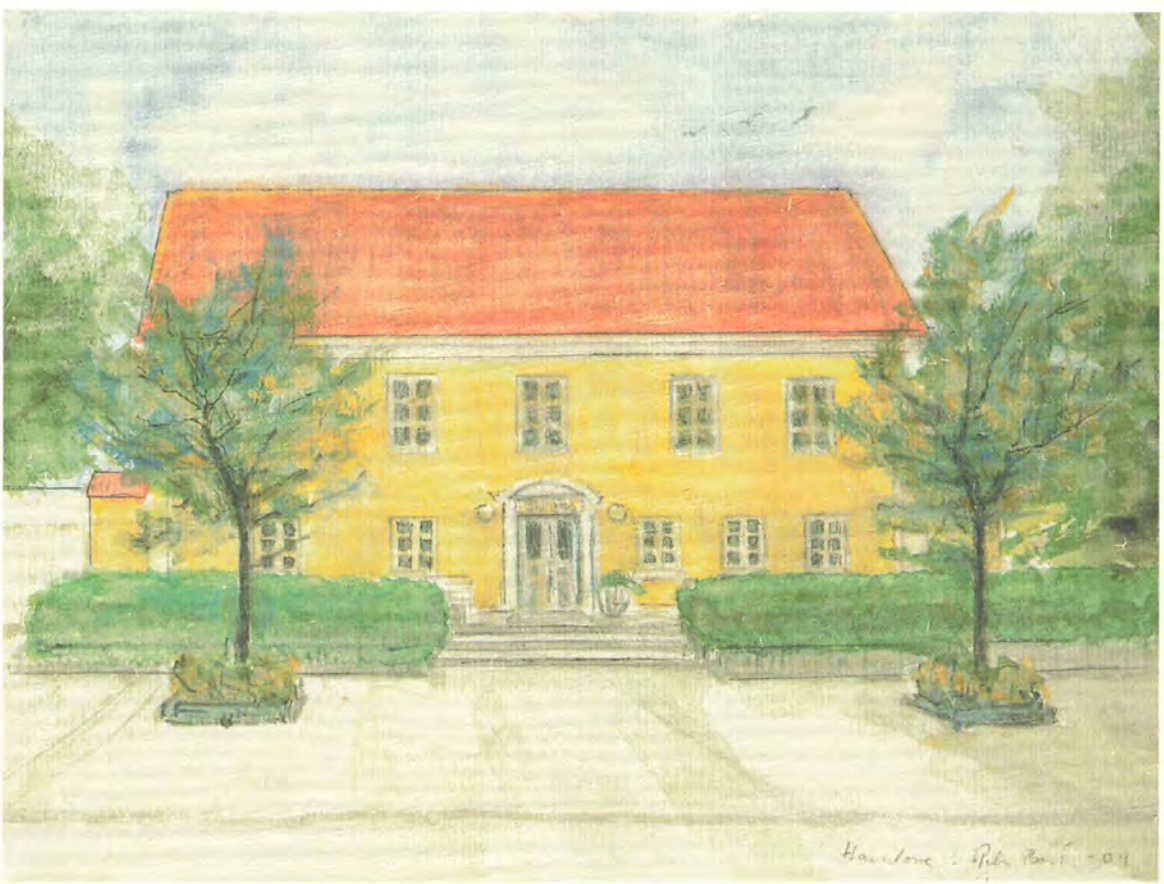

Udgivet af:
Bestyrelsen for Egnshistorisk Forening for Sydthy

Redaktionsudvalg:
Eigil T. Andersen, Ullerupvej 5, 7760 Hurup, tlf. 97 95 31 65
E-mail: eigil.andersen@karby.dk

Poul Martin Kjær, Valmuevej 3, 7755 Bedsted Thy, tlf. 97 94 53 92
E-mail: pmk@mail.dk

Ruth Thinggaard, Klostergade 34, 7770 Vestervig, tlf. 97 94 12 42
E-mail: r.wt@live.dk

Bestyrelsen for Egnshistorisk Forening for Sydthy
(se side 128)

EAN 978-87-88919-28-8
ISSN 0900 2103

Forsidemotiv:
Tinghuset i Vestervig - indviet 1833.
Maleri af Peter Bolt Larsen og Hannelore Ullrich

Bagsidemotiv:
Kirkemusikskolen i Vestervig.
Akvarel af Kresten Rusbjerg

Bogens typografiske tilrettelægning, sats, tryk og reproduktioner
er udført af Dantryk A/S - 97 95 20 00
Skriften er 10,6 punkt Garamond

Omslaget er Antik Cover og papiret Profi Silk 115 gr.

Indbinding er udført af Rounborgs grafiske hus

SYDTHY ÅRBOG 2009

Udgivet af

EGNSHISTORISK FORENING FOR SYDTHY

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord 5
Rettelser til sidste års årbog 6
Noget om flint
Jens Gert Kragh Møller (Skipper) 7
Thy Have- og Plantningsforening
Karl Meldgaard 13
Arrestforvarer Carlsen i Vestervig
Fortalt af Carla Lykke Olesen til Ruth Thinggaard 18
En "Engelskmand" i Vestervig
Ruth og Helge Thinggaard 22
Om slægten Dybdahl i Skyum
Else Grønlund 28
Herfra min verden går
Else Grønlund 32
Vandbygningsvæsenets bane på Agger Tange
Ole Edvard Mogensen 37
Konsortiejagt i Thy
Mie Buus 41
Pionererne på Bubbel Mark
Thomas Norskov Kristensen 53
Togvognen i Rønheden
Jørn Iversen 63
Mit DSB liv i Bedsted
Hans B. Neumann 70
Doveroddeminder 4. del, Spejderliv
Svend Erik Sund Laursen 79
Hurup Politikreds – landets mindste
Kay Bagger 83
Tilbage til prærien, dagbog fra USA
Morten Kyndby Holm 93
Historien om Klit, Fyrspillene i Sydthy
Kaj Nissen 97
Sommerudflugt til Fyrkat og Cirkusmuseet
Per Skaarup 101
Fra Museets arbejdsmark
Jytte Nielsen 103
Sydthy Egnshistorisk Forening
Eigil T. Andersen 107
Om Thyland, træskomænd og penge
Jan Fl. Scheel 109
Dagbog fra Lyngby under besættelsen, 4. del
Christian Madsen Nielsen 114
Kontakt til Foreningen 128

Forord

Egnens gamle kulturby Vestervig har stadig meget at byde på. Derfor har Sydthy Årbog i år valgt kunstneren Peter Bolt Larsen som mester i at gengive det gamle Tinghus på forsiden med bistand af Hannelore Ullrich, som i 2006 illustrerede omslaget på årbogen. Peter Bolt Larsen er født i Hjørring og uddannet malersvend på Hjørring Tekniske Skole. På skolen var det vigtigt at lære tegning og skyggevirkning, så den fremtidige færd som kunstner blev grundlagt her. Efter et par års ophold i England startede Peter Bolt Larsen på seminariet i Aalborg og blev færdig med læreruddannelsen i 1956. Det første job var på et børneforsorgshjem i Fredensborg, og i 1963 blev han ansat som konsulent ved revalideringen i Aalborg. Vestervig Skole søgte i 1964 et lærerpar, og det fik Erna og Peter Bolt Larsen. Her virkede de til 1986. Peter Bolt Larsen har deltaget i adskillige udstillinger og maler fortsat mange smukke billeder, som kan ses i atelieret på Margrethevej i Vestervig.

Kresten Rusbjerg er født i Struer 1918 og er mester for årbogens bagside. Kresten Rusbjerg er uddannet bygningsmaler, men siden han var stor nok til at holde på en blyant eller en pensel, har han mest været optaget af at tegne og male. Han er således autodidakt som kunstmaler.

Fra 1948-1975 var Kresten Rusbjerg i lange perioder på Grønland. Altid var akvarelblokken med i tasken på de mange ture i fjeldet.

I 1961 købte han "Bisgården" i Søndbjerg, Thyholm, og da den i 1800tallet havde været apotek, gav han den navnet "Apotekergården". Siden 1975 har han boet og arbejdet i Søndbjerg.

I 1988 overdrog Rusbjerg "Apotekergården" til hvad der fra 1990 blev Thyholms Egnsmuseum. I årenes løb har Kresten Rusbjerg besøgt og tegnet de fleste kirker på Thyholm og i Thy. Mere end 60 kirker er det blevet til.

Den smukke akvarel blev lavet som en plakat til en udstilling på den daværende Vestervig Musikskole, nuværende Kirkemusikskole, og da skolen netop i år har udvidet lokaliteterne og overtaget de smukke bygninger, var det naturligt at Kresten Rusbjergs akvarel skulle danne bagsidemotiv til dette års udgave af foreningens årbog.

Egnshistorisk Forening takker hermed de tre kunstnere for vel udført arbejde, samt for tilladelse til at offentliggøre motiverne.

Også i år, i skyggen af jubilæumsåret 2008, har flittige skribenter, repræsenterende et bredt udsnit af mennesker med interesse for "det der er sket", leveret læsestof indeholdende fortællinger om egne oplevelser, foreningsarbejde, politi- og arrestforvaltning, jagt, fyrspil, industri, festlige træsko- og engelskmænd, museums- og spejderliv, togdrift, dagbog, pionerer i landbruget og udvandring, alt sammen krydret med et rigt dokumenterende billedmateriale og omslagstegninger.

Rigt repræsenteret er livet i Vestervig med fortællingen om den "fandenivoldske" Engelskmand hvis næse for business, revolutionerede forretningslivets PR- behov for landsdelen, svingende til åndsfriske Carlas dejlige nostalgiske, men sande fortælling om arrestforvarer parrets liv i byen med tinghus og dommerkontor som får "jernbanebyerne" i Thy til at falme. En rød tråd går herfra til afdøde Kay Baggers fortælling om politietatens tilholdssted i Hurup, hvori berettes om mange gøremål blandt sogne- og strandfogeder. Billederne genoplever mindet om de gamle kendte skikkelige betjente Thousig, Carlsen og Nissen.

En helt anden oplevelse får læseren i fortællingerne og i billedmaterialet om Vandbygningsvæsenet baneanlæg og virke langs vestkysten fra, en dengang, Kabe Bro, til høfde 72 nord for Agger, med en afstikker til Krik Bro, og påtænkt teknisk mulighed for forbindelse til DSB's skinnesystem i Vestervig! Et skinnesystem der aldrig kom.

Læseren vil erfare at togdriften er yderligere rigt repræsenteret i dette års udgave af årbogen, i version af en fortælling om en udrangeret tog-

vogns forvandling til fritidshus ved Rønhede Plantage, til en glad skribents fortælling om sit liv og sit DSB liv i Bedsted.

Fortællingen om jagten på statens arealer er bygget op over en undersøgelse, støttet af Kulturarvstyrelsen, som Museet for Thy og Vester Hanherred i 2007 har foretaget. Den analyserer indgående jagtens betydning for samfundet, de første lejekontrakter, statens rolle, udsætning af urfugle og kronvildt, til en plantørs kvaler med håndhævelse overfor krybskytteri, for sluttelig at beskrive jagten i Thy som en næsten smittende familietradition.

Lænende sig op ad fortællingen om jagten i Thy kan beretningen om Plantningsforeningerne, hvis formål var at fremme træplantningen. Der fortælles rigt om de lokale foregangsmænd som satte deres fingeraftryk på starten af foreningerne og deres videre virke for plantningssagen, med en markant figur som Enrico Mylius Dalgas involveret.

Om thyboen, iværksætteren og træskomanden, Åge Rosendal Nielsen, Skyum, elev på Hurup Realskole og Sorø Akademi, stifter af "Verdensuniversitetet" i Skyum og engang husvært for det verdensberømte par, John Lennon og Yoko Ono, fortælles til læseren om en lokal, men international bondesøn med en stærk personlighed, af en nær medarbejder og ven. Begge med det fællestræk, at de var aldeles uinteresserede i pengesager men havde et fælles forhold til det smukke køn og træsko!

Årbogen byder på endnu en række små daglige oplevelser, fortalt i afdøde Christian Madsen Nielsens dagbog, fra sit liv i Lyngby. Også i dette års dagbog fortælles om 2. Verdenskrigs lokale og europæiske hændelser, som han har tilegnet sig gennem aviser og radio.

Imellem travl dagligdag, kortspil, og nu og da en aften ude med gutterne, har han sine bestemte meninger om datidens forrædere, besættelsesmagten og dens metoder.

Den forestående årstid inviterer læserne til at nyde dette års artikler og fortællinger, som til fulde lever op til foreningens formål: at formidle og fremme interessen for ægte lokal historie.

God læselyst ønsker
Redaktionen

Rettelser til artikler i årbog 2008

Redaktionen

Desværre har der i sidste års årbog indsneget sig et par fejl i teksten til billeder i to artikler, hvorfor teksten her gentages med de rigtige navne.

Doveroddeminder 3. del, side 72:
Fotoet af maleriet af den ældre kvinde: det er kromanden Jens Sund Laursens mor, ikke kone, som Ellen Raadal her har tegnet. Moderen hed Dorthe Marie Laursen, født Nielsen, og boede på Jegindø.

En kommis beretter fra Vestervig, side 75:
Det er ikke J. P. Trap, men kompagnonen den kendte købmand J. P. Bach, fotoet viser. Efternavnet er altså Bach, ikke Trap. Bach var født den 27. november 1844 på Mors og fik sin købmandsuddannelse hos købmand Laurids S. Trap i Nykøbing. J. P. Bachs kone var af den kendte slægt Breinholt og svigerfaderen ejede Spøttrup i Salling fra 1850 til 1875. Trap & Bach etablerede sig som købmænd i Vestervig i 1867. Kompagniskabet varede indtil 1875, hvorefter J. P. Bach fortsætter forretningen under eget navn indtil sin død 1916. I 1904 optoges søstersønnen Poul Jepsen som kompagnon.

Noget om flint

Af J. G. Kragh Møller, Ydby

En gang for mange, mange år siden sad en flintsmed på bakkerne ved Hov og så ud over Limfjorden.

Han havde lige udsøgt sig et par store, dejlige flintknolde fra flintminen og sad og funderede over mulighederne: Dolke, segl, pilespidser og glædede sig over alt det der kunne blive ud af sådan et par gode knolde. - Men der var også ildevarslende rygter at tænke på: folk sydfra talte om helt andre materialer, som ville slå flinten helt ud. Ville hele hans håndværk så forsvinde – og ville flinten helt miste sin betydning som en af samfundets vigtigste råvarer?

Tiden viste, at svaret egentlig blev "Ja", men nogle specielle nicher gjorde, at flintindustrien i bredeste forstand i dette århundrede kunne fejre 10.000 års jubilæum i egnen omkring Hov og egentlig også mange andre steder i Europa. Hvad var så det, der overlevede? Fyrtøjet holdt skansen, indtil tændstikken blev opfundet, og da porcelænet kom til Europa fandt man brændt flint som et velegnet råstof, indtil kaolinet gjorde sin entre. Den ældste flintovn i Danmark stod på Stevns og blev senere afløst af en på "Den Kgl. Porcelænsfabrik" i København, men omkring 1920 var det slut.

Men i 1930'erne eksperimenterede Thorvald Andersen i Næstved med at blande brændt flint i asfaltbelægninger og det lykkedes ham at skabe en lys asfaltvej, og det blev overlevelsesmuligheden for flintindustrien i området nordøst for Thisted, som dermed med rette kan sige, at her har der været flintindustri i 10.000 år.

På andre fronter klarede flinten sig nu også. På grund af sin hårdhed og kornenes kantede form er den et fortrinligt slibemiddel, så sandpapir og møllesten nød godt af det. Dens slidstyrke gjorde den velegnet til beklædning i kuglemøller o.l., hvor man ønskede en absolut jernfri formaling f. eks ved cementfabrikation, hvor man også brugte kugleflint som malelegemer.

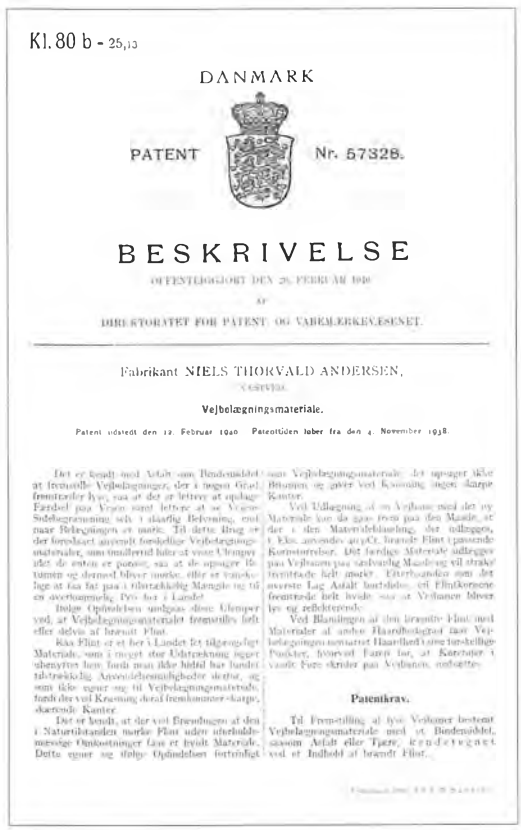

Kl. 80 b - 25,13

DANMARK

PATENT Nr. 57328.

BESKRIVELSE

OFFENTLIGGJORT DEN 28. FEBRUAR 1940

AF

DIREKTORATET FOR PATENT- OG VAREMÆRKEVÆSENET.

Fabrikant NIELS THORVALD ANDERSEN,

NÆSTVED.

Vejbelægningsmateriale.

Patent udstedt den 12. Februar 1940. Patenttiden løber fra den 4. November 1938.

Det er kendt med Asfalt som Bindemiddel at fremstille Vejbelægninger, der i nogen Grad fremtræder lyse, saa at det er lettere at opslage Færdsel paa Vejen samt lettere at se Vejen-Sidebegrænning selv i slaarlig Belysning, end naar Belægningen er mørk. Til dette Brug er der foreslaaet anvendt forskellige Vejbelægningsmaterialer, som imidlertid hiler at vaase Ulemper idet de enten er porøse, saa at de opsuger Bitumen og dermed bliver mørke, eller er vanskelige at faa fat paa i tilstrækkelig Mængde og til en overkommelig Pris for i Landet.

Ifølge Opfindelsen undgaas disse Ulemper ved, at Vejbelægningsmaterialet fremstilles helt eller delvis af brændt Flint.

Kaa Flint er et her i Landet let tilgængeligt Materiale, som i meget stor Udstrækning ligger ubenyttet hen, fordi man ikke hidtil har fundet tilstrækkelig Anvendelsesmuligheder derfor, og som ikke egner sig til Vejbelægningsmateriale, fordi der ved Kræsning deraf fremkommer skarpe, skærende Kanter.

Det er kendt, at der ved Brændingen af den i Naturtilstanden mørke Flint uden uforholdsmæssige Omkostninger faas et hvidt Materiale. Dette egner sig ifølge Opfindelsen fortrinligt som Vejbelægningsmateriale, det opsuger ikke Bitumen og giver ved Kræsning ingen skarpe Kanter.

Ved Udlægning af en Vejbane med det ny Materiale kan da gaas frem paa den Maade, at der i den Materialeblanding, der udlægges, f. Eks. anvendes 40 pCt. brændt Flint i passende Kornstørrelser. Det færdige Materiale udlægges paa Vejbanen paa sædvanlig Maade og vil strake fremtræde helt mørkt. Efterhaanden som det øverste Lag Asfalt bortslides, vil Flintkornene fremtræde helt hvide, saa at Vejbanen bliver lys og reflekterende.

Ved Blandingen af den brændte Flint med Materialer af andre Haardhedsgrad faas Vejbelægningen sonstaaet Haardhed i sine forskellige Punkter, hvorved Farer for, at Kørebaner i vaade Føre skrider paa Vejbanen, undsættes.

Patentkrav.

Til Fremstilling af lyse Vejbaner bestemt Vejbelægningsmateriale med et Bindemiddel, saasom Asfalt eller Tjære, kendetegnet ved et Indhold af brændt Flint.

Patentbrev

Men tilbage til flintbrænding! Hvis man skulle drømme om en lys vejbelægning på basis af asfalt, så skulle man have en hvid sten, der dels blev siddende i belægningen, altså hvor asfalten kunne klæbe den fast, og dels det stik modsatte for den del, der ragede op over belægningen. Der skulle asfalthinden forsvinde, så man kunne se de hvide sten! Det lyder som et paradoks, men af en eller anden grund, så kan brændt flint løse problemet, og det var det Thorvald Andersen fandt ud af.

Jamen, hvorfor var og er det nu så vigtigt med lyse veje?

Et gammelt ord siger: "I mørke er alle katte grå". Det vil med andre ord sige, at vort farvesyn svigter i mørke og dermed er alle de informationer, som vi får på grund af farveforskelle, ganske enkelt væk. Heldigvis kan vi stadig opfatte kontraster, så kunne vi skabe noget sort på noget hvidt, ville vi kunne opfatte det og reagere på det. En ting er altid sort, skyggen, så hvis den falder på en hvid flade, har vi en fin kontrast, men falder skyggen på en sort flade, er den usynlig. Dvs. at den skygge, og skyggen følger os jo altid, som en fodgænger kaster på vejen i lyset fra billygterne, kan man se på en lys vej, men ikke på en sort. Jamen, hvorfor kan vi ikke se selve fodgængeren? Nej, for hovedparten af befolkningen går for det meste i mørkt tøj uden reflekser, og det danner ingen kontrast til en sort vejbane, men selvfølgelig til den lyse vejbane. Derfor er det en meget dårlig ide, at vi har glemt det med de lyse veje!

Om natten indstiller vort øje sig på en meget højere lysfølsomhed. Det tager lidt tid, første trin nogle sekunder, men andet trin op til 20 minutter. Imidlertid er øjet indrettet, så det kun tager en brøkdel af et sekund at gå tilbage igen for at beskytte de meget lysfølsomme celler. Hvis vi møder en modkørende bil om natten, så bliver vort nattesyn ødelagt, men her kommer den lyse belægning også til hjælp, idet lysniveauet generelt er højere, og øjet er dermed ikke så følsomt for blænding.

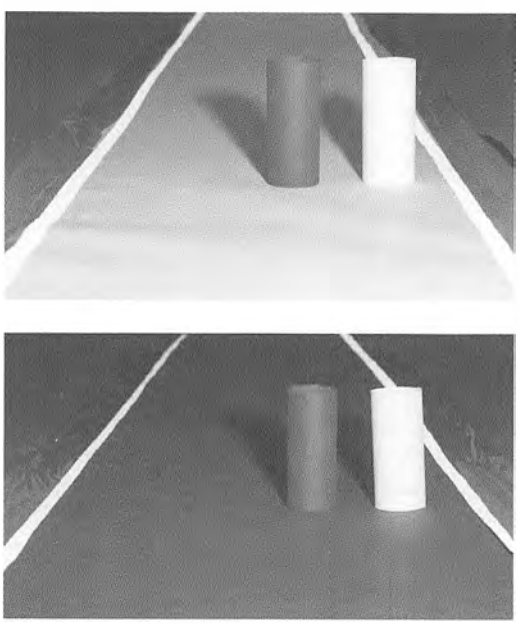

Modelforsøg, sort og lys vej

Hvis vejbanen er våd eller fugtig, forstærkes effekten af en lys vejbane kraftigt. Alle har prøvet hvordan en våd, mørk vejbane "sluger" lyset. Det gør den selvfølgelig ikke, der er nøjagtigt det samme lys, men der er intet til at kaste lyset tilbage, der mangler de små hvide sten til at reflektere lyset tilbage. Set over året er vejene faktisk våde/fugtige i halvdelen af tiden! Tænk på en regnbyge sidst på aftenen, så er vejen fugtig til næste morgen!

Det var situationen på ubelyste veje. Hjælper lyse vej også på veje med gadelys? Ja, i høj grad! For det første fordeles lyset bedre, de meget lyse pletter lige under gadelamperne bliver udjævnet, så der ikke er mørke områder mellem lamperne, hvor fodgængere kan skjule sig. Dernæst kan man spare halvdelen af energien, enten ved at sætte mindre pærer i, eller ved at halvere antallet af lamper og stadigvæk bevare det samme lysniveau, hvilket minimerer udledningen af CO_2.

Det blev indgående studeret på DTH[1] nu DTU[2], og Danmark blev et foregangsland på dette område. Det viste sig, at på ubelyste veje med lys belægning bliver opdagelsesafstanden til en forhindring, f.eks. en fodgænger, fordoblet, og da den mængde lys, der kommer tilbage til øjet er meget større end på en sort vej, så er man ikke nær så følsom overfor blænding fra modkørende. Begge fænomener er især udtalt i vådt føre.

Det var baggrunden for, at A/S "Luxol" oprettede flintbrænderier flere steder i Danmark og Tyskland til produktion af "Luxovit", og på baggrund af et solidt hjemmemarked fik "Luxol" en eksport i gang til mange lande i Europa. Salget var i høj grad understøttet af undersøgelser på DTU, idet "Luxol" på et tidligt tidspunkt indså værdien af et samarbejde mellem universiteterne og industrien.

Selve processen med at fremstille brændt flint er egentlig ganske enkel og har i princippet ikke ændret sig siden den første flintovn på Stevns i 1700-tallet. Først og fremmest skal man have

Flintsten - rå og brændt

egnede flintesten uden for mange urenheder og uden for mange andre slags sten. Flint er ejendommelig ved næsten kun at bestå af kvarts (SiO_2) i en særlig krystalinsk form. Rene mineraler har et højere smeltepunkt end blandinger, der består af flere mineraler f. eks. granit. I flint ligger krystallerne i tynde lag med et vandmolekyles afstand, så hvor utroligt det end lyder indeholder en flintesten en smule vand. Derfor springer den ved pludselig opvarmning i et bål, men hvis man kontrollerer opvarmningen, så springer den ikke, men skifter farve fra sort til hvid.

Det ser ud som noget hokus pokus, men de vandmolekyler, der sidder mellem krystallerne bliver drevet ud, og krystalfladerne kan så reflektere lyset, hvilket får øjet til at opfatte stenen som hvid. Den nødvendige temperatur for at drive vandet ud er 1000 til 1200° C, alt efter hvor hvid, man vil have stenen. Industrielt sker

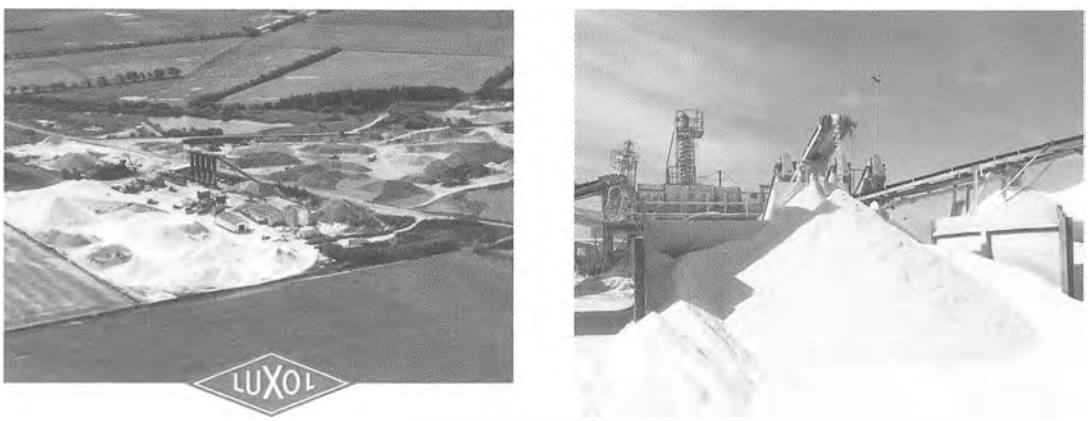

Fabrikken i Kløv Kær

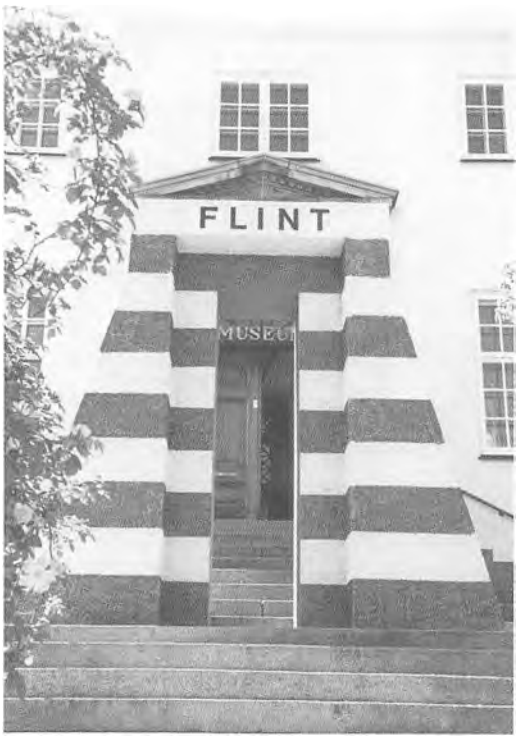

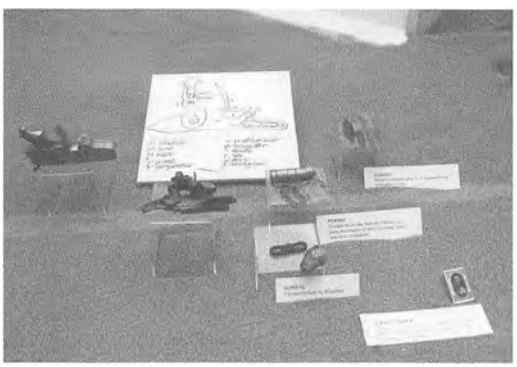

Flint fra forskellige tider - udstilling på Museet i Thisted

det ved at blande flintestenene med en eller anden form for brændsel f.eks. kul og så styrte blandingen ned i en slags højovn, hvor man kan fylde sorte sten og kul på foroven og tappe hvide sten ud forneden, når man altså en gang har tændt op, præcis som at fyre i en kakkelovn.

Derefter knuses stenene og sorteres ud i flere størrelser fra 2 mm op til 12 mm, klar til at blive blandet i asfaltmassen. Der var et godt og tilsyneladende stabilt marked i Danmark og Tyskland i mange år, men det danske marked vaklede, fordi man begyndte at prioritere økonomi højere end trafiksikkerhed, så det danske marked svandt ind, mens det tyske holdt sig bedre og stadig er et godt marked.

En noget speciel mulighed er dukket op i kølvandet på de senere års varmere vejr. I den arktiske region bl.a. på Grønland er der veje, der er bygget på permafrost. Her har det vist sig, at solen nu om sommeren kan gøre permafrosten

Betonelementer med fritlagt »Luxovit«

ustabil under en sort asfaltvej, så der er nu som forsøg lagt en strækning med "Luxovit", for at gøre vejen lys, så den kan reflektere og dermed få en lavere temperatur. Det kan dreje sig om 10^0 C, og det er nok til at beskytte permafrosten, men i øvrigt vil det under alle himmelstrøg gøre belægningen mere modstandsdygtig mod sporkøring.

Egentlig er det mærkeligt, at en ide, endda dansk, som er veldokumenteret og som fremmer meget aktuelle emner som trafiksikkerhed og energibesparelse og desuden nedsætter risikoen for sporkøring, så hurtigt kan gå i glemmebogen. Dette var dog realiteterne, så fabrikken i Kløv Kær måtte se sig om efter nye markeder.

Det første blev keramikindustrien i England, som var på jagt efter billigere råstoffer, og det viste sig, at den fineste fraktion af "Luxovit" kunne bruges. Det tog dog flere år at oparbejde det marked, men derefter hjalp det godt til med at få fabrikken på fode igen, ganske vist med en mindre produktion, men med en rimelig indtjening. Keramik lyder lidt sært i danske ører, men i England var det en stor industri. Den første fabrik "Luxol" kom i kontakt med fremstillede 70.000 tekrus om dagen, så det var noget ganske andet end det, vi normalt forbinder med keramik. Den brugte ca. 10 tons flint om dagen, så det var værd at interessere sig for.

Men kreativiteten arbejdede stadig på højtryk: Kunne vi ikke få lov at lave lyse veje, hvad så med vejstriber? Det blev en spændende udvikling, som desværre ikke solgte ret meget "Luxovit", men som gav anledning til, at vi nu har profileret markering, "Rumlestriber", langs alle større veje i Danmark og at systemet bl. a. bruges så langt væk som i Japan.

Striberne vakte interesse over hele verden, men da der ikke indgik "Luxovit" i de anvendte

stribemasser, blev det ikke nogen salgssucces for fabrikkens egentlige produkter, så det stod nu helt klart, at selve produktet måtte raffineres, bl.a. ved at tørre det og sigte det ud i finere fraktioner til specielle anvendelser, gulve, vejstribemasser, facadeplader m.m.

Bortset fra vejindustrien havde betonindustrien hele tiden været en stabil kundegruppe til betonelementer; men dog kun hvide! Kunne man ændre farven, så var der måske nogle nye muligheder der. Med gode venners hjælp lykkedes det at blande stenene med en keramisk glasur og brænde dem en gang til, så man praktisk talt kunne få alle de farver, man ville have. Det kostede mange eksperimenter og en del dristighed i starten, men nu er der en farvepalet til rådighed, så betonhuse ikke længere behøver at være grå og kedelige, takket være "Collux", som blev navnet på det nye produkt. Der blev bygget en primitiv roterovn til forsøgene, og det lykkedes at undgå, at stenene blev klistret sammen til en stor klump, idet de heldigvis brækkede fra hinanden når de kølede af. Senere er der bygget et helt produktionsafsnit, så "Collux" indgår nu i "Luxols" faste sortiment.

Klubben af flintbrænderier er lille og eksklusiv: Der er flintbrænderiet i Kløv Kær, "Luxol", nord for Thisted og et i Frankrig i Cayeux-sur-Mer ved kanalkysten, så det er absolut en specialitet vi har her i Thy, - måske mere kendt ude i verden end lige her omkring.

Det var lidt af "Luxols" historie, skrevet af en gammel pensionist, og opdateret af de nuværende medarbejdere, med håbet om at dette ret enestående stykke industrihistorie, kunne være af interesse for denne årbogs læsere, selv om historien egentlig foregår i Nordthy.

Fliser fra »Luxovit« i kirkerum.
Fotos: Knud E. Jensen, Heltborg

Fodnote:
[1] Danmarks Tekniske Højskole
[2] Danmarks Tekniske Universitet

Thy Have- og Plantningsforening

Af Karl Meldgaard, Hvidbjerg, Thyholm

Thy Have- og Plantningsforening blev stiftet på et møde afholdt på Hotel Royal i Thisted den 25. januar 1888. På dette første møde, hvor amtsfuldmægtig, senere herredsfoged i Vestervig, C. B. V. Hansen, motiverede hensigten med mødet, vedtoges med nogle ændringer det af sagfører Johnsen udarbejdede udkast til love for foreningen.

I § 1 står der: Foreningens formål er at fremme træplantning samt havebruget i Thy, først træplantningen navnlig omkring huse, gårde og marker, dernæst havebruget, særlig den del der giver materielt udbytte.

I hver sognekommune i Thy skulle der vælges en kredsforstander, der skulle videresende plante bestillingslisterne til formanden.

Det blev en forening der mødte en del skepsis i starten, men senere blev værdsat. Foreningen blev epokegørende for vores natur og klima, og dens arbejde bevirkede store ændringer i det thylandske landskab.

Da foreningen blev stiftet, var det i særlig grad amtsfuldmægtig C. B. V. Hansen, Thisted der var den drivende kraft i planlægningen af foreningen. Han havde også formået at få dygtige og indflydelsesrige mænd som medstiftere og medarbejdere.

Hvem var han egentlig denne etatsråd Hansen, der havde en glødende interesse for plantningssagen, en interesse der i høj grad blev omsat i handling? Han var amtsfuldmægtig og amtsbogholder i Thisted fra 1876 – 1890. Herefter blev han udnævnt til By- og Herredsfoged på Mors, hvor han virkede i perioden fra 1890 til 1901. I denne periode medvirkede han til oprettelsen af Legindbjerge plantage. Fra 1901 og til 1908 var han herredsfoged i Vestervig.

Den nystartede forening tog straks energisk fat på arbejdet.

Allerede den 15. marts samme år afholdtes et offentligt møde i Thisted med Hedeselskabets daværende direktør, oberstløjtnant E. Dalgas

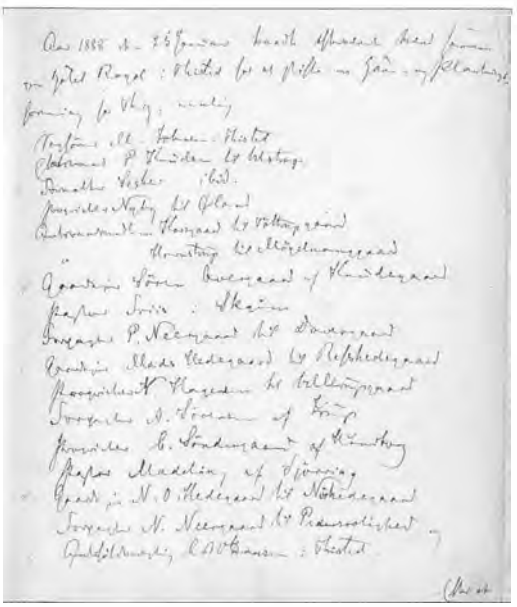

Protokolside fra starten af foreningen i 1888

som taler. Ved denne lejlighed blev der også holdt et instruktivt foredrag for foreningens nyvalgte kredsforstandere.

Mødet startede med at Dalgas blev udnævnt til æresmedlem af Thy Have- og Plantningsforening. Enrico Mylius Dalgas var militærmand med rang af oberst og stationeret på Viborg kaserne.

Krigen i 1864, hvor vi tabte den nordlige del af Sønderjylland, bragte reformatoren Dalgas frem i rampelyset. Han blev født i 1828 og døde i 1894 og blev meget kendt på de skelsættende ord, som fik betydning for hederne og landskabet i det hele taget i Danmark:

For hvert et tab erstatning findes
hvad udad tabes, det skal indad vindes.

Det var navnlig som stifter af Hedeselskabet, Dalgas blev kendt. Han havde en utrolig viden om opdyrkning og tilplantning af de jyske heder, om hvilke emner han fik udgivet bøger

Enrico Mylius Dalgas.
Venligst udlånt af Hedeselskabet

samt holdt utallige foredrag rundt omkring i landet.

I 1872 var han også medstifter af Det Jyske Haveselskab og argumenterede for, at en god have også krævede et godt læhegn.

Han prøvede også rent politisk at få indflydelse på udviklingen, blev valgt ind i Folketinget i 1876 for partiet Højre, men nedlagde efter få måneder sit mandat; det politiske arbejde passede ikke til hans temperament. Han var en mand med stor myndighed, parret med en stærk viden.

Dover Skov

Foreningen var meget aktiv lige fra starten. Den 21. maj i stiftelsesåret 1888 anmodede foreningen Thisted amtsråd om at indtræde som interessent i et påtænkt plantningsinteressentskab i Boddum – Ydby kommune omfattende 350 tdr. bygsædeland. Andragendet motiveredes med, at Hedeselskabet havde lovet at lønne en plantningsmand ved plantagen. I et møde den 25. maj vedtog amtsrådet at indtræde som interessent i plantningsselskabet og hertil i ti år at yde et beløb på 1000 kr. årligt.

Dermed var grundlaget for A/S Dover Plantage tilvejebragt, og den 15. september afholdtes stiftende generalforsamling i Ydby, ved hvilken lejlighed kommunen tegnede sig for et aktiebeløb på 2000 kr. medens de private aktionærer tegnede sig for aktier a´ 50 kr. hvilket beløb skulle indbetales med 5 kr. årlig i løbet af 10 år – et talende udtryk for pengenes værdi dengang.

De lodsejere som skulle afstå jord til plantagen indgik i en ordning med at tage aktier i plantagen som betaling for jorden. Bestyrelsen fik også Hedeselskabet med på ideen så det købte "Hovmarksgård" til skovridergård.

I 1889 anlagde foreningen et prøvehegn hos gårdejer Søren Overgaard, "Nørre Knudsgaard", Sennels, som også stod som en udmærket agitator for plantningssagen; senere blev der også lavet et prøvehegn i Hurup.

Den første planteskole i Thy

En anden mand som virkede for plantningssagen i Thy var gartner Kr. Poulsen.

Når man som ny mand kommer til Vestjylland skal man så hurtigt som muligt lære sig de særlige forhold som gør dig gældende også indenfor skovbrug og læplantning.

Gartner Poulsen købte i 1918 sit eget lille husmandssted ude i Hou og startede her egen planteskole. Allerede i 1922 begyndte han at levere planter til Thy Have- og Plantningsforening og vel at mærke vellykkede og interessante træarter, der passede godt i læhegnene og kunne stå for vestenvinden.

Gartner Poulsen er på forskellig vis blevet hædret for sin indsats som plantningsmand, idet han har fået medaljen "For Landboflid fra Foreningen af Jyske Landboforeninger". I 1940 fik han også af plantningsforeningen en sølvske.

Træfattige Thy

Det er kun tohundrede år siden, at haver var en sjældenhed i Thy, og skov overhovedet ikke fandtes. Man kunne gå fra sogn til sogn og knap finde et træ. Haver som de kendes i dag, traf man kun ved en del præstegårde og herregårde, men ellers var der kun enkelte forblæste pil og hyldebuske.

Det var den almindelige tro, at træer ikke kunne gro i Thy, dertil var vinden for barsk, havgusen for ond.

Thy Have- og Plantningsforening har navnet efter samarbejdet med Jysk Haveselskab, gennem hvilket man kunne få frugttræer til halv pris. Dette samarbejde varede ved til 1933, da træer og buske kunne fås i tilstrækkelig mængde fra thylandske planteskoler.

Som et eksempel på de årlige uddelinger, blev der i 1934 uddelt 2036 frugttræer og 2072 frugtbuske.

Først i 1900 tallet var landets økonomiske kår forbedret efter de forestående strenge tider, så også fra privat side blev der arbejdet på at fremme træplantningen.

To plantningsforeninger

Der eksisterede sådan set to foreninger. Den ene "Thy Have- og Plantningsforening" var fra 1888 og ejede nogle legater, og der var årligt et beløb til plantningssagens fremme. Den anden "Thy Plantningsforening" var startet i 1922 og fungerede bedre; det var den samme bestyrelse, der stod for begge foreninger.

Det var den første forening, der havde midlerne og den anden forening, som brugte dem. På grund af nogle indviklede fundats – bestemmelser, så måtte det fungere som to foreninger, medens der i realiteten kun var tale om en.

Loven om fundatsbestemmelser var stramme.

Det kunne realiseres, selvom det måske ikke altid var efter lovens bogstav. Der blev gjort mange forsøg på at få det lavet praktisk, men det strandede altid på fundatsbestemmelser, som er vanskelige at røre ved, idet ændringer både skal til amtsråd og ministerium, men senere i 1988 fik vi lov at lægge de to foreninger sammen, under navnet "Thy Plantningsforening af 1988".

Hvor kom så disse legater fra?

I 1889 fra sognepræst J. N. Sloth i Visby en gave på 100 kr.

1897 fra generalkonsul Pontoppidan Hamborg en aktie i Morsø Bank på 500 kr.

1900 modtager foreningen fra en anonym giver 5 aktier à 100 kr. i aktieselskabet "Steen Blicher".

1904 Sognepræst John Vogelius Stenstrup og hustru mindelegat på 5000 kr. i Kreditforenings obligationer.

1915 modtages fra sagfører Konsul Johnsen, Thisted et legat 2000 kr.

1959 testamenterede landinspektør Niels Smed Søndergaard 49.000 kr. i gode solide aktier.

1961 testamenterede Petrus Overgaard gården "Nr. Knudsgaard", Sennels, hvor der blev 70.000 kr. i behold.

I 1964 var foreningen ejer af 130.000 kr., vel nok den mest velhavende plantningsforening i Danmark.

Forklaringen på de store legater beskrives efterfølgende.

Engang i midten af 1950erne meddelte skovrider Jensen at landinspektør N. Smed Søndergaard, Thisted, havde talt om, at han eventuelt ville testamentere et beløb i form af aktier til Thy Have- og Plantningsforening, men det var et problem, at få fundatsen lavet tilfredsstillende.

Skovrideren rejste til Thisted flere gange for at drøfte det med Smed Søndergaard, og der blev lavet et udkast til fundats, men enighed mellem de to herrer kunne ikke opnås. Skovrideren henvendte sig så til formanden Poul Pedersen, Smerup, Thyholm og sagde at han nu var træt af at arbejde med den sag. Der gik ikke lang tid, så ringede Smed Søndergaard til Poul Pedersen, om han kunne komme til Thisted.

De snakkede en hel eftermiddag for at lave et udkast til en fundats, som ville være en god støtte til plantningssagen, hvis det kunne blive til virkelighed.

Meget interessant var det også for Poul Pedersen at sidde og drøfte sagen med en original inkarneret ungkarl.

De blev enige om udformningen. Der var nu

lidt penge at arbejde med, og der blev givet tilskud til plantning ved sportspladser o.l.

Smed Søndergaard var en meget dygtig landinspektør, og der havde været optræk til, at han skulle have været indstillet til ridderkorset som fortjeneste for hans indsats i Thisted by og ved jordfordeling og andet. Resultatet blev, at han fik ridderkorset som han var meget stolt af.

Skovrider Jensen fik udgivet bogen "Læ"

N. Smed Søndergaard havde nævnt den tanke, at de mange artikler som skovrider C. F. Jensen havde skrevet i dagspressen helt fra 1932 om læ og dets betydning for landbrug, havebrug, husdyr, bygninger m.v. egentlig burde samles og udgives i bogform.

Det var skovrideren selvfølgelig meget interesseret i, og samarbejdet mellem Søndergaard og C. F. Jensen kom atter i gang, og i sit testamente bestemte Smed Søndergaard, at legatet skulle forhøjes med 20.000 kr.

Bestyrelsen blev enig om, at den bedst kunne vise sin taknemlighed overfor Smed Søndergaards store gave til foreningen ved at virkeliggøre hans ønske om, at få C. F. Jensens artikler udgivet i bogform og tilegne bogen i mindet om N. Smed Søndergaard.

Bogen kom til at hedde "Læ" og udkom i 2000 eksemplarer. Det kostede i alt 24.000 kr. at få bogen udgivet.

Universalarving til en gård

Det andet store legat kom som en stor overraskelse, da gårdejer Petrus Overgaard i "Nr. Knudsgaard", Sennels, i sit testamente gjorde Thy Have- og Plantningsforening til sin universalarving. Det vil sige, at Plantningsforeningen skulle have det der blev i behold, når testamentets øvrige bestemmelser var opfyldt.

Petrus Overgaard var ugift, og han havde fået den ide, at han på den måde bedst kunne ære sine forældre og særlig sin far, der havde været interesseret i plantning.

Han syntes han skyldte sin far så meget, da denne lod ham blive i fødegården på meget gode betingelser.

Efter Petrus Overgaards død i 1960 skulle gården sælges. Den var på ca. 70 td. sæde og blev solgt til 300.000 kr. Der blev gjort nye lån i gården. Resultatet for plantningsforeningen blev ca. 70.000 kr. i 5 % kreditforeningsobligationer. Sagfører Hove, Thisted, blev overdraget at skrive skøde og sørge for at testamentets bestemmelser blev overholdt. Der var en lang liste med navne, mest gamle tjenestefolk, som skulle arve nogle hundrede kroner hver.

Mindestenen

Det blev også drøftet i bestyrelsen om man ikke burde vise sin taknemlighed overfor befolkningen omkring "Nr. Knudsgaard", og da der lå en stor sten ved fjorden på gårdens mark, syntes bestyrelsen, det ville være en god ide, at få den flyttet til en egnet plads ved gården.

Der skulle en inskription på stenen, og følgende blev indhugget i stenen.

Gårdejer R. af D. Søren Overgaard
Nr. Knudsgaard, Sennels
Han plantede Hegn om Mark og Gaard
og Skov på nøgen Hede
I Knudsgaards Jord som Bauta står
jeg her hans navn at frede.
Fra Slægt til Slægt skal Mindet gå
om hvad han gav sin Egn
og Træ ved Træ skal stedse stå
som rette Plantnings Tegn.

I 1950 blev et areal ved Oddesund tilplantet, som lå meget udsat for blæsten. Det resulterede i at ca. 50 meget attraktive sommerhusgrunde kunne udstykkes. En beplantning som Dyrlæge Toft, Thisted, var med til at planlægge.

Dialekt problemet

Som alle vidste dengang, kunne der jo ikke avles æbler langs kysten af Vestjylland på grund af klimaet.

Hvert år i oktober måned blev der holdt et stort hestemarked i Hvidbjerg. Så var der en frugtavler fra Fyn, der havde fået den tanke, at der var nok gode muligheder for salg af frugt sådan en dag. Han havde fået lov til at stille en salgsbod op foran et af husene på pladsen; han kom tidlig om morgenen, for at have frugtkasserne parate. Der blev efterhånden liv inde

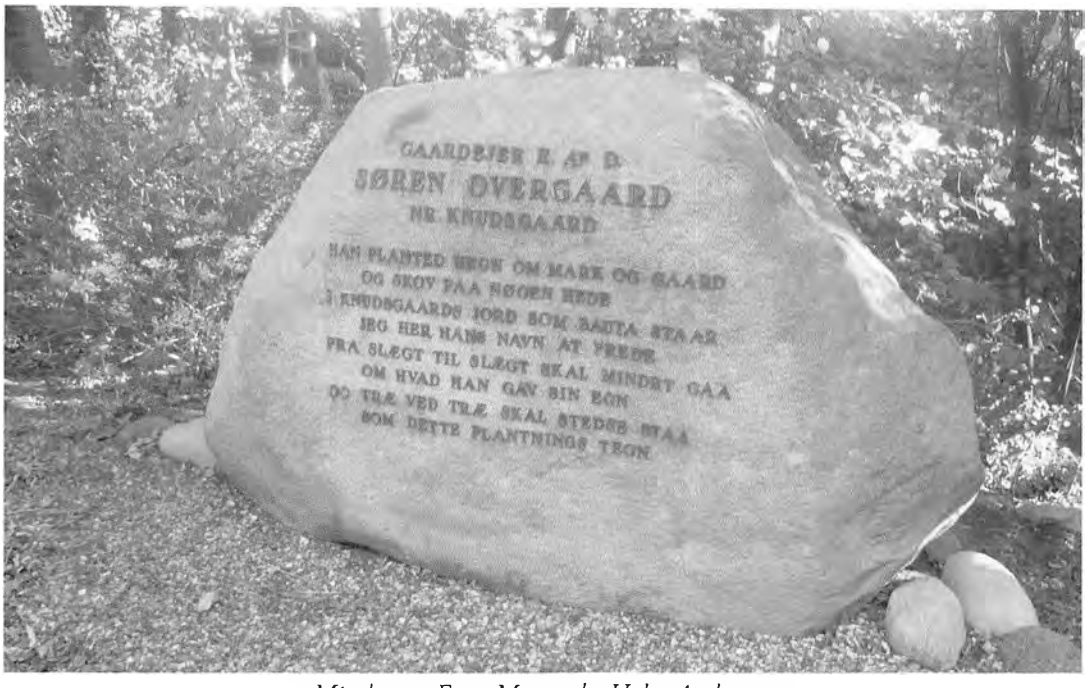

Mindesten. Foto: Margrethe Holm Andersen.

i huset, og da konen kom udenfor, og så de mange kasser æbler, gav det et sæt i hende af forundring. Det fik fynboen til at sige, jeg kom vel ikke til at kyse dig (dialekt: forskrække dig). I det samme kom manden også ud, han opfattede det sådan at fynboen ville kysse konen, så han sprang hen og gav frugthandleren en ordentlig lussing, og der opstod håndgemæng og der blev først ro, da landbetjenten kom!

Ved Foreningens 50 års jubilæum i 1938 blev der udgivet et lille mindeskrift om Foreningens første 50 år, forfattet af daværende skovrider C. F. Jensen, som interesserede med fordel kan læse.

Der har altid været en skovrider tilknyttet foreningen

Regnskabet blev ført i mange år af skovfoged Knudsen Pedersen, Hurup, som også havde tilsyn med skovene. De to arbejdsledere K. Moth, Ydby, og K. Stoppe, Thisted, startede begge i det flyvende korps, derefter blev de konsulenter i læplantningslaugene helt frem til deres pensionering i 1980.

Nu er tiden løbet fra en plantningsforening, laugene har overtaget dens funktioner, som styres af regionerne.

Vores formue har inflationen udhulet, og administrationen er også blevet dyrere.

Bestyrelsen har i en menneskealder bestået af Erik Vendelboe, "Bubbel", Poul Karlshøj, Thisted, og Karl Meldgaard, Hvidbjerg, samt en repræsentant fra hver af de to landboforeninger.

Fonde kan man ikke sådan nedlægge, det skal gå igennem mange sagsbehandlere på alle mulige niveauer. Pengene skal gives til de ønsker, som legatets stiftere har bestemt.

Ved generalforsamlingen i marts måned 2007 blev det besluttet, at foreningen skulle nedlægges.

Det er vemodigt at nedlægge foreningen. Som det fremgår af historien var Thy Have- og Plantningsforening rig på begivenheder og resultater. En forening der har haft berøring med mange mennesker og givet grobund for et smukt landskab og som har en historie bag sig på 120 år.

Arrestforvarer Carlsen i Vestervig

Fortalt af Carla Lykke Olesen, Vestervig til Ruth Thinggaard, Vestervig

Året hed 1909 da Carlas mor og far indgik ægteskab. Faderen var ansat ved Vridsløselille Statsfængsel som fængselsbetjent. I 1921 blev Carlsen opfordret til at søge jobbet som arrestforvarer i Vestervig og blev antaget til den mere attraktive selvstændige stilling.

Carla erindrer, at hendes mor var meget bedrøvet over, at de skulle flytte til denne helt

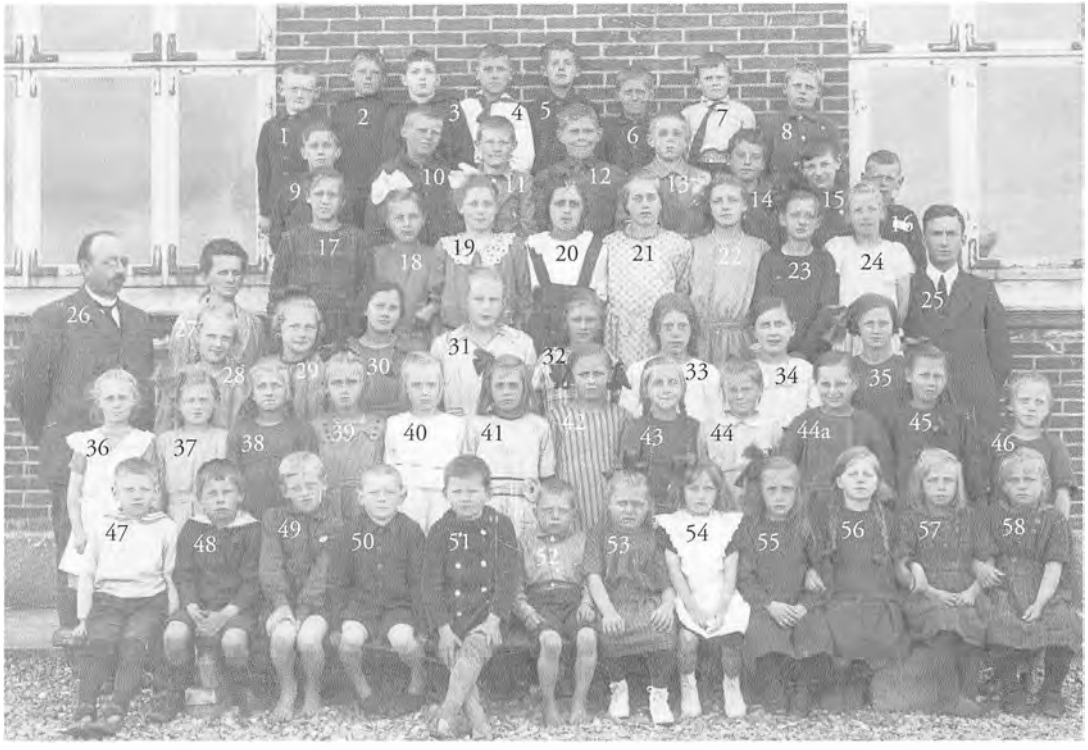

Skolebillede: 1? 2? 3? 4? 5 Carl (Calle) Mortensen (landpost Mortensen). 6? 7 Viggo Overgaard (tømrerm. Overgaard). 8 Knud Christiansen (elektriker Christiansen). 9? 10? 11? 12 Erik Toft (læge Toft). 13 Holger Lassen (købmand Lassen). 14 Vagner Mortensen (lagerforvalter Mortensen, Trælasten). 15? 16? 17? 18 Martha Gjelstrup (skrædderm. Gjelstrup). 19 Bertha Lassen (købmand Lassen). 20 Betty Jensen (urmager Jensen - senere gift Aldershvile). 21 Erna Madsen (skomagerm. Madsen). 22 Karla Pallesgaard (malerm. Pallesgaard). 23 Maren? 24 Laura Mortensen (landpost Mortensen) 25 Lærervikar. 26 Lærer Johannsen. 27 Fru Lærer Johannsen. 28 En datter fra "Teglgaarden". 29? 30 Anna Mortensen (lagerforvalter Mortensen, Trælasten). 31 En datter fra "Teglgaarden". 32 En datter fra telefoncentralen. 33 Carla Carlsen (arrestforvarer Carlsen - senere gift Lykke Olesen). 34 Karen Andersen (gdr. Andersen "Toppenbjerg"). 35? 36 Ingeborg Lassen (købmand Lassen) 37? 38? 39 Else fra telefoncentralen - senere gift Ringgaard. 40? 41 Hedvig Clemmensen (murer Clemmensen). 42 "Visse" Christiansen (elektriker Christiansen). 43? 44? 44a Ebba Toftdahl (måske datter af malerm. Toftdahl.) 45 Kirsten Købke (jordemoder Købke). 46? 47? 48? (søn af lagerforvalter Mortensen, Trælasten).

ukendte egn af landet; moderen græd da venner og bekendte kom for at sige farvel og ønske held og lykke.

Da det nye arrestforvarerpar flyttede ind på Thinghuset i Vestervig var Carla 9 år. Den afbrudte skolegang blev nu genoptaget i Vestervig. Her var der ca. 50 elever og som i andre landsbyskoler var der flere årgange i samme rum.

Skønt fru Carlsen var skeptisk ved at flytte til Vestervig, blev hun meget glad for byen og jobbet som arrestforvarerfrue – eller som Carla korrigerer - arrestforvare*kone*. Dette indebar mange ting blandt andet madlavning til de 4-5 arrestanter. Fru Carlsens mad var så god, at det fristede tidligere arrestanter til at begå en mindre kriminel handling. De kom så til døren i håbet om at få et par døgn i det fortrinlige pensionat "Gitterly".

Maden blev serveret i cellerne. Hver celle var opvarmet med kakkelovn som blev forsynet med brændsel fra den lange gangpassage. Brændselet var tørv og brunkul, og Carlsen tørrede de fugtige tørv i køkkenets komfur. En ung pige var ansat for at hjælpe med diverse. Carla fortæller, at der blandt de indsatte af og til var "en tolle én", altså et aldeles fredeligt gemyt. Den slags adfærd blev præmieret med, at der næsten var "åbent hus" i cellen, så den pågældende kunne selv hente sin mad i køkkenet.

Af det mere dramatiske erindrer Carla dengang hendes far blev forulempet af en arrestant som i forbindelse med servering af mad klagede over den dårlige madras. Da Carlsen bøjede

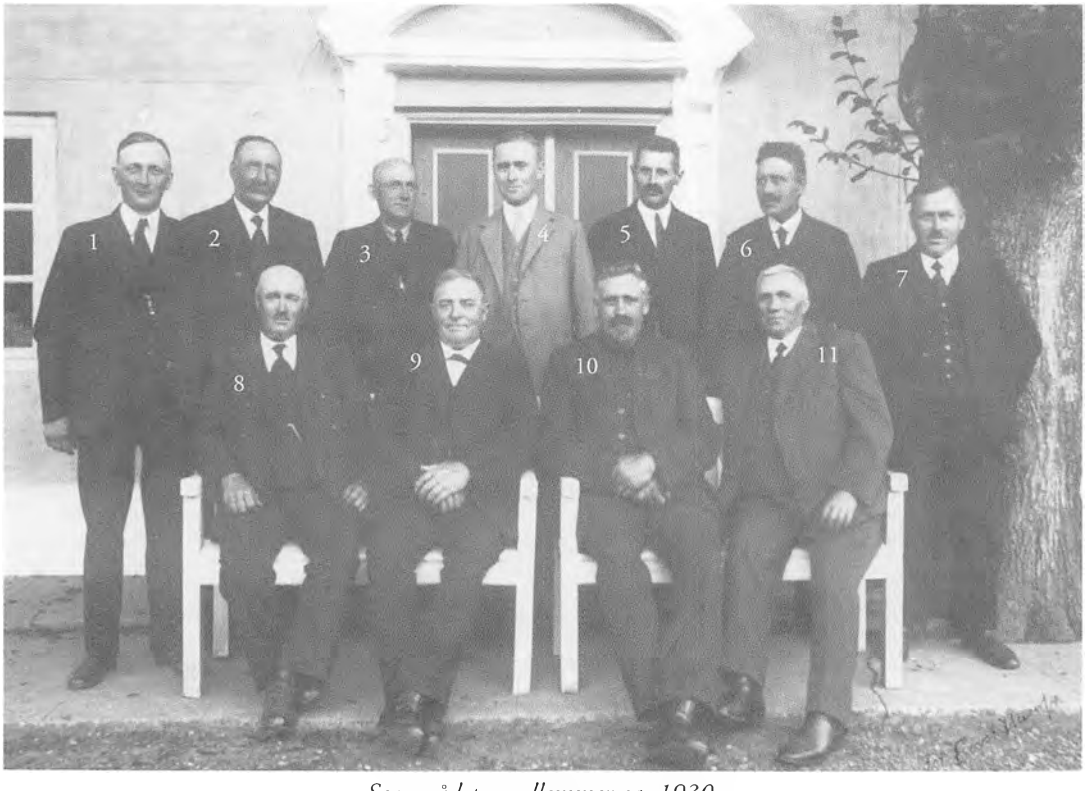

Sognerådets medlemmer ca. 1930.
1 Gdr. N. C. Frøkjær, "Gårdhusmølle". 2 Ukendt fra Thyborøn, 3 Ukendt fra Thyborøn, 4 Dommerfuldmægtig Hansen. 5 Gdr. Knud Knudsen, Villerup, 6 Ukendt fra Thyborøn. 7 Smedemester Hyldahl, Vestervig. 8 Ukendt fra Thyborøn, 9 Smedemester, senere postkontrahent Tandrup, Vestervig, 10 Gdr. Holger Schelle "Nørbo". 11 Gdr. Erik Andersen, "Fjordgården".

sig for at se om reklamationen var berettiget, kvitterede fangen med at give arrestforvareren et nakkedrag og stjal nøglen til alle cellerne. Noget chokeret fandt fru Carlsen lidt senere sin lettere sårede mand liggende i cellen. Politiet blev tilkaldt, fandt den flygtede sovende hos slægtninge og bragte ham atter under lås og slå. Nøglerne blev fundet i rendestenen tæt ved Thinghuset.

Carlsens pædagogiske evner blev kort tid efter anvendt, da den samme fange bad om noget lekture fra arrestens lille bibliotek og fik fængselets ordensreglement at læse i med bemærkningen om, at han ved nærmere studium kunne lære, hvad man forstod ved god opførsel.

Omkring 1930 holdt sognerådet - som dengang også omfattede medlemmer fra Thyborøn – møderne på Thinghuset; det illustrerer fotoet på foregående side.

En dag om måneden vaskede man om alle fanger. Carla fortæller, at hun og en fange havde job som "vuggemestre" ved den dengang så dejlige vaskemaskine. Denne ene dag i måneden fik man formiddagskaffe; Carlsen hentede wienerbrød - en god og dejlig afbrydelse af den anstrengende dag.

Thinghuset ligger jo om bekendt overfor Thinghuskroen, og Carla fortæller, at der var en vældig larm og griseskrig, når landmændene i hestevogn kom med grise. De blev modtaget af "Peter Staldkarl" og lukket om i kroens baggård. Derefter blev grisene hentet af lastbiler og

Politimesterens afskedsfest i 1947.
1 Fru politiassistent Thousig. 2 Fru kriminalbetjent Nissen. 3 "En ansat" på politikontoret. 4 Kriminalbetjent Nissen. 5 Kontorassistent Frida Clemmensen. 6 Fru kriminalbetjent Møller. 7 Tove Rasmussen, datter af politibetjent Rasmussen. 8 Politibetjent Rasmussen, Hvidbjerg. 9 Fru arrestforvarer Carlsen, Vestervig. 10 Politiassistent Thousig. 11 Landbetjent Carlsen. 12 Arrestforvarer Carlsen, Vestervig. 13 Kriminalbetjent Møller. 14 Fru politimester Herting. 15 Politimester Herting. 16 Hertings barnebarn. 17 Kontorassistent fru Dahl. 18 Fru landbetjent Carlsen. 19 Hr. Dahl, ansat ved DSB. 20 Hertings datter. 21 Hertings barnebarn.

kørt til Hurup Station, hvor de blev læsset på toget og kørt til Struer Svineslagteri.

Carla beretter endvidere, at når der skulle være fest eller holdes ferie hos arrestforvarerparret ankom slægtninge med toget til Hurup og fortsatte med den hestetrukne postvogn til Vestervig.

Af de mere makabre oplevelser er erindringen om kromanden i Vestervig, som deltog i en sølvbryllupsfest i Morup Mølle og druknede i åen. Det blev først opdaget, da man fandt den omkomnes frakke i garderoben. Liget blev transporteret til Vestervig i åben hestevogn og fødderne var ikke dækket af presenningen. Det var et ubehageligt syn for den 12 årige Carla!

Nærmeste nabo mod syd er den smukke bygning Klostergade 38. Her residerede korn- & foderstoffirmaet Bach & Jepsen. I gavlen mod nord boede konsul Jepsen. Han var en af byens honoratiores og hørte altså til "de fine", og "de fine" kom kun sammen med "de fine". Den lille by havde skam "sit aristokrati" som foruden konsul Jepsen omfattede direktør Ussing fra trælasten, apotekeren, ja, postmesteren hørte også dengang til denne kategori, læge Toft, dommeren og dommerfuldmægtigen. Denne kreds, som alle sagde "De" til hinanden, levede i deres eget univers og blev tiltalt af andre i tredje person. Således også politimesteren i Hurup som her ses på fotoet i forbindelse med sin afsked i 1947. Fru Carlsen fortalte, at det var en celeber fest med skylleskåle på bordet. Carlas mor var bange for, at Carlsen skulle drikke af skylleskålene.

De indsatte var under krigen med til at holde hjulene i gang. I fangegården blev der savet brænde til bilernes gasgeneratorer.

Den 5. maj 1945 blev der mere end "fuldt hus" i Vestervig Arrest.

I forbindelsen med befrielsen blev der indsat ca. 30 personer som mere eller mindre havde fraterniseret med tyskerne. Det berørte arrestforvarerparret da de konstaterede, at der blandt de indsatte var flere bekendte.

I forbindelse med de mange sager, der nu skulle behandles assisterede dommer Johansen fra Thisted. Retsmøderne strakte sig over hele dage, så han insisterede på og fik opfyldt ønsket om den sædvanlige middagssøvn. En sofa i et mindre rum ved siden af retslokalet blev disponibel. En dag havde fru Carlsen lavet en meget lækker lagkage til ventede gæster; da hun gik ovenpå til dommeren med den obligatoriske kaffe, medbragte hun lagkagen, stillede den på bordet og bad ham smage lækkerierne. Det syntes dommeren åbenbart om, for halvdelen af kagen var spist, da den blev bragt ned i køkkenet. Fru Carlsen blev noget overrasket over det store indhug i kagen og blev betænkelig ved, om der nu var nok til gæsterne, den var tiltænkt. Den juridiske embedseksamen er måske ikke omfattet af en paragraf, der hedder "pli" - dommeren kendte den åbenbart ikke. Man kan gisne om de tiltalte netop denne eftermiddag fik en særlig blid behandling af den sikkert meget mætte dommer.

Carlsen afsluttede sin livsgerning i 1949 og døde efter sygdom 1951. Fru Carlsen blev boende i Thinghuset ca. 1 år, og flyttede så over gaden til Carla som var gift med købmand Axel Lykke Olesen. Axel døde kun 64 år gammel. Carla og moderen flyttede derefter til Klostergade 42, hvor Carla og Axel havde boet tidligere. Fru Carlsen levede og boede der i 6 år indtil hun døde 96 år gammel. Carla er i dag en dejlig åndsfrisk dame på 97 år og bor stadigvæk i ejendommen.

En "Engelskmand" i Vestervig

Af Ruth og Helge Thinggaard, Vestervig

I 1947 kom der en ny dynamisk handelsmand til Vestervig; alias den senere så kendte Holger Nielsen, som efterhånden blev et begreb under navnet "Engelskmanden", men herom senere.

Holger Nielsens kone Esther Nielsen fortæller om deres særdeles aktive liv i "Klosterbyen Vestervig"; i øvrigt et navn som netop Holger Nielsen opfandt og anvendte til markedsføring af byen.

En meget lille og forsømt skrædderforretning var til salg, og den købte de af den daværende skrædder Hardy Nielsen. Der var faktisk ikke et rigtigt udstillingsvindue og loftet bar præg af brunprikket løbesod. Under en tiltrængt rengøring på loftet fandt Esther 3 messing lysestager, som Holger syntes burde kasseres. Det mente fruen ikke, så de blev rengjort og pudset op.

Forside af Vestervig-Agger Skattebog

Forretningens oprindelige navn var det på den tid så landskendte EBM - Engelsk Beklædnings Magasin. Det var ikke nogen egentlig kæde, men mange herreekviperingsforretninger brugte navnet, fordi det signaliserede, at her kunne man få beklædning af god kvalitet. Firmanavnets engelske islæt betød, at kunderne ringede og bad om at tale med "engelskmanden", og derfor var det oplagt, at firmaets navn efter kort tid blev "Hos Engelskmanden".

Lokaliteterne var som nævnt af ringe størrelse, så Holger Nielsen mente i starten, at han sagtens selv kunne klare alle ekspeditioner. Kundetilstrømningen blev dog noget større end antaget, så en dag blev Esther "skubbet" ind i butikken med ordene: *"Så er det nu, du skal sælge"*. Som uddannet konditor syntes husets frue, det var lidt svært i starten, men inden så længe ekspederede hun med stor entusiasme.

Varemangelen så kort tid efter krigen var betydelig. Holger Nielsen erfarede, at Århus Gummivarefabrik havde stoffer og lærred til salg – oven i købet med sildebensvævning, så det var bare sagen. Holger rejste fluks til Århus for at købe, men ak og ve ---- direktøren var lige rejst til København; den aktive handelsmand fra Vestervig gjorde ligeså, traf direktøren og fik lavet et godt og stort indkøb, som i betydelig grad overskred budgettet. Derfor hastede den næsten ind imellem "flyvende engelskmand" hurtigt til sin økonomiske mæcen i Hurup, direktør Holger Kappel, Thylands Bank. Noget overrasket over købets størrelse sagde Kappel: "Er De rigtig klog mand" og mente hermed, at indkøbet langt oversteg forretningens muligheder, for at få varerne afsat. Den smarte indkøber var overbevist om, at stofferne kunne sælges i lange baner og imødegik bankdirektørens skepsis med bemærkningen: "Spørg fru Kappel

Fra starten i Vestervig

hvor mange meter hun skal have"? Behovet var noget større end den bevilgende myndighed havde forestillet sig og Kappel sagde: "Køb, køb, køb". Esther beretter, at der kom så mange kilometer stof, at rullerne måtte deponeres i garagen. Salget blev et tilløbsstykke. Esther og de ansatte piger målte stof op i dagevis med det resultat, at de lang tid efter havde ondt i armene.

Varemangelen manifesterede sig også ved, at elastik var næsten umuligt at skaffe. Denne kalamitet klaredes på snedig vis. Esther sendte et brev til Århus Gummivarefabrik og skrev, at elastikmangelen i Vestervig var så alvorlig, at pigerne tabte bukserne. I disse lidt mere puritanske tider var det jo en katastrofe! Leverandøren syntes åbenbart det samme og sendte en større portion. Esther nævner ikke noget om opmåling af elastik; hendes hæderlighed kan ikke drages i tvivl, men det er altså vanskeligere at måle end meterstoffer. Som et kuriosum kan nævnes, at det pågældende brev blev indrammet og hængt op på fabrikkens kontor. Her blev det observeret af den ret så store manufakturhandler Chr. Søndergaard, Thisted; han kontaktede efterfølgende Holger Nielsen og

Esther og Holger Nielsen

Interiør fra butikken. Fra venstre eksp. Anna Raaby og Elin Jørgensen. Kunden er fru Agesen, Raunsborg i Villerup

forespurgte, om ikke han kunne købe noget af den efterspurgte vare, men svaret var selvfølgelig et nej, fordi de sagtens selv kunne sælge den tildelte portion.

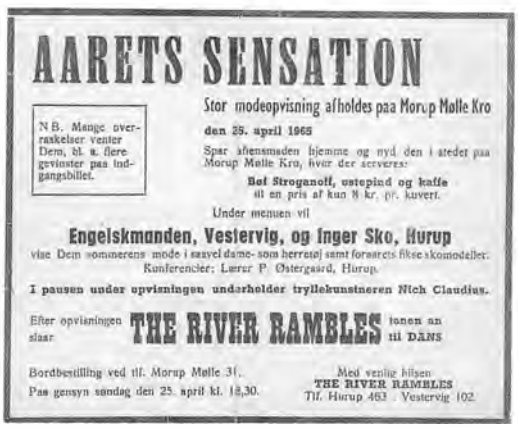

AARETS SENSATION

Stor modeopvisning afholdes paa Morup Mølle Kro

den 25. april 1965

N.B. Mange overraskelser venter Dem, bl. a. flere gevinster paa indgangsbillet.

Spar aftensmaden hjemme og nyd den i stedet paa Morup Mølle Kro, hvor der serveres:

Bof Stroganoff, ostepind og kaffe
til en pris af kun 8 kr. pr. kuvert.

Under menuen vil

Engelskmanden, Vestervig, og inger Sko, Hurup

vise Dem sommerens mode i sauvel dame- som herretøj samt forsøgets fikse skomodeller. Konferencier: Lærer P. Østergaard, Hurup.

I pausen under opvisningen underholder tryllekunstneren Nich Claudius.

Efter opvisningen slaar **THE RIVER RAMBLES** tonen an til DANS

Bordbestilling ved tlf. Morup Mølle 31.
Paa gensyn søndag den 25. april kl. 18,30.

Med venlig hilsen
THE RIVER RAMBLES
Tlf. Hurup 463 - Vestervig 102

Annonce angående modeshow i Morup Mølle

Efterhånden var forretningen vokset så meget, at enkelte af de ansatte piger fik såvel kost og logi, så Esther måtte efterhånden i hverdagen benytte de store gryder.

Som en af de mange oplevelser i det travle hus fortæller Esther om 2 ældre herrer – Per & Mikkel. Per var en stor og grov fyr; Mikkel var lille, rundrygget og udstyret med en meget spids næse. De boede på det daværende alderdomshjem, i bygningen hvor der nu er kirkemusikskole. På deres daglige gåtur kom de ind i forretningen og fik en cigar. En dag skulle Mikkel have en ny arbejdsjakke. Arbejdstøjet havde man ovenpå, så Esther bad de herrer gå op ad den meget stejle trappe, og det gik ganske fint. Esther kunne med sin konditor uddannelse ikke helt på øjemål vurdere, hvilken størrelse Mikkel skulle have, så hun benyttede et målebånd. Det var for den meget generte Mikkel lidt af et chok - at et damemenneske skulle *så*

tæt på. Per var lige så genert - han vendte ryggen til. Midt i den intime seance råbte Holger fra den nedre etage til Esther: "Kan du styre de unge mennesker"? Da var Esther ved at flække af grin. Det var en af de morsomste tildragelser kundekontakten igennem årene gav hende.

Holger havde gode kontaktevner og var ofte hjemmefra, når han besøgte mange kunder overalt i Thy. Traant i Hurup, som blev ledet af Ella Graugaard, syede diverse og købte dengang 1,5 m brede stoffer i lange baner til kr. 5 - pr. m. Esther viste mig en housecoat, som var syet på Traant. Den var brugt igennem årene, men var så flot som en ny. Det var kram, Engelskmanden solgte!

Forretningens sortiment udvidedes efterhånden med dyner, puder, tæpper og gardiner samt habitter efter mål. Mange aftener tog Holger ud med et udvalg i gardiner til bl.a. de store fiskeskippere i Thyborøn - i øvrigt de største skatteydere i den daværende Vestervig-Agger Kommune. Den følgende dag havde pigerne travlt med at klippe stof til gardinerne, som efterfølgende blev syet af lokale damer.

Juleudstillingerne var kendt viden om som stedet i Sydthy, man kørte efter. Mange ville se, hvad den "skøre Engelskmand" nu havde fundet på. Tilstrømningen var så stor, at to politibetjente fra Hurup regulerede færdselen, for dengang i 50'erne var der ikke brug for dem på "hjemmebanen". I Hurup var der ingen halløj juleudstillingssøndagen, så man kan vel godt sige, at Engelskmanden inspirerede dem til senere at gøre ligeså. Forretningens baldakin var overbygget med stråtag. Esther var i denne forbindelse ikke "stråmand", men "håndlanger" af strå til tækkemanden. Den kreative Esther lavede nisser i store størrelser; de blev ophængt, som fotoet fra 1950 viser. Det helt store clou var sikkert, når de store Gjøl trolde dansede

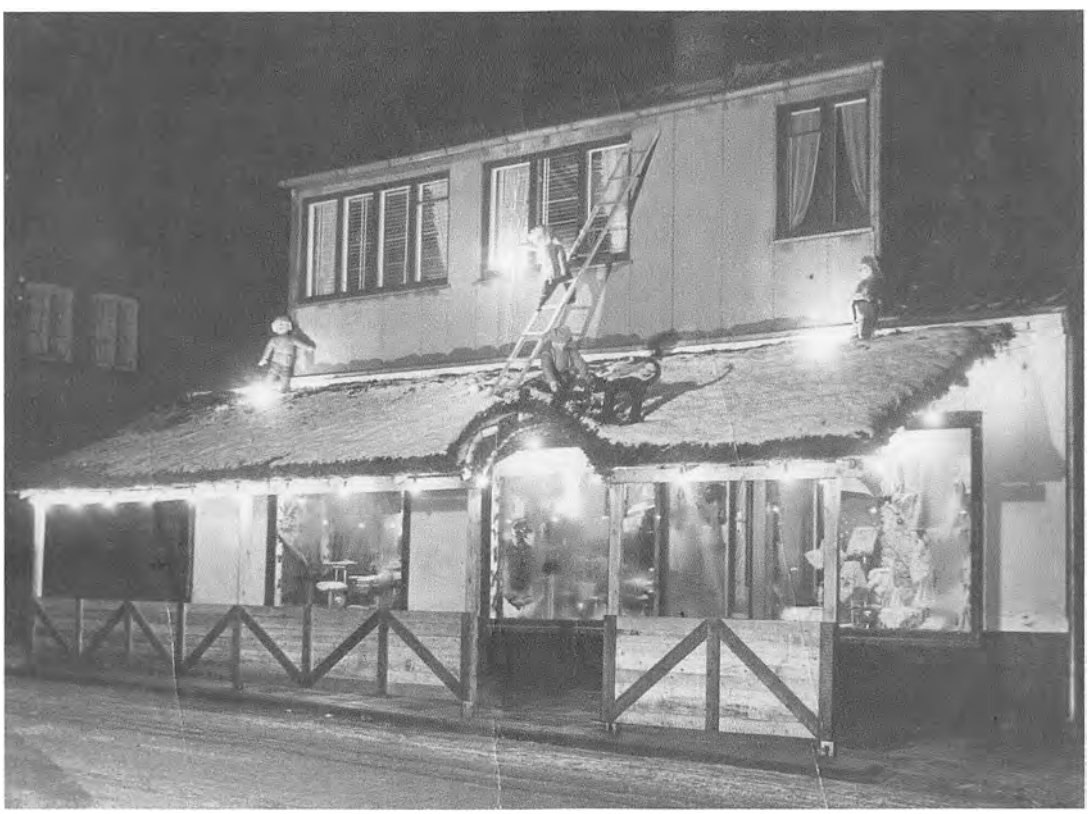

Juleudstilling

Gjøl-trolde danser »Agnes' Vals«

Modeopvisning hos »Engelskmanden«

"Agnes vals" på baldakinen. Ole Kühnel fra regionalradioen, som senere blev en god ven af huset, rapporterede i stride strømme om trolderiet i Vestervig. Et år mødte den ret så kendte musikforhandler Alfred Christensen fra Holstebro med hele sit personale for at se, hvordan man også kunne agere en juleudstillingssøndag. Fra Holstebro til Vestervig! Det var da noget af en cadeau til Esther og Holger Nielsen.

Ole Kühnel var en legende i den daværende regionalradio, han kunne på bedste "Gunnar Nu" vis verbalt skildre en oplevelse, så lytterne blev engageret, og han bragte adskillige indslag fra Engelskmanden i Vestervig. Den for længst hedengangne "Thisted Amtsavis" viste efter Holger Nielsens mening en forbavsende passivitet, så det endte med, at Holger Nielsen sammen med en medarbejder opsøgte avisen med en stor Gjøl trold og udtrykte sin utilfredshed - ikke med dårlig omtale, men slet ingen. Redaktøren undrede sig over besøget og spurgte: "Hvad kan I egentlig i Vestervig"? Holger replicerede: Vi kan standse trafikken på Vestergade i Thisted. "Prøv engang", sagde redaktøren! Det gjorde han sammen med kæmpetrolden fra Gjøl! Trolden gik ud på gaden, og trafikken

»Hyrdinden og Skorstensfejeren« paa Taget

I Vestervig brød Trafiken i Gaar Eftermiddags helt sammen, da der paa Taget af en af Byens kendte Forretninger spilledes Eventyret „Hyrdinden og Skorstensfejeren." Man havde en virkelig Skorstensfejer til Hvervet som den sorte Mand, og hele Arrangementet vakte stort Bifald. Iøvrigt var Julebelysningen og Juletræet tændt, og mange Mennesker beundrede Forretningernes Udstillinger.

standsede omgående. Derefter var der ingen vrøvl med omtale af juleudstillinger i Vestervig.

Senere blev Engelskmandens meritter tilbørligt refereret i den lokale sprøjte. "Trold kan tæmmes" hedder en komedie af William Shakespeare. Det kan konstateres, at en utæmmelig Gjøl trolds ageren i Thisted beredte vejen for gratis markedsføring for den navnkundige Engelskmand fra Vestervig.

Et år til juleudstillingen var temaet "Hyrdinden og skorstensfejeren". Esther havde atter med sædvanlig kreativitet syet kostumerne, og det efterhånden opvakte lokale organ berettede, at "Hyrdinden bestemt var en af byens skønheder". Senere var temaet til juleudstillingen Ludvig den XIV's tid, "Solkongen" som bekendt. Personalet optrådte i datidens kostumer og optrådte som mannequiner i vinduerne. Det store orkester, der spillede til arrangementet, var også kostumeret, og det var betalingen for musikken.

Den snart 90 årige åndsfriske Esther Nielsen har i maj 2009 fortalt om det interessante liv for ca. 50 år siden i institutionen "Hos Engelskmanden". Det var huset, hvor der altid skete noget.

Forretningen blev afhændet i 1980. De byggede et nyt hus på en nabogrund, som engang var erhvervet for kr. 1700. Holger Nielsen blev født i 1913 og døde den 13. januar 1989.

Om slægten Dybdahl fra Dybdahlsminde i Skyum

Af Else Grønlund, Århus

Denne artikel og den efterfølgende "Herfra min verden går" er skrevet af Else Grønlund – født Dybdahl i Dybdahlsminde i Skyum. Hun er uddannet journalist på det daværende Thisted Amts Tidende og har siden arbejdet på flere aviser. Senest som boligredaktør på Vejle Amts Folkeblad. Hun er i dag pensioneret, har genoptaget en gammel interesse med akvarelmaling, og lader sig ofte inspirere af den thylandske natur. Bor med sin mand i Århus, men har siden 1972 haft fritidsbolig i Thy, først på et nedlagt husmandsbrug på Tandrup Mark, senere i et fritidshus i Svankjær.

Gården Dybdahlsminde, Skyumvej 100, ligger i den aller nordligste del af den gamle Sydthy Kommune - tæt på Limfjorden og det naturskønne Skyum Bjerge.

Det er en meget gammel gård, der dateres tilbage til 1760, hvor den blev anlagt på hedejord. Altså fra før udskiftningen af gårdene kom til Skyum i 1801 (ifølge bind 1, En duft mellem hav og fjord, sognehistorie fra Skyum og Hørdum sogne).

Min far, Jens Chr. Dybdahl, blev fjerde og sidste generation på slægtsgården i en familie, der overtog gården i 1881 under navnet Christensen. Dybdahl-navnet er altså kommet til senere. Hvorfra og hvordan ved vi ikke. Der er

De første bygninger til gården Dybdahlsminde med det hvidkalkede stuehus og laden som de ældste dele, formentlig tilbage til 1760. I 1917 lod min bedstemor, der da var enke, opføre en ny stald, som står endnu. På billedet ses vores bedstefar og bedstemor, Chr. og Karen Marie Dybdahl Christensen, med deres ældste barn, Kirstine. T.v. oldemor Maren Kirstine Christensen med vores far, Jens (Christian) på skødet. T.v. en ung medhjælper

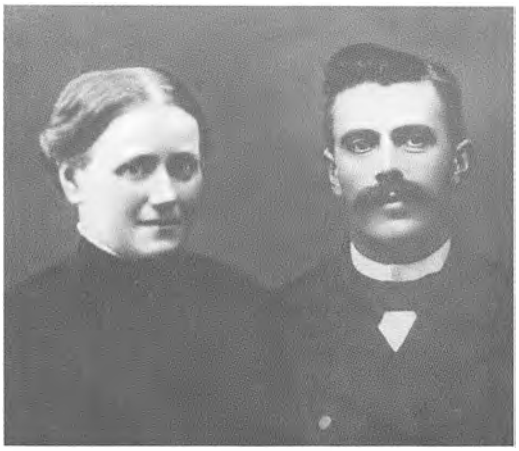

Portræt af vores bedsteforældre, Karen Marie og farfar, Chr. Dybdahl Christensen. Men ham har vi aldrig set

flere forgreninger i Thy og dermed muligheder, som slægtsforskning kunne afdække (måske har slægten endnu flere aner på stedet). I hvert fald bar min farfar navnet, Chr. Dybdahl Christensen. Jeg har aldrig kendt ham, men han blev kaldt den kloge mand i Skyum, selv om det forlød, at han aldrig havde gået i skole.

Vores forældre kom standsmæssigt fra kirken og hjem til bryllupsfest i Gadegaard i Koldby den 9. april 1936

De seje gener

Min far er født i 1910 og var kun syv år gammel, da hans far, Chr. Dybdahl Christensen, blev dræbt ved en grufuld løbskkørsel med sine heste. Han efterlod sig enken, Karen Marie Dybdahl Christensen, og fem små børn, Kirstine, Jens Christian, Johannes, Kristian og Marius. Min farmor var en sej kvinde, der ikke gav op, men formåede at drive gården vi-

Gården, som den så ud i vores barndom, taget som luftfoto i 1956. Vi er faktisk tre søskende, der ivrigt vinker op til fotografen

Et af de få billeder af vores bedstemor, Karen Marie (ca. 1941) som sidder uden for huset med vores ældste søster Ingrid på skødet. T.h. mor og far. T.v. farbror Kristian og tante Marie. Manden t.v. er ukendt

Vinteren 1942. Vasketøjet er hængt til tørre, så mor tager sig en frieftermiddag med sin bedste veninde, Karoline Foged fra gården Dyddahl i nærheden. I midten storesøster Ingrid og i barnevognen næstældste Asta

dere ved hjælp af bestyrere. Hun forblev - trods gode tilbud – ugift og lod i 1926 opføre det nuværende stuehus, ligesom resten af gården blev bygget ud. Det synes jeg, set i bakspejlet, var ret flot præsteret af en enkekone på den tid. Min far arvede både de seje gener og "kloge" hoved, og han var kun en meget ung mand, da han tog medansvar for gårdens drift. Egentlig

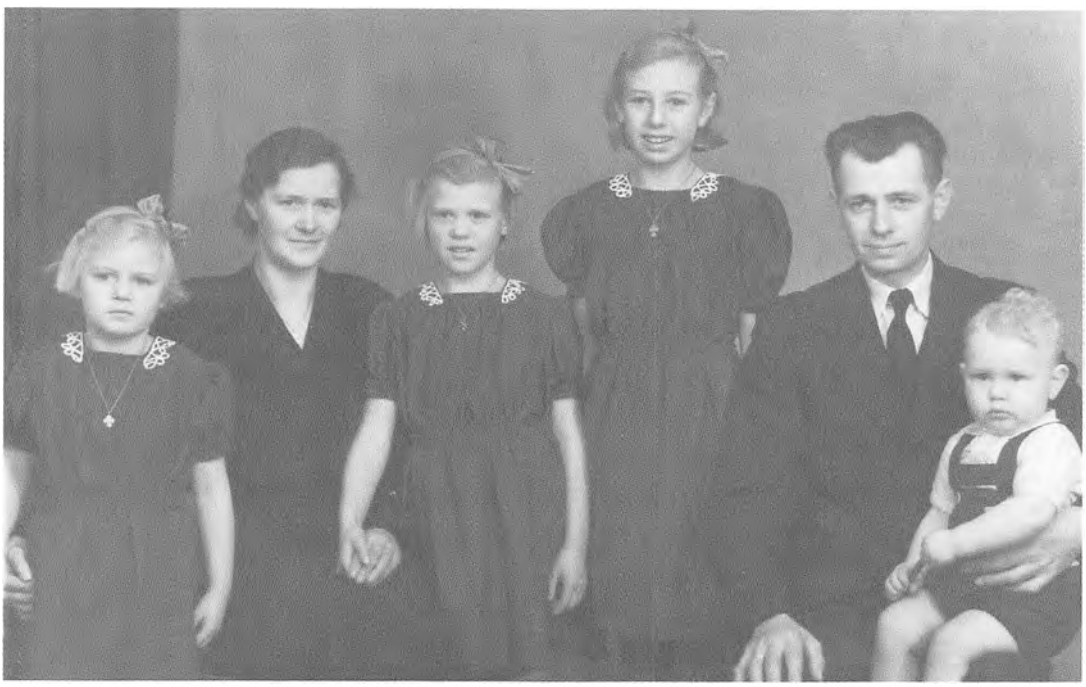

Klassisk familiefoto fra 1949, taget hos fotografen i Hørdum, hvor vi alle var klædt på i stiveste puds til familiegilde senere på dagen hos vores bedsteforældre i Gadegård i Koldby. T.v. Else, mor Louise, Asta og Ingrid samt far med lillebror Christian, to år gammel

Far med sin ældste datter Ingrid, der jubler over det nye føl på marken. Det var dengang, da der var så dejligt ude på landet, og solen altid skinnede

var hans drøm slet ikke en fremtid som landmand. Nej, han ville være dyrlæge, men fulgte som ældste søn sin mors ønske om at overtage gården så hurtigt som muligt. Så efter en landbrugsuddannelse, først som landvæsenselev på godset Gavnø på Sydsjælland og senere elev på Ladelund Landbrugsskole, overtog han gården i 1936. Kun 26 år gammel. Kort efter blev han gift med min mor, Louise Dybdahl, født Skallerup på gården Gadegaard i Koldby. I 1995 efter fars død blev "Dybdahlsminde" afhændet. Men det er en glæde at se, hvordan den stadig fremstår så velholdt og danner rammen om nye familieliv.

Fra sogneråd til storkommune

Far drev fødegården på mønsterværdig vis, men ville også være med til at præge samfundsudviklingen på sin fødeegn og fik tidligt en række lokale tillidshverv, der førte videre til en lokalpolitisk karriere. Han var svoren venstremand og sad først i bestyrelsen for venstre i Skyum-Hørdum sogn, senere som kasserer for venstre i det gamle Thisted Amt. Og det var som repræsentant for venstre, at han i 1958 blev valgt

Min far som mange husker ham i årene som kommunalmand

ind i det gamle Skyum-Hørdum sogneråd, hvor han sad i tre perioder – og bl.a. var en af primus-motorerne bag den nye centralskole i Koldby. I 1970 blev han valgt med ind i det nye kommunalråd for Sydthy Kommune. Her sad han i to perioder frem til 1978 og havde i alle årene plads i sit favoritudvalg, Teknisk Udvalg. Desuden sad han i en periode i økonomiudvalget samt i flere andre udvalg.

Finans og økonomi havde fars store interesse, og derfor påtog han sig i årene 1954-67 ansvaret som formand for Skyum-Hørdum Andelskasse i Koldby, foruden at han i en endnu længere periode arbejdede som vurderingsmand med grund- og ejendomsskyld. Et hverv han holdt meget af, fordi det bragte ham i nærkontakt med egnens befolkning og gav anledning til uformelle besøg i de fleste huse og hjem i de gamle sogne.

Herfra min verden går

Af Else Grønlund, Århus

Dette bidrag bygger i store træk på en artikel i Thisted Dagblad d. 8. december 2001 om en epoke i den danske landbokultur, der nu er slut.

Det var midt under kaffebordet, at det først rigtigt gik op for mig, at en epoke i dansk bondelivs kultur for alvor er slut.

I hvert fald for min families vedkommende. Det mærkes på talrige facetter, der tilsammen dannede mønstret i det gode basale liv på landet, som jeg er født og opvokset i. Ved et nærtstående dødsfald stopper man op, lader minder passere revy og sætter dem i nutids perspektiv - som f.eks. på denne dag hjemme i Thy.

Vi - familie, venner og nære bekendte - var efter min mor, Louise Dybdahls død og begravelse i Skyum Kirke, samlet til det traditionsbundne mindesamvær på Hotel Vildsund Strand, der så ofte før har dannet rammen om begivenheder i min familie.

Sognepræsten Anders Tange var inviteret med. Selvfølgelig, for alt var planlagt i mors ånd. Kaffen og de velsmurte boller blev budt rundt som bund for flødeskumslagkagen. Uden for skinnede solen over Limfjordens blå vande og en prægtig, gylden efterårsdag. Snakken løsnedes omkring bordene. Også hos præsten, der

Familien samlet til morgenmad hjemme i »den pæne stue« på mors og fars guldbryllupsdag den 9. april 1986 med børn og børnebørn. Bagerst t.v. vores mor, t.h. nabokonen Anna Bagge og yderst far

Typisk søndagsbillede med kaffebord i haven - 1969. Fra venstre moster Agnes, mig, Else, min datter Camilla på to år, samt far og storesøster Ingrid

med glade minder in mente fortalte om sine mange besøg i vores - fire søskendes - barndomshjem, gården Dybdahlsminde i Skyum. Her kom han mindst én gang om året for at forestå den årlige legatuddeling sammen med min far, Jens Chr. Dybdahl, der havde denne kærkomne pligt som en del af sit kommunalbestyrelsesarbejde.

Men min mors nærvær var mindst lige så vigtig, hævdede præsten!

- Jo for legatarbejdet ville jo aldrig have været det samme, hvis ikke det var garneret af Louises gode kaffebord og hendes opmærksomme tilstedeværelse, fortsatte præsten. Både som værtinde og som et omsorgsfuldt medmenneske, der med kultiveret pli og forståelse spurgte til andre, f.eks. min families velbefindende, mens hun serverede fra fadene med de hjemmebagte kager og bød bakken med sukkerskålen rundt. Og her kommer så pointen:

- Må jeg lige be' om fløden. Ja for den slags værtindepligter har du sikkert lært, men lykkelig glemt. Det var virkelig aldrig sket hjemme hos Louise, lød det drillende fra pastoren.

Og for at føje yderligere spot til skade: Det var ikke engang rigtig piskefløde, i en rigtig flødekande på det ellers så pæne hotelbord, men kun denne hersens nymodens højpasteuriseret

Mor og far hygger sig med barnebarnet Camilla. Kaffekanden og hjemmebag er på bordet i dagligstuen, der stort set fremstod uændret i alle årene med de originale gule døre, familiebillederne på væggen og skrivebordet i hjørnet - fars kontor

fløde i plastikbæger, som jeg måtte byde. Nej, det var heller aldrig sket hjemme hos mor.

Aldrig.

Tak for kaffe

Opdækning og servering var en del af husmoderens fornemste pligter - ja image, som det hedder i dag.

Frem på nethinden kommer dusinvis af kaffeborde og søndag eftermiddags sammenkomster i Thy hos familie og venner, hos nabokonerne Anna og Johanne, Dorthea og Karoline. Sidstnævnte diverterede om sommeren også os børn med saftevand og kage i det eventyrlige lysthus under den koloenorme rødbøg i haven.

Det hændte også på hverdage, at værtsfolkene stillede støvlerne og satte arbejdsuret i stå et par timer indtil røgtetid. Tid skulle der være til disse stjernestunder, hvor bordet blev dækket uden at man behøvede at frekventere bageren. Tanten slog i galopfart dej op til galopkringle eller hvedekage med rosiner, mens mosteren i hast fandt på at lave æblekage – med ægte flødeskum.

Værsgo - og så gik snakken over stort og småt, sjov og alvor om oplevelser og tanker om eksistentielle vilkår – uden at vi brugte det fine ord. Men det banale udtryk – tak for kaffe - havde i sandhed sin klangbund.

Det intense samvær

Vi var mange, der i 60'erne brød ud fra miljøet. Jeg selv er en typisk eksponent for de udlængsler og behov, der drev. Ud skulle vi. Ud og væk fra barndomslandet ved Skyum Bjerge, hvor vi badede og skulle passe på huller og hugorme – og lade være med at gå på æblehugst i gamle Marens frugthave. Det var godt nok svært. Trods fars reprimander...

Far, som legitimerede præstens kaffebesøg, var rundet af den fede muld i Skyum og kunne ikke drømme om at forlade slægtsgården. Højst

1960. Året da vi fik en ny Massey Ferguson, der her trækker selvbinderen gennem havremarken med far på sædet, mens bror Chris stolt styrer traktoren. T.h. mig, Else med stråhat

Familien er atter samlet i Dybdahlsminde med børn og børnebørn. Anledningen er denne gang mors 80 års fødselsdag den 7. juni 1993. Forrest t.h. i hver sin stol, mor og far - præcist som vi husker dem

da på sine køreture inden for kommunegrænsen eller på lange dagsudflugter i vores første bil, den lille blankpolerede Ford, der lige nøjagtig kunne rumme to voksne samt fire børn på bagsædet i intenst og lykkeligt nærvær. Turene var den fælles belønning for de daglige pligter, som var en hel naturlig del af vi børns medleven i gårdens drift.

Vi er fire søskende, tre piger – efter alder Ingrid, Asta og Else samt lillebror Christen. En af os passede hønsene. En anden haven, en tredje vaskede de store mælkejunger, bilen etc. Der var altid masser at lave.

Mens mor hele sit liv forblev en "hjemmets kvinde" med hus- og moderligt omsorg som højeste prioritet, havde far andre ambitioner.

Køer, grise, heste og høns blev tidligt sparket ud, så der også kunne blive tid til at dyrke de andre interesser uden for landbrugserhvervet, men det var også fars eneste brud med sin bondekultur. Han tilhørte stadig stammen af stovte bondemænd, som dengang befolkede sognet og borgede for livet i landsbysamfundet.

Familiebruget aflivet

De fleste er for længst væk. Også vores far. Til mindesammenkomsten sad der kun én, Peter Kristian, nu afdød, som blev trukket frem under min brors tale som den sidste, stovte bondemand i vores kreds den dag. Velvidende at han selv kunne have forsøgt sig i rollen, men frivilligt afstod fra at overtage vores fødehjem. I givet fald som femte generation.

Det gjorde ondt. Også på ham, men nutidens rationelle struktur inden for landbruget har hårdt og brutalt elimineret de små fami-

liebrug til fordel for stordrift, som ikke er for novicer og folk med benene i et andet erhverv, havde han erkendt.

Derfor fremstår vores slægtsgård i dag som et typisk eksempel på, hvordan man afliver familiebrugene og dermed bondekulturens fundament.

Slægtsgården blev efter mors ønske solgt helt, dvs. med både bygninger og jord, men hurtigt delt og handlet igen af den nye ejer. Heldigvis endte jorden hos Benny, naboens søn og vores gamle legekammerat, som er en dygtig og driftig landmand der knokler løs og vil det bedste, og det er ligesom en trøst, når vi kører forbi.

Kulturarven

For det er jo ikke kun afgrøderne, men også vore rødder, der stikker dybt på dette sted, og det rykker stadig, når vi passerer.

Uanset hvad, så er vi fire søskende rundet af den fede thylandske jord på slægtsgården og af egnens traditioner. Det er en del af vores kulturarv. I dag er vi spredt for fire vinde, men vi har alle en fast identitet, og vi ved præcist, hvorfra vor verden går, nemlig fra soveværelset hjemme i slægtsgården, hvor vi alle som én er født. For resten ved hjælp af den samme jordemoder. Så det er ubetinget "vores hjem" trods ejerforhold. Sådan da...

Derfor måtte begravelseskortegen på denne dag nødvendigvis følge vejen forbi Dybdahlsminde – vores gamle skolevej, som gik bag om byen til kirken, der ligner sig selv. Hvilket stort set også kan siges om landsbyen, som har bevaret sin formation af huse intakt omkring T-krydset.

Ganske vist er Marys brødsalg og brugsen væk, men vores skole er ikke bare bevaret, men vokset eksplosivt og nærmest til ukendelighed fra dengang førstelærer Østergaard og frk. Nielsen ud fra hver deres autoritetssans styrede livet her i sognets "kulturcenter". Det rummede dengang to klasseværelser og biblioteksfilialen samt den store gymnastikfløj, som uden for skoletiden var rammen om den tids fitness – og apropos kom til at danne fundamentet under den nuværende idrætsefterskole.

Her kom vi ofte, for vi tre piger skulle gå til gymnastik. Det var et krav som så mange andre forældrekrav. Bl.a. skulle vi også tage kørekort og ikke mindst - få en uddannelse. Det blev alt sammen helt naturligt indfriet uden "brokkerier", men så sandelig også senere honoreret af vore forældre på mange planer. Bl.a. med et tilbud om en uddannelsesrejse og ophold på Askov Højskole til os piger, der begejstret og på skift drog af sted til oplysningens højborg nogle måneder, mens drengen valgte en sprogskole. Med alt betalt – ikke af det offentlige som så ofte i dag, men af familieformuen. Den oplevelse blev også en del af vores kulturarv og blev på en måde det punktum, som vore forældre på vore vegne satte for en rig barndom i den gamle landbokultur.

En ny nationalepoke

Den epoke er definitiv slut – også på landet i Thy. Det ved jeg, fordi jeg stadig er delvis thybo og lever en del af mit liv her.

Efter at have afsluttet min uddannelse som journalist på det daværende Thisted Amts Tidende, drog jeg ud i verden, men vendte efter knap en halv snes år tilbage. Nu med mand og barn. Vi bosatte os på et "lille krum sted" på Tandrup Mark, der senere blev skiftet ud med et dejligt fritidshus i Svankær. Så tråden blev aldrig helt kappet til min barndomsegn med den smukke, særprægede natur, som nu har ført til etableringen af den første nationalpark. Jeg vil spændt følge udviklingen af projektet fra vort fristed, der ligger på kanten af nationalparken med det rige dyre- og fugleliv. Jeg tror på projektet. Måske oprinder en helt ny epoke på godt og ondt for thyboerne, fordi deres land nu bliver "verdensberømt" blandt naturelskere. Derfor er det godt at vide, at egnens små og store lokalarkiver – inkluderet de historiske årbøger - er aktive med indsamling af materialer i tekst og billeder fra en svunden tid. Som snart vil føles som en drøm.

Vandbygningsvæsenets bane på Agger Tange

Af Ole Edvard Mogensen, Ry

Lossebroen ved Store Kabe, der var Vandbygningsvæsenets oprindelige havn, hvor der blev losset materialer til høftebyggeriet

Høfderne bygges

I årene 1876 – 1895 blev der bygget en række høfder ved Jyllands Vestkyst fra Bovbjerg til Thyborøn. Disse høfder skulle sikre Harboøre Tange. Efterfølgende blev der bygget høfder på Agger Tange. Høfderne blev anlagt med 1200 fod eller 376 meter mellem hver høfde. Den sydligste høfde i Bovbjerg har nr. 1. Nord for Thyborøn Kanal er høfderne nr. 72 til 96 placeret. Vandbygningsvæsenet[1] havde baner både syd og nord for Thyborøn Kanal.

Normalspor

Til brug for Vandbygningsvæsenets arbejde med nyanlæg og vedligeholdelse af høfdeanlæg og andre kystsikringsanlæg blev der i årene omkring år 1900 anlagt nogle spor fra Krik Bro og til Agger, samt fra Agger til flere af høfdeanlæggene. I 1903 kom der også sporforbindelse til Kabe Bro.[2] Sporet blev oprindelig anlagt med normal sporvidde, 1435 mm. Årsagen hertil var, at man fra Vandbygningsvæsenets side havde håbet på en eller anden form for forbindelse til statsbanerne. En bane til Vestervig havde været på tale, og så var der ikke langt til Krik. Planen var så, at Vandbygningsvæsenet ville tilslutte sig statsbanerne i Vestervig. Hvis Vandbygningsvæsenet benyttede samme sporvidde som statsbanerne, kunne man spare omkostninger til omlæsning. Da banen havde sin

Vandbygningsvæsenets tog ved Agger med et læs sten

største udstrækning, havde spornettet en længde på ca. 12 km. Mange steder var banen eneste forbindelsesmulighed til høfderne. De mange typer terrængående køretøjer og maskiner, som vi kender i dag, fandtes dengang ikke. Strækningen fra høfde nr. 72 og "Nordre Arbejdshavn" i syd til høfde 96 i nord var enkeltsporet. Undervejs var der adskillige vigespor, samt forskellige sidespor til de forskellige arbejdsområder. Ved Agger var der en stor sportrekant, så der kunne køres direkte både til havnen i Krik og såvel nordpå som sydpå.

Smalspor

I årene 1948-50 blev banen ombygget til smalspor, 785 mm. Nu konkluderede Vandbygningsvæsenet, at det ikke var realistisk at forestille sig nogen form for samdrift med statsbanerne, og når man alligevel kun skulle køre for sig selv, så var smalsporet billigere. I ombygningsperioden var der 3 skinner på sporet, og der forekom kørsel med såvel smalsporet som normalsporet materiel.

Køretøjerne

Vandbygningsvæsenet rådede gennem tiderne over mange forskellige slags rullende materiel. Damplokomotiver, motorlokomotiver, (både benzin og diesel) og sågar også en motorvogn. Tidligere kunne der i arbejdssæsonen, som strakte sig fra foråret til efteråret, arbejde over

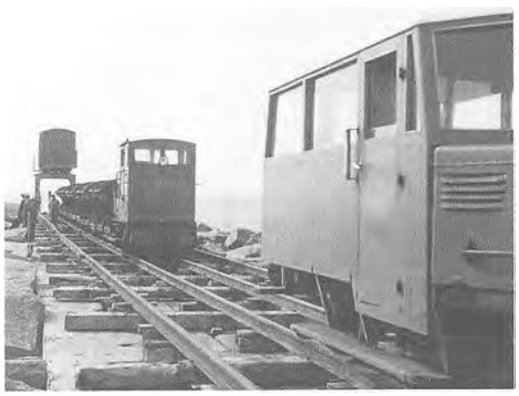

Inspektionsdræsine og diesellokomotiv nr. D5 med vogne på høfde 75

Betonstøbning ved højde 85

100 mand ved Vandbygningsvæsenets anlæg, derfor havde banen også enkelte personvogne. Af flere forskellige typer, fra helt primitive bænkevogne til mere komfortable vogne, hvor man kunne sidde i læ indendørs. En tur på en bænkevogn i Vestjysk blæsevejr kunne være en kold omgang. Til transport af betonblokke og granitblokke fandtes forskellige typer åbne godsvogne. Tipvogne var der også, samt lukkede godsvogne og skinnekørende kraner. Sejltroljer fandtes også. Det var dog de lokale fiskere, som ejede dem. Fiskerne havde så tilladelse til at benytte banen.

Agger station

På Agger station var der adskillige spor, lokomotivremise, troljeskur og dræsineskur, samt værksteder, barakker og tjenesteboliger. I vinterhalvåret gik tiden for det faste personale med vedligeholdelse af maskiner og banens rullende

To af vandbygningsvæsenets personvogne, nr. F2 og F4

Stationspladsen i Agger

Sporbærende bro vest for Krik

materiel. I arbejdssæson var der travlhed på den lille station. Tog med arbejdere og materialer kørte mange gange om dagen mellem Agger station og Krik Bro, samt mellem de forskellige arbejdspladser. Mange råmaterialer blev sejlet til Krik Bro, hvor de så blev omlastet til jernbanen. På støbepladsen blev der støbt 4 tons betonblokke, som blev kørt med banen til den høfde, hvor de skulle anvendes. Alle Vandbygningsvæsenets bygninger var oprindelig malet røde. Siden blev de malet sorte, og har siden haft tilnavnet "De Sorte Huse".

Toget er kørt

Driften på banen ophørte først i 1980'erne, så det sidste tog er for længst kørt og sporet er fjernet. Desværre. En tur på banen i den storslåede natur med det rige fugleliv var ellers en oplevelse i særklasse. En oplevelse, som kunne være blevet en spændende turistattraktion. Høfderne, De Sorte Huse og Vandbygningsvæsenets kamp mod Vesterhavet er også en vigtig del af landsdelens kulturhistorie.

Nogle af lokomotiverne og vognene er bevaret og findes hos Hedelands Veteranbane og ved Hjerl Hedes Veteranbane.

Inden det sidste tog kørte på Agger Tange nåede banen dog at blive udødeliggjort. Nemlig i filmen Olsen Banden i Jylland. Udover at være dansk underholdning, når den er bedst, er filmen også en kulturhistorisk perle. Takket være Erik Ballings og Hennings Bahs' vanlige sans for detaljen og det industrielle miljø, indeholder filmen en historisk dokumentation, som ikke findes andre steder. Så her kan man se, eller gense, en bane, som på trods af sin mere end 80 årige levetid, var ukendt af de fleste.

Fodnote:

[1] Statsligt foretagende tidligere hørende under Ministeriet for Offentlige Arbejder, siden 1973 delt mellem Kystinspektoratet og Statshavnsadministrationen.

[2] Gammelt nu nedrevet broanlæg.

Jagt på statens arealer i Thy

Konsortiejagt i Lodbjerg og Hvidbjerg plantager

Af Mie Buus, Frøstrup

Denne artikel er blevet til på baggrund af undersøgelsen "Jagtens kommercialisering i Thy – fra livsform til markedsøkonomi." En undersøgelse, der blev støttet af Kulturarvsstyrelsen, som Museet for Thy og Vester Hanherred foretog i 2007 på baggrund af planerne med oprettelsen af Nationalpark Thy.

Jagten på statens arealer i Thy er organiseret i en række jagtkonsortier, der hver især har indgået en kontrakt med Skov- og Naturstyrelsen Thy om leje af jagten. Det drejer sig i dag om 23 hovedjagtlejere og ca. 250 medinteressenter. Hertil kommer så et varierende antal gæster, som konsortierne selv administrerer; men fra Skov- og Naturstyrelsen Thy regner man med, at omkring 1500 jægere hvert år driver jagt på området. Indtægten fra jagtlejen knap 5 mio. udgør for statsskovvæsnet et væsentligt bidrag

Jagtselskab på "Brændgård" i Ydby 1952 i anledning af optagelsen af filmen "Ræven fra Boddum Bæk", forfattet af Hans Bakgaard, der sidder forrest i midten af billedet.
Bagerste rk. fra venstre: Aage Bakgaard, Ingv. Søndergaard, Regnar Hedegaard, Gravers Steffensen, Per Andersen, Valdemar Jensen, Jens Peter Frederiksen. Midterste rk. fra venstre: Emil Bakgaard, Chr. Daniel Larsen, Carl Thøgersen, Chr. Nielsen, Marius Søndergaard, Niels Rokkjær, Per Henriksen. Forreste rk. fra venstre: Chr. Christensen, Niels Christensen, Hans Bakgaard, Anders Hodsager, Chr. Jensen, Frederik Frederiksen. Navne oplyst af Villy Christensen, Gl. Bedsted og Ida og Anker Frederiksen, Istrup

til driftsøkonomien. Jagtterrænet der udgør ca. 9500 ha. består hovedsageligt af plantager og hedearealer. Da området rummer en betydelig bestand af råvildt og kronvildt er jagten særdeles attraktiv.

I dag udbydes et jagtlejemål for et vist areal for en femårig periode med mulighed for forlængelse med yderligere en femårig periode. Mindst hvert tiende år skal en jagt altså udbydes, og ingen har således "patent" på et jagtareal.

En del af disse jagtkonsortier har en lang og traditionsrig historie. Oplysninger herom stammer fra diverse jagtlejekontrakter, jagtjournaler, dagbøger, breve, avisudklip osv. En stor del af dette materiale er velvilligt stillet til rådighed for undersøgelsen fra jagtkonsortiernes arkiver, ligesom der er brugt kildemateriale fra lokalhistorisk arkiv for Thisted Kommune i Hurup og Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg. Endelig indgår en række interviews med konsortiejægere som baggrundsmateriale for såvel undersøgelsen som denne artikel.

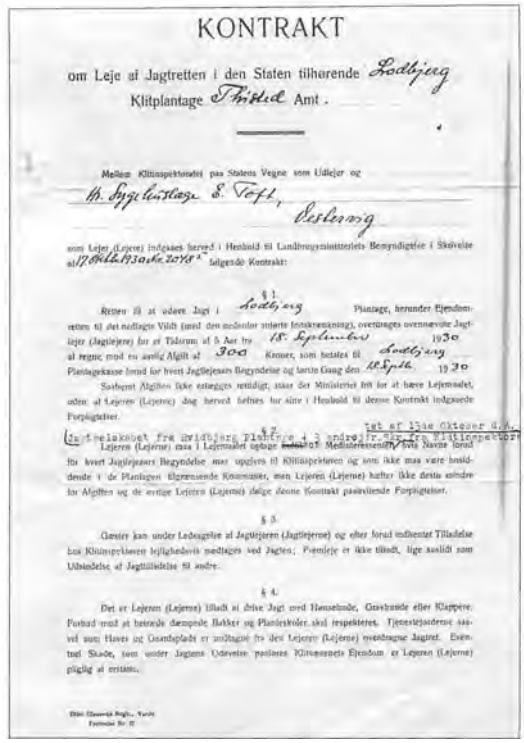

KONTRAKT

om Leje af Jagtretten i den Staten tilhørende Lodbjerg Klitplantage Thisted Amt.

Illustration af jagtlejekontrakt for Lodbjerg plantage 1930. Kontrakten beskriver forholdet mellem lejer og udlejer og gælder for fem år. I 1930 var kontrakten på et par sider, i dag er det et lille hæfte.

Jagten og samfundet

Jagten afspejler på mange måder den udvikling der har fundet sted i samfundet generelt gennem det sidste 100 år; men den er også en vigtig kommentar til den udvikling der har fundet sted i Thy, hvor jagten altid har spillet en vigtig rolle.

De første jagtkonsortier i Thy blev dannet i begyndelsen af 1900 - tallet, og konsortiejagt er i dag den mest udbredte form for jagt i området; men sådan har det ikke altid været.

Går vi tilbage til tiden omkring 1900, var jagt en del af fiskeriets livsform – ligeledes for de husmænd og småbønder, der boede op til de store områder af klitter og heder, der stadig dengang prægede store dele af landskabet i Thy.[1]

Med anlæggelsen af plantagerne opstod der en anden form for jagt, og en ny type jægere lejede sig ind på jagten i Thy. Den store interesse for jagt voksede frem i takt med en stigende interesse for naturen generelt. En interesse der til dels har baggrund i industrisamfundets fremvækst og behov for fritid.

Fritidsjagten er et produkt af den udvikling. Jagten er de seneste år blevet voldsomt kapitaliseret i takt med, at oplevelsesøkonomien sætter natur og oplevelse i centrum for en markedsgørelse af hele den rekreative sektor. Det er dog også en udvikling, der har sat jagten under pres fra andre sektorer af den oplevelsesøkonomi, der retter sig mod brug af naturen. I Thy vil dette pres formentlig stige i takt med at Nationalpark Thy trækker flere og forskellige naturbrugere til området. I den situation vil jægerne få brug for at argumentere og forhandle med de andre brugere af Nationalparken.

Staten som udlejer af jagten

Klitplantagerne i Vestjylland blev anlagt som et led i bekæmpelsen af sandflugten. Ved sandflugtsloven af 1867 blev det bestemt at staten

alene skulle bekoste beplantningen – hidtil havde amterne også været inddraget i arbejdet. Samtidig blev staten ejer af jorden. Når staten ejede jorden i klitplantagerne, havde den naturligvis også jagtretten og ret til at leje den ud. De første plantager blev anlagt omkring 1878. Det var Klitvæsenet der stod i spidsen for det praktiske dæmpningsarbejde, og mange af de lokale embedsmænd drev jagt på klitarealerne og i de nyanlagte plantager.

Jagten i klitplantagerne blev udlejet efterhånden som plantagerne voksede til, og man fandt ud af jagten kunne indbringe penge til bl.a. aktiviteter i forbindelse med sanddæmpningen, der var en kostbar affære. Et andet incitament til at udleje jagten, var at gøre det vanskeligt for den traditionelle og ret beset ulovlige jagt udøvet af egnens fiskere og husmænd. En måde at dæmme op for denne færdsel var at leje jagten ud. Klitvæsenet blev jagtudlejer og der blev udfærdiget standardiserede jagtkontrakter. De ældste jagtkontrakter mellem Klitdirektoratet og private lejere af jagten, kan dateres tilbage til de første årtier af 1900. Det drejer sig eksempelvis om jagten i Hvidbjerg klitplantage, som udlejes første gang i 1915. Hvidbjerg klitplantage blev anlagt i 1892 og er på ca. 1.400 ha. Da jagten blev lejet ud, var plantagen stadig ung - uden høje træer. Tæt på Hvidbjerg klitplantage ligger Lodbjerg klitplantage der er anlagt i 1923 og dermed den yngste plantage. Lodbjerg klitplantage er på ca. 1100 ha.

Postkort fra handelsrejsende Chr. Fog, Thisted, til plantør Eskesen i Hvidbjerg, juni 1908. Bemærk påskriften: "Til venlig ihukommelse hos min ven Plantøren derude vestpå"!

De første jagtkontrakter

På den første jagtkontrakt for Hvidbjerg plantage står bogtrykker Carl Hohlenberg som lejer. Han boede i København; men havde sommerhus i Lyngby i Thy. Fra 1920erne og 30erne finder man adskillige eksempler på indgåede jagtkontrakter. Foruden Hvidbjerg er der lejekontrakter på Stenbjerg, Tvorup, Nystrup, Rønhede og Hjardemål. Det var jægere fra Thisted eller som oftest fra større byer udenfor Thy - i flere tilfælde fra København.

Reglerne for jagten var sat op i standardkontrakter på et par sider, som blev udfærdigede af Klitinspektoratet (senere benævnt klitdirektoratet). Kontrakterne var detaljerede og gav nøje retningslinjer for jagten og dens udøvelse. Lejeren måtte ifølge de ældste Hvidbjerg-kontrakter tage 10 medinteressenter med i jagten; men i 1925 bliver antallet halveret til 5, da der på dette tidspunkt blev oprettet en kontrakt for det nye Lodbjerg område alene. Enhver jagt skulle anmeldes plantøren, ligesom medinteressenterne skulle godkendes af klitplantøren. En bestemmelse sagde at medinteressenterne ikke måtte være bosiddende i de plantagen tilstødende kommuner. Det var formodentlig for at undgå, at de lokale jægere, der havde lettere adgang til terrænet, skulle have en fordel i forhold til de andre medinteressenter.

Jægerne måtte naturligvis ikke betræde de dæmpede klitter, og jagtudøvelsen måtte ikke forårsage skade på de planteskoler, der hørte til plantagerne. Til gengæld måtte lejeren indføre

Pladshjort ved Uglkjær, også kaldet "Murermester Kjar". Derfor fik den store hjort navnet "Murermesteren". Foto Niels Erik Thøgersen ("Niller")

og udsætte vildt i plantagen efter behag. Ved kontraktens udløb skulle der indbetales et beløb til at udsætte vildt for i plantagen. Tobaksrygning var af gode grunde forbudt på grund af brandfaren og overtrædelse medførte bøder og udelukkelse af jagtselskabet.

Kontrakten regulerede selvfølgelig beskydningen af vildtet. Vildtbestanden måtte kun beskydes med mådehold, og det var ifølge kontrakten klitdirektøren, der definerede dette mådehold. Han var berettiget til at skride ind og standse jagten på visse arter af standvildt, hvis han mente jagten var for hård. Senere kontrakter nævnte specifikt, at råvildtet kun måtte beskydes med mådehold. Til gengæld måtte lejeren gerne udsætte vildt i plantagen dog ikke hjortevildt – ej heller kaniner, egern eller rovdyr.

De første plantører var ikke i alle tilfælde begejstrede for at jagten nu blev lejet ud i klitplantagerne. I et brev til Klitinspektoratet den 25.01.-1930, da Hvidbjerg-konsortiet atter beder om at få kontrakten fornyet, henstiller plantør Madsen i Hvidbjerg til direktoratet, om ikke at forny kontrakten. Ikke fordi han var utilfreds med lejeren; men: *jeg som formentlig alle andre plantører foretrækker selv at administrere jagt og fredning i plantagen.* Direktoratet foretrak imidlertid at sidde henstillingen overhørig, og man fortsatte med at leje jagten ud.

Krybskytteri

En del af plantørens arbejde var naturligvis at holde opsyn med jagten i klitplantagerne – både den lovlige og navnlig den ulovlige jagt. En af de plantører som vi kender bedst, fordi han har efterladt en omfattende korrespondance som i dag ligger på Statens arkiver i Viborg, er Kristian Ravn. Plantør Ravn beskriver i et brev til Klitdirektoratet i 1947, hvilken almindelig foreteelse ulovlig jagt var i plantagerne.

Som tidligere ofte meddelt er jagtovertrædelser, specielt natjagt og krybskytteri en ganske normal og daglig foreteelse på disse egne.[11]

Ravn fortæller videre, at han har udøvet "den begrænsede politimyndighed" overfor en række tilfælde af natjagt og lurejagt, dvs. jagt langs plantagens grænser. Ordningen har betydet, at lurejagten, der før fandt sted både om morgenen og aftenen, dog er aftaget en del.

Plantør Ravn beklager ligeledes den fuldkomne mangel på respekt for jagtlovens bestemmelser, der bevirker et udstrakt dyrplageri. Fra sommeren 1947 kan han nævne nogle eksempler: 1 råbuk fundet med bortskudt bagløb. En ildersaks fundet med fodknogler af ræv. Han har fra andre år talrige dokumenterede eksempler.

Om politiets indsats beklager Ravn det manglende initiativ og indsats i forhold til at skride ind, når jagtloven bliver overtrådt. Højest kan der blive tale om kontrol med jagttegnet skriver han i brevet.

Den omtalte fodknogle findes i dag på Jagt- og Skovbrugsmuseet, hvor den indgår i samlingerne, som et eksempel på en udbredt brug af fangstredskaber, som stadig fandt sted i Thy i 1947.[III]

Det er naturligvis også en vanskelig situation plantør Ravn står i.

Han er selv ivrig jæger; men af den moderne slags. Han mener jagt bør udøves i overensstemmelse med nogle jagtetiske regler. Ravn lyder helt opgivende overfor problemet, når han videre siger: *Spørgsmålet kan synes at blive, om også vi i politiets passivitet, skal se statens tilkendegivelse af, at man i administrationen ikke tillægger jagtloven så megen værdi for samfundet, at det er ulejligheden værd at håndhæve den; men foretrækker at gøre den illusorisk ved at tie den ihjel!*

Klitplantør Ravn, plantør i Hvidbjerg plantage 1938 – 1972, og kroejer Jessen, Morup Mølle.

Hvordan plantør Ravn forholder sig til konsortiernes jagtrettigheder, og den krænkelse af samme, der også var en konsekvens af den ulovlige jagt, er en anden sag. Man får indtrykket af, at de lidelser der bliver påført vildtet, berører ham i højere grad end krænkelsen af jagtrettighederne. *Det mishandlede vildt kan være ligeglad med om dets bøddel er vildttyv eller ej.* Sådan lyder Ravns slutbemærkning i brevet til Klitdirektoratet.

En avisartikel den 22.11.-1948 viser dog at klitplantør Ravn trods politiets lemfældighed anmeldte ulovlig jagt - dels fordi de drev ulovlig jagt på Hvidbjerg klitplantages arealer, og dels fordi de drev jagt efter solnedgang. I avisen klager Ravn over at der drives ulovlig jagt i stort omfang i statens klitplantager. Det er særlig slemt med natjagt, hvor mange dyr bliver skamskudt og på grund af mørket, kan jægeren ikke finde det dyr der er anskudt, hvorfor de ligger og lider og dør.

Regnskabsbogen fra 1926

Den gamle regnskabsbog fra 1926, der befinder sig hos Lodbjerg Jagtkonsortium, giver mange forskellige informationer.

Hvem var medlemmerne de første år - hvad kostede jagten og hvilket vildt blev nedlagt?

Sygehuslæge Toft fra Vestervig, elektricitetsværksbestyrer Jensen, Bedsted, proprietær Sørensen, Irup, proprietær Sørensen, Vestervig Overgaard, doktor Lützhøft Christensen, Koldby, direktør Ussing, Aalborg, direktør Bendixen, Vestervig, dyrlæge Marrebæk samt dr. jur. Holger Federspiel, København, altså en 10 personer i alt. I 1931 kom cand. jur. Per Federspiel, søn af Holger Federspiel, ind i konsortiet. Der var ikke nogen særlig stor udskiftning blandt medlemmerne, og flere af dem var med i jagten gennem både 10 og 20 år.

Konsortiets økonomiske grundlag stammer dels fra kontingentet, som i Lodbjerg i 1930 ifølge regnskabsbogen ligger på 80 kr. om året, og dels fra de indtægter det nedlagte vildt ind-

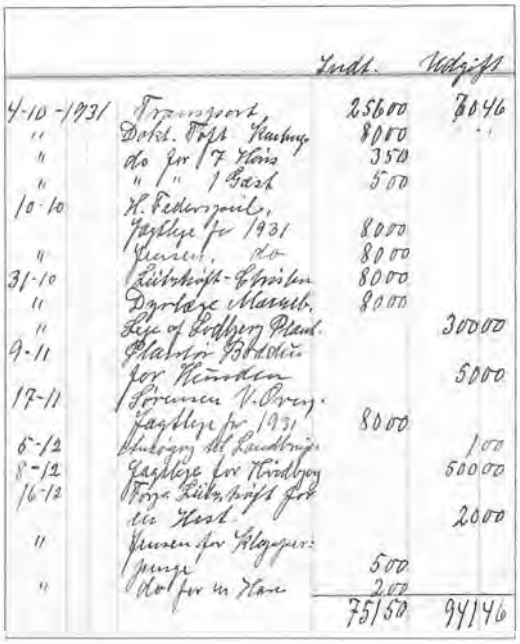

		Indt.	Udgift
4-10-1931	Transport	25600	3046
"	Dokt. Toft Kaaring	8000	
"	do for 7 Hins	350	
"	" " 1 Gast	500	
10-10	H. Federspiel, Jagtlege for 1931	8000	
"	Jensen, do	8000	
31-10	Lützhøft-Christensen	8000	
"	Dyrlæge Marneb.	8000	
"	Lege af Lodbjerg Plant.		30000
9-11	Plantør Boddum for Hunden		5000
17-11	Sørensen V. Overg. Jagtlege for 1931	8000	
5-12	Anzøgning til Landbrugsr.		100
8-12	Jagtlege for Hvidbjerg		50000
16-12	Forge Lützhøft for en Hest		2000
"	Jensen for Klapperpenge	500	
"	do for en Hare	200	
		75150	94146

Den gamle regnskabsbog fra 1926 giver mange informationer om jagten, jægerne og konsortiets økonomi. Den er udlånt af Lodbjerg Jagtkonsortium

bringer. Ikke overraskende koster råvildt dyrt - nemlig omkring 20 kr. i 1930erne, hvor råvildtet stadig var sjældent; men faktisk er ræv lige så dyr, den afregnes også med 20 kr. Her spiller prisen på ræveskind sikkert en rolle. Der var dog også udgift i form af en flåning, der kostede 3,50 kr. Det mere talrige og almindelige vildt som hare koster 1 kr. og en agerhøne kostede 50 øre.

Men hvis man læser lidt mellem linjerne afslører regnskabsbogen også andre oplysninger.

Der ligger naturligvis en del spændende personlige historier vævet sammen med jagten i Thy, hvoraf blot enkelte bør nævnes her.

Et konsortiemedlem der var med i mange år var sygehuslægen fra Koldby, Lützhøft Christensen. Han havde været læge på Grønland en del år, og her lært at gå på jagt i den grønlandske natur. Han skrev en del artikler i Dansk Jagttidende under synonymet "Nakorsak". Et område i Hvidbjerg plantage er opkaldt efter ham under dette navn. Et andet konsortiemedlem var elektricitetsværksbestyrer Jensen fra Bedsted, der i mange år er den der egentlig tegner konsortiet, og det er ham der tager sig af alle de praktiske ting. Proprietær Ifversen fra gården "Lyngholm" var også medlem af Hvidbjerg konsortiet i nogle år og var blandt initiativtagerne til at sætte kronvildt ud i Thy.

Fællesjagterne har krævet deltagelse af lokale klappere, og blev betalt i naturalier. Den 11. december 1927 er der blevet skudt 1 ræv og 2 harer på klapjagt, og de står opført som betaling til klapperne. Ved nytårsjagten den 6. januar 1929 blev der ganske vist ikke nedlagt noget vildt; men til gengæld kostede jagten en rydning med sneplov til 19,80 kr.

En stor post i økonomisk henseende er opførelsen af en jagthytte og den tilbagevendende vedligeholdelse af den. En anden tilbagevendende post, er regninger fra Morup Mølle Kro. Her holdt jægerne både deres møder og enhver selskabelighed. Kroejer Jessen var i øvrigt selv medlem af Hvidbjerg konsortiet. Regnskabet viser naturligvis også de nødvendige repræsentationsudgifter på blomster eller gaver i forbindelse med sociale begivenheder – f.eks. da jagtkonsulent Arvid Johansen blev gift; men der er også udgift til begravelser osv.

Jagtstatistikker

De jagtstatistikker som konsortiets medlemmer indberettede giver et godt indtryk af udviklingen i jagten og vildtet over tid. Den ældste optegnelse stammer fra 1931-32. De viser både statistik for Lodbjerg og for Hvidbjerg konsortier. Når man lægger statistikken for Hvidbjerg og Lodbjerg sammen viser det:

57 harer, 52 høns, 2 rådyr, 4 ræve, 2 fasaner, 16 snepper og 16 ænder samt en hermelin. Der var 10 jægere om at nedlægge vildtet. Sammenligner man med antallet af jagter er det meget forskelligt hvor ofte de enkelte konsortiemedlemmer går på jagt. Bestyrer Jensen fra Bedsted går ofte på jagt han var i 1933/34 på 19 jagter og nedlagde 57 stk. vildt. H. Federspiel og P. Federspiel, København var overhovedet ikke på jagt i denne sæson. Bendixen fra Vestervig var ligeledes en regelmæssig jæger hvorimod Brandi-Hansen fra København kun

	1931/ 1932	1935	1949	1950/ 1951	1951/ 1952	1968/ 1969	1989/ 1970	1970/ 1971	2001	2002	2003
Kronhjorte										1	2
Kalve										1	
Råbukke	1	2	1	7	6		2	2	8	14	9
Råer			1					1	10	10	9
Lam							1		2	13	1
Harer	16	20	22	15	10	2	3	1	8	4	7
Snepper	3		5	10	10	2	10	28	17	12	9
Bekkasiner						9	10	2			
Regnspover							1				
Ænder						25	45	48	7	4	4
Agerhøns	22	9	15	12	5	1					
Fasaner	1	3	3			1					
Skovduer					1	13	27	9	1		
Gæs	8					1	2				7
Ræve	2	3		7	6	3	4		2	3	3
Ildere							14				
Skader						10	18	14			
Krager						12	38				
Forskelligt							2	8			
I alt	53	37	47	51	38	79	177	113	55	62	51

Lodbjerg-konsortiets jagtbytte i fire forskellige perioder. Det fremgår, at vildtet tidligere overvejende bestod af harer og agerhøns – et repræsentativt billede for de endnu nye klitplantager.

Illustration, vildtstatistik, Lodbjerg plantage.

var med på en enkelt jagt. Det viser at de lokale jægere naturligvis var dem der oftest gik på jagt.

Udsætning af urfugle i 30erne og kronvildt i 70erne

Et spændende og mere utraditionelt projekt var udsætning af urfugle i Hvidbjerg plantage. Ansøgningen til Landbrugsministeriet er signeret af H. Federspiel og A. Jensen og dateret den 2. januar 1931.

Egentlig var det Lützhøft Christensen, der tog initiativ til at købe og udsætte urfugle i plantagen.

I Lodbjerg konsortiet findes stadig de forskellige papirer, der dokumenterer handlen, som gik via Jagt- og Fiskerimagasinet. Selve fuglene – 2 haner og 4 høner var ikke uhørt dyre; men det var til gengæld ekspeditionen. De kom fra Finland og alle ankom levende. Alt i alt løb omkostningerne op i 313 kr.

I en artikel i Dansk Jagttidende i 1934 fortæller Lützhøft Christensen om projektet, og han beklager, at der ikke længere findes urfugle i Thy. Det har der ikke været i mands minde, fortæller han; men arealerne skulle være tilstrækkelig store til at bære en bestand. På det tidspunkt var der i Nordjylland ellers kun en mindre bestand af urfugle i Store Vildmose.

Lützhøft Christensen fortæller, at konsortiet søgte og fik økonomisk støtte til udsætning af flere urfugle i Thy, og samtidig blev der indført en særfredning af fuglene. I bogen "Urfuglen" fra 1943 skriver forfatteren Kay Westerskov, at forsøget med udsætning af urfugle i Thy ikke var nogen succes, for der fandtes i 1943 ikke en eneste urfugl.[IV] Det er siden blevet påpeget, at de udsatte urfugle var finske skov-urfugle, der burde sikkert have været udsat danske urfugle, der jo ikke er skovfugle, men disse fugle kunne ikke skaffes, har Lützhøft Christensen oplyst.

Jagt og Fiskerimagasinet

LUDVIG SVENDSEN

Telefon: 12645 Telegramadresse: Nordimport

København V. 19. Januar 1931.

Herr Sygehuslæge Lützthøft - Christensen,

Koldby pr. Hørdum.

Vi har takkende modtaget Deres Ordre paa

2 Urfuglehaner à Kr. 35.- og
4 Urfuglehaner " " 40.- } ab Kajana

som vi har oversendt til Suvenniemi i Kajana og har i Dag Telegram deroppe fra:

"ACCEPTERER BESTILLINGEN INDSEND LIKVID FUGLENE AFSENDES NÆSTE BAAD"

og imødeser vi gerne tilsendt Beløbet Kr. 230.-, hvorefter de omgaaende skal blive afsendt deroppe fra.

Med Højagtelse
Jagt og Fiskerimagasinet

Ordrebekræftelse fra "Jagt og Fiskerimagasinet" fra 1931 på køb af urfugle fra Finland.

Et andet men meget senere projekt, der bør nævnes her, var udsætning af kronvildt i 1977.

Enkelte stykker kronvildt var blevet set før. I 1942 så Lützhøft Christensen eksempelvis et pragteksemplar i Hvidbjerg plantage. Han beskriver oplevelsen i en artikel i Dansk Jagttidende. På daværende tidspunkt var der en voksende bestand af kronvildt i de Vest- og Sønderjyske plantager; men nord for Limfjorden og i Thy, var der kun strejfende kronvildt.

I 1967 var Jens Jørgensen, Vestervig på jagt i Skotland. Her havde han en storslået oplevelse af det skotske kronvildt. Sønnen Bjarne Jørgensen fortæller: *Det slog min far, at et lignende syn burde han opleve i Thy, hvis natur og forhold på mange måder mindede om det, han så i Skotland.* Jens Jørgensen tog hjem til Thy med sin drøm i bagagen og modnede den nogle år. I 1977 købte han så nogle enkelte krondyr. Han betalte dem i første omgang af sin egen lomme, fortæller Bjarne Jørgensen. Det drejede sig om en hjort, en hind og dens kalv. To år efter blev den lille bestand forøget med 4 drægtige hinder. Lodbjerg og Stenbjerg konsortier m.fl. var blandt bidragyderne.

Niels Erik Thøgersen med den først nedlagte hjort i Thy, dec. 1986. Foto Eigil T. Andersen.

Bestanden steg støt og roligt op gennem 1980erne. I Hvidbjerg plantage havde den gode betingelser takket være en kerne af tæt gammel bjergfyr og store lyngarealer. Den sær-

Jens Jørgensen med sit livs hjort – en flot 16-ender nedlagt i 1989. Jens Jørgensen var på det tidspunkt 71 år gammel.

fredning af kronvildtet, der var blevet indført af kronvildtet nordenfjords, havde selvfølgelig også sin store virkning. *I 1986 blev det tilladt at skyde enkelte hjorte, men kun i en 14 dages periode. Den første hjort i Hvidbjerg plantage blev skudt ved Uglkjær, også kaldet "Murermester kjar". Det var en seksender, nedlagt af Niels Erik Thøgersen, der var jagtlejer i den nordlige del af Hvidbjerg plantage (oplyst af Eigil T. Andersen).*

Jagt i Thy som en familietradition

Konsortiemedlemmerne er i flere tilfælde familiemedlemmer hvor den ene generation afløser den anden - i tilfældet familien Federspiel fra København er det fjerde generation af jagtaktive i Hvidbjerg. Familiens tilknytning til Thy går således langt tilbage, og de har stadig ejendom i Lyngby.

Hvidbjerg konsortiet havde de første år formænd der kom fra København – det gjaldt den første underskriver fra 1915 bogtrykker Hohlenberg og det gjaldt ligeledes de 2 næste formænd Carl Th. Levinsen og Holger Federspiel.

Holger Federspiel erhvervede allerede i 1916 et lille hus i Lyngby sammen med Carl Th. Levinsen og byggede senere det sommerhus som familien nu stadig ofte bruger.

At det blev Lyngby af alle steder skyldes uden tvivl en fælles jagtinteresse hos Federspiel og Levinsen, der kendte hinanden fra København. Thomas Federspiel fortæller, at hans farfar og Levinsen, der ledede Grosserer-Societets kontor for udenrigshandel i København, fandt en annonce, der udbød en ejendom i Lyngby til salg for 2000 kr. Handlen blev ordnet pr. telegram, og snart drog man op for at tage besiddelsen i øjesyn. Holger Federspiel erhvervede senere af de lokale fiskere et større landområde for 10 kr. pr. tønde land. Af jagtkontrakterne fremgår det at Holger Federspiel stod som jagtlejer fra 1925 og frem til han blev dræbt i en bilulykke i juli 1934.

Turen til Lyngby var lang fortæller Thomas Federspiel og undervejs overnattede familien i Struer. Derefter rejste de med tog og færge til Bedsted. Det sidste stykke fra Bedsted til Lyngby kørte man i hestevogn.

Efterhånden kom familien Federspiel til at kende en stor del af den lokale fiskerbefolkning, og de interesserede sig levende for byens historie.[VI] Per Federspiel, der i lighed med faderen blev medlem af Hvidbjerg konsortiet, var en særdeles aktiv offentlig person og huset i Lyngby og den lokale befolkning blev en af de stabiliserende faktorer i hans aktive og omrejsende liv. I fiskerbefolkningen fandt han idealet af mennesker, der ville og kunne klare sig selv.[VII] Her kom Per Federspiel livet igennem jævnligt for at nyde naturen, og ikke mindst for at gå på jagt – en interesse der tidligt blev en stor passion for ham. Thomas Federspiel fortæller: *Huset i Lyngby var et sted, hvor der kom mange mennesker – en af dem var den kendte journalist Andreas Vinding. Han skrev om huset, jagthunden Amaryllis og jagten i Hvidbjerg: " I åen findes krebs som koges i dild og giver appetit på livet. Moseanden flagrer hen over sivene. Amaryllis bringer den hjem i sin fugtige flab, og skønt hunden ikke forstår sig på vin, synes der i dens, brune gode, kloge øjne at stå skrevet ordet: Bourgogne."*

Tre generationer af jægere: F.v. Per, Thomas og Martin Federspiel, Lyngby 1973

Per Federspiel gav jagtinteressen videre til sine to sønner, Herman og Thomas, der begge kom med i Hvidbjerg konsortiet. Selv under krigen blev der drevet jagt til trods for tyskernes tilstedeværelse. Thomas Federspiel fortæller: *Første gang jeg var med på jagt var i slutningen af juni 1943. Jeg var sammen med min far på pürsch. Det var jo for så vidt bemærkelsesværdigt, at man i 1943 kunne gå med en riffel på grund af tyskerne.*

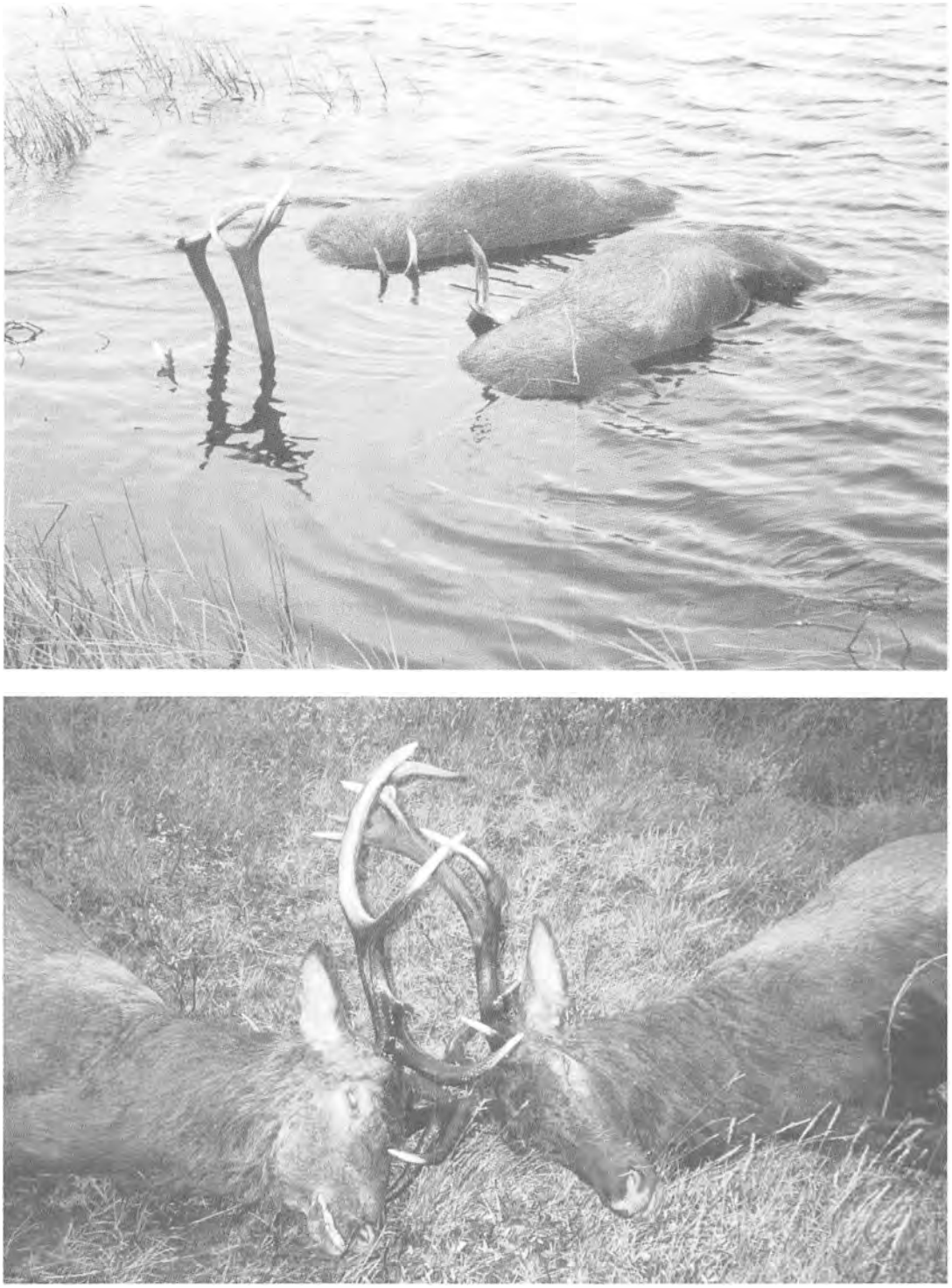

Drama i naturen. To hjorte omkommet under brunstkamp i Uglkjær.
Foto Finn Kobberø, Morup Mølle.

Vildtparade i Lodbjerg plantage, engang i 1980erne:
Fra venstre: Bjarne Jørgensen, Jens Jørgensen og bag Jens anes Christian Jørgensen fra Dragør (gæst). Helge Yde, Lars Raadal, Bernhard Tophus, Joseph Josephsen, Poul Hestbech, der endnu bærer hat, Tonny Sørensen, Henry Pedersen, Erik Østerskov, Vagn Brun og nærmest t.h. Villy Gotlieb.
Skjulte personer ikke nævnt. Foto: Eigil T. Andersen

Min far blev senere arresteret og sat i fængsel, og da var han jo af gode grunde afskåret fra at gå på jagt. Jeg var 7 år gammel da jeg var med på jagt, og jeg var med fordi jeg selv gerne ville. Det kunne aldrig falde far ind at tvinge mig – han var meget lidt dominerende. Min far skød, når det drejede sig om bukke, kun seksendere – det var han meget streng omkring. Dengang var mange af træerne ikke meget højere end mig.

Ifølge Thomas Federspiel er det i høj grad områdets specielle natur, der tiltrækker ham, og erindringerne om de steder, hvor han har tilbragt mange timer i selskab med sin far i Lyngby. Begge drev jagt med stående hund. Der var ikke så meget råvildt dengang. Til gengæld var der mange snepper, bekkasiner, ænder og agerhøns. Selv holder han meget af at gå på pürsch på råvildt; men en god andejagt har også sin charme. Andejagt om efteråret, hvor vejret godt kan være dårligt, kræver tålmodighed og netop lyst til at opholde sig ude i den barske natur.

Thomas Federspiels to sønner er begge jægere og medlemmer af Hvidbjerg Nord konsortiet. Familien Federspiel er bare et eksempel på, at flere generationer inden for samme familie har drevet jagt i Thy.

Konsortiejagten i dag

Ifølge undersøgelsen Jagt i Danmark år 2000 deltager over 60 % af Danmarks Jægerforbunds medlemmer i jagtlaug eller jagtkonsortier med over 5 medlemmer. Der er ca. 1700 jægere i

F.v. Christian Jørgensen, Dragør, Kresten Yde, Aarup og Per Hansen, Helligsø

Thy som har løst jagttegn. Noget tyder på, at en stadig større del af medlemmerne i konsortierne i Thy faktisk også kommer fra Thy i modsætning til tidligere.

Der er i dag større forståelse for jagten; men på den anden side tager de fleste det som en selvfølge, at jægerne indretter sig på de andre grupper af naturbrugere, der færdes i naturen.

Det der motiverer en stor del af konsortiejægerne i dag er naturoplevelsen samt selvfølgelig spændingen og så spiller det sociale – den fælles jagtoplevelse en stor rolle. Formand for Lodbjerg Jagtkonsortium, Per Hansen, Hurup, der kom med i konsortiet i 1977, fortæller:

Jeg har en glødende interesse for jagt; men også for naturen generelt. Bare det at køre ude i skoven og følge naturen året rundt er en stor oplevelse. Så lærer man jo også en masse når man kommer på de her fællesjagter og lærer en masse nye mennesker at kende. I og med at jeg kan invitere folk med i Lodbjerg så bliver jeg også inviteret med en masse andre steder. Ser nye jagtterræner og nye mennesker osv. Der er meget socialt i det at gå på jagt. Da man var en 18-20 år betød det jo alt om man fik skudt noget. I dag er det det mindste af det hele. Om man er på jagt og får løsnet et skud – ja det er jo egentlig lige meget.

Den bedste oplevelse jeg har haft var nok dengang jeg skød den første sommerbuk med riffel – det var en kæmpeoplevelse. Det var i 1979 og jeg kom jo med i 1977 i Lodbjerg.

Det med den gode jagtoplevelse – her en tidlig morgenstund kom jeg egentlig til at tænke på at jeg har oplevet så meget.

Den første gang jeg skød noget var som 16 årig, da havde jeg intet eget jagtgevær. Vi var ovre i Dover Plantage, hvor en ven havde jagt og der skulle jeg stå for en sneppe. Han går ind og hunden rejser sneppen og han råber så: Vær klar, der kommer en sneppe! Jeg skød sneppen. Det var det allerførste skud jeg afgav med jagttegn – og så skød jeg en sneppe. Jo det var en helt fantastisk oplevelse.

Fodnote:

[I] Den traditionelle jagt kombineret med fiskeri er bl.a. beskrevet i artiklen Jagt som binæring til kystfiskeriet i Thy i Sydthy Årbog 2007 samt artiklen Ulovlig jagt i klitbrynet efter havmåger i tidsskriftet Fortid og Nutid 2007.

[II] Brev den 15.10.47 fra plantør K. Ravn, Hvidbjerg klitplantage, Bedsted, til Klitdirektoratet i Vejers, Oksbøl.

[III] et takkebrev den 12.07.-1947 skriver Jagt- og Skovbrugsmuseets bestyrer Henning Scheel til klitplantør Ravn at saksen med den fastsiddende knogle bør opsættes i museets samling til at understøtte hadet til de mennesker, der benytter den slags redskaber. Landsarkivet, Viborg.

[IV] Oplysningerne stammer fra artiklen Plantagens jagt som er skrevet af Eigil T. Andersen, tidligere plantør i Lodbjerg og Hvidbjerg klitplantager i jubilæumstidsskriftet Hvidbjerg v. Aa Klitplantage 1892 – 1992.

[V] Ifølge en artikel i Dansk Jagt var der 1975 en bestand på 3000 stk. kronvildt i Jylland.

[VI] Lyngby er et udflyttersamfund som blev grundlagt af fiskere fra Agger i 1864.

[VII] Oplysningerne stammer fra interview med Thomas Federspiel samt bogen: Federspiel. En dansk europæer, som er skrevet af forfatteren Ditlev Tamm.

Pionererne på Bubbel Mark

Af Thomas Norskov Kristensen, Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune

Luftfoto over Bubbel Mark, 2009. I de markerede områder ses husmandsbrugene, som i 1927 blev udstykket fra Bubbel. (Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune)

Selvom tiden for længst er løbet fra dem, ligger de der endnu. De små husmandshjem, hvor der engang var plads til en stor familie og husdyr. De er et resultat af de omfattende jordreformer i begyndelsen af 1900-tallet – jordreformer som gennem statslån og udstykninger gav den fattigere del af befolkningen mulighed for at få fod under eget bord.

Også i Thy ligger husmandshjemmene langs vejkanten som et bevis på de mange udstykninger på egnen. Gården Bubbel beliggende i udkanten af Vestervig sogn var en af de gårde, som solgte jord fra til de nye brug.

Denne artikel retter fokus på de politiske bevæggrunde for jordreformerne og udstykningen af Bubbel.

Der skulle penge til

Ved midten af 1800-tallet havde landboreformerne ført til en struktur med omkring 2.000 større landbrug, 70.000 gårde og 80.000 husmandsbrug med under 1 td. land. Karakteristisk for denne struktur var, at husmændene ikke kunne leve af deres egen jord og derfor var tvunget til at tage arbejde på de større gårde ofte til en ringe løn.

I løbet af 1860'erne og 1870'erne blev landbruget kastet ud i en større krise. Korn fra de nyopdyrkede prærieområder i Nordamerika oversvømmede de europæiske markeder og pressede prisen ned, og samtidig var der ringe afsætningsvilkår for levende kreaturer. For dansk landbrug, fra husmænd til godsejere, udgjorde korn og kreaturhandel de primære indtægtskilder, og krisen ramte derfor hårdt.

For at imødegå denne udvikling blev der sat skub i en gennemgribende modernisering af landbruget. Stigende priser på smør og flæsk var medvirkende årsager til en omlægning til animalsk produktion og forædlingen blev ordnet efter tidens fremherskende forretningsfilosofi – andelstanken.

Overgangen fra naturalieøkonomi til pengeøkonomi ændrede landbobefolkningens situation. Landbolivet var ikke længere en livsform men en forretning, hvor andelsbonden måtte tænke i penge og holde øje med markedet og verdensøkonomien, som man var blevet en del af. Denne udvikling tilførte en skarpere arbejdsdeling mellem industriproduktionen i byerne og landbrugsproduktionen på landet. Hvor landbrugsmaskinerne tidligere ofte blev produceret på gården, blev de nu masseproduceret på fabrikkerne i byerne.

Det nye landbrugs rationelle og effektive produktionsformer fremtidssikrede landbruget, men bidrog også til at skabe sociale problemer. Landbruget var ikke længere så arbejdstungt et erhverv, og da befolkningsvæksten samtidig var høj, var udsigterne for husmandsbørnene ikke gode. Groft sagt havde de muligheden for at blive daglejere, vandre mod det ofte usikre og sæsonbetonede industriarbejde i byerne eller tage til det forjættede land - Amerika. I perioden 1868-1914 udvandrede næsten 300.000 personer fra Danmark, heraf en stor del fra Thy.[1]

Positive vinde

Trods de dystre udsigter blæste der også positive vinde for husmandsstanden. De såkaldte husmandsrejser, hvor husmændene med statsstøtte rejste rundt i landet for at få inspiration, skabte fornyede ideer, forbedrede dyrkningsmetoder og lagde kimen til den senere husmandsbevægelse. Andelsbevægelsen og de mange nye mejerier og slagterier sikrede husmændene økonomisk lighed med gårdmændene. Husmanden fik samme betaling som gårdmanden, når han afleverede sin mælk til mejeriet eller et svin på slagteriet, og han havde tilmed lige stemmeret med gårdmændene i andelsforetagenderne. Selv om landbruget var blevet forretning, slog principperne fra Grundloven af 1849 alligevel igennem.

Husmændene fandt også inspiration i de tanker, som den selvlærte amerikanske økonom Henry George udtrykte. Han undrede sig over, hvordan en civiliseret by som New York kunne have en mere udbredt fattigdom end mindre civiliserede egne i USA. I sit hovedværk »Fremskridt og fattigdom« fra 1879 skrev han, *»at næsten al den velstand, som skabes af sociale og teknologiske fremskridt i en fri markedsøkonomi, bliver opfanget af jordejere og monopolister, og at denne koncentration af ufortjent velstand er roden til fattigdom«*. George mente, at det var en stor uretfærdighed at forhindre et menneske i at bruge naturlige ressourcer og sammenlignede det med slaveri. Grundtanken var med andre ord, at jordens ressourcer var fælles ejendom. For at opnå dette skulle jorden beskattes, således at jordpriserne ikke røg på himmelflugt.[2]

De nye tanker, afsætningsmuligheder og den nyvundne lighed åbnede husmændenes vej væk fra daglejerstatus til selvstændig jordbruger. Opgaven var nu at udbygge denne vej, så den kunne blive farbar for flest mulige, og en afgørende betingelse var nogenlunde billig jord.

"Rotter i gårdmændenes lader"

Politisk var der imidlertid ikke den store lyst til at sikre husmændenes adgang til billig jord.

I grundlovens § 98 stod ganske vist, at *»Intet Lehn, Stamhuus eller Fideicommisgods kan for Fremtiden oprettes; det skal ved Lov nærmere ordnes, hvorledes de nu bestående kunne overgaae til Fri Eiendom«*, men de politiske magtforhold var ikke til at fravriste godsejerstanden deres privilegerede magtstatus.[3]

Vandring fra land til by betød i perioder, at der var mangel på arbejdskraft. Dette forhold samt et politiske pres fra Socialdemokratiet og specielt de reformvenlige kræfter i Venstre sikrede, at der i 1875 blev nedsat en landbokommission, som bl.a. havde til opgave at overveje husmandsspørgsmålet.

De politiske uoverensstemmelser var absolut til at få øje på.

For de konservative var det et spørgsmål om, hvordan man på bedst mulig måde sikrede, at landbruget også fremover kunne sikre husmændenes billige arbejdskraft. En beretning fra kommissionens tid beskriver, hvordan datidens menneskesyn kunne være i de højere samfundslag. Husmændene var *»som Rotter i Gårdmandens Lader«*, fordi de ofte måtte have hele den store børneflok med, når de skulle på dagleje.[4] For Venstre og Socialdemokratiet var det et spørgsmål om at sikre husmændene nogle forbedrede levevilkår.

Kommissionens arbejde blev sat i stå af de politiske tilstande i landet. Et magtvakuum - den såkaldte forfatningskamp - opstod, da Venstre opnåede flertal i folketinget, mens de konservative havde flertal i landstinget. Da de to ting ikke kunne blive enige om at løse situationen, udstedte regeringen under godsejer J. B. S. Estrup provisoriske finanslove og satte dermed reelt Folketinget uden for indflydelse. Forfatningskampen blev afsluttet i 1894, og en ny kommission blev nedsat til at foreslå, hvordan der *»på gunstige vilkår kan tilvejebringes jordlodder for landarbejdere«*.[5]

Statshusmandsloven 1899

Kommissionen havde en klar overvægt af godsejere, og de eneste, der ikke var repræsenterede, var husmændene, hvis tarv kommissionen altså skulle varetage. Fem år efter kommissionens nedsættelse udmøntede dens arbejde sig i lov om *Tilvejebringelse af Jordlodder til Landarbejdere.*

De politiske magtforhold skinnede i den grad gennem lovteksten. Danmarks blot anden landbrugsminister i Danmark, den konservative godsejer Alfred Hage præsenterede således en lov, som gav husmændene mulighed for statslån til køb af jordlodder, men hvis formål i realiteten var at sikre billig arbejdskraft til godsejerne.

I henhold til loven kunne husmændene låne op til 3.600 kr. til indkøb af jord, hus og redskaber, og de udstykkede parceller skulle være mellem 3-5 td. land. Parcellerne var langt fra store nok til at brødføde en hel familie, og derfor var husmændene fortsat tvunget til at søge dagleje.[6]

Husmændene vejrer morgenluft

At loven ikke blev en succes stod hurtigt klart. Der var en forventning om, at 1100 husmandsbrug skulle etableres årligt, men kun omkring halvdelen blev bygget. Udvandringen fra landområderne fortsatte med uformindsket styrke, og en husmand måtte fortsat gå på dagleje halvdelen af året. Hverken sikring af arbejdskraft eller socialt forberede vilkår kunne spores i nogen væsentlig grad.[7]

To væsentlige forhold bidrog dog til, at husmændene kunne vejre morgenluft. For det første sikrede folketingsparlamentarismens indførelse ved »systemskiftet« i 1901, at Venstre og Socialdemokratiets magtposition blev væsentligt forbedret. For det andet sikrede gennembruddet for husmandsforeningerne landet over og den deraf følgende dannelse af Det Radikale Venstre i 1905, at husmændene fik større indflydelse i det politiske system. De var en stor vælgergruppe, der skulle tages alvorligt.

Loven blev revideret flere gange. I perioden frem mod Første Verdenskrig reviderede rigsdagen - ofte under heftig diskussion loven hvert femte år. Revisionerne forbedrede gradvist vilkårene for husmandsbrugene. Rammerne blev forhøjet, så man i 1914 kunne låne 10.000 kr. og dermed også kunne købe større jordlodder.

Efter Første Verdenskrig, hvor jordpriserne var steget kraftigt, tog rigsdagen hul på næste

led for at etablere flere husmandsbrug. Næste skridt var at øge udstykningsarealer ved at sælge ud af statens jorder. I 1919 blev de tre jordlove – døbt oktoberlovene – vedtaget. Jordlovene omhandlede bortsalg af jord i offentligt eje og præstegårdsjorder, len og stamhuses overgang til fri ejendom. De indledte den nyere tids mest omfattende omfordeling af jorden i Danmark. Statens Jordlovsudvalg blev etableret til at administrere oktoberloven og fik husmand og radikalt folketingsmedlem Niels Frederiksen som en magtfuld formand.[8]

Der skulle altså gå 70 år efter Grundlovens vedtagelse, før det politiske flertal var modent til at tage et opgør med de privilegeredes godsstruktur og opløse de gamle len og stamhuse. For første gang forlod staten sin hidtidige politik om at yde økonomiske støtte til oprettelse af husmandsbrugene og gik nu aktivt ind i at skaffe jord til brugene.

Hermed eksisterede der to forskellige typer af husmandsbrug. Husmanden kunne vælge den gamle lovgivning og få et statslån til at købe jorden for, eller han kunne vælge at etablere sig på en af de nye statsudstykninger – et såkaldt jordrentebrug – med en uafløselig prioritet i jorden og betale jordrente deraf. Valgte husmanden den første model, kunne han købe jorden, hvor han ville, mens han ved jordrentebruget som »lejer« af jorden måtte flytte efter, hvor staten udstykkede jord.

N. N. Steensgaard. Planteavlskonsulent fra Hurup, hvor han også drev en forsøgsgård. Udover sit foreningsarbejde, hvor hans betydning var størst i De samvirkende danske Husmandsforeninger, var han bl.a. også engageret i arbejdet omkring Oddesundbroen.
(Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune)

Sydthy var først på landkortet

Husmands- og oktoberlovene dannede de juridiske rammer for udstykningerne. De første års udstykninger omkring 1900 gik som beskrevet meget trægt. For at sætte skub i udstykningerne vedtog Venstre-regeringen med støtte fra De Radikale i 1906, at foreninger, *»oprettet udelukkende med formål at opkøbe ejendomme til udstykning i mindre brug, kunne få del i statslånefondens midler«*.[9]

Udstykningsforeningernes aktivitet adskilte sig fra de rent statslige udstykninger ved, at de arbejdede for at etablere husmandsbrug, der var store nok til at forsørge en hel familie – altså brug større end 3-5 td. land. Praksis blev, at udstykningsforeningerne købte store gårde op, og udstykkede den i en hovedparcel og mindre jordlodder.

Sydthy var det første sted i Danmark, loven blev ført ud i livet. For at sætte skub i den lokale udstykning henvendte Venstres folketingsmand, lærer A. K. Kierkegaard,[10] og landstingsmand L. K. Kristensen[11] sig i 1906 til formanden for Husmandsbevægelsen, den energiske N. N. Steensgaard,[12] for at få tegnet 35.000 kr. i garantikapital, så der kunne etableres en udstykningsforening. Det lykkedes efter kort tid, og Sydthy Udstykningsforening – landets første – var en realitet.

Foreningens første og så vidt vides eneste udstykning var af Abildgård i Grurup sogn, som blev købt i 1907. Gården var på 500 tdr. byg-

sdl.[13] og blev udstykket til 18 nye husmandshjem.

De nye gårdejere blev ikke spået nogen lys fremtid, da nogle mente, at området i løbet af få år ville ende som en stor fattiggård, som Bedsted-Grurup kommune måtte tage sig af. Et kig i kommunes arkiver viser, at denne spådom heldigvis ikke blev til virkelighed.[14]

En nærmere undersøgelse af denne udstykning viser, at det næppe var tilfældigt, at Sydthy Udstykningsforening valgte Abildgård. Ejeren, L. P. Frederiksen,[15] omgikkes jævnligt L. K. Kristensen og N. N. Steensgård i 'Det Thylandske Landøkonomiske Selskab'. Et kendskab som ganske givet har lettet forhandlinger om foreningens overtagelse af gården. Udstykningen blev i øvrigt en økonomisk succes, og af overskuddet oprettede foreningen i 1909 en fond på 1700 kr. til forskellige formål, herunder at *»fremme Oplysningen blandt Landbrugere, der ikke har større Ejendom end 30 tdr. Land«*.[16]

Sydthy Udstykningsforening fik sandsynligvis en kort levetid, da den efter alt at dømme gik ind for at blive en del af Thylands Udstykningsforening. Af referatet for den stiftende generalforsamling for Thylands Udstykningsforening fremgår det, at de to pionerer, L. K. Kristensen og N. N. Steensgaard indtog centrale positioner i dannelsen af Thylands Udstykningsforening. På opfordring fra De samvirkende jyske Husmandsforeninger agiterede L. K. Kristensen på den konstituerende generalforsamling for en fælles thylandsk forening, mens N. N. Steensgaard blev konstitueret som midlertidig formand. Tanken bag var at skabe større og stærkere enheder, som bedre kunne rejse den fornødne kapital og derved samtidig undgå unødig konkurrence.[17]

På generalforsamlingen blev det vedtaget, at brugene skulle være mellem 5 og 25 tdr. land, og at ejendomsskylden ikke måtte overstige 12.000 kr. Brugene var altså større end de rent statsfinansierede. For at give flest muligt mulighed for at skyde kapital i foreningen blev grænsen for indskud sat ved 50 kr., som blev forrentet med 5 %.[18] Hvis der fortsat var penge til overs, blev det fordelt mellem de nye husmænd.

De fine herrer fra Christiansborg sagde god for Bubbel-handel

Den store gård Bubbel ligger i Vestervig sogn nærmest på grænsen til Hurup. Det er en gammel slægtsgård, som i dag bliver drevet af fjerde generation, siden Søren Kristian Sejersen i 1881 overtog gården. Da Sejersen døde i 1916, forpagtede hans kone, Kristiane Sejersen, gården ud til sin datter og svigersøn, Mary og Christian Vendelboe.[19]

For at lette Christian og Mary Vendelboes køb af Bubbel blev en del af jorden solgt fra til udstykning. I 1926 var Vendelboe og Thylands Udstykningsforening nået til enighed om en købsaftale, men aftalen blev forkastet af Statens Jordlovsudvalg, og udstykningen blev derfor i første omgang ikke realiseret. Allerede året efter var Vendelboe og udstykningsforeningen igen nået til enighed om en købsaftale, som indeholdt lidt mindre jord og derfor også en mindre købspris. Aftalen indebar, at ca. halvdelen af gårdens jord – i alt ca. 200 tdr. bygsdl. – skulle sælges til Thylands Udstykningsforening. Den ene halvdel af jorden lå syd for gården, mens den anden med lidt federe jord lå nord for. Endvidere havde Vestervig-Agger Kommune indvilget i at anlægge en offentlig vej ud til Bubbel skel og betale grus til den resterende del af vejen til de nybyggede huse.[20]

Efter vanskelighederne året forinden stillede Statens Jordlovsudvalg denne gang med to udsendinge, den radikale folketingsmand Jens Holdgaard, Ikast, og proprietær, statsrevisor og konservativ landstingsmand J. L. Døcker, for at besigtige lokaliteten og jordens kvalitet. Der skulle være sammenhæng mellem pris og kvalitet, for jordlovsudvalget ville jo, at der vitterligt også kunne købes jord nok inden for rammerne af statslånene. De to herrer kunne efterfølgende indstille, at forholdene vedr. købsaftalen var i orden, og at husmændene dermed kunne få de nødvendige statslån.

"De ville se vores sparekassebog"

Det hele begyndte i efteråret 1927, da der var annonceret med, at alle interesserede kunne møde op på Bubbel til orientering om udstykningen. Det må have været en speciel oplevelse,

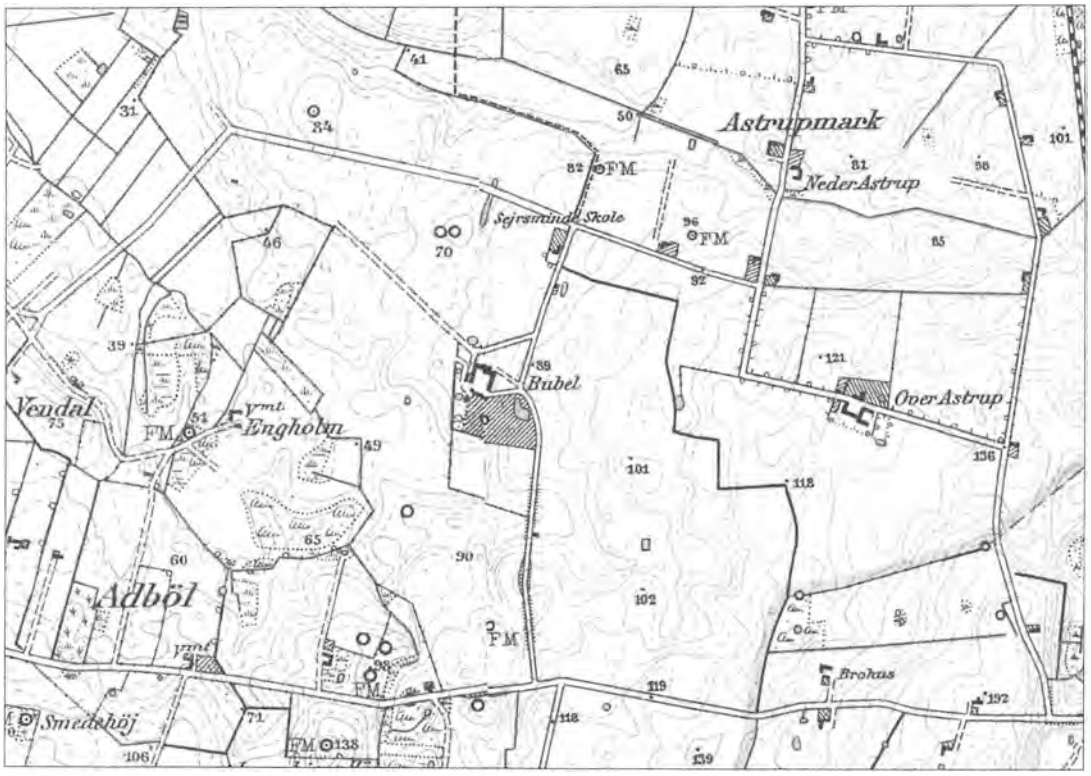

Målebordskort over området omkring Bubbel for perioden 1928 - 1945. Selv om udstykningen fandt sted i 1927 er de nye parceller endnu ikke indtegnet på kortet. (Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune)

for én efter én skulle man ind og snakke med de høje herrer fra udstykningsforeningen, og man skulle tilmed have sin sparekassebog med. Det skulle nemlig dokumenteres, at man havde en opsparing på minimum 2.000 kr., så der var ikke andet for end at hive sparekassebogen frem. En årsløn for en arbejder i landbruget var fx. 1.500 kr. plus et slagterisvin, så det var nødvendigt at være sparsommelig, hvis man ville i betragtning.

Interessen for udstykningen var stor, men repræsentanterne for udstykningsforeningen landstingmand L. K. Kristensen, Thøger Larsen, Hundborg og Gerd Pedersen fra Faddersbøl udvalgte med det samme de 13 personer, som kunne købe en jordlod. Deres oprindelse var forskellig. De fleste var fra nærområdet, men folk kom også fra Snedsted, Thisted og sågar helt fra Vejlebro. De udvalgte forpligtede sig til at levere mælk til Vestervig Mejeri for en 10-årig periode, sikkert fordi kommunen havde betalt store dele af vejudgifterne.

"Vi var nærmest som nybyggerne" i USA, har en af pionererne fra Bubbel Mark fortalt, og den sammenligning havde han på sin vis ret i.[21] Godt nok var jorden allerede under plov, men de nyetablerede familier stod over for mange nye udfordringer. Bygningerne skulle rejses, hjem etableres, det første korn sås, de første dyr indkøbes, og der skulle naturligvis også være penge til tøj på kroppen og mad på bordet. Alt sammen for et meget skrabet budget.

Udgifterne for jord og hus beløb sig til 16.000, som altså for størstedelen blev finansieret ved et statslån. Jordloddernes størrelse svingede fra 14 til 25 tdr. bygsdl. alt afhængig af jordens bonitet og kostede mellem 7.500 og 8.000 kr. Husene må formodentligt have været

Et meget velbevaret husmandsbrug med flotte valmede gavle og det oprindelige cementtag. Bag glaspartiet er gennemgangen fra stuehuset til stalden, og her stod ofte et par dyr. Pladsen må have været lille dengang, hvor familierne ofte var meget store. Foto 2009.
(Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune)

nogle af de første typehuse i Thy. Flere af bygningerne lignede hinanden så meget, at man skulle tro, at de var bygget efter samme tegning. Det var ofte en vinkelbygning, hvor der fra beboelsen gennem bryggerset var forbindelse til stald, svinesti og lade. Husene blev opført som råhuse, så der var hverken tapetseret eller malet. Strøm og vand var heller ikke indlagt, så man skulle en tur til brønden, når der skulle vaskes storvask.

Først i 1934 fandt strømmen vej til husene. Kablet skulle ikke trækkes langt, for Sejersminde Skole havde allerede indlagt strøm. Det var ikke alle, der ønskede at få strøm indlagt i 1934. En enkelt troede, han kunne spare penge ved at vente til året efter, hvor kablet var trukket og betalt, men han kom nu alligevel af med samme beløb som de andre.[22]

En gris for en harmonika

Selvom statslånene var en håndsrækning, var starten en hård økonomisk belastning. Der skulle købes redskaber, dyr til stalden og sås korn på marken. Arnold Madsen, en af pionererne på Bubbel Mark, fortæller i et interview til Thisted Dagblad, at han begyndte med tre køer og gav 240 kr. for den første. Desuden købte han nogle grise og to uundværlige heste. Kunne man ikke låne af familien, måtte man tage lån i banken. Men også dengang var det svært, for selv om der 'blot' var tale om 100 kr., skulle der stilles kaution.[23]

For at supplere indtægten var der nogle, som tog tjansen som mælkekusk. Heste og vogn skulle man selv stille til rådighed og vedligeholde. Arbejdet begyndte tidlig morgen, for mælken skulle leveres til mejeriet kl. 7. Det var

tungt og hårdt at løfte de store 50 liters dunke op på høje vogne. Arbejdet supplerede indkomsten med omkring 1.000 kr. om året, men efter en af nybyggernes mening var det alt for lidt, for sagt med et glimt i øjet var *»arbejdet jo nærmest for fornøjelses skyld«*.

Med begrænsede økonomiske råderum var det svært at få råd til andet end det rent basale. Heldigvis rådede fantasien på Bubbel Mark. Et af børnene ønskede sig brændende en harmonika, så hun kunne komme ud at spille. Da der skulle leveres grise til slagteriet, blev en taget fra, og der blev indrykket en annonce i bladet »*SPOT*« med teksten »Gris i bytte for en harmonika«. Det må have været en fair handel, for den gik igennem![24]

Æ' flyvmaskine på Bubbel Mark

Fællesskabet var stærkt på Bubbel Mark. Pionerånden og de hårde kår gjorde, at man måtte stå sammen og hjælpe hinanden. Herved opstod mange venskaber, og det var ikke ualmindeligt, at man tog en selvbuden tur hos hinanden ved kaffetid.

Specielt omkring høsten var arbejdsfællesskabet stærkt. I de første år, da høsten stadig foregik med le, var det et tungt arbejde at få høsten i hus. Derfor må pauserne, hvor den medbragte lerdunk – en såkaldt skægmand – med øl eller lignende styrkende drikke gik rundt, have været en lille oase for den puklende forsamling. Senere gik flere af nybyggerne sammen om at investere i en selvbinder til 75 kr. Det var i tiden lige omkring flyvemaskinens store gennembrud, og ligheden må have været slående, for selvbinderen hed ikke andet end æ' flyvmaskine. Da tærskeværket kom, blev bearbejdningen af høsten mindre arbejdstung. Nu skulle husmanden og familien ikke længere bruge efterår og vinter på at svinge plejlen, men kunne i stedet for – gerne i små andelsselskaber – investere i tærskeværk, som kunne udføre arbejdet.

De mange børn bidrog til at styrke fællesskabet. Nybyggerne var unge par ofte med en del

Æ' flyvmaskine i fuld sving med at høste. Den er ikke landet på Bubbel mark men i Skjoldborg. Foto ca. 1926 (Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune)

Fortegnelse over de første pionere på Bubbelmark

Parcellerne syd for gården

Navn	Oprindelse	Parcellens areal	Købesum (Kr.)
Niels Mikael Nielsen,	Bjerringbro,	22 ¾ tdr. bygsdl.	7.500
Jensenius Sørensen,	Gammelby,	22 ¾ tdr. bygsdl.	7.500
Anton Christensen	Bubbel,	22 ¾ tdr. bygsdl.	7.500
Arnold Hedegaard Madsen	Ettrup,	25 tdr. bygsdl.	8.000
Kontorassistent Thomas Kjelsdal	Snedsted	21 tdr. bygsdl.	7.980

Parcellerne ved skolen

Navn	Oprindelse	Parcellens areal	Købesum
Ove Andersen	Grurup (Vestergård)	14 tdr. bygsdl.	7.980
Laurids J. Led	Visby (Vestergård)	14 tdr. bygsdl.	7.980
Morten Luther Madsen	Engholm	15 tdr. bygsdl.	7.500
Peter Larsen	Hurup	14,4 tdr. bygsdl.	7.560
Svend Nielsen	Thisted	14,4 tdr. bygsdl.	7.560
Peder Kristensen	Agger	15 tdr. bygsdl.	7.500
Leo P. Andersen	Hassing	15 tdr. bygsdl.	7.500
Bestyrer Thorvald Poulsen	Vejlebro	14 tdr. bygsdl.	7.560

børn, så der var mange legekammerater. Sejersminde Skole, som er opført i 1914 på et stykke jord, S. K. Sejersen skænkede kommunen, oplevede et sandt boom i børnetallet efter udstykningen af Bubbel og gården Nedre Astrup. På et tidspunkt var børnetallet over 60 på den lille skole, så der har været nok at holde styr på for den enlige lærer.[25]

Havde det ikke hårdere end andre

Selvom det har været hårdt at være blandt pionererne på Bubbel Mark, lyder der alligevel tilfredse og muntre toner fra nybyggerne under en sammenkomst på Bubbel 50 år efter udstykningen. Jordreformerne banede vejen for en social opstigning i samfundet, og udstykningen fra Bubbel gav dem mulighed for at få selvstændighed. Det var en mulighed, som mange arbejdere i byerne ikke havde. Derfor skal man ikke tro, at husmændene havde det hårdere end mange andre grupper i samfundet. Der skulle hårdt fysisk arbejde til for at tjene til føden. Nogle gik ned, mens mange andre med fælles hjælp klarede den. Arnold Madsen var den af pionererne, der holdt længst ud på Bubbel Mark. Thisted Dagblads interview med ham blev bragt i forbindelse med, at det var 60 år siden, han slog sig ned. Nogle år tidligere havde Arnold opgivet landbruget, og jorden var blevet forpagtet ud, men han følte sig fortsat hjemme på Bubbel Mark.

Arnold Madsens historie er også historien om husmandsbrugenes skæbne. De tomme og forladte stuehuse, som man ofte møder på sin færden rundt om i det danske landskab, er konsekvensen af de seneste 60 års udvikling i landbruget. Små og mindre brug er ikke længere rentable at overtage på grund af begrænsede produktionsmuligheder, og jorden bliver oftest opkøbt af de store brug. Vi nærmer os efterhånden en jordstruktur, som ligner den i tiden før husmandslovene, hvor jorden var samlet på meget få hænder. Tilbage står bygningerne som det eneste bevis på, at der dengang for næsten 100 år siden var pionerer, som med statens hjælp fik foden under eget bord.

Fodnoter:

[1] Claus Bjørn, Det danske landbrugs historie 1810 – 1914 bd. III, (Odense, Landbohistorisk Selskab, 1988), s. 195ff

[2] Henry George, 1837-1894, amerikansk journalist, filosof og økonom. Han er ophavsmand til den politiske retning georgismen, som danner idégrundlag for Retsforbundet, men også har præget Det Radikale Venstre og Socialdemokratiets principprogrammer. I 1886 stillede han op til borgmesterposten i New York, men tabte til den senere præsident Theodore Roosevelt.

[3] I dag paragraf 84

[4] Børge Steffensen, Hundreder af ny husmandshjem blev udstykningstankens frugt, 75-års jubilæumsskrift for Thisted Amts Tidende, 1.oktober 1957.

[5] Tormod Jørgensen, Statens Jordlovsudvalg 1919 – 1944, (København, A/S J. H. Schultz Universitetsbogtrykkeri, 1944), s. 20f

[6] Jørgensen, Op.cit., s. 22

[7] Jørgensen, Op.cit., s. 24f

[8] Jørgensen, Op.cit., s. 46

[9] Børge Steffensen, Op.cit., Thisted Amts Tidende 1. okt. 1957

[10] A. K. Kierkegaard var lærer og valgt ind i Folketinget i perioden 1906 til 1909 for venstre i Agger. Senere blev han sygekasserevisor i Strib på Fyn og igen valgt ind i folketinget i perioden 1910 til 1917.

[11] Præstegårdsforpagter Laust K. Kristensen var valgt ind i landstinget for venstre i Hurup. Der sad han fra 1905 til 1911.

[12] Niels Nielsen Steensgaard var en rigtig foreningsmand. Han var drivkraften i stiftelsen af husmandsforeningen i Hurup og senere Husmandsforeningen i Sydthy. Han var med i over 50 foreninger oftest som formand og har modtaget adskillige udmærkelser for sit arbejde.

[13] Tønde bygsædeland (tdr. bygsdl.) er en areal måleenhed. 1 trd. Bydsdl. er lig med 10.000 kvadratalen, som med nutidens målestok svarer til ca. 0,4 ha.

[14] Børge Steffensen, Op.cit., Thisted Amts Tidende 1. okt. 1957 og Eigil T. Andersen, Thylands Udstykningsforening, (Sydthy Årbog, Sydthy Egnshistorisk Forening, 2003), s. 93

[15] L. P. Frederiksen var direktør for Sydthy Eksportforening fra 1897 og frem til sin død i 1926. Han købte Abildgård i 1889, hvor der dengang både var uldspinderi og mejeri på gården.

[16] Kr. Fuglsang (red.), Landøkonomisk Selskab for Thisted Amt og Det Thylandske Landøkonomiske Selskab gennem 100 år, (Thisted Amts Tidendes Bogtrykkeri, Thisted, 1941) s. 81f

[17] Thisted Amtsavis, 23. feb. 1909.

[18] Ibid

[19] I dag ejer Kristen og Tina Vendelboe Bubbel, som er en del af driftsselskabet 'De tre gårde'. Gårdens historie er beskrevet i Kristine og Erik Vendelboes artikel 'Bubbel' i Sydthy Årbogen 2008 og på www.bubbel.dk.

[20] Udstykningsforeningen måtte afholde udgifterne til selve vejanlægget.

[21] Sammenkomst med Erik og Kristine Vendelboe og ni af husmændene fra Bubbel Mark, 20. marts 1979. Båndet findes på Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune, Sydthy Afdeling. Jnr. A 424 bånd 1 og 2.

[22] Ibid.

[23] Thisted Dagblad, 27. feb. 1988, s. 9

[24] Sammenkomst med Erik og Kristine Vendelboe. Op.cit., LATK, Jnr. A424 bånd 1 og 2.

[25] Ibid

Fra togvogn på Fjerritslevbanen til bolig i Rønheden

Af Jørn Iversen, Hou

Hvad får et par Østjyder til at købe en strimmel jord i Thy og tilmed med en gammel togvogn stående på grunden?

Måske lysten til at udforske et nyt stykke Danmark med en egn, vi altid har forbundet med lys, luft og "højt" til himlen, er nok svaret.

En mørk november dag i 2005 fandt vi en lille bitte salgsannonce i Jyllands Posten, som pirrede vores nysgerrighed så meget, at vi kørte til Thy, hvortil der var meget længere end vi regnede med, men omsider nåede vi i silende regn destinationen - til togvognen i Rønheden ved Bedsted.

Vi var "solgte", her var der muligheder, et pragtfuldt sted; det havde vi lyst til at udforske og arbejde videre med, hvorefter vi besluttede os for at købe stedet. Nærmeste nabo var og er apropos Thybanen, Rønhede Plantage og de lokale spejderes gamle spejderhus, med hvilket diverse tidligere ejere har delt vandforsyning med, i form af en gammel fælles brønd.

Spejderhuset har ligget der siden 1948. Hvorledes det endte der, har helt sin egen historie.

Med i handlen indgik, at vi fik lov til at beholde tre fotografier, som i årtier havde hængt i vognen. Billedet viser den første beboer af vognen – Larsine Kirstine Gramstrup, som i 1949 var 70 år gammel. Hun boede på stedet i ca. 10 år, uden rindende vand, uden toilet og uden elektrisk lys.

Da hun havde fået vognen stillet op på fire store cementklodser, blev den bygget lidt om – endda egnet til helårsbrug, så den i BBR[1] i en årrække figurerede som helårsbolig. Endeperronen i postvogns enden (se senere) blev inddraget til stue-/soveværelse, og den anden endeperron blev til et smalt køkken med udgang til plantagen.

Eftersom togvognen (nu havende navnet "Skovbo") har stået på sin nuværende plads i 60 år og i den periode har haft 10 ejere som alle har sat sit præg på vognen og dens omgivelser, har jeg fundet anledning til at kortlægge togvognens og ejernes historie.

Der indgår i fortællingen tekniske- og forkortede udtryk, som jeg sidst i fortællingen har forklaret.

Togvognen

Togvognens historie har det været svær at udrede. Som gammel togfan vidste jeg, at der på chassisrammen burde skjule sig en mærkeplade med oplysninger om vognens oprindelse. Skørtet, eller underbeklædningen, blev fjernet hvorefter jeg mavede mig ind under vognen – og ganske rigtigt, mærkepladen var der. Den blev nedtaget fra sin oprindelige placering og sidder nu mere synligt inde i togvognen. Mærkepladen fortalte, at vognen var bygget hos firmaet Vulcan i Maribo i 1904 og det vides at den efterfølgende sammen med flere, blev leveret til ejerne af Thisted Fjerritslev Jernbanebane, TFJ.

Samtidig med fundet af mærkepladen kom sidste revisionsdato frem som en ekstra oplysning. Denne dato oplyser om sidste store eftersyn på Fjerritslevbanens værksted.

Byggested og år

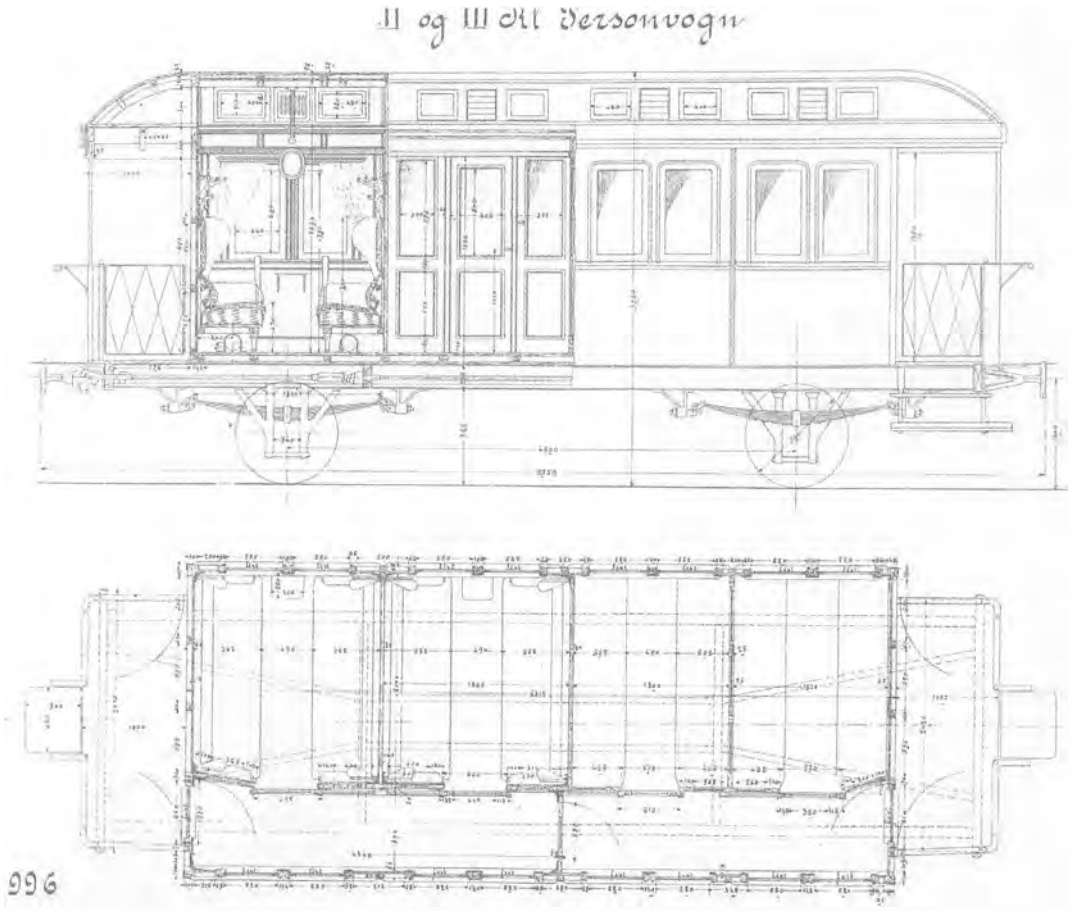

Original-tegning af »Skovbo« alias B4 som den så ud i 1904

Da min kone og jeg overtog togvognen i 2005, gennemgik vi vognens beklædning både indvendig og udvendig. Jeg ledte specielt efter en navneforkortelse for jernbaneselskabet samt litrabetegnelsen (den type eller navnebetegnelse som vognen bliver tildelt inden idriftsætning). Det lykkedes ikke at finde noget som helst.

Flere af de udvendige beklædningsbrædder skulle udskiftes, alle havde de nu passeret de første 100 år. Brædderne var profilerede, men med et profil som ikke kan købes som standard i dag, altså skulle de specialfremstilles hvis de skulle udskiftes.

Ruderne var enkeltlags, hvilket ikke er hensigtsmæssigt, når husets forskellige rum fremtidigt skulle kunne opvarmes. De burde have væ-

Sidste revisionsdato

ret udskiftet med termoruder i samme størrelse som de oprindelige togvogns vinduer. Prisen herfor ville andrage ca. 40.000 kr. + arbejde – og så kunne de endda ikke åbnes. Som gammel togfan, havde jeg selvsagt stor lyst til at bevare så meget som muligt af den originale udformning af togvognen. Tvivlen rådede med hensyn til at opnå det bedste resultat, krydret med velmente forslag fra venner og bekendte.

Imidlertid kom forsynet os til hjælp – i form af et nedsænket loft som fandtes i hele togvognens længde. Loftet skulle isoleres, og skjules skulle en større tag skade, som var tilstødt, formentlig omkring 1962. I dette loft var der en lem, og i sommeren 2006 tog jeg mig sammen til at lukke den op. Jeg var indstillet på, at en masse skidt ville falde ned i hovedet på mig, hvorfor åbningen af lemmen blev udskudt i sonderingsfasen. Ned væltede, foruden almindeligt snavs, skeletter af dyr, som måren havde slæbt til, klude, et gammelt forklæde, flasker osv. Men det var, som da man i 1922 brød ind i barnekongen Tut-ankh-Amons gravkammer; nu var der pludselig ingen tvivl om, hvad vi skulle gøre. Den smukkeste tagrytter med vinduer og jalousier til friskluft, kom til syne, endda med de originale messingstøbte beslag.

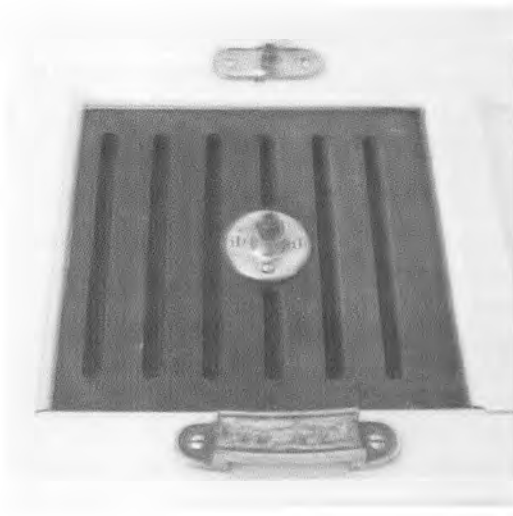

Friskluftsventil (privatfoto)

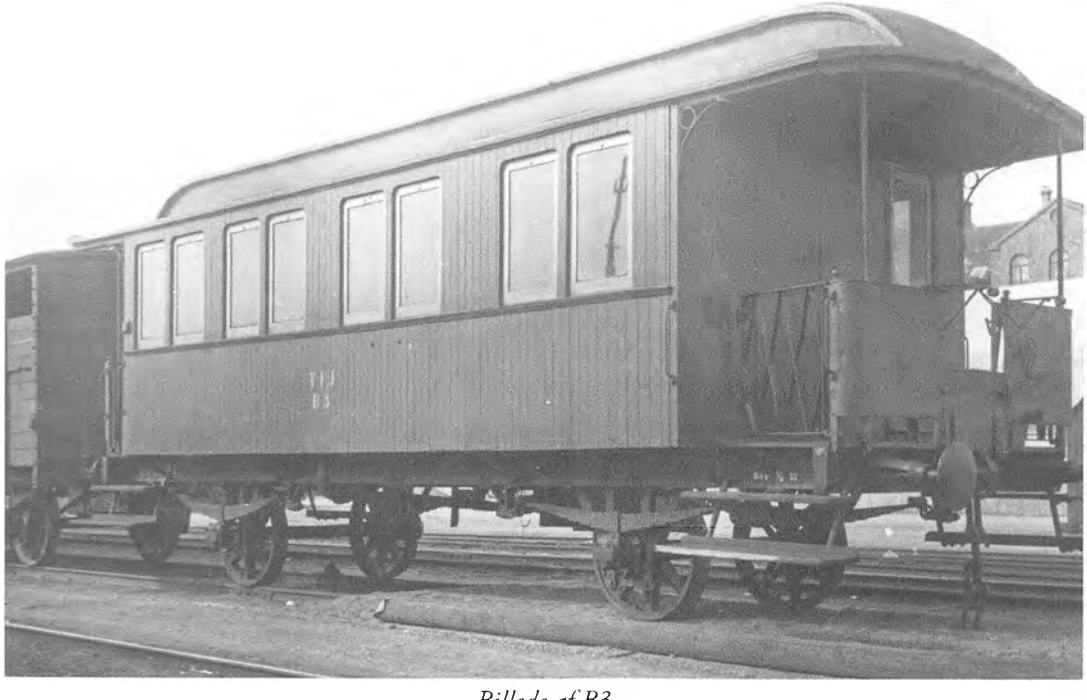

Billede af B3

Nu gik det slag i slag med at finde oplysninger som skulle hjælpe os til at opnå det bedste restaurerings resultat. Internettet har været flittigt brugt med kontakt til diverse togklubber og private jernbane interesserede personer over hele landet.

Ud af disse oplysninger er det lykkedes, at finde frem til vognens oprindelige udseende, indretning, materialevalg med farver, træsort, tapet.

I hver kupé var der i siden to vinduer, som kunne åbnes ved hjælp af en læderstrop, idet man sænkede ruden ned i mellemrummet mellem yderbeklædningen og den indvendige væg. Desuden kom der ovenlys gennem små ruder i tagrytteren. Her var der to ruder symmetrisk anbragt omkring et friskluft-jalousi. Dette kunne betjenes med et håndtag. Altså, det var muligt at lave gennemtræk. Ikke noget med at sidde og svede som rejsende kan være udsat for i et moderne IC-tog.

Der var polstrede sæder og ryglæn med springfjedre. Dertil polstrede side-hovedstøtter. Polstringen gjaldt dog kun i anden klasses kupeerne. På tredje klasse måtte man nøjes med hårde træbænke. For at skærme for solen var der lette gardiner for vinduerne, og hvis man havde det for koldt, kunne man ved hjælp af et regulerings-håndtag lukke op for varmen, idet der under sæderne var anbragt varmerør.

Træsorterne var eg og mahogni, der var lakeret og fastholdt med messing skruer med linsehoved, som yderligere "lå" i et lille, drejet messing "sildeøje".

På flere af væggene fandt vi spor af flotte tapeter. I det ældste hjørne af anden klasses kupeen fandt vi således et stykke "guld"-trykt tapet.

Selve karosseriet var bygget op som et bindingsværkshus. Det bærende tømmer var tappet og sløjfet sammen, samt forstærket med kraftige vinkeljern mellem de lodrette stolper og de bærende gulv-remme, der var boltet til chassisrammen. I modsætning til et hus bliver en jernbanevogn udsat for mange, kraftige mekaniske påvirkninger – ryk ved start, standsning, sammenkobling af vogne foruden de idelige bump fra skinnestødene (sammenkobling af to skinner). For yderligere stabilitet var endegavlene beklædt med jernplade.

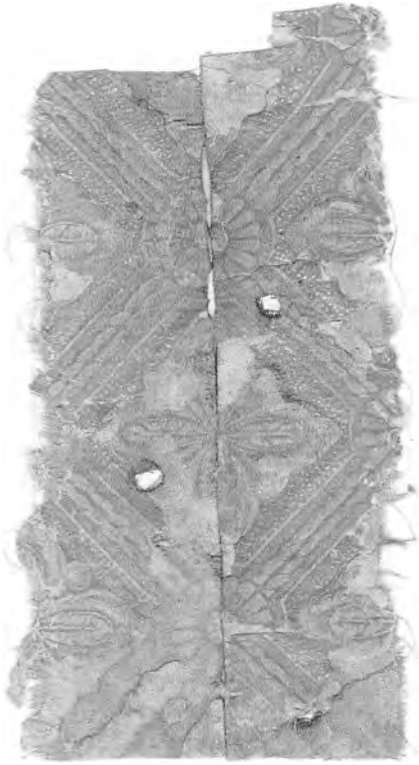

Guld-trykt tapet (privatfoto)

Dobbeltdøren kan anes (privatfoto)

En lignende lysekrone har engang prydet »postkontoret« (privatfoto)

Persisk tæppe fundet under restaureringen (privatfoto)

Vognens oprindelige indretning

Via vore samarbejdspartnere og kolleger på internettet fik vi oplysning om, at netop denne vogn – B4 – gennemgik en større renovering i 1936. Det må antages, at på grund af krisetid i trediverne, var der ikke så mange passagerer på anden klasse, og da den kombinerede person- og postvogn D1 var udrangeret på dette tidspunkt, har man valgt at nedlægge de to anden klasses kupeer i B4, fjerne skillevæggen mellem kupeerne og indrette postvognsafdeling i denne. Det lyder indviklet og har da også været en stor ombygning. De to vinduer nærmest endeperronen blev fjernet, og der blev lavet hul til en dobbeltdør i siden. Også her antages det, at størrelsen af døren var nøjagtig den samme som på den udrangerede D1. Sidestolperne som døren var gjort fast i, var ikke "funderet" som de øvrige stolper. Man brugte mindste fællesnævner og genbrugte dobbeltdøren fra D1. Men man genbrugte også litreringen, så den nu ombyggede B4 blev til litra D1.

I den øverste loftsplade var der en træ-rondel med en diameter på 45 cm hvis eksistens gav grund til undren. Første gæt var - til ophængning af en petroleumslampe, men det har vist sig at være øverste del af en meget smuk "lysekrone" med glasskærm, som har prydet post-"kontoret".

På ydervæggen nærmest dobbeltdøren fandt vi et stykke "persisk"-tæppe. Var det mon anbragt der for at skjule de mange søm og ujævnheder fra den fjernede skillevæg, da der her blev lavet postafdeling i 1936?

Overalt i gulvet var der borede huller, som indikerede tidligere rørføring til afløb og huller fra det tidligere varmesystem. I den gamle sidevæg fandt vi et metalskilt med påskrift på begge sider. På den ene side står der "Rygning forbudt" og på den anden står der "Damer". Så sparsommeligheden var også fremme i 1936. Findestedet kan indikere, at der har været et tørkloset i den ende af sidegangen, som gik gennem postafdelingen.

Længst til venstre Karen Enggård Larsen, en søster til Larsine. Længst til højre Larsine Kirstine Gramstrup, togvognens første beboer. De to unge piger er fra venstre Karen Klausen, Lødderup og Astrid Lykke, Bedsted (privatfoto)

B4 blev sidst revideret i 1943 som tidligere vist, og kørte videre indtil sin endelige udrangering i 1949.

Dens æra var forbi som transportmiddel, men en ny æra som bolig for naturelskere startede, og nu er vi så tilbage ved begyndelsen af denne lille historie.

Togvognens ejere

Vand hentede vognens første ejer i en brønd forsynet med en gammeldags håndpumpe, varme fik hun fra en lille ovn i stuen og maden blev lavet ved hjælp af flaskegas. Senere kom der gaslys og en gaskamin til. I 1960 overtog sønnen Niels Gramstrup om hvem det fortælles at han havde grisehold på stedet. Han solgte stedet omkring 1968, i stærk forfalden tilstand til den dengang værende graver ved Grurup Kirke, Alfred Nielsen, Bedsted

Nu kom der gang i renoveringen. En ny bræddebeklædning på endeperronerne blev opsat. Der blev lagt eternit saddeltag ovenpå det gamle buede togtag. Et gammelt skyttehus som tidligere havde stået inde i Rønheden, ejet af den lokale skytteforening, blev føjet til som sidebygning og det hele så efterfølgende præsentabelt ud.

Alfred Nielsen ved »ruinen« (privatfoto)

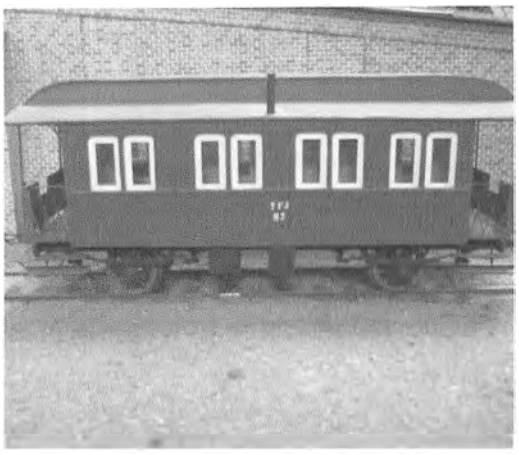

B4 i model (privatfoto)

Mange ejere har i årene siden graver Alfred Nielsen ombyggede "ruinen", og hver for sig givet et ombygnings bidrag. Den største fornyelse kom til, da Lisbeth og Bruno Jensen, Bedsted, i 1995 nedrev det gamle skyttehus, som var udtjent, og byggede et nyt hus med støbt fundament, samt indlagde rindende vand, toilet og elektricitet til glæde for sig selv og fremtidige ejere.

Togvognen er i dag et skattet ferie og "slappe af sted" for familie og venner, godt beskyttet af læet for vestenvinden, af plantagen Rønheden.

Vores togvogn, "Skovbo" har det sikkert godt med stadig væk at kunne fornemme lyden fra de moderne togvogne som nu og da, dagligt suser forbi på den nærtliggende Thybane.

Ejere af "Skovbo" Grurupvej, Bedsted

1. Larsine Kirstine Larsen 1949 - 1960
2. Niels Gramstrup,
   søn af Larsine Kirstine 1960 – 1968 ca.
3. Graver Alfred Nielsen 1968 – 1975 ca.
4. Alfred Nielsens 3 døtre 1975 – 1977 ca.
5. Bager Hans Kurt Nielsen,
   Østerild 1977 – 1983 ca.
6. Axel Poulsen, Hørdum 1983 - 1985
7. Præst, John Simonsen 1985 - 1994
8. Taxavognmand, Lisbeth Jensen,
   Bedsted 1994 - 2002
9. Jette Lyngs, Hassing 2002 - 2005
10. Grete Birgitte Breiner, Hou 2005 –

»Skovbo« i 1994 (privatfoto)

Tekniske udtryk

TFJ er en forkortelse for Thisted Fjerritslev Jernbane. Optakten til denne jernbane-strækning kan med fordel læses i Tonni Bruns artikel i "Historisk Årbog 1994 for Thy og Vester Han Herred (side 57-65).

Litra er en type-betegnelse, som anvendes inden for jernbanedrift. Sammenlign eventuelt med biler. En Opel-Astra-stationcar, 1,6 l, 16V osv. For hvert led i kæden bliver det mere specifikt, hvad det er for en bil, der er på tale.

Ligeledes for jernbanemateriel, selvom det her er noget enklere. Her findes en hovedgruppe, "rullende materiel", der deles i to undergrupper "trækkraft" og "vogne". Disse undergrupper opdeles i typer med store bogstaver, som forbogstav. For en nærmere specialisering tilføjes for vognenes vedkommende ofte et eller flere små bogstaver. Herefter kommer der tal, som er enestående for lokomotivet eller vognen.

Eksempel: damplokomotiv P1 er ved "fødslen" tildelt typen P af bygherren (jernbane ejeren). 1-tallet indikerer at det er det første lokomotiv i en serie på X-antal. Hvis det derimod er en vogn, der hedder P1, viser P at det er en åben godsvogn.

Materiellet er altid bestilt i serier. Som, for nu at blive ved TFJ ved banens åbning i 1904, androg følgende:

De første 4 damplokomotiver blev købt som brugt materiel hos DSB, og havde Litra P1-4.

Vognene til banens indvielse den 18. november 1904 blev leveret af det lille firma Vulcan i Maribo, og omfattede:

6 personvogne	B1-B4 og C1-C2
2 person- og postvogne	D1-D2
2 rejsegodsvogne	E1-E2
2 pakvogne	Qs1-Qs2
4 lukkede godsvogne	Q1-Q4
12 åbne godsvogne	K1-K2, P1-P5, P11-P15

Fodnote:

[1] Bygnings- og Boligregisteret

Mit DSB - liv i Bedsted

Af Hans B. Neumann, Lunderskov

For at begynde et sted, skal jeg indledningsvis fortælle, at jeg efter endt militærtjeneste havde det held at blive ansat i DSB på Rødekro station i Sønderjylland den 15. juli 1957. Allerede dengang gik der rygter om fjernstyring, hvorved personalet ville blive overflødiggjort.

Jeg blev derfor - af mine foresatte - opfordret til at søge uddannelse til en lederstilling, for på den måde "at redde skindet" og undgå de store ubehagelige forflyttelser, hvilket jeg dog ikke undgik alligevel.

Efter et 4-dages introduktionskursus på Jernbaneskolen i København, blev jeg nemlig forflyttet til Pjedsted – en lille landstation ca. 8 km nord for Fredericia – hvor jeg skulle have de første 6 måneder af min uddannelse. Jeg var dengang nyforlovet, og led derfor alle former for hjemlængsel.

Derefter var der en "foreløbig prøve", hvor man ville sikre sig, at uddannelsen var – om jeg så må sige "pengene værd". Det må den så have været i mit tilfælde, for her begynder vel nok den bedste del af mit "DSB-liv". Jeg blev nemlig forflyttet til Bedsted Thy.

Det var en tid jeg/vi aldrig glemmer, for vi blev modtaget – om end ikke med åbne arme – så dog med en hjælpsomhed, forståelse og imødekommenhed, som jeg i skrivende stund endnu ikke har fundet mage til noget andet sted, og jeg har dog gjort tjeneste på 176 forskellige stationer.

»Trange tider - langsomt skrider!« siger et gammelt ordsprog, men en dag i september kom så indkaldelsen til »Foreløbig prøve«, der skulle foregå den 11. oktober, og den skulle bestås, da jeg ellers risikerede dels at komme tilbage som portør, dels at blive uansøgt forflyttet til en eller anden station et tilfældigt sted i landet, hvor man tilfældigvis skulle mangle en medarbejder. Jeg blev dog alligevel forflyttet uansøgt, men mere herom senere. Prøven gik godt - sådan da, jeg husker endnu, hvordan jeg i faget »Godsekspedition« sad og fumlede med en bog, der hed »Kilometertavlen«. Den havde jeg aldrig før set, og vidste derfor heller ikke, hvordan man skulle slå op i den. Efter at have forklaret dette for de strenge censorer, lod man nåde gå for ret, og gav mig en karakter, der ikke ville indvirke på et godt slutresultat, da jeg havde klaret de andre fag godt nok.

Så skulle der »byttes gårde« som man kaldte det. Jeg fik valget mellem Bedsted-Thy eller Sulsted. Thy eller Vendsyssel. Jeg lukkede øjnene og trak så den seddel, der hed Bedsted-Thy! Det skulle jeg ikke komme til at fortryde, men det vidste jeg jo - af gode grunde - ikke dengang. Men en ting var jeg ganske klar over; at jeg ville giftes og have min »kone« med, når jeg skulle så langt hjemmefra.

Det kunne nu ikke gå hurtigt nok med at komme hjem, og da jeg forelagde min forlovede Mona min ide, sagde hun, at jeg nok hellere måtte »ordne« det med hendes far. Ja det ville jo nok ikke blive det store problem, selv om det var ham, der skulle »holde« brylluppet. Da jeg spurgte ham, mente han, at hun jo var »lige ung nok«, men det måtte vi finde ud af, vi var jo voksne mennesker. Ja det mente vi da også: »Nå ja, så ville han da ikke stå os i vejen«! I al hemmelighed fik jeg »bestilt tid« hos det, der dengang hed »Sognefogeden« d. 14. oktober 1960. Hun var godt nok ved at falde ned af stolen, da jeg bad hende finde de nødvendige papirer frem, men for mig var der ingen tid at spilde. Vi var også hos præsten og bestilte bryllup lørdag den 19. november, der var min fars 58-års fødselsdag.

Nå men jeg havde endnu et par uger tilbage i Pjedsted, og en dag fik jeg fri til at rejse til Bedsted, for at finde Bedsted og se, om det nu også passede efter landkortet. Det gjorde det, for efter en lang togrejse fra kl. 5.02 nåede jeg frem kl. 12.05. Det var for øvrigt samme tog jeg rejste med, som da jeg i sin tid rejste til Gedhus

som soldat. Den første jeg hilste på i Bedsted, var min kursuskollega, der - desværre for ham - ikke havde bestået prøven, og derfor nu skulle tilbage til Aalborg. Han præsenterede mig for Stationsmesteren, der også var halvgammel. Efter at have set mig omkring, konstaterede jeg højlydt, »at dette her var lige lovligt langt væk«. Mester kiggede forundret grinende på mig: »Fra hwa'?« spurgte han. Jeg kunne ikke se det sjove i det.

Nå, jeg fik snakket med min kollega, om han kunne skaffe mig et sted at bo. Jo det kunne han da sagtens, for det værelse han havde lejet hos et postbud, ville jo blive ledigt, så det kunne jeg nok leje. Jeg fik da også indgået et lejemål med postbuddet - eller rettere hans kone - efter at jeg havde set værelset, der var ganske pænt, men lille. Min mad kunne jeg få på kroen til funktionærpris, der afhang af, om man kunne lide maden den pågældende dag, men det kunne vi jo se på, når jeg kom. Da jeg igen kom ned på stationen, for at rejse hjem, mødte jeg et andet postbud, der på sit - for mig næsten uforståelige sprog - spurgte, om jeg havde fået »nouwt å bo i?« Ja, jeg havde da »arvet« min kollegas værelse, hvortil han konstaterende fastslog, at »så æ do int gywt?« Nej det var jeg da ikke endnu, men det var nært forestående. »Jamen så sku' do ha' håed en lejlehie!« Ja det ville vel nok have været det bedste, men det var jo nok ikke lige sådan. »Jow da, dæ stoue da jen tom omm we æ karetmae«

Nå, ja men det var da bare ærgerligt, for nu havde jeg bare ikke tid, eftersom mit tog gik om 12 min.«Jamen do ka' da ringggg derrrommm.« Det gjorde jeg, og vi fik aftalt, at jeg ville leje den ubeset på grund af osv. »Jow det fostou« den gode karetmager da så »umærrrket«, og så kunne vi aftale resten »nærstenstich« jeg kom. Min kollega lovede at annullere lejemålet med posten, og jeg dampede hjemad.

Jeg tog hjem til min pige, og fortalte glædestrålende, hvad jeg havde oplevet og at jeg havde fået en lejlighed, men jeg havde mine betænkeligheder ved at tage en ung og uskyldig pige (nå nej) med derop, så langt fra alting. Nå, ja hun havde jo da mig. Møbler havde vi for længst købt, med den klausul, at de skulle blive stående hos møbelhandleren indtil vi fik en lejlighed, for på købstidspunktet vidste jeg jo endnu ikke, hvor jeg kom hen. Jeg turde næsten ikke fortælle hende, at der kun førte en meget stejl og smal trappe op til lejligheden, og at vores store skænk nok ikke ville kunne gå derop.

Men trods det kendte vores glæde næsten ingen grænser.

Til en begyndelse købte jeg en luftmadras og en sovepose. Kaffekande, kopper og vækkeur havde jeg købt, da jeg skulle til Pjedsted, hvor de sidste uger nu fløj af sted. Et par dages efterårsferie blev det da også til. Jeg havde ikke tænkt på eventuelle hvedebrødsdage, for dem ville vi alligevel ikke have råd til. Og lige pludselig var tiden udløbet, og jeg kunne sige »Farvel og Tak«.

Godt nok var jeg en smule bekymret for, hvad jeg nu skulle kastes ud i, men på den anden side set, havde det været nogle ualmindeligt søde, rare og hjælpsomme mennesker jeg havde mødt i Bedsted så det skulle nok gå.

Bedsted

Man skal aldrig begynde noget nyt en mandag er der nogen der siger, for det går aldrig godt. Jeg vil vove den påstand, at det ikke altid er tilfældet, for tiden i Thy står i dag for mig, som noget af det bedste, der nogensinde er hændt mig - eller os skal det vel hedde fra nu af. Nu skal I bare høre.

Mandag den 31. oktober 1960 dampede jeg af mod det forholdsvis ukendte mål, med alle mine fornødenheder, resten kunne jeg jo købe efterhånden. Da jeg nåede Bedsted hen på eftermiddagen, var det så småt ved at blive mørkt. Jeg blev godt modtaget af en kommende kollega, og en postdame med samme fornavn som min forlovede, hvilket ikke just gjorde savnet af hende mindre.

Jeg fik forklaret, hvor denne karetmager boede, og vandrede deropad. Jeg fandt huset og gik ind i det tilhørende værksted, hvor der stod en dør åben. Alle former for værktøj flød over hele gulvet, men folk var der ingen af - det vil sige, der stod en halvgammel krumbøjet mand ved en slags høvlebænk og nørklede med et el-

ler andet. Jeg sagde Goddag - uden at han reagerede. Mange tanker fløj gennem mit hoved - var han bare tunghør eller hvad. Pludselig vendte han sig om, og hvem af os, der blev mest forskrækket, ved jeg ikke, men han tog en dyb indånding og målte mig i den grad fra oven og nedefter.

Jeg præsenterede mig og ville give hånd. Det allerførste og eneste ord han sagde, var »HWA'!!« Jeg prøvede en gang til. »Æ' ska' lieg hint' æ karetmae« sagde han og forsvandt. Jeg kiggede mig rundt og så kom der en meget gammel mand med et par meget støvede briller på næsen. »Nej sieh da - Go daw å walkommen te!« Det var vores fremtidige husværт Chr. Krogsgaard. »Komm no mæ ind å sej godaw te wo moue å la' wos fo en koppp kaffe - do ka' wal nok træng«, konstaterede han. Og det kunne han jo nok have noget ret i Jeg var helt stolt af mig selv: Første gang jeg var »sådan rigtigt« langt hjemmefra, kunne jeg endda forstå sproget, men jeg skulle da heldigvis blive meget klogere. Jeg fik hilst på fruen, som var et meget stort menneske, men hun var - overfor mig i hvert fald - lige så rar, som hun var stor. Desværre led hun af en uhelbredelig sygdom, og var det meste af tiden også sengeliggende, og vi kom da også til at tage afsked med hende et års tid senere.

Da vi havde fået vores kaffe, mente vores husvært, at vi lige så godt kunne få det alvorlige overstået med det samme, så vi måtte da »liieg ha' skrøwwen æ papeir« - lejekontrakten. Vi blev enige om en månedlig husleje på 50 kr. Og det var mange penge dengang, men dog overkommeligt. Endelig fik jeg udleveret nøglen, og vi gik ovenpå, der var et åbent yderloft, hvorfra der gik en dør ind i en stue, der var lys og venlig, men med skråvægge på den ene side - ud mod gaden, et lillebitte køkken var der også, foruden et soveværelse. Det var småt - set med nutidens øjne, men det var vores.

I det ene hjørne, stod et »skrummel« af en kakkelovn. Den eneste varmekilde i lejligheden, men det betød mindre. Da jeg igen blev alene, pakkede jeg mine ting ud og gik ned i byen for at købe lidt ind - først og fremmest noget brændsel. I brugsen fandt jeg, hvad jeg skulle bruge, og fik det oven i købet leveret. En stor sæk briketter blev sat ude på yderloftet, hvor også elmåleren sad. Den var med indbygget automat, der skulle fodres med enkrone mønter. Jeg puttede et par stykker i den, fik tændt op i kakkelovnen og gik ned på kroen, hvor jeg blev umådelig godt modtaget. Jeg blev godt »fodret af« - jeg husker dog ikke hvad vi fik. Jeg ville så lige kigge over på stationen, der lå skråt overfor, for at se lidt på »sagerne«.

Vi fik en sludder om mit fremtidige arbejde, byens befolkning og hvad man eller bør vide som tilflytter. Da stationen lukkede, gik jeg »hjem« - en skøn fornemmelse - også i DEN grad, men da jeg gik op ad trappen til vort nye hjem, lød det næsten som om krigen var brudt ud. Det var i hvert fald en lyd, der mindede mig om den 9. april 1940. Det lød som om en hel eskadrille gik over huset. Da jeg kom ind i stuen, fik jeg et mindre chok: Millionvis af fede, sorte fluer var vågnet af deres vinterdvale. Det var også forståeligt eftersom der var ca. 60 graders varme, fordi jeg havde glemt at lukke den nederste låge i kakkelovnen. Til alt held havde jeg købt både kost og fejeblad - og uvist af hvilken grund - en fluesmækker, der blev taget i brug aldeles omgående. Jeg »daskede« og »daskede«, fejede op og bar ud, og begyndte forfra. Så efter et par timer blev det til at få ørenlyd, efterhånden som det svandt i fluebestanden. Men det tog sin tid. Men hvad – jeg havde jo ikke andet at lave.

Min luftmadras og sovepose skulle nu indvies, så jeg gik i gang med at forberede mig for natten. Jeg havde arvet min fars gamle skrivebordslampe, der var min eneste belysning, men den kunne åbenbart ikke brænde i den varme, for pludselig ville den bare ikke mere. Til alt held kom sønnen i huset op, for at få stillet sin nysgerrighed. Han susede ned ad trapperne efter en anden lampe, og inviterede derefter på aftenkaffe. Hele tiden - og så igen - kom man rendende nedefra - i hjælpsomhed, så meget privatliv havde jeg ikke. »Man« var nærmest forarget over, at jeg skulle ligge på »det bare gulv«, men jeg forklarede, at det jo dog snart fik ende.

På kroen blev jeg nærmest optaget i familien

- kunne komme og gå som det passede mig - spise i køkkenet og havde det virkeligt godt. Dog kan jeg ikke lyve mig fra, at jeg led alle hjemveens kvaler, selv om man virkelig gjorde, hvad man kunne for at »dulme mine smerter«. Pigen på kroen gik ustandseligt og drillede mig - i al godmodighed - ved at gå og synge: "Hans han skal giftes nu til morgen...«og »Åh, Marie A will hjem til dig« - 2 melodier, der var på mode dengang. Den første uge gik mit arbejde ud på at cykle rundt i byen med pakker - dels fordi det var noget, der skulle gøres - dels for, at jeg kunne lære byen og dens befolkning at kende - og vice versa. Det var meget spændende i begyndelsen. Jeg fik mange venner på disse ture, der efterhånden tog længere og længere tid!

Endelig oprandt den 19. november, vores bryllupsdag. Jeg havde stillet mit vækkeur til at ringe kl. 5, men det havde nu ikke været nødvendigt, da jeg ikke kunne sove alligevel. Jeg stod op klokken godt 4 og klædte mig på. Jeg havde også bestilt en taxa til at køre mig til Hurup, hvorfra jeg skulle med lyntog Uldjyden ved 7-tiden. Ved 6-tiden gik jeg ned på kroen for at få min morgenkaffe og da taxaen holdt for døren, blev jeg fulgt til dørs med alle former for lykønskninger og formaninger. Mit hjerte begyndte at hamre vildt og uregerligt (det gør det endnu). I Fredericia havde jeg et ophold på en lille times tid. Jeg drev lidt rundt på peronnerne og tænkte sagen igennem. Jeg var lidt nervøs for den kirkelige handling, hvor vi skulle bytte stole, når præsten havde sagt de forløsende ord. Nogen generalprøve havde jeg jo ikke haft. I Hamburg-ekspressen kom jeg til at rejse sammen med et ældre ægtepar, der skulle besøge en datter et eller andet sted sydpå. Konen fik tårer i øjnene, da jeg fortalte, at jeg skulle hjem og giftes, og hun stod da også ved vinduet og vinkede da toget kørte videre fra Rødekro.

Det første jeg gjorde, var at gå ind til min »gamle« frisør for at blive klippet og i dagens højtidelige anledning blev jeg også - for både første og indtil videre eneste gang - barberet. Derefter gik jeg hjem til mine forældre, hvor hele »den pukkelryggede familie« var samlet. Da vi havde spist, tog min storesøster affære. Ifølge en gammel sønderjysk skik, er der et begreb, der hedder Brudesmykker, så hun mente bestemt, der måtte være nogen, der tog sig af »Gommen«, og det »følte hun sig kaldet til«. Hun vaskede mig fra top til tå, klædte mig i »stadsen« og præsenterede mig for familien. Lige før jeg skulle ind til byen, for at hente min »kone«, kom en anden søster, (hun er - næsten - altid den sidste), og ville have kaffe. Taxaen kom og hentede mig, og jeg kunne hente min brud, som jeg havde fået lov til selv at føre til alteret.

Da jeg kom til hendes hjem, blev jeg ført ud i køkkenet, hvor jeg skulle vente ca. 10 min - de længste i mit liv. Som på en juleaften blev stuedøren lukket op, og DER STOD HUN! Et syn jeg aldrig glemmer.

Da jeg ville omfavne hende for at give hende et knus, fik jeg en over fingrene, for DET måtte (også) vente, men jeg fik da lov at holde hende i hånden, og vi tog af sted til kirken i Rise. Selve vielsen husker jeg ikke, derfor var det godt, at præsten havde givet os lov til at tage min båndoptager med. Et stort skrummel, der stod og blinkede med sit grønne øje under hele ceremonien. Da vi kom ud af kirken var det næsten mørkt og det småregnede. De ældre familiemedlemmer tog det som et varsel om, »at det regnede guld i brudens skød« (der er stadig ikke kommet ret meget - guld altså). Festen blev holdt på forsamlingshuset Risehus, og da klokken nærmede sig midnat, fik svigerfar os smuglet ud af en bagdør, da det er en gammel skik at rive brudens slør i stykker ved midnat, og det ville min kone ikke udsætte sit slør for. Så vi forlod selskabet, og tog hjem til min gamle »ungkarlehybel«, hvor vi skulle i brudeseng. Efter at have fundet både dette og hint i sengen, kunne vi endelig komme til køjs, jeg var faktisk også lidt træt, både fordi jeg ikke havde sovet ret meget natten forud, og fordi vi havde haft et hårdt program - dagen igennem, men det var vel ikke værre for mig end for min kone, det var nu hendes mening.

Jeg skal her tilstå »noget« som aldrig er kommet »offentligt« frem: Da vi skulle til at »lege ægtefolk«, brast sengen under os, med et mægtigt rabalder, og der lå vi - uden ret meget nattøj. Ved støjen kom min gamle mor os (nysger-

rigt) til hjælp. Jeg kunne godt høre min far bad hende om at lade os i fred

Dagen efter hentede vi alle gaverne og blomsterne og begyndte at pakke det hele ned. Vi pakkede og pakkede og mandag morgen kom en vognmand og hentede det hele plus min fars gamle divan som jeg havde arvet, og under hans vilde protester (på skrømt), blev det båret ud til lastbilen. Næste dag skulle vi »hjem«. Mine forældre tog med, for at hjælpe til med indretningen. Vi tog med lyntoget Limfjorden over Aarhus for at gøre rejsen lidt længere - det var jo vores bryllupsrejse. Vi flottede os ved at spise i restauranten (Biksemad med spejlæg, og det var såmænd også dyrt nok).

Vel ankommen til Bedsted gik vi ind på kroen for at få en kop kaffe inden vi gik op til vores lejlighed.

På kroen havde man åbenbart ventet os, for vi blev budt velkommen (af kromutter personlig) og vist ind i den pæne del af restauranten, hvor der var kaffe og lagkager og alskens herligheder og så blev vi budt på middag klokken 18.30 - alt på huset regning. Det var deres bryllupsgave til os. Sådan er man bare i Thy. Den gode vognmand skulle komme med vores møbler, så vi kunne jo ikke bare blive på kroen, selv om det var ganske rart. Vi gik hjem for at vente på ham. Det kan nok være, der var en, der gjorde store øjne, da hun så vores lille hjem. Jeg tror nok, hun blev glædeligt overrasket. (Det sagde hun da).

Vi ventede og ventede. Aftalen lød på kl. fire/halv fem. Et kvarter i seks dukkede han op - næsten grædefærdig - for det første var han kommet den forkerte vej ud af Struer og var nået omtrent til Lemvig inden han opdagede det, for det andet var hans presenning blæst i stykker. Min svigerfar var kort før vores bryllup gået over til fjernvarme, så han havde derfor en hel del koks til overs. Dem havde vi fået med i papirsække, så der var for alvor gået »koks i den« for den gode vognmand. Mørkt var det også blevet, og for at fuldende billedet, regnede det i spandevis. Det er herfra jeg har mit valgsprog: "Skidt begyndt, er halvt ødelagt" Så galt gik det dog ikke - kun en stofhynde til en lænestol "var der gået koks i", så den tog vognmanden med tilbage til møbelhandleren til ombytning for vognmandens regning. Han blev helt ked af det, da jeg ville betale ham den aftalte pris 300 kr. Han var jo kommet for sent og møblerne mere eller mindre ødelagt, så det kunne han ikke tage imod, men jeg mente en aftale er en aftale. Han kunne jo ikke gøre for at det blev regnvejr, og køre forkert i byen kan vi vel alle. Nå vi måtte have det hele slæbt op, og som vi slæbte. Selv skænken fik vi op uden problemer, men med besvær. Vores husvært havde endda trøstet mig med, at vi kunne have hejst den ind ad vinduet, men det slap vi for. Så var det spisetid, og vi gik igen ned på kroen, hvor der var dækket op til en herre- og afskedsmiddag. Hvad den bestod af, husker jeg ikke, kun at jeg var meget træt, selv om der endnu var meget at gøre. Uden skænderier fik vi det hele på plads - også fundet ud af, hvor "skabet" skulle stå. Den første nat i vort eget hjem, husker jeg ikke, for jeg sov som en arm, der var kommet i klemme, og det kan man jo også godt sige jeg var - så måske derfor.

Næste morgen gik "konerne" på indkøb: Gryder, potter og pander, koste, kopper og kander. De brugte en formue og min far sad bare og morede sig: "Du har selv været ude om det! Og det bli'r værre med tiden!" var den eneste trøst jeg fik hos ham, og jeg måtte jo give ham ret.

Næste dag skulle jeg begynde på arbejde, og jeg blev hyldet og lykønsket efter alle kunstens og thyboernes regler. Da det blev middag, kunne jeg cykle hjem til min kone - ja i dag lyder det som en selvfølge, men dengang...

Efter endnu et par dages forløb, tog mine forældre hjem, og vi havde det hele for os selv, det var bare lykken. Vi begyndte at cykle nogle ture i omegnen, for nu at se, hvor vi befandt os. Mit store - og vores første mål var Vesterhavet!! Og sikken en masse vand. Vi kørte ud til Agger tange, og fandt den storslåede natur, som man finder der. På hjemturen ville vi prøve nogle mindre veje, hvor der ikke var så megen trafik, men det var ikke lige sagen Vi gjorde det nogle gange, før vi fandt fidusen: Når asfaltbelægningen holdt op, var der ca. 1-2 km til vejen ganske simpelt endte blindt. Punktum og vi måtte

vende om, men det var en skøn tid - indtil vi lærte et andet fænomen at kende: Havgusen. Det kunne være det skønneste vejr, når vi tog hjemmefra, men pludseligt slog vejret om, og denne fæle tykke tåge kom væltende og gjorde det hundekoldt. Det var surt, men "de indfødte" beklagede sig aldrig, det kunne jo også "fett nøtt!"

Vi var nu kommet hen i december, og vi begyndte at planlægge julen. Til Sønderjylland ville vi ikke, så vi inviterede min søster og svoger og deres to børn til at holde jul hos os. Det blev en uforglemmelig jul. Jeg var nemlig ved at brænde min kone af, også ret bogstaveligt. Hun havde under middagen skænket sig et glas "nisseøl", der skummede over, hvortil jeg - i kampens hede råbte "Søb op", hvad hun gjorde med det resultat, at hun kom for tæt til et lys, der tændte ild i hendes hår. Heldigvis skete der ikke noget, men jeg har måttet høre meget for, at jeg var ved at "brænde hende af" - selve juleaften.

På grund af hustruens sygdom havde vores husvært en ung pige i huset – en rigtig husassistent, hvis værelse stødte op til vores køkken, så vi havde rig lejlighed til at følge med i hendes privatliv, især når hun havde kæresten på besøg!!

På mine "pakketure" kom jeg tit hos en sadelmager, der sammen med sin kone og to små søde piger, viste sig at være det som "Jodle-Birge" kalder rigtige venner. De tog imod os, som hørte vi med til familien. Deres forretning lå på byens hovedstrøg, men kunder kom der ikke mange af. Måske derfor havde de altid så god tid til at snakke. Deres gamle bil, der var en gammel (vistnok) Ford-lastbil - med kasselad - har givet os mange skønne ture i omegnen. Jeg brugte mange timer i hans værksted, hvor jeg kunne lave mange ting til hjemmebrug.

En dag fik jeg en rigtig dum ide; jeg havde set et smalfilmskamera i boghandlerens vindue. Prisen var ikke noget at snakke om, jeg tror den lå omkring 200 kr., og som jeg filmede: Min kone forfra, bagfra, tog der kørte, tog der holdt, i det hele taget alt, hvad der bevægede sig. Om det så var Vesterhavets bølger og vor husværts børnebørns kaniner, jo vi har mange minder deroppe fra. Men der lå jo en dybere mening med vores liv netop der i byen. Jeg måtte jo passe min læsning, og nu begyndte der også at komme skriftlige opgaver fra skolen. De skulle løses, og tilbagesendes, hvorefter jeg fik dem retur i rettet stand en 14-dages tid senere. Selvfølgelig var mine besvarelser ikke altid lige gode, skønt vi gerne måtte søge hjælp, men jeg satte en ære i at klare det selv, og midt i alt det fik jeg ordre til, at jeg skulle uddannes i Togtjeneste dvs. jeg skulle ud og klippe billetter.

Jeg havde fået valget at køre fra Struer, Aalborg, Aarhus, Esbjerg eller Fredericia. Jeg valgte det sidste og tog min kone med til Rødekro, hvor vi boede på skift hos mine forældre og min svigerfar.

Men da jeg skulle møde hver dag i Fredericia, måtte jeg mange gange meget tidligt hjemmefra, men så kunne jeg også nå at "se" både Nyborg, Esbjerg, Herning og Sønderborg eller Padborg, og så kunne jeg godt komme meget sent hjem. Jeg fik en uges oplæring hos en rar, ældre togfører, der lærte mig at klippe billetter, skrive tograpport, indsende glemte genstande, og hvad der ellers hørte med til dette job. Jeg undgik da heller ikke min ungdoms kvaler: fiskekasserne, der var både levende og døde fisk, pakker i læssevis og post i sækkevis. Tit skulle jeg også køre lokalgodstog - eksempelvis et almindeligt persontog til Bramming hvor jeg skiftede til et sådant godstog hjemad. I halvanden måned kom jeg rundt i Jylland / Fyn på den måde.

Da jeg nu var en gift mand, måtte jeg også klæde mig som en sådan. En dag tog vi på indkøbstur til Thisted, hvor jeg bl. a. skulle have en hat. Det har altid været mit store problem - ja jeg mener virkeligt et problem - skønt det vel nok er det mest misbrugte ord i det danske sprog, for jeg har uden tvivl det mindste hoved i landet - altså i "omkreds" så jeg har aldrig kunne få en hat der var lille nok.

Da jeg skulle udstyres med uniformshue, var der ingen, der ville tro, at jeg skulle bruge en størrelse 52. Fra uniformskontoret fik jeg at vide, at "Vi fører ikke uniformshuer i børnestørrelse". Jeg fik en men den er sikkert specialbygget i Japan. Og i Thisted fik jeg den samme

oplevelse. Tre måneder efter fik jeg sendt en hat - direkte fra en fabrik i Hillerød, jo jeg fik så hatten passede - selv om det var vanskeligt.

Jeg har sikkert ikke været let at være gift med - heller ikke dengang, for efter en meget legetøjsmæssig trist barndom, hvor der ikke var råd til at købe legetøj, som for øvrigt da heller ikke var til at købe - dengang under krigen - var jeg vist lidt af et stort barn endnu. Hos vores isenkræmmer havde jeg set mig varm på et elektrisk tog, og det var mere end jeg kunne udholde i længden.. Jeg fik "lov" til at købe et par stykker skinner og en enkelt vogn, som jeg kunne skubbe frem og tilbage. Det var da meget sjovt, men rigtigt sjovt blev det først, da jeg fik et lille lokomotiv og et 12 volts batteri, men det holdt jo ikke længe, men så begyndte jeg også at spare sammen til en transformator.

Over hele vores tilværelse truede en stor sort sky: Trafikekspedientkursus, der skulle begynde til efteråret - nærmere bestemt den 9. oktober 1961 i København. Ganske vist var der længe til, men den lurede, og lige med et, så var det så vidt. Sammen med en kollega fra Fjenneslev, havde jeg lejet et "studerekammer" et sted ude på Nørrebrogade hos en ældre dame, som jeg ikke længere kan huske navnet på. Der boede vi sammen med to andre kolleger og det gik ikke altid stille af, hvilket hun tit bebrejdede os, og det kan jeg godt forstå i dag, men dengang var det bare skæg og ballade alt sammen. Hun gav os madpakke med og vi spiste vores varme mad på de kommunale spisesteder i byen. Det var nu ikke altid appetitten var lige stor, når man uheldigvis kom til at sidde ved siden af en fyr, der ikke kendte begrebet "varmt vand" - eller en barbermaskine. Vores aftenkaffe fik vi i "Snasken" - en lille kaffebar, der lå lidt længere ude ad Nørrebrogade.

Til at begynde med blev jeg hele weekenden i København, dels for at læse, dels for at se på den store by. Men det med læsningen blev ofte ikke rigtigt til noget, og "byen" kostede penge. Juleudstillingen var godt begyndt, så der var nok at se på, men der var "noget" der trak, så jeg tog hjem, selvom man fra skolens side helst så, at vi blev. Engang i mellem havde vi også "vores piger" på besøg - også natten over, og det var ikke rigtigt i "fruens ånd" kunne vi godt mærke, selv om hun ikke sagde noget.

Men når vi skulle hjem var det et ræs, for at nå S-toget fra Nørreport ind til Hovedbanegården til eksprestoget klokken 15. Der var jo ikke så mange og gode forbindelser dengang, men som oftest kunne vi nå det, hvis vi løb. Jeg tror ikke der har været nogle gange, hvor vi ikke nåede toget.

Alt får en ende, og det fik dette kursus da også. Om jeg er dummere end de fleste, ved jeg ikke, men jeg blev dog nummer sidst på holdet (det skyldes måske mit lille hoved), men jeg mener dog alligevel jeg har klaret mig - skal vi sige nogenlunde. Der var afsat 2 dage til en afsluttende eksamen, og mit sidste fag, var noget, som jeg ikke vidste ret meget om - nemlig Godsekspedition. Heldigvis var jeg sluppet godt over de fag man kaldte DUMPEFAGENE, så lige meget, hvordan det end ville gå i det sidste fag, ville succesen være hjemme.

Så skulle der festes. Nej alle havde travlt med at komme hjem. Fra postkontoret på Hovedbanegården sendte jeg et telegram til mine forældre, og efter jeg havde taget afsked med mine "Studiekammerater" var det bare med at komme med Uldjyden til Bedsted, og det kunne ikke køre hurtigt nok. Vi var to, der skulle nordpå, så vi mødtes på færgen til en afskedsdrink (kaffe og cognac). Vel ankommen til Thy, blev jeg sat på en tjans som juleassistance i postekspeditionen, hvor der var nok at se til. Brevkassen skulle tømmes med passende mellemrum, kort og breve stemples og sorteres i bundter - strækningsvis og derefter puttes i sække. Pakker hobede sig op i det lille lokale, så de måtte stables på en trækvogn på pakhuset, hvor også fiskehandleren holdt til. Det blev til en hel del i løbet af en dag. Jeg fik også prøvet mine kræfter som stationsbestyrer og især husker jeg lillejuleaften '61, hvor alle postbudene mødte op ved 19-tiden for at forberede udbringningen af juleposten næste dag. Al post der var kommet i ugens løb med "rene" julehilsner var omhyggeligt lagt til side til denne dag. Mester havde gjort det rigtigt hyggeligt med levende lys på alle skrivebordene, kaffe i lange baner - det var rigtig julehygge

Mellem jul og nytår gik jeg i Bedsted som afløser, mens det faste personale holdt juleferie. Nytårsaften havde vores ekstraarbejder Evald, der havde en radio- og Tv-forretning, aftalt med mig, at min kone skulle komme ned til mig på banegården, når jeg havde fyraften. Det gjorde hun også, samtidigt med, at han kom ned og hentede os, til at fejre nytåret sammen med ham og hans familie. Da vi kom indenfor, havde jeg en fornemmelse af, at hele byen var samlet i dette lille hus. Vi blev bænket, og der blev skænket - både vådt og tørt. Vi var jo langt bagefter det øvrige selskab, som vi ikke nåede at indhente. Da vi omtrent havde tømt huset, gik hele selskabet over til naboen - en malermester, hvor vi fortsatte, lige til den lyse morgen. Men da vi havde ønsket hinanden Godt nytår ved midnatstide, fik jeg drikkeforbud, idet jeg skulle møde på tjeneste klokken 7. Men de andre klarede det såmænd ganske udmærket - uden min medvirken.

Da jeg mødte på banegården, var rengøringsdamen i fuldt sving. "Hvordan er det da du ser ud?" spurgte hun. "Ja – køn har jeg jo aldrig været" undskyldte jeg mig med. "Du ligner en, der ikke har været i seng i flere nætter" påstod hun, og deri havde hun jo delvis ret i. Og jeg må nok indrømme, at helt "appelsinfri" var jeg nu ikke, men at det ligefrem skulle være at se, havde jeg nu ikke troet, men det man lettest kan tage, er som bekendt fejl

Min kone kom ned til mig på banegården på vej hjem, og da første morgentog fra Thisted kom, ville lokomotivføreren absolut have hende med til Struer. Det ville hun ikke, men han mente da ikke der kunne være noget til hinder for det, da jeg jo ikke var hjemme alligevel, og de ville jo komme tilbage inden jeg var færdig, men min kone ville hellere hjem og sove. Straks efter nytår blev jeg sendt ud i den store verden, til mange sjove og mindre sjove oplevelser. At vi var havnet i en afkrog af landet kunne vi godt mærke, men for os var og er Thy i almindelighed og Bedsted - i særdeleshed steder vi mindes og mindes med glæde. Og hver gang vi hører Thybomål i radio eller fjernsyn, er der noget, der rører ved noget inderst inde i os.

Jo, jeg har meget at takke DSB for, selv om firmaet jo ikke gjorde det for mine blå øjnes skyld, eller for at glæde mig, men den forflyttelse til Bedsted, er det bedste jeg nogensinde har fået af DSB, og så er det godt med gode minder, når man som jeg har forladt firmaet.

Livserfaring

På mine mange rejser rundt i landet som afløser hos DSB har jeg mødt mange mennesker og dermed mange fortrædeligheder, men jeg har da heldigvis også mødt det modsatte. Men ingen steder har jeg mødt så megen hjælpsomhed, forståelse og imødekommenhed som i Thy.

Allerede dengang jeg fik at vide, at jeg skulle stationeres i Bedsted, så jeg med fortrøstning fremtiden i møde, idet én af mine søstre var gift med en morsingbo, der – i mine øjne – var en herlig fyr, og jeg tænkte som så, at thyboerne var nok – nogenlunde ligeså, og jeg må sige; jeg blev ikke skuffet.

Da jeg første gang var i Bedsted, for at orientere mig, kunne jeg godt se, at dette her var – om end ikke en afkrog nær verdens ende, så dog den mere ucentrale del af landet.

Den første Thybo jeg mødte, var min fremtidige chef Stationsmester Anders Oddershede - en lun jyde med stort J. Hans standardudtryk var "De' ski da underligt!" Aldrig har jeg hørt et ondt ord fra ham – skønt der uden tvivl har været grunde nok. Jeg husker endnu, hvordan jeg en af de første dage på Bedsted st. kom til at vælte en flaske violet stempelsværte ud over et forholdsvis nyt stempelbord tilhørende postvæsnet. "Ja, havde det så endda været mælk, skull' vi ikk' ha' grædt øwwe 'et, men du gjorde 'et vel ikke med vilje?" var hans kommentar.

Dernæst vil jeg fremhæve vores husvært Karetmager Chr. Krogsgaard som en særdeles hjælpsom mand, der næsten ikke vidste, hvad han skulle gøre af godt for sine medmennesker.

I de ca. to uger jeg fik min mad på kroen, var "kromutter" som en mor for mig og spurgte tit om, hvad jeg kunne tænke mig at spise, det var mere end min egen mor havde gjort, der var det bare at tage, hvad der kom på bordet – hvad enten jeg kunne lide maden eller ej. Men her var der ikke noget, der hed faste spisetider, vi kunne komme og gå, som det passede os.

Byens forretningsfolk var et kapitel for sig. Om de var mere pengegriske end folk andre steder i landet, ved jeg ikke, men bare de kunne sælge noget, var alt godt – betalingen kom det sig ikke så nøje med: "Do ka betål, nærstenstich do ka'!" hed det sig gerne, og så var det lige meget, om det gjaldt det daglige brød, tøj eller nye møbler, med andre ord: Kommer tid, kommer råd. Det være hermed endnu engang bevist.

Mit bedste arbejde på stationen, var absolut morgenvagten, hvor jeg gik sammen med den faste trafikekspedient A.O. Breinhild, der næsten var mere kammerat end foresat. Og så skulle jeg hjælpe med at sortere posten ud til postbudene, der på en nær alle var ældre, men ikke mindre hyggelige at arbejde sammen med – aldrig nogensinde har jeg mødt dem værende morgensur eller uoplagte til dagens gerning. Altid kunne de komme med "stikpiller" til hinanden eller en sjov bemærkning om en eller anden begivenhed. Mange gange har jeg undret mig over, at disse ældre herrer – rent fysisk - kunne klare disse postture på cykel – op og ned ad bakker – i al slags vejr. De må have været af en ganske bestemt "støbning".

Meget hurtigt kom jeg til at føle mig hjemme i Bedsted, idet jeg ved mit arbejde – i modsætning til min kone – kom i berøring med byens folk Også ad den vej fik vi nogle venner, som desværre ikke er mere, men så har vi deres "afkom" at klynge os til – for ikke helt at miste forbindelsen til Thy, hvor vi havde vores første hjem og var unge og nyforelskede. Det er vel en af grundene til, at vi – især jeg – holder så meget af netop den landsdel, der lige som den øvrige del af landet er forandret ikke så lidt, men naturen og det barske landskab er heldigvis endnu – mere eller mindre - uberørt.

Bedsted Station som den ca. så ud i perioden som forfatteren beskriver. Bygningen længst t.h. var stationens pakhus, som for en del år siden blev fjernet. (Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune)

Doveroddeminder 4. del

Spejderliv

Fortsættelse af "Doveroddeminder" fra Årbog 2006-2008

Af Svend Erik Sund Laursen, Esbjerg

FDF gav mange gode oplevelser

Det var ikke på eget initiativ, at jeg blev medlem af FDF. Skønt to af mine store brødre, Richardt og Henry, havde været med i nogle år, så havde det egentlig ikke været på tale, at jeg skulle indmeldes. Men en dag fik vi besøg af to mænd på cykler, nemlig kredsfører i Ydby FDF, Hans Lindgren Christensen samt vor lærer ved Dover skole, Ernst Jensen, som også var gået ind i ledelsen af Ydby FDF. Efter en snak med far og mor blev jeg meldt ind. Efter min alder blev det som "pilt". Det var vel i året 1946, hvor jeg var 12 år.

Det var i hvert fald lige efter, at krigen var sluttet, for Ydby FDF havde just erhvervet en af tyskernes barakker fra Klitmøller, og den var blevet placeret på et stykke jord ude ved Skibsted Fjord ved "æ´Døjs", "Dåsen".

Det gav jo alle tiders muligheder for udfoldelse af fritidslivet for en flok drenge og piger med for øvrigt, idet lejren blev udlånt til både drenge- og pigespejdere fra hele landet. Et år marcherede vi derud med start fra Ydby kirke, og vore cykler samt oppakning blev kørt derud i bil. Ak ja, der var længere mellem bilerne dengang, man kunne sagtens gå på hovedvejen i

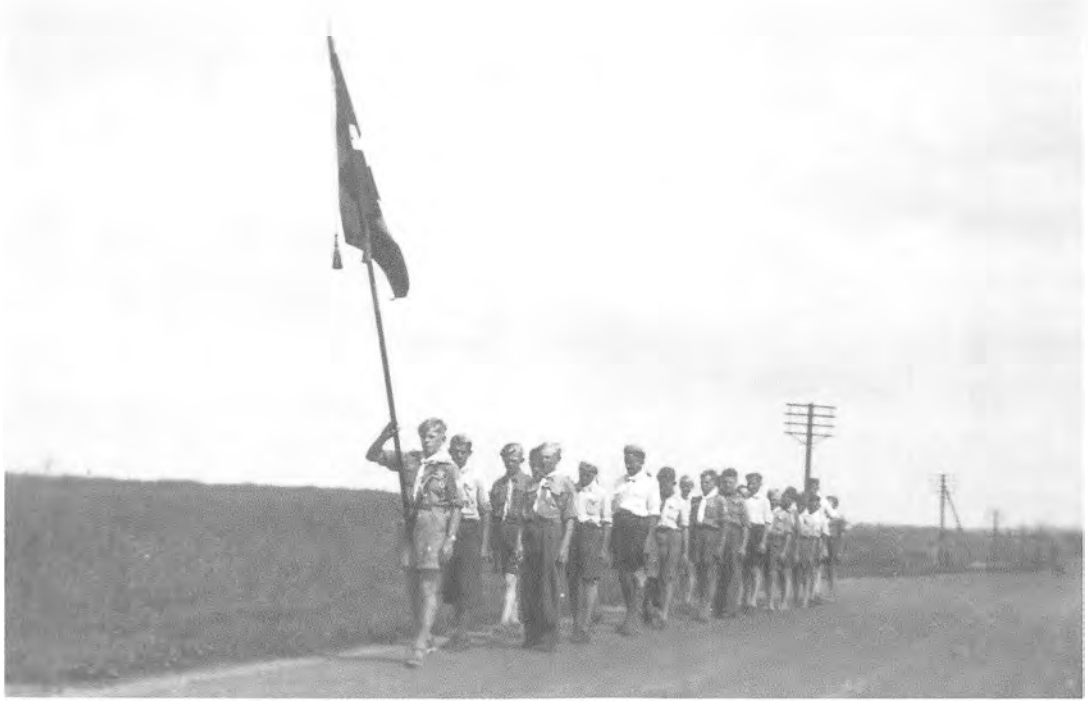

fem minutter uden at møde en bil, og de kørte ikke så stærkt som nu!

Sommerlejr på "Skibstedborg"

"Skibstedborg" kom lejren til at hedde. Her var rige udfoldelsesmuligheder. Foruden møder og andre arrangementer var det jo især sommerlejrene, vi så hen til som de helt store oplevelser med "sporleg" - "terrænløb" og "natøvelse" som noget af det mest spændende. Ellers var der undervisning og træning i knobbinding, første hjælp osv. Det var nok lidt på "soldatermaner". Vi havde på skift "vagter" såsom "blokvagt" (feje, rydde op), "køkkenvagt", skrælle kartofler, vaske op, grave W.C. spanden ned osv.

Natøvelse: Vi var godt og vel faldet i søvn, da Hans og de andre førere kom og tændte lyset i sovesalen, hvorefter meldingen lød: Der er sluppet to arrestanter ud fra Vestervig arrest, og der er observeret to mistænkelige personer her i nærheden! Alle mand i klunset og så ud i mørket! Vi halsede af sted som et kobbel hunde på jagt, et par af de mindre drenge var ikke for stolte ved situationen! Op i lyngbakkerne og så fik vi øje på noget lys, der blinkede ude ved fjorden. Af sted ud over engen, og der stod også to mænd og rodede med noget! Det viste sig, at de havde været ude at "blusse ål" og nu var ved at putte fangsten ned i en sæk! Nå, vi fortsatte eftersøgningen og fik da også "indfanget" de to delinkventer, så vi kunne komme til ro igen. Jeg husker ikke, om vi fik lov at sove lidt længere den morgen!

FDF hviler jo på et kristent grundlag og mange af drengene kom fra kristne hjem. Ligeledes var de fleste af førerne medlemmer af KFUM, ligesom de to "tanter" var medlemmer af KFUK. Der blev bedt morgenbøn og bordbøn. Ved flaghejsningen om morgenen sang vi: "Der er ingenting, der maner" eller "Vift stolt på Kodans bølger" og ligeledes når flaget skulle tages ned om aftenen, var det: "Fra himlen er du faldet, blodrøde Dannebrog". Om søndagen holdt vi Gudstjeneste med Hans som "prædikant", og søndag eftermiddag var der "familiedag" med løb, konkurrencer og sang. Det var jo midt i den travle tid på kroen, men et år tog mor alligevel en frieftermiddag og kørte (på cykel) sammen med min lillesøster Else ud og fik den oplevelse med.

Det bedste var nok lejrbålene. Det skabte en helt speciel stemning, når vi sad omkring bålet, hvor flammer og gnister steg til vejrs, mens solen dalede ned i sit eget "bål" bag bakkerne. Meget stemningsfyldt, når vi sang: "Ved bålet, - ja, ved bålet, en sommernat ved bålet". Vi underholdt hinanden på forskellig vis. Jeg husker f.eks., at lærer Jensen instruerede en kammerat og mig i "Kærlighed uden strømper". Det blev ikke den store succes! Vi skulle også sammen synge den "skøre" vise: "Der vattevat en gangevat i min ungevatdomstidevat" osv. Jeg husker også en frisk ung mand, vi fik med i kredsen. Han kom vistnok fra Sjælland og havde fået et job i Ydby. Han var bl.a. rigtig god til at underholde og sang en "skør" vise, vi vist ikke havde hørt før. Det var noget om to tvillinger, hvor den ene blev ædt af en krokodille, og ingen, inklusive ham selv, kunne huske, hvem der var blevet ædt!

Hans, "chefen," var også god til at underholde. Det var hen på aftenen i sovesalen, vi var vist gået til ro, da Hans pludselig trådte ind af døren, forklædt som "trold" med store ører, pjusket hår og hale. Det gav jo nok noget af et "gib" i de fleste, men stemmen afslørede ham hurtigt! Jeg husker ikke rigtig hans "budskab", det var vistnok noget med "Hvide Krist" imod gammel overtro, men vi sov vist alligevel roligt den nat!

Vi var også to, som bidrog til underholdningen med harmonikamusik. Jeg havde "arvet" en toradet harmonika af en af mine brødre og havde lært at spille lidt efter "gehør". Det samme havde Henning Sloth, så vi fik hurtigt indøvet nogle numre, som vi så spillede igen og igen! Men efterhånden blev vi så dygtige, at vi også kunne akkompagnere, når der skulle synges efter "March- og Lejr-sangbogen". Det gav da vist et ekstra "pift"!

Sommerlejren var en rigtig god måde at tilbringe noget af sin sommerferie på og var med til at skabe gode kammeratskaber.

Efterårets helt store fællesarrangement var sommerlejrfesten i missionshuset, hvor Hans m.fl. genopfriskede de mest bemærkelsesvær-

dige hændelser, og Henning og jeg "gav et par numre" på harmonikaerne. Det store "hit" dengang var "Hjemad fra langfartens eventyr", og alle sang med! Også vores store, lokale digter, Hans Bakgaard var med og bidrog med tale og sang.

Væbnerløftet

Det var også ved en af disse fester at jeg, sammen med de øvrige ældste pilte, aflagde "væbnerløftet", en for en, hvorefter kredsfører Hans højtideligt udnævnte os til væbnere - et stort øjeblik!

Patruljemøder

Jeg husker ikke, hvornår vi startede med patruljemøderne om efteråret, men det foregik for det meste i hjemmene hos de forskellige, og nogle gange i missionshuset. Der blev sunget "march- og lejrsange", vi lærte bl.a. at binde "knob", morsesystemet, livredning og førstehjælp og forbindinger og mange andre nyttige ting. Vi foretrak nok møderne ude i hjemmene, for der vankede jo kaffe og hjemmebag, måske endda en sodavand! Inden vi drog hver til sit, sluttede aftenen med en salme og fadervor.

Vejret kunne jo sommetider drille, når det blev efterår og vinter, men det skulle være meget slemt, hvis man ikke kom af sted til et møde.

Det var kun ganske få, som havde bil, så det var af sted på cyklen. Det var heller ikke alle, som var i besiddelse af en regnfrakke, men der var som regel godt blus i kakkelovnen, hvor vi kom, så man kunne blive "tøet op" i aftenens løb! Og masser af hjertevarme var der altid, og vi blev alle steder godt modtaget. Der blev masser af liv i huset sådan en aften! Det var jo et stykke vej, når man skulle cykle fra den ene ende af sognet til den anden, og jeg var nok en af dem, som havde længst, f.eks. var der vel fra Doverodde til Sindrup ca. 8 km, en lang cykeltur i storm og regn!

Nogle møder blev afholdt lidt "alternativt" - f.eks. inviterede Aksel Sørensen ("Æ´brye") os op i bageriet, med bagermesterens velsignelse.

Det var vældig interessant, men det lugtede fælt af gas - ovnene var jo gasfyrede!

Om sommeren holdt vi tit møder udendørs, f.eks. Ved "Langhøjene" i Dover Skov. Vi lærte også lidt om skovdrift og de forskellige træsorter. Vi havde jo "sagkyndige" i flokken, nemlig brødrene Nørgaard: Karl, Anders, Niels Christian og Thomas. Deres søster Ella var "tante" på sommerlejrene. Deres forældre var skovfoged Viggo Nørgaard og hans kone Lisbeth. Der blev også arrangeret fælles foredragsaftener, f.eks. en aften i Boddum præstegård, hvor globetrotteren Jens Bjerre fortalte om kannibaler og andet godtfolk. Rigtig spændende for os drenge, og det var jo før end alle og enhver kunne rejse rundt i verden og gå på opdagelse!

Jeg husker også en aften, vi havde "gåsefarmeren" fra Hurup til at fortælle om en rejse til Amerika, som han og hans kone just havde foretaget. Jeg husker især hans betagelse af Amerikabådens størrelse, da han stod på kajen i Southampton! Det var vistnok "Queen Elisabeth".

For at få lidt penge i kassen havde man oprettet "Fødselsdagshilsen", hvor forældre og andre interesserede kunne tegne et medlemskab for et mindre beløb, og som tak fik en "hilsen", dvs. et fint kort, som blev overrakt med honnør og et: "Tillykke med fødselsdagen"! Min mor var også medlem, men det var selvfølgelig en af de andre, som afleverede hilsenen.

Sange som: "Vi er børn af sol og sommer" og "Det kan øse, det kan pøse" sang vi rigtig tit, især, når vi var på marchtur. Engang da alle vi nye væbnere skulle ud på noget, der vist nok hed "væbnerheik", dvs. for at blive rigtige væbnere, skulle vi bestå forskellige "prøver". Vi skulle, som en del af prøven, gå et vist antal km, 20 - 25, jeg husker ikke helt bestemt.

Vi startede fra Ydby kirke, over Draget marcherede så tværs over Thyholm ad de små veje til Egebjerg, hvor vi slog teltene op på en eng. I løbet af et par dage skulle vi aflægge forskellige prøver. Det sjoveste var, da vi skulle lave mad over bål. Ingen af os havde vist den store rutine, og menuen var så simpel som røde pølser m. kogte kartofler - og sovs, som nok var den værste del af opgaven! Vi havde jo nok luret mor kunsten efter, så vi fik rystet noget meljævning ned i "pølsevandet" - værs´go´ og spis! Det var ikke helt efter bogen, men vi bestod da!

Da vi skulle hjemad igen, kunne vi nøjes med at gå til Hvidbjerg station, hvor vi fik lov til at tage toget til Ydby.

Vi skulle også aflægge "morseprøve". Vi havde i vinterens løb gennemgået morsesystemet og fået lært de fleste tegn. Prøven foregik en mørk aften ovre ved Brokjær. En af førerne sad et par hundrede meter væk og blinkede med en lommelygte de forskellige tegn, som vi så skulle "tyde" og oversætte til normalt sprog, og ved fælles hjælp gik det.

Boddumdrengene blev efterhånden så mange, at de oprettede deres egen "fælles-patrulje". Så havde de ikke så langt at cykle til møderne. Jeg blev også opfordret til at være med, men valgte at forblive i Ydby indtil jeg blev konfirmeret og forlod hjemegnen i foråret 1949.

Vintervejret. Jeg husker en nytårsdag, det må have været nytåret 1949. Der var nytårsparade, som blev afholdt i Ydby kirke sammen med gudstjenesten. Det var frostvejr og begyndte at sne fra morgenstunden, så efter samråd med min far besluttede jeg at lade cyklen stå og i stedet for gå de ca. 4 km op til kirken. Det var en god ide, for efter de godt to timer, som nytårsparaden og gudstjenesten varede, var der nok faldet en lille halv meter sne! På med vanten og så "vade" i sne ned gennem skoven og hele vejen hjem. Det var jo helligdag, så sneen blev først ryddet dagen efter!

Hold-ånden og -samarbejdet gav en god ballast at vandre ud i livet med, og det kristne grundlag som "kompas" er godt at styre efter - noget, mange unge mennesker savner i dag! Vore tre børn har alle været med i spejderbevægelser: den ældste pige i FPF, drengen i KFUM-spejderne ("Ulveunge") og den yngste pige i KFUK-spejderne. Det gav også dem uforglemmelige oplevelser i et godt kammeratskab.

Fortsættes

Hurup politikreds - landets mindste

En tidligere politimesters betragtninger

Af Kay Bagger (1916 – 1997)

Forord

Hurup politikreds blev oprettet den 1. oktober 1919 og omfattede de gamle sogne i Hassing-Refs herred, dog undtaget Snedsted, Harring og Stagstrup sogne, der hørte under Thisted kredsen.

Grænsen sydpå gik ved Oddesund. Før den tid havde herredsfogeden i Vestervig, der residerede på Ting- og arresthuset, virket både som politimester og dommer. Fremover skulle der være en tydelig adskillelse mellem den dømmende og den udøvende magt, som det allerede var bestemt i grundloven fra 1849.

I 1920 opførte Hurup sogneråd en politistation, en stor og statelig bygning, der stadig pryder gadebilledet i Hurup. Denne bygning blev bolig for flere politimestre, der virkede derfra indtil politikredsen blev endelig nedlagt i 1973 og området blev delt mellem Thisted og Holstebro.

I Politihistorisk Selskabs årsskrift fra 1987 har den sidste politimester i Hurup, Kay Bagger skrevet en artikel om politikredsen og forholdene på egnen i øvrigt, som redaktionen har fået tilladelse til at bringe. (Red.)

Forfatteren Kay Bagger

Det tog sin tid at opfylde grundlovens løfteparagraf fra 1849 om adskillelsen mellem domsmyndigheden og administrationen (politiet), idet den endelige gennemførelse først skete ved retsplejeloven af 11. april 1916, der trådte i kraft 1. oktober 1919. I tiden inden da blev de funktioner, som i dag helt naturligt udøves af politiet og anklagemyndigheden, behandlet af herreds-, birke-, og byfogeder, der samtidig også var doms myndighed.

Disse personer var derfor særdeles betydningsfulde, idet de egentlig kun var bundet af grundlovens bud om, at enhver anholdt inden 24 timer skal stilles for en dommer, der så praktisk talt kunne holde en sigtet person fængslet i ubegrænset tid, hvilket dog skete yderst sjældent, navnlig i en mindre og fredelig landjurisdiktion.

Sådan var forholdene også i Thy. Man klarede sig imidlertid – ikke mindst på grund af den relative beskedne kriminalitet på egnen – med de af amtmanden beskikkede sognefogeder. Denne sognefoged institution blev stiftet allerede i 1771 og udgjorde i virkeligheden den største persongruppe inden for politi- og retsvæsen.

Efter en forordning af 1771 skulle amtmanden beskikke en duelig mand af bondestanden til at være sognefoged. Han fik meddelt af amtmanden en bestalling, som skulle oplæses fra prædikestolen til almuens efterretning, og han

skulle vælges blandt de skikkeligste, redeligste og mest kyndige blandt sognets almue. Hans væsentligste pligt var at udføre øvrighedens og rettens betjentes befalinger og foranstaltninger til håndhævelse af justits- og politivæsenet. Han skulle våge over god orden og påse, at de kongelige anordninger ikke blev overtrådt. Han skulle særligt advare mod ulovligt krohold, drikkeri, slagsmål og deslige, og hvis sådanne advarsler ikke frugtede, skulle han anmelde vedkommende til øvrigheden.

Overfor grovere forbrydere skulle han pågribe og gøre indberetning til stedets herredsfoged eller til birkedommeren.

Disse sognefogeder betød meget for retshåndhævelsen og livet i almindelighed på landet, og deres virksomhed fortjener i virkeligheden aldrig at blive glemt, måske vil kun deres behandling af ægteskabssager og fogedforretninger og udlevering af hundetegn huskes bedst i dag.

De var tillige lægdsmænd, og deres rent politimæssige indsats var faktisk af stor betydning. Selvom de komplet manglede den politimæssige uddannelse, blev denne opvejet af deres indgående kendskab til hjemegnen og dens beboere.

I midten af det forrige århundrede konstaterede man i mange kommuner og ikke mindst i købstæderne, at man savnede en politimæssig indsats og flere kommuner rundt om i landet herunder i Thy ansatte derfor nogle få politibetjente. Stillingerne som politibetjente nød megen ringe agtelse og ansås i hvert fald nogle steder ligefrem for "skammelige".

De var uden uddannelse og uden uniform, de var dog kendelige ved et polititegn, der i Thisted var en oval tynd messingplade med kongeligt navnetræk og krone. Deres løn var betydelig ringe, og deres indsats blev ikke særlig værdsat. Det var derfor forståeligt, at stillingens indehavere svarede til de usle forhold. I Thyområdet blev der på denne måde ansat en landbetjent, som klarede hele Thy.

Sådan var den politimæssige situation, da Hurup politikreds 1. oktober 1919 blev oprettet ved loven af 1916. Politikredsens område blev det tidligere Hassing- Refsherreder med undtagelse af Snedsted, Harring og Stagstrup sogne. Den fik på den måde en størrelse på 425 km² og med et indbyggertal på knap 20.000 mennesker.

Den tidligere assistent i landbrugsministeriet, Francois Louis Poul d'Auchamp, blev fra samme dato udnævnt til politimester i Hurup med bopæl i Hurup.

Hurup sogneråd byggede i 1920 en efter forholdene god politistation i byen. Den blev i begyndelsen anvendt til politiet og til kommunekontor, men senere rykkede personalet fra kommunen ud af bygningen. På politistationen i stuetagen blev motorkontor og bogholderi og kassererkontor indrettet i nogle udmærkede lokaler, men landbetjenten fortsatte med at udføre sit arbejde fra sin private bopæl på de sædvanlige landpolitivilkår.

Personalet i kontorsektoren bestod af to kontorassistenter, som klarede de løbende forretninger med journalisering, pas, førerbeviser, motorkontorsager og regnskaber. Da det viste sig, at området var for stort for den ene landbetjent i politikredsen, oprettedes endnu en landbetjentstilling på Thyholm med bopæl i Hvidbjerg. Han havde i begyndelsen 5 sogne, herunder også Jegindø, men i 1943 blev hans arbejdsområde udvidet med yderligere 4 sogne. Samme år fik politikredsen embedets første kriminalpolitimand med kontor på selve politistationen.

På 1. sal i politistationen blev der indrettet en stor pæn tjenestebolig for politimesteren, og denne bolig blev bevaret som politimesterbolig, indtil politikredsen blev nedlagt i 1973.

Under krigen blev der midlertidigt ansat yderligere en politimand med kontor på politistationen og efter krigen ansattes endnu en politimand, således at styrken nu bestod af 2 politibetjente samt 1 kriminalassistent.

1. juli 1960 blev politiassistent Laurits Kristian Thousig udnævnt til stationsleder og flyttede derfor fra sin bopæl ind på stationen. På samme måde blev også kriminalpolitiet udvidet med en mand, således at der i resten af politikredsens historie var 3 ordenspolitifolk og 2 kriminalpolitifolk samt 1 landbetjent i Hvidbjerg. Kontorpersonalet blev efterhånden ligeledes

udvidet til 4, herunder en leder af motor- og beviskontoret og en, som overtog bogholderiet.

I forbindelse med ændringen i 1919 blev der også udnævnt en dommer, som fik bopæl i Vestervig.

Her havde man allerede i 1833 bygget et tinghus med tilhørende arrest, og i 1919 købte man en naboejendom til tingstedet, hvor dommeren fik sin bolig og hvor der blev indrettet dommerkontor. Lederen af arresten var arrestforvareren, og arresten bestod af 7 celler, et depot og et arbejdsrum, hvor de indsatte kunne arbejde om dagen. Tinghuset er en smuk gammel bygning, som stadigvæk bevares som bitingsted for dommeren i Thisted. Selve retssalen er usædvanlig smuk med bjælkeloft med nogle moralske sentenser malet på bjælkerne.

Arresten blev nedlagt i 1949 i forbindelse med arrestforvarerens pensionering, og i tiden derefter måtte politiet i Hurup køre arrestanter til Thisted eller Nykøbing Mors arrest.

Politimester d'Auchamp blev i Hurup til 1927, hvor han 1. maj blev udnævnt til politimester i Ning- og Hads herred. Han efterfulgtes af Ejner Holger Petersen, der var tidligere dommerfuldmægtig i Vejle. Han blev i embedet til 1934, hvor han blev udnævnt til dommer i Stege. Fra 1934 regerede politimester Carl Peter Koefoed, der oprindelig var dommerfuldmægtig i Ringsted. Han var en farverig og impulsiv politimester, som satte sit præg på embedet. 8. juli 1943 blev han udnævnt til politimester i Præstø. Han blev afløst af politimester Kaj Thormod Herting, der 1. september 1947 blev udnævnt til politimester i Thisted.

Politimester Kurt Walther Gautier, der tidligere havde været politifuldmægtig, blev i 1948 politimester i Hurup. Han var en meget pertentlig, stilfærdig, elskværdig mand, som elskede at cykle rundt i politikredsen hver eneste dag. Desværre blev disse cykelture også hans død, idet han i efteråret 1965 blev dræbt ved påkørsel af en bil. Politiet blev naturligvis tilkaldt i anledning af færdselsuheldet, men ingen vidste da, at det var deres politimester, der var blevet dræbt. Han blev identificeret på sygehuset i Thisted af kriminalassistent Gunnar Nissen.

Fortælleren af denne lille beretning om Hurup politikreds blev derefter udnævnt til politimester i Hurup fra 1. oktober 1965, hvor jeg så fungerede som politimester – i hvert fald af navn – indtil politikredsen nedlægges, men forinden nemlig i 1971, blev jeg anmodet om at forsøge at bygge "Det kriminalpræventive Råd" op, og jeg blev derfor konstitueret som sekretariatschef for rådet, men stadig med bopæl i Hurup. Jeg rejste således hver mandag ind til København og forrettede min tjeneste i rådet, og var hjemme i weekends. Politimester Jørgen Bodenhoff, Thisted, var i hele den periode konstitueret som politimester i Hurup.

Dette varede til 1. april 1973, da politikredsen blev indlemmet dels under politikredsen i Thisted og dels i politikredsen i Holstebro, på den måde, at man ved det tyndeste sted på Thyholm ved Draget skilte politikredsen ad, også fordi amterne delte sig netop her i Viborg amt og Ringkøbing amt. Det betød, at hele den sydlige del af politikredsen, herunder navnlig Thyholm og Jegindø kom til at høre under politimesteren i Holstebro, og den nordlige del kom til at høre under politimesteren i Thisted, der i øvrigt samtidigt også overtog den tidligere politikreds i Nykøbing Mors.

Som man måske kan se af beskrivelsen af "kongerækken", har der været nogle intervaller, når den ene politimester skulle afløse den anden, og denne afløsning fandt altid sted på den måde, at justitsministeriet sendte en af deres jurister til Hurup, hvor de fungerede, til der blev udnævnt en politimester. Jeg kan således nævne blandt andre, at den senere politimester Thorkild Jacobsen, fungerede i en lang periode, indtil Gautier blev udnævnt som politimester og efter politimester Gauriers død fungerede den senere landsdommer Otto Hvidbjerg som politimester. Det skal i den forbindelse nævnes, at den lange vakance i 1947-48 skyldtes, at man i justitsministeriet allerede dengang overvejede at nedlægge Hurup politikreds.

Politimester i Thy

Ved min udnævnelse som politimester i Hurup gjorde jeg tjeneste som førstefuldmægtig hos politimesteren i Gentofte. Jeg skal ikke nægte,

E. K. Petersen - politimester i Hurup
1927 - 1934

at det var en meget stor omvæltning at komme fra en politikreds lige klods op af København og derefter drage til Hurup i Thy, et stykke land, med en dejlig særpræget befolkning for ikke at glemme deres "Thybomål", som var fuldstændig ukendt for mig.

Til illustration af, hvor lille et samfund, jeg pludselig skulle befinde mig i, får jeg lyst til at fortælle en lille personlig tildragelse.

Jeg skulle møde 1. december 1965 kl. 14.00 på politikontoret, hvor amtmanden i Thisted ville overdrage mig nøglen til kassen og dermed embedet. Jeg tog af sted dagen før fra København i min splinternye bil. Vejret var usædvanligt forfærdeligt med slud og sne på vejene. Jeg overnattede undervejs hos min kollega i Middelfart, Jørgen Funk, og næste morgen drog jeg så videre op igennem Jylland. Det var en meget ejendommelig fornemmelse at køre over Oddesundbroen og konstatere, at nu var jeg kommet ind i min politikreds. Jeg sneglede mig med 50 kilometers fart videre nordpå, og nogle skilte fortalte, hvor mange kilometer der var tilbage.

Til sidst nåede jeg 5 km syd for Hurup til en lille landsby, der hedder Ydby. Så mistede jeg i et lille sving herredømmet over bilen, der slingrede fra den ene side til den anden i det smattede føre, og jeg kan tydelig huske, at jeg i de første sekunder tænkte "Nu dør du 5 km fra det mål, du nu engang har sat dig". Men nogle sekunder senere fandt jeg ud af, at jeg nok bare havnede i grøften; men det ville jo være en særdeles flov historie, hvis jeg skulle hentes af Falck og måtte køre ind i Hurup by hængende i en kran. Det ville ikke være særlig smart. Det lykkedes mig imidlertid at få hold på vognen, lige i kanten af grøften, hvor jeg ikke turde starte motoren af frygt for at vognen skulle glide rigtig ned i grøften. Kort tid efter kom der en gammel landmand spadserende med knortekæp og samtidig en lastbilchauffør. Jeg præsenterede mig som den nye politimester her på egnen og spurgte dem, om de ville give mig en skulder, så vi kunne få vognen skubbet op igen. Det gjorde de, og vi trykkede hinanden i hånden. Jeg kørte glad de sidste 5 kilometer ind gennem byen og op til politikontoret.

Jeg fortalte naturligvis intet om den pinlige affære. Den pyntede ikke ved den lejlighed.

Næste dag gik jeg ned til den lokale frisør for at blive klippet. Frisørmesteren kiggede på mig og sagde, "Du er da vist den nye politimester her i byen". Det kunne jeg jo ikke nægte. "Det var nok lige ved at gå galt i går, hvad"? Det viser, hvor lille et samfund jeg var havnet i, og at sådan nogle ting kan man lige så godt fortælle, for det kommer ud alligevel!

Jeg forsøgte at sætte fingeren i jorden og finde ud af, hvor jeg var, og hvad mine nye medarbejdere indeholdt. Jeg kørte naturligvis også rundt i politikredsen for at lære egnen at kende. Jeg må tilstå, at jeg blev meget fascineret af den pragtfulde natur, som var helt fremmed for mig. I virkeligheden er Thy jo selveste Jylland en miniature. Man kører ad en stor hovedvej midt i Thy, og hvis man kører 15 kilometer til den ene side, har man det barske Vesterhav, klitter og praktisk talt ingen træer, fordi ingenting kan gro derude, hvis man så kører 15 kilometer til den anden side, kører man ned til en

C. P. Kofoed - politimester i Hurup
1934 - 1943

østkyst med bøgetræer og birketræer, en idyl og en stille smuk natur. I Thy, er der nogle usædvanlig varme og dejlige mennesker, der har deres særpræg, heldigvis, men hvis man først vinder deres tillid, så er der ingen grænser for deres hjælpsomhed, og jeg mødte og fik mange venner i Thy.

I det hele taget må jeg sige, at jeg havde nogle vidunderlige og pragtfulde år i Hurup. Hvis jeg skulle sammenligne min tjeneste med min senere stilling som politimester i Viborg, tror jeg godt, jeg kan sige, at jeg havde mere at gøre i Hurup, fordi vi var så få medarbejdere, og skete der noget, var jeg med i sagens behandling altid næsten lige fra starten.

Jeg deltog således sammen med mine gode medarbejdere, når det drejer sig om selvmord, strandinger eller ulykker. Jeg husker således, at jeg overværede, at en landmand på egnen nede på engen blev overfaldet af en tyr. Da jeg kom derud, så jeg denne kraftige landmand blive stanget og slynget flere meter op i vejret af en olm tyr. Vi kunne intet foretage os.

Jeg har også været med til husspetakelsager; jeg kan herunder huske en speciel sag, hvor ægtefællerne var blevet uvenner. Anledningen var, at manden havde været inde og afsone en 30 dages fængselsstraf, og imens havde konen muntret sig seksuelt med forskellige i omegnen. Problemet mellem ægtefællerne var, hvorvidt hun havde muntret sig med to, som hun indrømmede, eller tre som han hævdede! Denne lille ægteskabelige strid fik vi bilagt på bedste måde.

Ud over den politimæssige styrke, hvis man kan bruge den benævnelse om mine få medarbejdere, kunne jeg jo disponere over 25 sognefogeder, der var spredt rundt i politikredsen, og dem besøgte jeg så ofte, jeg havde tid til det. Det startede altid med et veldækket kaffebord og en god sludder. Vi havde jo tid nok, men så kom det egentlige formål med mit besøg, - nemlig at konstatere om der var orden i regnskaberne. Sognefogederne opkrævede ejendomsskatter og bøder, og til det brug havde han en kasse og en lille regnskabsbog. Det var som regel et meget primitivt regnskab. Jeg husker tydeligt en dag, at jeg reviderede et sådant regnskab og konstaterede at der skulle være 550 kr. i kassen. Jeg spurgte derfor sognefogeden, jamen hvor er pengene? Han bankede rolig på sin tegnebog og sagde: "De er her"! Det følte jeg mig naturligvis særdeles beroliget over, selv om det vel næppe var i overensstemmelse med almindelig regnskabsadministration.

Mit eneste problem med sognefogederne var faktisk, at der ikke var nogen aldersgrænse for, hvor længe man kunne være sognefoged. Det betød, at der i Hurup politikreds fandtes nogle få meget gamle sognefogeder, som jeg ikke kunne få mig selv til at fortælle, at de nu måtte holde op, for nu gik den ikke mere. Det var jo et æreshverv, og hvis jeg forsøgte at få en gammel affældig sognefoged til at trække sig tilbage, ville han føle det som et meget stort menneskeligt nederlag. Derudover disponerede jeg rent politimæssigt over endnu en gruppe medarbejdere. Det var politikredsens strandfogeder.

Noget om strandfogeder

Hurup politikreds havde en strækning på ca. 45 kilometer ud mod Vesterhavet. Vi havde også strandfogeder inde ved Limfjorden, men det er navnlig strandfogederne ved Vesterhavet, som jeg gerne vil omtale. Disse personer var ansat af politimesteren efter en indstilling fra kommunalbestyrelsen, og den 45 kilometer lange strækning var inddelt i strandlen, hvor to eller tre strandfogeder havde deres områder.

I modsætning til strandfogeder i den øvrige del af landet, får strandfogederne langs vestkysten et fast årligt vederlag, som er ret ringe; men det er dog et vederlag. Strandfogedernes vigtigste opgave er at tage sig af det gods, der driver fra havet ind på deres forstrand, det vil sige, at de havde både ret og pligt til at bjerge ilanddrevet gods, der befinder sig mellem den linje, hvor hav og land mødes ved daglig vande (havstokken) og ud til sejldybet.

Og de skal naturligvis også opsamle strandingsgods, der er skyllet op på strandbredden eller op i klitterne efter en stormflod. Af og til er det ilanddrevne gods forsynet med sådanne kendingsmærker, at det er muligt enten for strandfogeden eller for politiet at finde frem til ejeren af godset, og politiet skal sørge for at underrette ejerne, hvorefter godset vil blive udleveret mod betaling af en skønsmæssig bjergeløn. Strandfogeden skal endvidere omgående til politiet indberette fund af ilandskyllet lig, sø- eller kystmærker og uidentificerede og måske sprængfarlige genstande, hvorefter politiet overtager sådanne sager. Disse strandfogeder går hver morgen ned til Vesterhavet for at konstatere, om der er skyllet ting op af værdi og i så fald sørge for, at det bliver kørt til en opbevaringsplads i nærheden af strandfogedens hjem.

K. W. Gautier - politimester i Hurup 1947 - 1965

I forårsmånederne anmoder politikontoret strandfogederne om at oplyse, hvor mange auktionsnumre der findes, hvorefter der bliver berammet en strandingsauktion, og godset bliver solgt for det højeste bud. I min tid i Hurup lykkedes det altid at få solgt hver en stump, træplanke, brædder og meget andet. Jeg opdagede aldrig om der var bjerget tønder med rom eller lignende. Muligvis var rommen blevet drukket, inden den nåede frem til auktionen, det ved jeg ikke noget om.

Selve auktionen var en festdag på de steder hvor de blev holdt. I nogle tilfælde startede vi inde i et lille strandfogedhjem med en "bjesk", hvorefter man gik ud på opbevaringspladsen, hvor der var samlet en masse mennesker, der havde taget deres pæneste tøj på, og her blev der så budt på godset.

Ved frokostpausen gik vi ind i strandfogedhjemmet, hvor der i nogle tilfælde blev serveret "alt godt fra havet" med tilhørende øl og brændevin. I andre strandfogedhjem startede vi med bordbøn og derefter spiste vi for eksempel en kyllingret og dertil gul sodavand. Det var en stor oplevelse for en tidligere københavner at deltage i sådanne forskellige måltider.

Den afsluttende del af disse auktioner var det regnskabsmæssige, der blev afsluttet af bogholderen i Hurup. Når momsen og auktionssalæret blev trukket fra auktionsbuddene, stak strandfogederne hovederne sammen og fandt ud af, hvor mange timer, de havde anvendt i

årets løb med at bjerge godset og transportere det op til opbevaringspladsen. Lønnen var en arbejdsmands timeløn, og der blev fastsat en bestemt pris for betalingen af de læs, man havde kørt hjem fra stranden. Disse regninger blev så sendt til politikontoret, og det viste sig altid, at timelønnen og transportudgifterne næsten lige dækkede det, der var kommet ind på auktionen, idet reglen er sådan, at strandfogederne ikke kan få mere, end hvad der er kommet ind på auktionen. Jeg kan således huske fra et år i slutningen af 60erne, at der i Hurup politikreds var kommet ca. 40.000 kr. ind på auktionen og deraf beregnede strandfogederne deres arbejdsløn med videre og så skulle det eventuelle overskud selvfølgelig gå til staten, som er forstrandsejer og berettiget til overskuddet.

I netop det år jeg tænker på, blev der 305 kr. af de 40.000 kr. i overskud! Det kan man godt smile af, men det berørte mig ikke dybt. Det er godt, at strandfogederne får bjerget det værdifulde på stranden, og at strandfogederne supplerer deres usle, årlige vederlag med en lille ekstra bjergeløn hidhørende fra auktionerne.

Ud over de disse rene strandingsopgaver vil jeg lige fortælle, at jeg altid kunne regne med strandfogedernes hjælp, hvis det var påkrævet. Vi kunne nogle gange være ude for, at et men-

Sognefogder i Hassing-Refs Herreds politikreds, 1934. Bagerste række fra venstre: Thomas Thomsen - sognefoged i Hurup, Peter Plouman Poulsen - sognefoged i Ydby, Peder Pedersen - sognefoged i Hvidbjerg, Kristian Kobberø - sognefoged i Ørum, ukendt, Hans Christian Vestergaard - sognefoged i Visby, ukendt, ukendt, Jens Peter Bangsgaard - sognefoged i Hassing, Peder Pedersen - sognefoged i Bedsted, Chresten Nielsen (Therkildsen) - sognefoged i Lodbjerg, Graves Christian Jensen - sognefoged i Grurup, Otto Carl Knakkergaard - sognefoged i Skyum, Poul Holm - sognefoged i Sønderhaa, Knud Gravesen - sognefoged i Gettrup, Erik Nielsen Andersen, sognefoged i Vestervig. Forreste række fra venstre: Anders Gadegaard - sognefoged i Odby, Erik Smed - sognefoged i Helligsø, Søren Pedersen - sognefoged i Hørdum, Poul Thøgersen - sognefoged i Agger, politimesterens datter, Lars Graugaard - sognefoged i Hvidbjerg, Ejnar Pedersen - politimester i Hassing-Refs Herreder, ukendt, politimesterens datter, Peder N. Pedersen - sognefoged i Villerslev, Jens Nielsen Dahl - sognefoged i Heltborg

neske i sindsforvirret tilstand var forsvundet i klitterne. I sådanne situationer kunne politiet altid ringe til strandfogederne og bede dem om at hjælpe os med at finde den pågældende person.

Disse strandfogeder gik i timevis, ja jeg vil næsten sige i døgnvis ude i klitterne uden bare at få så meget som en rød øre for det. De gjorde det bare.

Selv om strandrensning for så vidt falder uden for begrebet strandrensningsvæsen, kan jeg ikke lade være med at omtale, at politiet også var indblandet i denne rensning af de danske strande. Efter et cirkulære af maj 1967 anmodede de stedlige lokale myndigheder politiet om at drage omsorg for, at bestemte kyststrækninger af hensyn til turisterne skulle renses for ilanddrevet værdiløst vraggods, affald og lignende. Da der meget nemt kunne opstå konflikter, hvis kommunalt ansatte rensede et strandlen, hvor strandfogeden havde sit domæne, blev jeg af ministeriet anmodet om, at besøge samtlige strandfogeder fra Kandestederne og ned til Fanø for at overtale dem til at tage sig af strandrensningen.

Mine besøg i de små strandfogedhuse langs vestkysten blev en fantastisk miljø- og naturoplevelse for mig. Alle strandfogeder erklærede sig villige til at deltage i denne strandrensning, naturligvis mod en passende betaling. De beskikkede strandfogeder i Ringkøbing politikreds ville imidlertid – støttet af den daværende politimester – ikke være med til ordningen. Jeg tog derfor ned til Ringkøbing til et møde, hvor der deltog 43 strandfogeder. Efter at jeg en time havde talt mig varm om sagen og blandt andet fremhævede, at strandfogederne var konger i deres strandlen, og at det var dem, der skulle bestemme, hvad der var værdiløst vraggods, og hvad der skulle bringes op til et senere salg på strandingsauktionerne, foreslog jeg, at vi foretog en hemmelig afstemning om, hvem der blandt de 43 strandfogeder nu ville være med til strandrensningen, og da afstemningen blev optalt viste det sig, at samtlige tilstedeværende strandfogeder sagde nej. Det var i virkeligheden et så pragtfuldt bevis på den vestjyske stædighed og trofasthed overfor deres politimester, at jeg trods mit eklatante personlige nederlag morede mig meget over denne lille episode.

Selvom Hurup var landets mindste politikreds passerede gennem embedet stort set de samme problemer som i landets øvrige politikredse, både af administrativ og politimæssig karakter. Antallet af sager og måske også grovheder af de kriminelle handlinger var naturligvis mindre, men dels var der jo også færre medarbejdere til at behandle sagerne, dels gjaldt det om at komme op på mærkerne, når større begivenheder som drab, hvilket rent faktisk fandt sted i min tid, indtraf. Jeg husker også, at vi kort efter min ankomst til Hurup modtog en anmeldelse mod en autoforhandler, der senere blev dømt for overtrædelse af næsten samtlige bestemmelser i straffelovens kapitel om berigelsesforbrydelser. På grund af min lange fortid i statsadvokaturen og min tjeneste i Gentofte blev denne sag klaret på rimelig måde, men hvis man som min forgænger havde siddet i embedet i 18 år uden en sådan sag, ville den nok have voldt visse vanskeligheder.

Det er jo en af ulemperne ved en lille politikreds.

Beværter- og bevillingsproblemer

Der herskede i Hurup politikreds et meget specielt forhold omkring beværter- og bevillingsproblemerne. Afholdsforeningerne havde igennem en række år opkøbt samtlige kroer i Thy, og her indsat en servitutbestemmelse, der forbød enhver udskænkning af spirituøse drikke på kroens matrikelnummer.

Der var kun to steder, Morup Mølle Kro og Tambohus Kro, mulighed for at nyde vin eller spiritus til sin mad. Disse to kroer havde en meget speciel gæstgiverbevilling, der betød, at de kunne bespise personer, der kom udenbys fra, hvorimod egnens befolkning ikke måtte komme på kroen end ikke til et harmløst kaffebord i forbindelse med en fødselsdag eller en begravelse! Disse forhold indebar, at der i stedet blev afholdt en række baller i forsamlingshuse rundt omkring på landet, hvor enhver ung mand med respekt for sig selv havde sørget for at være medlem af samtlige de foreninger, der fandtes i politikredsen.

Hurup Politistation 2009

Til disse baller mødte de unge mennesker så op, behørigt medbringende en hel flaske brændevin, som de stillede ved et træ og drak i løbet af aftenen, hvilket medførte, at de pågældende ofte blev snydefulde og forvoldte ballade. Jeg havde besvær med at overbevise befolkningen om, at det var langt bedre at disse unge mennesker sad ved et bord i en restaurant med dug på bordet, og priserne på spiritus bestemte hvor meget den unge kunne og ville drikke.

Jeg husker, at jeg til en byfest i Hurup gav en lejlighedstilladelse til et telt, hvor man allernådigst kunne få lov til at drikke rød- eller hvidvin. Jeg husker også, at der var nogle få modige mennesker, som satte sig ind i teltet, men rundt om teltet stod der det tidobbelte antal blot for at se på disse mennesker, mens de drak deres harmløse vin.

På grund af befolkningens meget stærkt religiøse overbevisning havde jeg imidlertid vanskeligt ved at trænge igennem med mine argumentationer.

Jeg forsøgte at klare problemerne på anden måde, idet jeg fandt frem til, at hvis en person, der driver et hotel, opfylder restaurationslovens krav blandt andet i henseende til alder og økonomi, og det lokale sogneråd var indstillet på at give en alkoholbevilling til hotellet, måtte det blive en civil sag mellem den lokale påtaleberettigede afholdsforening og kroværten, hvis de ønskede gennem en civil domstol at forbyde ham uanset den meddelte bevilling at servere spiritus, fordi der var en servitut på ejendommen.

Min første prøve på dette var et hotel i Vestervig, der i øvrigt lå lige overfor tinghuset.

Hotelejeren fik bevillingen, og den lokale afholdsforening protesterede og ville anlægge sag mod ham, men jeg erfarede senere, at afholdsforeningens idealisme kunne klares med, at hotelejeren betalte en bod til afholdsforeningen på 15.000 kr., hvilket kroværten gjorde med stor glæde. I kølvandet af denne prøvesag dukkede der efterhånden alkoholbevillinger op på en række af de større kroer i Hurup politikreds.

I tiden op mod 1973 drøftede man i justitsministeriet og i politiet de nye tanker om at gøre en række af politikredsene så store, at man kunne opretopholde en døgnvagt med et passende antal ordens- og kriminalpolitifolk mod til gengæld at nedlægge nogle af de mindre politikredse og indlemme dem i nabokredsene. Der blev afholdt mange møder på lokalplan, hvor bølgerne ofte gik højt. Selv om jeg nok følte mig lidt illoyal overfor mine medarbejdere, kunne jeg ikke under disse møder selv med min bedste vilje argumentere for, at Hurup politikreds var tilstrækkelig handlekraftig til at klare sine egne problemer, og jeg måtte derfor erklære mig indforstået med en nedlæggelse af politikredsen. Det lå også helt klart i luften under drøftelserne, at skulle man nedlægge en politikreds, måtte det i hvert fald først blive Hurup.

Optakten hertil var i virkeligheden allerede taget, da justitsministeriet og rigspolitichefen i 1971 opfordrede mig til at opbygge "Det kriminalpræventive Råd". Selv om jeg blev boende i Hurup i denne periode af min kriminalpræventive tilværelse, havde Thisted politistation gennem konstitution i realiteten overtaget Hurup politikreds.

Resultatet blev da også som nævnt, at Thisted og Holstebro politikredse delte Hurup politikreds i 2 dele. Jeg flyttede endeligt fra min tjenestebolig i Hurup 1. november 1974, hvor jeg blev udnævnt til politimester i Viborg, og politistationen i Hurup fungerer nu som understation for Thisted med to landpolitiassistenter, hvoraf den ældste bor i min tidligere bolig på 1. sal, og med to kontorfolk, der passer bevis- og motorkontoret.

Der er ikke længere en fast kriminalpolitimand i Hurup, men en udpeget stedkendt kriminalpolitimand fra Thisted tager sig af egnens kriminelle sager.

Tilbage til prærien

Af Morten Kyndby Holm

74 år efter, at han som otte-årig havde taget afsked med sin far på en kirkegård midt på den amerikanske prærie, vendte Chr. Svaneborg fra Snedsted i 2006 for første gang tilbage til Colorado.

Den 8. august 1932 døde en 43-årig dansk-amerikaner på et hospital i Denver, Colorado, efter længere tids sygdom. Han blev begravet ved en lutheransk kirke midt i det tørre og forblæste prærielandskab, hvor han i 1911 havde fået tildelt et stykke jord af den amerikanske regering og siden arbejdet hårdt på at skabe et livsgrundlag for sig og sin familie.

Manden hed Lars Andersen Svaneborg - eller Swaneburg, som var det navn, immigrationsmyndighederne ved indrejsen tildelte den unge danske smedelærling.

Ved sin død efterlod han sig hustru og fire mindreårige børn. Et halvt år efter rejste enken, Petrea, med sine børn hjem til Hørdum i Thy.

Petrea døde i 1960, og tre af de fire børn er nu også borte. Ingen af dem besøgte nogensinde Colorado igen. Men den længstlevende af børnene, Christian Svaneborg, Snedsted, genså i 2006 graven, 74 år efter at han som otte-årig

Et bevæget øjeblik. Christian Svaneborg genser sin fars grav efter 74 år (Privatfoto)

havde taget afsked med sin far på kirkegården i Colorado.

Udlængsel

Lars Andersen Svaneborg voksede op på en gård i Vust i Hanherred. Han kom i smedelære i Hørdum, men på den tid, i det første årti af 1900-tallet, var fremtidsudsigterne for en ung håndværker meget dårlige. I Hørdum havde han en kammerat, der rejste til USA, og Lars Svaneborg plagede og plagede sine forældre om lov til at følge efter. De stod fast på deres nej, efter sigende lige indtil sønnen en dag gav sin udlængsel poetisk form i skikkelse af et digt med titlen »Længselen«.

Så bøjede forældrene sig. Den 19-årige Lars Svaneborg droppede lærepladsen og købte for sine sparepenge en enkeltbillet til De Forenede Stater. I Colorado fik han efter et par år et såkaldt homestead - et landareal på 320 acres, svarende til ca. 130 hektar, som nybyggere fik tildelt gratis. På den tid, og efter danske forhold, en kæmpestor ejendom. Men det var præriejord af dårlig kvalitet, på en højslette omkring 1600 meter over havet. Om sommeren var der hedt, om vinteren isnende koldt. Det blæste konstant, og der var som regel for tørt til at man kunne få et ordentligt udbytte.

Det var næppe, hvad Lars Svaneborg havde drømt om. Men der er ingen skuffelse at læse i de breve, som han skrev hjem til Petrea Bangsgaard i Hørdum.

De to havde lært hinanden at kende, inden Lars Svaneborg rejste.

Han tryglede hende om at følge efter. Han fortalte om Karlsvognen, der stod over nattehimlen i Colorado, nøjagtig ligesom hjemme i Thy. Og han forsøgte at overbevise hende om, at rejsen ikke var så slem: »Det er ikke værre end at rejse over til din søster på Lolland«.

Hvad Petrea svarede, vides ikke, for hendes breve til Lars er desværre ikke bevaret. Men han måtte vente i mere end ti år på sin udkårne.

I mellemtiden kom verdenskrigen, og da USA blev involveret i den, meldte Lars Andersen Swaneburg sig frivilligt under sit nye fædrelands faner. Måske havde han reelt ikke noget valg, for som frivillig tilbød regeringen, at en forpagter kunne passe hans gård, mens han var i tjeneste. Det tilbud fik tvangsmobiliserede soldater ikke.

Han fik hyre som fyrbøder på et skib, der sejlede forsyninger mellem USA og Europa. I 1919, efter at krigen var slut, rejste han hjem til Danmark, og her fik han tilsyneladende overbevist sin Petrea. I hvert fald giftede de sig i Hassing Kirke, og kort efter nytår 1920 rejste hun med ham tilbage til Colorado.

Hjemlængsel

Petrea Swaneburg faldt aldrig til på prærien. Et års tid efter, at hun var kommet til Colorado, fødte hun en datter - uden assistance af en jordemoder - og i de følgende år endnu en pige og to drenge. Med landbruget gik det, trods de barske vilkår, rimeligt. De havde 60-70 køer, kærnede selv mælken og lavede smør til eget forbrug. Desuden havde de svin og høns og dyrkede hvede og majs.

Lars Swaneburg engagerede sig i samfundet af især norske nybyggere på prærien i Colorado. Bebyggelsen var meget spredt - de havde fem kilometer til nærmeste nabo - men farmerne hjalp hinanden, de var bl.a. fælles om maskiner og Lars Swaneburg lavede smedearbejde for sine naboer. Han var også med i kirkekoret i den lokale menighed.

Imens længtes Petrea hver eneste dag hjem til Thy, fremgår det af den dagbog, som hun førte.

"Han havde let ved at falde i med folk. Hun var slet ikke udadvendt på samme måde", fortæller Chr. Svaneborg.

Men han kan også huske fra sin barndom, at hans far aldrig var rigtig rask. Som soldat var Lars Swaneburg blevet ramt af en fødevareforgiftning, og måske var det eftervirkninger efter denne sygdom, han døjede med siden.

I hvert fald måtte de fire børn en dag vinke farvel til deres far, der kørte væk i sin Ford T. En bekendt var med i bilen, og Chr. Svaneborg er senere blevet klar over, at det kun var for ikke at gøre børnene urolige, at deres far selv kørte bilen det første stykke væk fra farmen. Målet var hospitalet i Denver, mere end 100 kilometer væk. Petrea Swaneburg besøgte sin mand på hospitalet en enkelt gang. Børnene så ham

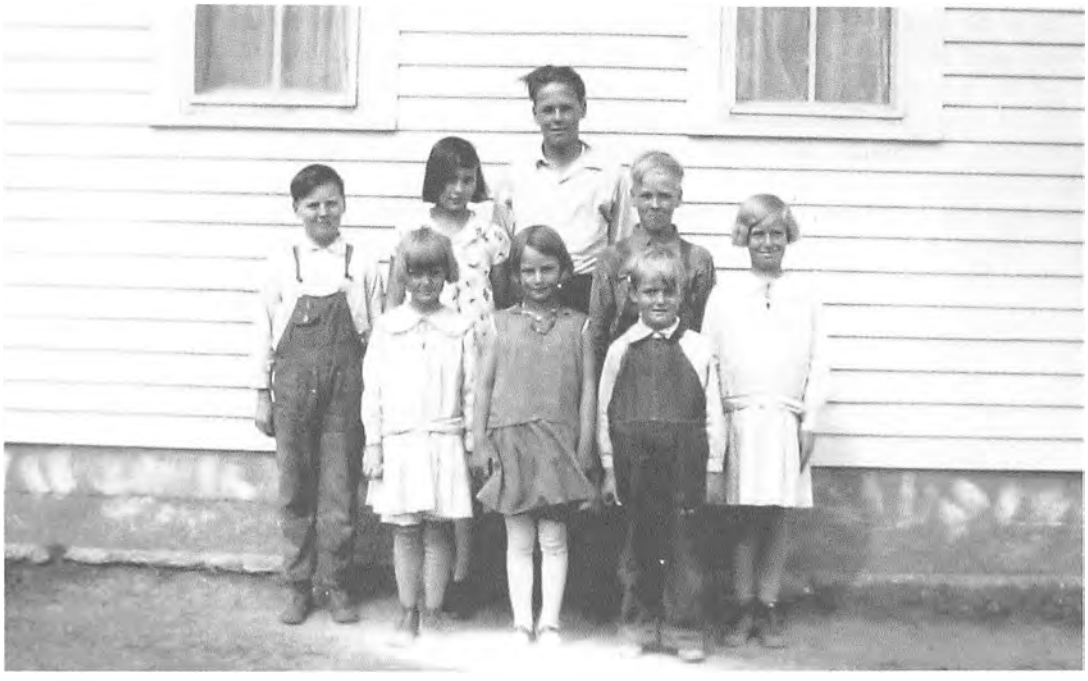

Skolefoto med alle elever i lille nybyggerskole. Den lille dreng forrest til højre er Christian Svaneborg, med søstrene Anna længst til højre og Ellen forrest til venstre. Den store dreng bagerst er Nathan Einertson, som gæsterne fra Danmark traf under deres besøg.

aldrig mere, og tre måneder senere var han død.

Fordi han var veteran fra Verdenskrigen, var Lars Swaneburgs kiste svøbt i Stars and Stripes, da den stod i den lille præriekirke, og ude ved graven skød to soldater salut til hans ære.

Gensyn

For 82-årige Chr. Svaneborg var det et livslangt ønske, som gik i opfyldelse, den dag i august 2006, da han genså sin fars grav.

"Jeg har hele tiden haft den tanke, at jeg gerne ville derover. Men jeg var også ræd for at tage af sted for at jeg ville blive skuffet. Jeg vidste jo slet ikke, om graven eksisterede", fortæller Chr. Svaneborg, der har været landmand og biavler i Hørsted syd for Snedsted. Nu er han og hustruen Erna flyttet ind til Snedsted.

Hun var ikke med på turen til Colorado, hvor Chr. Svaneborg blev ledsaget af sin ældste søn og svigerdatter, Lars Svaneborg, opkaldt efter bedstefaderen og Gurli Korgaard, Hundborg, samt niecen Aase Swaneburg Nielsen, fra Sundby Thy, der er datter af Lars og Petrea Swaneburgs ældste datter, Anna. (En del af familien har beholdt den amerikanske version af navnet).

Rejsen kom i stand med kort varsel, efter at en fætter til Chr. Svaneborg, Martin Svaneborg fra Aalborg, tidligere samme år havde været i Colorado og her konstateret, at ikke alene fandtes graven stadig, men der var faktisk også folk i området, som kunne huske den danske indvandrerfamilie.

Midt på prærien ligger endnu den lille trækirke - med køkken og mødelokale i underetagen, hvor Chr. Svaneborg og hans søskende gik i søndagsskole. Men kirken har ikke længere nogen menighed, og er nu kun i brug ved særlige lejligheder. Både Swaneburgs farm og alle de andre gårde i området er i dag væk. Bortset fra enkelte, store kvægrancher er al landbrug opgivet, og det forblæste, let kuperede slette-land er igen overladt til kaktusser, prærieulve, klapperslanger og antiloper.

Så på den måde var det et meget forandret landskab, Chr. Svaneborg vendte tilbage til. Han havde dog ikke besvær med at genkende det sted, hvor hans barndomshjem lå.

I Limon, den lille by, som Petrea Swaneburg og børnene flyttede til efter Lars Swaneburgs død, kunne Chr. Svaneborg ikke kende ret meget. Byen er da også næsten helt nyopført, efter at den i 1990 blev raseret af en tornado.

Erindringer

Til gengæld mødte Chr. Svaneborg i Limon mennesker, som var vokset op i det samme område, som var kommet i hans barndomshjem, og som nu hjalp gæsterne fra Danmark med at finde både kirken og den tomt, hvor Swaneburgs farm havde ligget.

En af dem, 90-årige Pete Nordbye, kunne huske Chr. Svaneborg og hans søskende fra skolen. Og på det lokale plejehjem traf de oven i købet en 93-årig kvinde, Irma Kjosness, som på den lille prærieskole havde været en meget ung lærerinde for Chr. Svaneborg og hans søskende.

De havde fem kilometer til skole, og skolevejen gik over prærien, hvor der hverken var vej eller sti. Faderen havde en del af vejen trukket en plovfure, som børnene kunne følge. Men det hjalp ikke meget om vinteren, hvor prærien var dækket af sne.

Irma Kjosness erindrede en vinterdag, hvor børnene var på vej hjem fra skole, da det pludselig blev en forfærdelig snestorm. Hun og en anden fra den farm, hvor skolen lå, gik ud for at lede efter dem. Men måtte vende om.

Tanken om, at hun måtte opgive at redde os, har siddet i hende lige siden, fortæller Chr. Svaneborg, der også tydeligt husker den dag. Heldigvis gik faderen dem i møde i snestormen, så alt endte godt.

Under besøget på plejehjemmet faldt snakken på endnu en bekendt fra dengang, Nathan Einertson. Den unge mand påtog sig efter Lars Swaneburgs død i 1932 at passe gårdens jorder, der blev sået til med majs. Men desværre slog majshøsten helt fejl det år, så der blev ikke noget udbytte til enken.

Den nu omkring 90-årige Nathan Einertson bor tre timers kørsel fra Limon, men Pete Nordbye ringede til ham, og et par dage senere kom han sammen med to børnebørn for at hilse på gæsterne fra Danmark. Han kunne bl.a. udpege det sted på prærien, hvor skolen havde ligget.

Ellers var det indehaveren af en af de store kvægrancher i området, Harry Thompson, der var guide for danskerne. Han er for ung til selv at huske familien Swaneburg. Men han havde til gengæld noget, Chr. Svaneborg kunne genkende:

"Vi kom til at snakke om de maskiner, der blev brugt dengang. Blandt andet en forløber for mejetærskeren, hvor kornet blev høstet og tærsket i én arbejdsgang", fortæller Chr. Svaneborg, der til Colorado medbragte et foto af maskineriet, inklusive en lastbil, hvor kornet blev samlet.

Harry Thompson fortalte, at den bil havde han da stående i sit maskinhus. Og da gæsten fra Danmark så den flot istandsatte veteranlastbil, var han ikke i tvivl om, at det faktisk var den, han kunne huske fra sin barndom.

Ved graven

"Det var utroligt intenst hele vejen igennem. Der gik næsten ikke en time uden en ny overraskelse", fortæller Chr. Svaneborg om rejsen tilbage til Colorado, hvor han også imponerede værterne med sine detaljerede barndomserindringer.

Det største øjeblik var dog besøget ved den velbevarede gravsten over faderen:

"At få lov til igen at stå ved den grav, hvor vi havde stået dengang, det var en stor oplevelse..."

Artiklen blev første gang offentliggjort i oktober 2006 i Thisted Dagblad/De Bergske Blade. Teksten genoptrykkes her - med mindre rettelser - efter aftale med journalist Morten Kyndby Holm og NORDJYSKE Medier, som Thisted Dagblad i dag er en del af.

Artikelserien afrundes hermed efter at have været bragt i årbøgerne 2007 - 2008. *Red.*

Historien om Klit

Af Kaj Nissen, dramatiker, Sønderhav

Jo mere afstand jeg får til mit arbejde med sandflugten, beplantningen og Lodbjerg Fyr i spillet om Klit, jo mere går det op for mig, i hvor høj grad det er gået hen og blevet et eventyr. Naturligvis som alle eventyr udstyret med mange realistiske islæt og hverdagslige problemer, der skal overkommes - men absolut et eventyr.

Det kunne næsten ikke undgå at ende sådan. For det første var det et jubilæumsspil (25 år med Fyrspillene i Sydthy) og skulle gerne have lidt ekstra glans over sig. For det andet kom historien til at strække sig over 4-500 år, båret frem af en og samme hovedperson, som jeg måtte opfinde til formålet - og allerede her er vi jo kommet lidt ud over det rent realistiske.

Historien starter i en af Thys værste sandflugtsperioder, hvor bønder og herrefolk ikke længere kunne beskytte sig mod det omkringfarende sand. Der var ikke græs til dyrene, der var ikke jord til at så og plante i, og åerne førte kun sand med i deres løb. Landet var for alvor ved at gå under.

Inde i et hus, der lå begravet under dynger af sand, fødtes en pige, som blev døbt Klit, da det var i en sådan - klitten inde i huset - hun blev født. Alle kom sikkert ud af huset, men Klit blev boende i klitten, hvor hun var født. Op igennem århundrederne gik hun siden

De gamle redskaber er kommet til ære og værdighed

Et par stoute bønder af uvis herkomst

ufortrødent i gang med at udbedre skaderne ved på egen hånd at standse sandets hærgen på udvalgte steder.

Der skulle plantes, der skulle skaffes læ, man måtte kultivere og opdyrke. Som Klit siger: "Jeg vil tage det her landskab på min kappe - dyrke det, løfte det ud over sig selv." Hendes fornemmelse siger hende, at det må være muligt at bringe selv den værste sandflugt til standsning, og overleve på dette sted, men alene kan hun ikke foretage sig alverden, og hos bønder og herremænd er der ikke den store hjælp at hente. Mange rakker rundt og har til sidst ingen steder at være - og det er der vel ikke noget at sige til, når man ved at se sig om må konstatere at:

Klitten er over, og klitten er under,
klitten er alt hvori verden bunder,
klitten er mager,
og klitten er fager,
klitten er her hvor vi bor -
og hvor næsten ingenting gror.

Hjælp er der heller ikke meget at hente af hos Klits tre "bejlere": Sten, Thor og Vagn. De tilhører de forvildede folk der farer rundt i klitten og ikke kan finde blivende sted. Det skulle de sådan set kunne hos Klit, men Sten synes i første omgang, at det er for hårdt og udsigtsløst et arbejde at gå i gang med og beder sig fritaget.

Thor vil hellere trylle, og selv om han ikke ved hvordan man gør, må også han i første omgang sige fra. Vagn er en notorisk øksemorder på egnen, men Klit kan ikke slås ihjel. Hun kan til gengæld fortælle ham om den skat, der ligger gemt under Hjælpensbjerg. Den vil han så hellere se at få hævet end bruge skatten til dens oprindelige formål, som var at bringe Thy på fode igen.

Klit må foreløbig klare sig på egen hånd og med få midler. Og det lykkes hende da også i et vist omfang. Hun får faktisk plantet nogle læbælter, hun får opdyrket lidt jord, hun er måske inspirationen til at ovenstående vers engang kan drejes sådan her:

Hjelme skal dæmpe, og træer skal vokse,
klitten skal tæmmes som bissende okse,
bjergfyr i rækker,
og grønt så det dækker,
klitten er her hvor vi vil bo -
og hvor skove frugtbart skal gro.

Det viser sig at være et langt sejt træk at få sat en stopper for sandets hærgen og dets anarkistiske faren omkring. Det virker længe som de godes kamp mod det onde, hvor det er de gode, der må bide i græsset. Selv herregårdene bukker under, og efter for tredje gang at være flyttet østpå er de ikke i herregårdseje mere. Kun krejleren bliver ved med at finde udbytte her, hvor alle andre ikke ser andet end sand. Krejleren køber nu, hvor det er billigt, og måske vil han en dag tjene på det.

Der skal - efter den indledende inspiration fra Klit - en voldsom statsindsats til, før sagerne igen kan komme i orden. Der skal ikke-korrupte embedsmænd på banen, og der skal skaffes arbejdskraft i uhørte skarer og fra fjerne sogne. Der skal plantes hjelme og millionvis af træer. Der skal plantes om og plantes til - men så en dag kan Klit standse op ved at fornemme skovens lune læ og uvante dufte omkring sig - som et solvarmt klæde - et eventyr i sig selv.

For selvfølgelig ender den grumme historie godt. Det kan ikke undgå at slå os, når vi i dag ser os omkring og lader øjet møde "et grønt tæppe af bjergfyr", noget man engang kun kunne drømme om, men næppe for alvor kunne tro på.

Og de tre bejlere, hvordan gik det så med dem? Sten var ganske vist rendt af gårde, men

Så er det slut - fyret står der - og skuespillerne synger slutsangen

han kan ikke helt holde sig væk. Han dukker op fra tid til anden - men hver gang er en ny "bejler" på banen, hvilket slår ham lidt ud. Til sidst møder han dog frem i fuld figur, også fordi han skal have svar på en gåde, som Klit engang stillede ham og de andre. På det tidspunkt da han møder frem, er Klit gravid, med Sten som udlagt barnefar - og den forpligtelse tager han gerne på sig.

Thor går det faktisk også godt. Det lykkes for ham at trylle en hel skibsladning fed muld til Thy. Det har han hentet et sted ovre østpå, og nu skal det ligge ved fyrets fod og danne grobund for fyrmesterens nyindvundne have. Noget har Thor altså taget til sig af Klits belæringer.

Vagn kommer efter bygningen af fyret farende igen. Nu falder han over en fyrassistent og vil slå ham ihjel. Men assistenten har ikke tid, han er ved at korrigere solen i dens op- og nedgangstider, for man kan umuligt rette i Fyrdirektoratets anvisninger, altså må solen rette ind. Det imponerer alligevel Vagn, og han søger - og får - ansættelse ved Fyrvæsenet. Det er alligevel langt større end at rende rundt efter et Hjælpensbjerg som han alligevel ikke kan finde - og så er det en social opstigning som har vasket sig.

Efter sandflugt og beplantning får man altså også rejst fyret, på en solid knold øverst oppe. Man kan nu mene, at der er kommet bedre styr på tingene. Men for de to aktører, der under påskud af at styre afviklingen af showet og alt, hvad der bevæger sig inden for forestillingens rammer, alligevel ikke helt har styr på forholdene, kommer fyrets bygning dog som lidt af en overraskelse.

Aktørerne har indtil dette øjeblik forbudt publikum så meget som at se fyret og træerne rundt om og plænen underneden - for så længe her var sand, var her kun det bare sand, og ikke andet. Men nu står fyret der, og aktørerne har glemt at sige til, nu må publikum ellers gerne se fyret - det skal de faktisk, for vi er næsten nået til vejs ende med historien om Klit.

Den gode krejler dukker også op igen, han kunne morderlig godt tænke sig at eje sådan et fyr, og han er stadig ikke blevet træt af at købe og sælge, det er nu engang hans måde at trække vejret på:

Det er ikke alt der er gået i stå,
vi er stadig et par, ja, enkelte få,
der får tingene til at lykkes og gå.

Derfor vil han også gerne købe sådan et herligt fyrtårn. Men det kan han ikke. De to aktører må med beklagelse afslå. Manden har sådan set ikke gjort sig fortjent til noget som helst i den anledning, og fyret er allerede solgt. Krejleren får sig et gedigent chok, da han erfarer, at prisen var én krone. Men selv om tiderne er anderledes, kan han stadig betale sig til at være deltager.

Jeg har i stykket om Klit først og fremmest villet prise den enorme indsats, der er gjort herude i klitten, og måske også lige gøre opmærksom på, at det ikke er nok at læne sig tilbage på velgjort gerning. Der vil altid være noget, man skal tage vare på. Vi kan mene, at vi er på den sikre side i dag, men vi har også lært, at fejltagelser og forsømmeligheder kan give uforudsete resultater.

Men selvfølgelig slutter vi af i glæde og fornøjelse over den indsats, der rent faktisk er lykkedes her i den vestvendte del af Thy, ellers skulle vi da være nogle skarn:

Vi fester for landet højt mod nordvest,
hvor sand hentes ind på havgudens hest,
det fyger mod stranden ved blideste blæst.
Men skal der vær' gilde, så lad der vær' fest.

Sommerudflugt 2009

Af Per Skaarup, Ginnerup

Sommerudflugten fandt i år sted søndag den 30. august og gik til vikingeborgen Fyrkat ved Hobro samt cirkusmuseet i Rold. Vi kørte hjemmefra i gråvejr med lidt regn, men humøret var højt helt fra starten. Uggi havde sin harmonika med og der blev spillet og sunget flere gange på turen. Det var meningen vi skulle have formiddagskaffe på turen mod Hobro, men det regnede på det tidspunkt og formiddagskaffen blev derfor udsat til vi ankom til Fyrkat. Her blev den indtaget i det rekonstruerede hus fra vikingetiden. Der fik vi samtidig et indtryk af, hvordan det havde været at bo i sådan et hus. Efter kaffen så vi selve voldanlægget og nød den fantastiske udsigt over området. Borgen lå i vikingetiden ved den inderste del af Mariager fjord, og på det tidspunkt kunne der sejles helt ind til borgen.

Derefter kørte vi til Vikingecentret, hvor vi så de rekonstruerede huse fra vikingetiden. Der var netop i denne weekend levendegørelse af centret. De fleste huse var beboet og der blev lavet mange af de daglige gøremål med madlavning, tøjfremstilling, smedning m.v.

Der var en guidet rundvisning med et fantastisk foredrag om, hvordan man levede i vikingetiden og hvordan samfundet og byerne udviklede sig samtidig med at Danmark blev samlet under en konge. Det var et fantastisk spændende foredrag for alle 44 deltagere i udflugten. Efter foredraget gik vi rundt på egen hånd for at se og få et indtryk af hvordan vore forfædre levede, bl.a. så vi hvordan de dengang lavede mad over bål.

Efter Fyrkat kørte vi til Rold gamle Kro, hvor vi spiste en to retters middag. Det var ikke en vikingemiddag, men wienerschnitzel; det kunne ellers have været aktuelt med en dyrekølle stegt over bål og rigeligt mjød til. Maden var både god og rigelig. Efter vi havde spist fortalte kromanden om cirkusmuseet, som var næste programpunkt. Han fortalte om Cirkus Miehe og starten med Mieherne i Rold og bygningen af deres ridehal og vinterkvarter. Fortællingen blev krydret med lokale anekdoter, han kunne have underholdt i flere timer. Derefter gik vi over til cirkusmuseet, hvor der er udstillet effekter fra mange af de cirkus, der har turneret i Danmark.

Hjemturen gik igennem Rold og Nørlund skove. Eigil Andersen fortalte på turen gennem skoven hvordan han var kommet til Rold skov hos skovfoged K. M. Larsen og skovrider Jens Hvass. Helge Qvistorff, der i 1967 blev direktør på det nybyggede Rold Storkro med den smukke beliggenhed ud mod Gravlev ådal, har i bogform og i smukke TV udsendelser gjort bl.a. Rold skov kendt. Området er også kendt for de mange kilder, bl.a. Ravnkilde og Blåkilde, Rebild bakker og meget andet smukt.

Sidste stop på turen var Vejlerne, hvor vi gjorde holdt for at strække benene og se på fuglelivet. Klokken var næsten 18 inden vi var hjemme efter en rigtig vellykket udflugt.

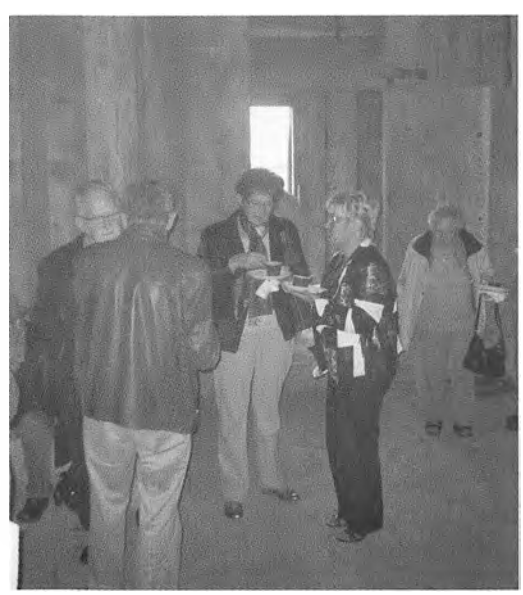

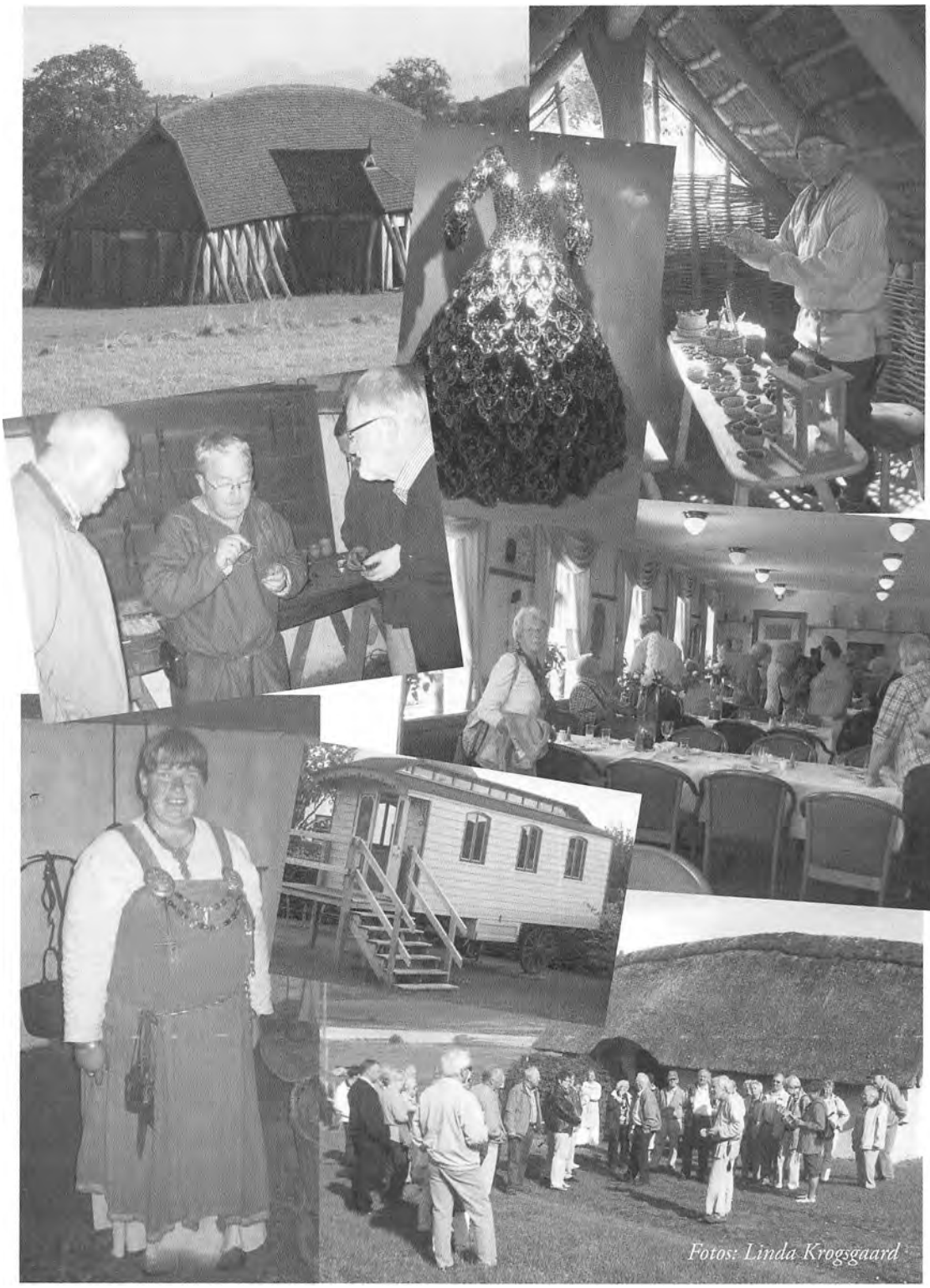
Fotos: Linda Krogsgaard

Fra museets arbejdsmark

Af Jytte Nielsen, Museet for Thy og Vester Hanherred

Ingrid Vang

Søndag den 23. august afgik Ingrid Vang, Hurup ved døden. For Museet for Thy og Vester Hanherred betød det afslutningen på næsten en menneskealders tætte samarbejde med en afholdt person.

Museet skrev et mindeord til Thisted Dagblad. Mindeordet bringes også her i denne artikel, så Ingrid Vangs indsats for netop vores institution vil blive husket og påskønnet.

Mindeord

Foreningen Museets Venner har mistet sin formand, Ingrid Vang. Kulturlivet i Thy har mistet en frontkæmper. Og mange har mistet en god ven.

I mere end tyve år sad Ingrid Vang i bestyrelsen for Museet for Thy og Vester Hanherred. Her lærte personalet hende at kende som et menneske med ægte interesse for museets virke.

Ingrid Vang havde øje for de overordnede linjer, som det kom til udtryk i museets bestyrelse og i hendes politiske arbejde. Samtidig havde hun sans for de nære ting og var altid parat til at give en hånd med, når det var påkrævet ved museets arrangementer.

Som noget af det seneste satte Ingrid Vang sig spor i bogen "Stærke kvinder i Thy", hvor hun sad i redaktionen. Selv om bogens titel ikke var møntet på hende, så levede Ingrid Vang op til netop betegnelsen *En stærk kvinde i Thy.*

Kvalitetsvurdering

Midt i december måned 2008 fik museet en opringning fra Kulturarvsstyrelsen i København, at man ønskede at lave en kvalitetsvurdering af Museet for Thy og Vester Hanherred i 2009. Det var på en gang en god julegave, men samtidig også en gave påhæftet en stor arbejdsindsats. Kulturarvsstyrelsen udvælger hvert år ca. 10 danske statsanerkendte museer til kvalitetsvurdering.

Det sker for at sikre at museerne lever op til museumslovens krav, og for at ensarte bedømmelserne, har styrelsen udarbejdet et spørgeskema, som museerne skal besvare.

Besvarelsen skulle være styrelsen i hænde midt i maj, og den 27. maj 2009 ville museet få besøg fra København, så hele institutionen kunne beses.

Her på museet nedsatte vi en arbejdsgruppe bestående af forskellige fagpersoner, og i forårsmånederne gik vi så i gang med at besvare spørgeskemaet. Der skulle svares på alt fra antal genstande på magasinerne til procedurer omkring administration. Samtidig skulle museet evaluere sig selv - altså beskrive fordele og ulemper for alle beskrevne arbejdsgange og systemer. Det blev til en 70 siders lang besvarelse.

Besøget fra Kulturarvsstyrelsen der 27. maj forløb godt. Formiddagen blev brugt på en rundtur til afdelingerne i Thisted, Heltborg, Agger, Vorupør og Vang, så medarbejderne fra styrelsen ved selvsyn havde fået en fornemmelse af de fysiske forhold. Eftermiddagen forløb som en dialog mellem museet og styrelsen, hvor den indsendte besvarelse minutiøst blev gennemgået og kommenteret. Og det var ikke altid enighed, som prægede diskussionerne, men mødet blev holdt i en god og konstruktiv tone.

I slutningen af juli fik museet så skriftligt svar på kvalitetsvurderingen fra styrelsen, og det var med nogen spænding, at skriftet blev gennemlæst.

Konklusionen var god. Kulturarvsstyrelsen skriver:

"Museet for Thy og Vester Hanherred er et veldrevet museum. Museet har en solid lokal forankring, samtidig med, at det er orienteret regionalt, nationalt og internationalt i forhold til relevante fora for samarbejde og forskning. Museet får gode resultater ud af sin målsætning om at agere proaktivt og strategisk i forhold til omverdenen.

Til kvalitetsvurderingen skulle museet fremsende publikationer fra de sidste 4 år. Det er da blevet til en del skriverier!

Museet har en høj kvalitet i sin arkæologiske virksomhed, og Kulturarvsstyrelsen er fuldt ud tilfreds med museets tilsyn med de fredede fortidsminder.

Museet lever imidlertid ikke op til museumslovens krav om, at museet skal have en faglig medarbejder, som modsvarer museets ansvarsområde inden for nyere tids kulturhistorie. Kulturarvsstyrelsen forventer, at museet ansætter en nyere tids inspektør snarest."

I skrivende stund arbejder museet videre med at opfylde kravet om ansættelse af en nyere tids faginspektør, og i øvrigt svare styrelsen på forskellige specifikke spørgsmål.

Hele processen omkring kvalitetsvurderingen har været god for institutionen, og selvom vi i forårsmånederne af og til bandede lidt over spørgeskemaet og det ekstra arbejde, så må vi i dag erkende, at vi nu har været rundt i hver en krog og således kender museet bedre end før. Samtidig har vi fået et godt udgangspunkt til at lægge nye planer og strategier, og vi kender nu vore svage og stærke sider.

Birte Ohsten

For 40 år siden købte Birte Ohsten et hus på Kærgårdsvej i Nørhå, og siden har Thy været hendes foretrukne opholdssted. I dag bor hun på Stenbjerg Kirkevej i Stenbjerg, men har i de mellem liggende år også været bosiddende i Krik og Agger.

Birte Ohsten er maler, men af den beskedne slags. Siden hun var i begyndelsen af tyverne har hun beskæftiget sig med kunsten, både grafikken, oliemaleriet og akvarel. I 1958 blev hun optaget på Kunstakademiets Malerskole i Kø-

benhavn. Her havde hun bl.a. Hjorth Nielsen som underviser, og hun debuterer på Charlottenborgs Forårsudstilling i 1960. I 1965 afslutter hun uddannelsen på Kunstakademiet.

Når Heltborg Museum denne sommer afholdt en stor retrospektiv udstilling med hendes værker, skyldes det at Birte Ohsten kunne fejre både sine 40 år i Thy, men også sin 75 års fødselsdag. Og så det faktum, at hun er en af de nulevende kunstnere her i Thy, som har beskæftiget sig indgående med studier af landskabet og lokaliteterne her – fra Vejlerne i nord til Agger i syd.

Birte Ohstens kunstneriske udtryk er helt hendes eget, og det er igennem årene blevet forfinet og raffineret, så hendes værker i dag må betegnes som helt unikke i sit udtryk.

Hun bruger det hvide lærred, som hun selv præparerer, som baggrund for sine forfinede natur-studier i alle palettens farver. Forgrunden på hendes malerier er derfor ofte et sandt farveorgie, mellemgrunden mere dæmpet og så med himle i baggrunden, der er udflydende spejlinger af forgrunden. Birte Ohsten formår virkelig at skildre det store i det små, og hendes til dels impressionistiske stil korresponderer fint med valget af motiv. Hun behøver ikke bevæge sig langt bort for at finde et motiv. Det kan være syrenbusken i hendes have, eller vegetationen i klitheden lige uden for døren ved huset i Stenbjerg, som giver hende lyst og inspiration til at gå i gang med et maleri eller en akvarel.

Birte Ohsten er et meget beskedent menneske, som hele livet har levet for sin kunst, og derfor også søgt udfordringer udenlands, når økonomien har været til det. Hun har således været på utallige studierejser i Norden, Europa og en enkelt gang Sydamerika. Hvert sted har

Birte Ohsten maler i Stenbjerg

hun gjort omhyggelige notater og studier og således kunnet afholde udstillinger når hun var vel hjemme igen.

I forbindelse med udstillingen på Heltborg Museum blev der udgivet en bog om Birte Ohsten og hendes kunstneriske livsforløb. Forfatteren var Minna Marie Klange og bogen blev udgivet af museet. Denne sommer har TV Midt/vest ved journalist Vibeke Nipper også lavet en udsendelse om Birte Ohsten. Udsendelsen har været vist flere gange på regionalfladen, og den tegner et fint portræt af en kunstner, der på mange måder er ét med, dels sit livsværk – kald, og dels med det sted hun bor. Birte Ohsten har ikke nødvendigt at bruge mange og store ord om sine værker, for de gennemsyres at det hun er – en kunstner der fortolker det hun ser, og videregiver det i sit eget udtryk – lige her og nu. Hendes vedholdenhed overfor Thy og motiverne her fortjener anerkendelse, og den har sommerens opmærksomhed bidraget til.

Med udnævnelsen af Nationalpark Thy vil det være nærliggende at benævne Birte Ohsten som klithedens kunstneriske fortolker.

Nationalpark Thy

Siden klithederne i Thy blev udpeget som kandidat til en dansk nationalpark i 2003, har Museet for Thy og Vester Hanherred arbejdet målrettet for at bringe kulturhistorien i spil i hele undersøgelses-projektet. Som tovholder i den kulturhistoriske arbejdsgruppe lykkedes det at få lavet flere mindre undersøgelser i perioden, og sidenhen er det også publiceret en del af resultaterne, dels i Peder Skarregaards bog "Kampen mod sandet" og dels i artikler om jagt og fårefold i tidsskrifter og årbøger.

Den 22. august 2008 blev klithederne, plantagerne og de store søer i det vestlige Thy så udnævnt som Danmarks første nationalpark, nemlig Nationalpark Thy. Lige nu arbejder bestyrelsen så på at udarbejde en nationalpark plan, så de årlige driftsbeløb kan fastsættes og arbejdet for alvor gå i gang.

Museet ønskede at markere nationalparkens udnævnelse med en udstilling i Fiskerhuset i Agger.

Vel ligger huset ikke inde i selve nationalparkområdet, men man kan med lidt god vilje faktisk kigge ud i nationalparken fra huset. Museet spurgte derfor klitplantør Ib Nord Nielsen, Tved, om han ville stille nogle af sine fremragende fotos fra Nationalpark Thy til rådighed for en udstilling. Heldigvis svarede han ja, så man denne sommer har kunnet se 40 fremragende fotos i annekset ved Fiskerhuset. Insekter, svampe, fugle, dyr, planter, sten, landskaber og meget andet var motiverne – og geografisk var der fotos fra store dele af parken. Udstillingen er fremstillet som en vandreudstilling, som gerne skulle bruges af andre institutioner – skoler mm. i de kommende år, for den er absolut både seværdig og informativ.

Var det alt?

Nej, ovenstående situationsrapport fra museets arbejdsmark er slet ikke fyldestgørende i forhold til alt det der sker på museets mange afdelinger. I det forgangne år har der været stor udgravningsaktivitet, gjort mange nye danefæfund, afholdt udstillinger, formidlet på kryds og tværs, besvaret forespørgsler og meget meget andet.

Man kan altid henvende sig til museet – se i kalenderen på Internettet – læse annoncer i dagspressen og således holde sig orienteret om museets aktiviteter. Endelig kan man også melde sig ind i Museets Venner – så bringer posten alle informationerne til døren.

En stor tak fra museets bestyrelse og personale til alle, som museet i det forgangne år har været i berøring med.

Sydthy Egnshistorisk Forening

Af Eigil T. Andersen, Grurup

Generalforsamlingen 2008 blev afholdt mandag den 17. november på Uddannelsescentret i Hurup og havde samlet 80 deltagere.

På netop denne dag for 25 år siden blev det på et møde på Tinghuskroen i Vestervig besluttet at oprette en egnshistorisk forening, en beslutning der blev videreført i afholdelsen af en stiftende generalforsamling på Bedsted kro den 16. januar 1984. I jubilæets anledning var arrangementet gratis for de fremmødte medlemmer.

Efter den indledende sang blev Willy Mardal, Sønderhå valgt som dirigent. Han kunne konstatere generalforsamlingen lovlig indkaldt og beslutningsdygtig.

Eigil T. Andersen aflagde beretning om foreningsarbejdet i det afvigte år. Beretningen kan læses i sidste års årbog. Desuden blev der berettet om foreningens start, herunder det store arbejde som foreningens første formand Elly Mardal, Boddum, havde udført. Udover Elly Mardal bestod den første bestyrelse af Uffe Larsen, Bedsted, Gitte Jensen, Taabel, Eigil T. Andersen, Lodbjerg og Gunnar Kjær Mortensen, Boddum.

Medlemsantallet har i de sidste mange år ligget ret stabilt omkring 800. Årbogen trykkes i 1200 eksemplarer, idet der også er et betydeligt salg til ikke-medlemmer fra boghandlere m.fl.

Kasserer Hans Ejlersen forelagde regnskabet, der udviste en pengebeholdning ved årets slutning på kr. 105.129,24. – Såvel beretning som regnskab blev godkendt uden kommentarer. Der var ikke indkommet forslag fra medlemmer til behandling på generalforsamlingen.

På valg til bestyrelsen var Eigil T. Andersen og Uggi Larsen. Begge modtog genvalg og blev valgt uden modkandidater. Til suppleant til bestyrelsen blev valgt Ruth Thinggaard, Vestervig, i stedet for Poul Martin Kjær, Bedsted, der ikke ønskede genvalg, men gerne ville fortsætte i redaktionen, hvor han er meget værdsat. Som revisor nyvalgtes Elsebeth Nielsen, Vildsund, da Niels Rask Nielsen ikke ønskede at fortsætte.

Under eventuelt fortalte Elly Mardal om foreningens start og første år og takkede for mange års tilknytning til foreningen. Poul Brandt takkede på Museets vegne for et godt samarbejde med foreningen. - Willy Mardal kunne herefter afslutte generalforsamlingen.

Årbog 2008 blev herefter omdelt til de fremmødte medlemmer, og var i jubilæums årets anledning udvidet til 160 sider, blandt andet pga. et register på 27 sider, omfattende årene 1984 til 2007.

Efter kaffebordet sluttede aftenen med et flot musikarrangement med Palle Heicelmann og Jørgen Andersen, der havde sammensat et program med overvejende dansk musik. En dejlig afslutning på denne jubilæumsaften.

Efterfølgende har bestyrelsen konstitueret sig i de samme roller som sidste år.

Den 2. december 2008 blev bogen "Tak for'ed", skrevet af Thomas Frøkjær, præsenteret ved et arrangement på Heltborg Museum – hvor ellers? – af Orla Poulsen fra forlaget "Knakken" som udgiver. Forfatteren med familie var til stede og det meste af Heltborg sogn var vist tilstede! Forfatteren fortalte muntert om barndomstiden, idet Thomas Frøkjær er opvokset i Heltborg, hvor faderen var skoleleder på Heltborg skole, der nu er Heltborg Museum. Siden 1991 har Thomas Frøkjær været sognepræst for Skivholme, Sjelle og Skjørring sogne. Bogen er på ca. 200 sider. Egnshistorisk Forening har ikke ydet direkte tilskud, men var oprindelig garant for udgivelsen, der viste sig at kunne hvile i sig selv.

"Kend din Egn" foredragene på Heltborg Museum samler stadig pæn tilslutning. Der bydes på mange og gode foredrag om egnen, personer og meget andet. Den 16. februar fortalte Thomas Frøkjær barndoms erindringer fra Heltborg, En sjov og livlig aften, der havde

samlet næsten lige så mange tilhørere som den aften i december, hvor bogen blev udgivet. Den 17. marts var det Charlotte Andersen fra Museet der fortalte om fredede fortidsminder i Thy. Forårets foredrag sluttede af med "Historien om Klit", hvor forfatteren til årets fyrspil, Kaj Nissen, Sønderhav ved Kruså, fortalte om sandflugten og baggrunden for stykket, der siden i juli måned blev opført ved Lodbjerg Fyr.

I dette efterår er rækken fortsat med "Fugle og pattedyr i Nationalpark Thy" med lederen af området "Vejlerne", som samtidig er næstformand i Danmarks Naturfredningsforening, Poul Hald Mortensen, som foredragsholder. I oktober vil Mie Buus fortælle om "Konsortiejagt i Thy" og november byder på "Glimt af Vestervigs kirkehistorie" fortalt af Jørgen Kjærgaard, indtil for nylig sognepræst ved Vestervig kirke, og nu ansat som lektor ved Vestervig Kirkemusikskole, hvor han skal arbejde som stiftskonsulent for Aalborg stift og undervise i hymnologi/liturgi. Hymnologi beskæftiger sig med udforskning af salmesangen og den åndelige sang, salmebøger, salmedigtere og deres salmer.

I årets løb har foreningen kunnet yde økonomisk støtte til hele tre bog publikationer. Det drejer sig om "Vestervig kirke i tusind år", udgivet af Vestervig Menighedsråd og med Jørgen Kjærgaard som forfatter og redaktør. En sjælden smuk bog om den historiske og smukke Vestervig kirke. "Kampen mod sandet", skrevet af fhv. skovrider Peder Skarregaard som meget vidende forfatter. Den er udgivet af Museet og er en koncentreret og gennemarbejdet bog om sandflugten i Thy. Endelig skal nævnes bogen "Fyrspil – gennem 25 år", udgivet i forbindelse med Fyrspillenes 25 års jubilæum her i 2009. En bog som kalder minder frem om mange dejlige oplevelser med en stor skare af frivillige entusiaster, en imponerende indsats, som er blevet en tradition i Thy. Og med forfattere og dramatikere og instruktører, som har haft meget på hjerte og har formået at viderebringe det. Egnshistorie af højeste karat.

På Hurup Bibliotek har der blandt mange andre aktiviteter været afholdt to foredrag, som foreningen har været medvirkende til. I april var der arrangeret "Caféaften" med Villiam Mortensen som fortæller af rejseoplevelser fra Færøerne, Frankrig og Argentina, og med sang- og musik indslag af Katrine Frøkjær og Christian Mogensen. I september havde biblioteket formået at få Hans Edvard Nørregaard-Nielsen til at fortælle om kirkerne i Thy. Også her medvirkede Kristine med musik. Begge foredrag samlede stor tilslutning og viste stor opbakning til bibliotekets arrangementer i hyggelige omgivelser.

Som rådgivende organ for Nationalpark Thys bestyrelse er der stiftet et Nationalparkråd, hvor også Egnshistorisk Forening for Sydthy har fået plads. Vi glæder os over, at også vores forening kan få indflydelse gennem rådet på udviklingen af Nationalparken, der jo kun endnu er i sin vorden mht. til opbygning og videreudvikling.

Sommerudflugten gik i år til vikingeborgen Fyrkat og Cirkusmuseet i Rold og fandt sted søndag den 30. august med pæn tilslutning. Leif og Linda Krogsgaard, med deltagelse af Jytte Sunesen, havde tilrettelagt en rigtig god udflugt til Himmerland, men læs mere om turen i Per Skaarups beretning.

Redaktionen af årbogen 2009 har bestået af Poul Martin Kjær, Ruth Thinggaard og Eigil T. Andersen. Redaktionen vil gerne rette en stor tak til vore mange skribenter, der hver især har ydet deres bidrag til årbogen.

Også en stor tak til vore øvrige samarbejdspartnere, Museet, Arkivet, Biblioteket og mange flere; vi glæder os til det fortsatte samarbejde.

Om Thyland, træskomænd og penge

En højskolemand fra Skyum - Af Jan Flemming Scheel, Thisted

En slags forord

Pinselørdag 10. maj 2009 var Skyum Bjerge i Thy rammen om en lidt speciel begivenhed. En noget kontroversiel højskolemand blev offentligt hædret posthumt! I Thy er der avlet mange store personligheder, Kristen Kold, I.P. Jacobsen m.fl. Nu er også Aage Rosendal Nielsen kommet rigtigt ind i rækken af store thyboer.

På en parkeringsplads med et smukt udsyn over bakkerne, Skyum bjerge og Limfjorden, tæt ved de bygninger som udgjorde Aage Rosendal Nielsens Æ Werdensuniversitet, kaldet Fjordvang, blev en skulptur af kunstneren Kristian Dahlgaard, afsløret med Aage Rosendals kontrafej. Skulpturen var blevet skænket ham i forbindelse med 50 års jubilæet for Scandinavian Seminar College (herefter SSC), oprettet i 1949; en udvekslingsordning for amerikanske studerende, som skulle have lejlighed til at stifte bekendtskab med Norden, Grundtvig og højskolebevægelsen. I 1999 blev skulpturen overrakt Aage på en dertil indrettet sækkevogn af Professor, tidl. folketingsformand Erling Olsen. Som økonom og senere rektor i begyndelsen af 70'erne for Danmarks fjerde universitet, RUC med nye undervisningsformer osv., blev Erling Olsen af Viggo Kampmann sat til at reorganisere SSC i 1976. Det lykkedes og i skrivende stund er Erling Olsen stadig aktiv som formand for SSC, som siden har afholdt seminarer og udgivet bøger for op til 14 mio. kr. Indtil 2010 bruges en restkapital til at støtte et projekt, som skal udvikle et studiekatalog for "University of the Arctic", der er et universitetssamarbejde mellem 110 højere læreranstalter: www.uartic.org . For øvrigt et meget spændende samarbejde, som det er værd at stifte bekendtskab med. Lige i Aage Rosendals ånd!

Til stede ved afsløringen af skulpturen var kunstneren og bl.a. borgmester Erik Hove Olesen, Thisted Kommune, tidligere Folketingsformand Erling Olsen og Bente Merrild fra Ringkøbing, som er eksekutor af Rosendals sidste viljer. Derudover var mange mennesker mødt talstærkt op, venner, bekendte, samarbejdspartnere samt andre med interesse for sagen.

Skulpturen, som er rektangulær med seks forskudte stålplader, forestiller hans aldrende ansigt og et kort over Norden. Det er hullerne i pladerne, der udgør billedet. Jeg skriver dette essay i forbindelse med begivenheden for at udfylde nogle "huller" og for at kaste lys over mit samvær med ham som hans sekretær de sidste 8-9 år af hans liv. Aage Rosendal døde i Ringkøbing 2003, 82 år gammel.

Skulpturen på sin sokkel. Yderst t.h. Erling Olsen

Thy har mange herligheder. I forbindelse med vores planer om huskøb i Thy, var min kone og jeg en tur inde i et pengeinstitut i Hurup for at undersøge finansieringsmuligheder. Mens damerne snakkede økonomi og ditto forordninger, var jeg en tur ude i det åbne kontorlandskab og kiggede på biler. På skrivebordene rundt omkring stod de fineste, små minibiler i prægtige farver. På spørgsmålet om det var sparebøsser, fik jeg såmænd den besked, at det var reklame for billige billån. Da mine øjne havde fanget en særlig veludstyret model, fik jeg at vide, at de ikke var til salg. Jeg rakte ud efter det seneste nummer af "Pengenyt"; det var ganske gratis. Jeg tog det med mig i den tro, at noget der kommer fra en bank og oven i købet er gratis, måtte være et nøjere studium værd. Vel hjemkommen kiggede jeg i bladet, selvom pengesager normalt ikke har min store, årvågne interesse. Og så alligevel. For den første artikel, jeg gav mig i lag med var en artikel om et maskinværksted med iværksættere på en ny måde.

Under læsningen kom jeg i tanke om en gammel, god, men desværre nu afdød ven. Det gjorde jeg blandt andet, fordi han var årsagen til, at jeg for den eneste gang i mit voksne forfatterliv blev nødt til at skrive om penge i det her indsatte digt, *Bondeanger.* Årsagen til digtets tilblivelse vil være at finde længere henne i dette essay om *Aage Rosendal Nielsen* og pengesagerne. Vi havde en hel del tilfælles: vores forhold til det smukke køn, samtaler med ånd, altid med træsko på fødderne på grund af den lave højde fra naturens hånd og et besynderligt forhold til penge, som vi begge to anså for at være forbundet med komplicerede opgaver. Han boede de sidste år af sit liv i Ringkøbing, og når han skulle til arrangementer eller familiefester i Thy, var jeg hans chauffør i hans gamle Skoda. Når vi så sydfra kom til Draget, åndede vi lettet op og følte, vi var kommet hjem. Luften, lyset og gravhøjene på det barmbølgende landskab gav vores samtaler et løft, som om der var lidt højere til loftet nord for Limfjorden.

På trods af de individuelle forskelle imellem os; han var bondesøn og barnefødt i Thy og jeg er fra Vesterbro i Dronningens København, tror jeg godt jeg kan sige, at vi havde en fælles fascination for Thyland. Han var iværksætter på en helt ny måde i tiden, inden begrebet rigtig blev opfundet, kørte i prangende sportsvogne i 60'erne og 70'erne, var et stort navn blandt NGO'er[1] i FN-bygningen på Manhattan, husede i Thy anno 1970 John Lennon og Yoko Ono, gik ind for løsrivelse af Thy fra Det Danske Rige og skabte i Skyum ved Thisted et fænomen, han kaldte *Æ Werdensuniversitet.* I juli 2001 fyldte han 80 år og det fejrede vi på behørig vis på *Nordvestjysk Folkecenter for Vedvarende Energi* i Ydby, hvor Preben Maegaard og Jane Kruse var værter ved en middag for over hundrede mennesker i det nye, smukke konferencecenter *Skibsstedfjord.* Her findes en mindestue og et arkiv for verdensuniversitetets stifter. Det er et besøg værd, hvis man vil stifte bekendtskab med de meget spændende forsøg med nye energiformer.

Aage er nu endelig kommet hjem, som han kaldte dette at dø og han betroede mig et par år før sin død en drøm, han havde haft: på en skyfri himmel stod i en bue bogstaverne: *Velkommen hjem.* Det havde han engang hørt af en mælkekusk, der boede tæt på Draget. En dag, da han som stor dreng kom hjem på ferie fra sit eksil på Sorø Akademi, tilsmilede mælkekusken ham med ordene *"velkommen hjem"* og tilføjede *"Æ ska' osse snår hjæm, men det blywer til æ himmel".* Og ganske rigtigt: det kom han den selv samme sommer. Nu er Aage også borte, men aldeles ikke glemt. Han kom fra en landbrugsejendom i Stagstrup i Thy og valgte, trods alle traditioner, som den ældste søn af en børneflok på fem, at gå fra landbruget og ind i skoleverdenen. På denne måde delte han skæbne med nogle af sine samtidige og rigtig gode venner, brødrene Damgaard (tæpper og skjorter, restauranter), Lysgaard (benzin og senere rederi) og Sørensen (JBS-undertøj) fra Herning-kanten. Landbruget i 30'erne bød ikke på den store fremtid rent økonomisk; krisen kradsede og der opstod ung mandeflugt fra Danmarks hovederhverv ind til byerne med muligheder for indtjening på fabrikation og import. Imidlertid tog Aage, efter Mellemskoleeksamen fra Hurup Realskole med den manende inskription: *"Hvad hjælper det, at vinde alverden, når man tager skade på sjælen"*

til Sorø Akademi, godt hjulpet af førstelæreren, som i Aage så en vordende akademiker. Her udmærkede han sig ved at dumpe til optagelsesprøven til 3.g. Men samme dag mødte han graveren, som lod ham forstå, at en eksamen ikke var nødvendig, når man som simpel graver kunne have så mange folk under sig.

Med et års stipendium fra Danmark-Amerikafonden tog han i 1947 til Grand New College i USA for bl.a. at læse teologi. Med i komiteen for fonden sad Rektor West fra Sorø, som selv havde været med til at lade Aage dumpe på Sorø Akademi. Foretagsom som han var, begyndte han imidlertid også at rejse staterne rundt for at udbrede kendskabet til Grundtvig. Han var medstifter af SSC, som bragte unge amerikanere til Danmark og Norden, hvor de fyldte rygsækken op med ånd. I 1999 havde det 50 års jubilæum og det indbragte ham et jernrelief med hans kontrafej bragt til ham på en sækkevogn af Folketingets tidligere formand, Erling Olsen. Han var ikke begejstret for gaven, og mente, at de hellere skulle have givet ham en ny bil. Men Aage var ked af ikke at kunne deltage i jubilæets festligheder i New York.

Han begyndte i 1959 at arbejde i Skyum med *New Experimental College,* som ad åre blev til *Verdensuniversitetet.* Da det bredte sig på verdensplan oprettede han i 1969 *Association for World Education (AWE),* som på græsrodsplan i FN havde til opgave at udbrede ideen om verdensuniversiteterne, ikke mindst i den tredje verden. Samtidig slog han et slag for, at alle i verden skulle have en minimumsløn og at alle skulle have mulighed for social og sundhedsmæssig velfærd. Bag ideerne om verdensuniversiteterne lå Grundtvigs tanke om et anderledes, nordisk universitet, hvor den sorte skole skulle være en saga blot. Men der var mere i det. Stik imod socialdemokratismens velfærdsstat og misforståede formynderi skulle hver enkelt studerende have det fulde ansvar for sine studier. Det var lærerne og ikke de studerende, der skulle betale for opholdet. Der blev indkøbt gårde rundt om i Thy med hver deres speciale: filosofi, meditation, teater, film osv.; hovedsædet for Verdensuniversitet blev placeret på gården Fjordvang i Skyum, med tennisbane, fælles køkken, stor gruppesal, og på udearealerne vandrestier som *Filosofgangen* og *Tankegangen.* Man kunne kalde til *tingmøder,* når man ønskede det og alle deltog i de såkaldte *celebrationsdineer,* hvor ånden fulgte med til bords. Der var lørdag formiddags *sabbatmøder* (efter jødisk tradition), hvor alle kunne fortælle, hvad de havde lyst til om ugen der gik; ikke blot om studierne men ofte også om helt personlige sager.

De sidste år af sit liv holdt han stadig fast i de gamle tanker og dannede en gruppe i Ringkøbing, der skulle arbejde for, at ældre i hele verden skulle have en god, åndfuld alderdom og en værdig død.

Mens John Lennon og Yoko Ono var på besøg påbegyndte han bogen *Violent Education* (Voldelig uddannelse!) på baggrund af Lennons fredsteorier *(Give peace a chance).* Da jeg sammen med Aage i slutningen af 1990'erne gik i gang med at redigere nogle af de gamle manuskripter, havde vi kontakt med Yoko Ono i New York med henblik på en donation til vores udgivelsesplaner. På hendes foranledning skiftede vi den gamle titel ud med *Peacefull Education.*

Da han fyldte 80 år, forærede jeg ham en brochure med dele af mit engelske forord, indholdsfortegnelse og subskriptionstalon. Desværre er det endnu ikke lykkedes at rejse den fornødne kapital til udgivelsen og Aages helbred begyndte at svigte, men jeg lovede ham på hans dødsleje at realisere de to udgivelser, så de skal nok komme ud på den ene eller den anden måde! Heldigvis fik han, mens han levede, udgivet et par bøger: *Kære naboer og venner, tanker om et verdensuniversitet norden for lov og ret* og et engelsksproget »testamente« over sit virke i *Lust for learning* (lysten til lærdom). Var også medforfatter til bogen *Counter Culture* (modkultur) sammen med psykiateren Ronald D. Laing.

Aage ville aldrig rigtig snakke om penge i vores arbejde; penge det var noget de andre havde og de kom så bare, når man mindst ventede det. Det kunne så være, når Helligånden var over én eller når der var tilpas lavvande i kassen. Et eksempel på det sidste var, da han, efter luk-

ningen af verdensuniversitetet, havde henligget i en lang coma på Herning Sygehus og pludselig slog øjnene op og fik øje på en af Damgaardbrødrene fra Herning, som stod og viftede med nøglen til en bil, der var købt og betalt og skulle betjene Aage i hans otium.

Penge kan være en hård opdrager, for det er altid ånden i vores handlinger (især med hensyn til kapital), der er afgørende. Der er næppe andre forhold i vores tilværelse, der kan give så megen angst og kalde så mange dæmoner frem, som når det drejer sig om pengesager, indbyrdes mellem folk. Vi har en udbredt tilbøjelighed til, i den vestlige verden, at betragte penge som den rene verdslighed til forskel fra det åndelige, som intet har med penge at gøre: den indstilling er aldeles forkert. Det er formentlig en fejlagtig opfattelse, som er påført os af Martin Luthers inddeling i et verdsligt regimente og et åndeligt regimente. Hans opgør med de katolske pavers og kardinalers griskhed med hensyn til afladspenge var ellers i 1600-tallet på sin plads, men det er desværre senere vedblevet med at være protestantismens adelsmærke og det er en fejl. Her kunne man henvise til en bøn af Frans af Assisi:

Herre gør mig til redskab for din fred
Hvor der er had – lad mig så kærlighed

For det er ved at give – at vi modtager
Det er ved at tilgive – at vi tilgives
Det er i døden – at vi fødes til evigt liv.

En søndag var Aage til frokost hos mig og så meget betuttet ud. Vi snakkede om det hele, som han plejede at sige, men lidt efter lidt begyndte han at udtrykke sin dårlige samvittighed over alle de penge, han også på andres bekostning havde mistet mellem år og dag. Da maden var indtaget og han havde sagt farvel, blev jeg siddende i mine egne tanker, som så mange gange før, når han var gået. Selv syntes jeg ikke Aage skyldte andre noget med dette lange liv i fornyelsens og forandringens tegn, sine af og til vilde ideer og den inspiration, han har afstedkommet hos ganske mange mennesker. Mine refleksioner nedfældede jeg i digtet *Bondeanger,* som også handler om bønderne og landbruget, som svigtede sine egne sønner engang der i 30'erne.

Bondeanger

Bonden står og kigger på sin ager
Tænker, det er gode sager
Står og stamper i sin jord
Er ikke fattig men mangler ord
Når han pløjer og han harver
Springer orme op og larver
Kistebunden fuld af mønter
Konen siger at det pynter
At betale alle sit
Og at vide dette her er mit
Men engang for år tilbage
Havde han en nabo tage
Gik så over marken gul
For at låne sig et hjul
Med sig fik han og en femmer
Det ku' ikke være nemmere
End at give tage alt igen
Så er man en rigtig ven
dog som tiden gik og tage tog
bondens datter til sig for at bo
og bygge rede i sin gård
så blev bonden ond og hård
ville ikke give tage
det han skyldte ham tilbage
så et hjul det fik han
men den femmer som han skyldte
den blev lagt i svinesylte
og i fadeburet stillet hen
ja så glemte han sgu' den
så da sylten den blev spist
var hans femmer helt forlist
men til jul så kogte konen
mere sylte til matronen
og så lå den femmer fedt igen
i sit fad lagt ned og hen
men da mønten blev ad åre
renters rente mere værd så såre
voksede den til hundred kroner
og hos bonden angeren troner
han fik skidt samvittighed
den var klam og som den sved
så på vej til helligdag i kirke
begyndte hans samvittighed at lirke

i våbenhuset møder bonden tage
siger: du fik ikke alt tilbage
næ sagde tage ak det ved jeg
men et stykke jord jeg fik mig
af din egen fede gode muld
nu står havren ganske huld
hvad du ikke gav det tog jeg
mellem nøddehegn og fjord
gud har nu velsignet vores jord
dine penge er som lort
de er sortere end sort
så den femmer kan du godt beholde
pengene er blevet kolde
og den havre jeg har sået
den har universitetet fået
så du støtter folk og fæ
med din sorte kolde femmerbæ
snippe snappe visse vasse
bonde bang og bonde bum
ikke grine ikke tude
nu er den historie ude

En slags efterord

For øvrigt havde han næsten ingen egenkærlige tilbøjeligheder. Når jeg skriver næsten, er det fordi han altid var euforisk på stikkerne, når medierne bød sig til og ville noget med ham: det skete under X-beatlens besøg i Thy, men egentlig mest for at beskytte John Lennon. Da han for nogle år siden gav et langt interview til *Ud & Se med DSB*, bad han mig flere gange om at hente ekstra eksemplarer af netop dette nummer i den måned. Da jeg åbenbart ikke havde fået tiltusket mig nok eksemplarer på Ringkøbing Station, måtte han selv ned og hente yderligere. Desværre var man her udgået for eksemplarer men der holdt et tog på stationen med eksemplarer; så var han steget på toget for at nuppe et par ekstra. Samtidig fik han sig så en gratis tur til Tim, for i mellemtiden var der fløjtet til afgang og man var ikke til sinds at vente på en ældre herre på bladrov. Afstanden mellem forfængelighed og stolthed kan af og til være lige så kort som en hurtig togtur mellem Ringkøbing og Tim. Det kan så være det, han har siddet og tænkt på, mens han ventede på det modgående tog i Tim. Og dog kredsede han i sin sidste tid meget omkring begrebet ydmyghed, som også havde en stor plads i hans egen personlighed; thybo fra Thyland som han jo var.

Jan Flemming Scheel er cand.mag. fra RUC og tidligere forstander på Samsø Folkehøjskole.

Fodnote:

[1] Organisationer, som ingen regering har indflydelse på.

Forstander Aage Rosendahl Nielsen, med sit New Experimental College i baggrunden, alias »Fjordvang«, som han startede i Skyum. (Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune)

Dagbog fra Lyngby under krigen (4)

Af Christian Madsen Nielsen (1924-1987)

Fortsat fra Årbog 2006, 2007 og 2008. Se Forord i Årbog 2006 af Knud Madsen Nielsen, Vestervig

Tirsdag, den 25/4 1944
Jeg har været til tandlæge, og denne gang var Esther med mig. Jeg fik tanden gjort færdig; Esthers tænder fejlede intet.

Da vi havde ærinder både i Bedsted og Vestervig, kørte vi først til Bedsted og derefter til Vestervig og endelig til Hurup. I Vestervig fik jeg lovning på en halv flaske brændevin hos købmand Lassen.

Det blev sent inden vi kom ud fra tandlægen, og vi blev derfor i Hurup og så filmen: »Som du vil ha' mig« og filmen var ret god. Vi var hjemme ved 23 tiden.

Onsdag den 26/4 1944
Sabotagen har taget en ny voldsom opblomstring. I de sidste par dage er der forøvet 30 - 40 sabotagehandlinger i Danmark, deraf de 20 på én nat i København, hvor der samme nat hørtes mellem 50 - 60 eksplosioner.

Det er fremdeles en dagligdags begivenhed, at der finder politiske mord sted, forleden blev en søn af den rigsbefuldmægtigede i Danmark, doktor Werner Best, såret, da han kørte i bil med en dansk forræder, som blev dræbt.

Tyskerne har henrettet en 20 årig ung mand.

Der er indtrådt en kamppause på Østfronten, men bombardementerne fortsætter som aldrig før, og disse er sikkert en forløber for invasionen, som russerne givet vil supplere med en storoffensiv.

Torsdag den 27/4 1944
Uroen er stor her i landet, og tyskerne bebuder strenge modforholdsregler.

Vi har hele dagen kunnet høre kraftige og langvarige drøn ude fra havet, men hvorfra de stammer ved jeg ikke.

En af Esthers realskolekammerater er død af gigtfeber og nyrebetændelse.

Fredag den 28/4 1944
Det er godt, at Erik snart kommer, thi travlheden er meget stor og ofte omsætter vi for over 1000 kr. pr. dag.

Den flittige dagbogsskribent Christian Madsen Nielsen (privatfoto)

Lørdag den 29/4 1944
De nyankomne arbejdsmænd og tyskerne er lige tyvagtige, så folk må passe godt på alt, men meget bliver stjålet alligevel.

Søndag den 30/4 1944
Jeg har spillet et hårdt parti mausel i aften, men spillede lige op.

Mandag den 1/5 1944
Erik Jensen er nu flyttet herud, men har ikke hjulpet til i butikken endnu. Han har en stor harmonika samt en grammofon og en mund-

harpe med, så nu får vi da musik nok i huset. Signe er begyndt i sin plads hos Einer Nielsen, hvor hun skal tjene i sommer. Lis er flyttet til Tved. Robert har tjent 1750 kr. på en 14 dages rejse *(fisketur, red.)*, så han har sikkert fået blod på tanden nu.

Kronprinsesse Ingrid er nedkommet med en datter, som jo helst skulle have været en søn, men det håber vi så den næste bliver.

Tirsdag den 2. maj 1944
Tyskerne har på ny henrettet to patrioter.

I går gav patrioterne salut for den nye prinsesse ved at lade 20 bomber eksplodere i Ørstedsparken i København. Det har været en kedelig efterårsagtig regnvejrsdag i dag.

Onsdag den 3. maj 1944
Det er blevet mærkbart, at vi igen er blevet en mand mere i forretningen, og nu har man da tid til at tage i byen, når det er nødvendigt. I morgen skal jeg til Thisted, hvor jeg har mange ærinder, og jeg tænker, der er andre der vil med.

Torsdag den 4. maj 1944
Jeg har været i Thisted sammen med Chr. L. Krogh, Magnus Nielsen og Eskild Wodstrup, der i Svankær løb fra arbejdspladsen og tog med os til Thisted i arbejdstøjet.

Fredag den 5. maj 1944. Store Bededag
Jens Krogh fylder 19 år i dag, men han har ikke kunnet skaffe noget at fejre fødselsdagen med. Jeg har spillet et hårdt parti mausel med nogle arbejdsmænd og unge Carl Josefsen. Jeg tabte 24 kr.

Lørdag den 6. maj 1944
Sidste lørdag faldt der en tysk soldat ud fra høfden og druknede.

Hans lig er nu kommet i land og tyskerne har hentet ham, så strandfogederne slipper for at have ham. Jeg kendte ham godt, da han ofte var herinde for at handle.

Erik er til bal i »Håbet« i aften, men da det er foreningen »Gamle Danse« der afholder ballet, interesserer det mig ikke, da der så næsten udelukkende danses gammeldags, som jeg ikke kan danse. Endnu en dansk patriot er blevet henrettet.

Søndag den 7. maj 1944
Jeg har været på en meget lang vandretur i dag, og har gået det meste af eftermiddagen.

Mandag den 8. maj 1944
Knud har været på fiskeri i åen i Åkær enge, og fanget en 6 punds gedde med de bare hænder. (Bem. af Knud M. Nielsen; *Jeg glemmer det aldrig. Jeg opdagede en død gedde liggende i kanten af åen. Jeg havde aldrig set en gedde undtagen på billeder, så jeg gik ned til den for at betragte den nærmere. Jeg rørte lidt ved den, og så slog den et dovent slag med halen og svømmede ud, hvor jeg ikke kunne bunde, men næsten med det samme svømmede den lige hen for fødderne af mig. Jeg begyndte næsten at ryste, og listede hænderne ned langs siden af den, og vupti, så havde jeg kalorius på land. Så var det bare med at komme hjem og vise fangsten. Min mor slog hænderne sammen af bare benovelse, og mange kom for at se gedden. Vi spiste den næste dag kogt med citronsovs og kartofler. Nå ja, det med citronsovs passer ikke rigtigt, der kunne ikke fås citroner i 1944, men sur og sød sovs var det).*

Tirsdag den 9. maj 1944
Vi har nu sommervejr, og jeg har forlænget min daglige aftentur.

Onsdag den 10. maj 1944
Tyskerne har for nogle dage siden igen henrettet en dansk patriot, og også her i Lyngby mærker vi fremdeles deres forbryderiske anlæg, idet de har stjålet 5 baller rågummi ved havet. Når man lader tankerne gå tilbage er der en himmelråbende forskel på de tyskere der besatte landet i 1940, og de tyskere der er her nu. Dengang var de fuldkommen ærlige, mens de nu stjæler alt muligt, hvor de kan komme af sted med det. De bryder ind i folks køkken og stjæler smør, og selv tørret fisk, der hænger på huset tager de. Sevastopol er nu faldet efter en tre dages storm, og tyskerne er således ude af Rusland nu, da de ingen betydelige byer eller stillinger har tilbage i Rusland.

Torsdag den 11. maj 1944
Der er en egen forventningsfuld stemning overalt i Europa i disse dage.

Verdens situationens største militæroperation er umiddelbart forestående.

De allierede har fuldendt deres vældige opmarch, og datoen for invasionen er fastsat, men hvor og hvornår kommer den? Vi ved bare, at den skal komme, og at den snart kommer, og det er med spænding, man hver dag lukker op for radioen.

Det mest sandsynlige er jo, at invasionen kommer i Frankrig, men der vil sikkert blive foretaget mange skinmanøvrer, så vi her på Jyllands vestkyst er ingenlunde uden for farezonen.

Fredag den 12. maj 1944
Vi har nu det herligste sommervejr man kan tænke sig, og det ser også ud til, at det holder.
Lørdag den 13. maj 1944
Far og mor er til fest i Morup Mølle i aften. Det er Jens Bach og mekanikeren der holder festen. Der har været mange fremmede her, og vi har danset på loftet. Vejret har i dag været lige så strålende som i går.

Søndag den 14. maj 1944
Ja, sådan skulle det jo så gå. I dag, hvor det er søndag, blæser en kold og kedelig vestenvind, så der har ikke været noget med at ligge ved stranden i dag.

Jeg har spillet 1-krones mausel hos os sammen med Harald Hyldahl, Erling, Sigfred og bedstefar.

Jeg tabte tre kroner, mens Erling tabte 42 kr. og Harald 24 kr. Sigfred vandt 45 kr., og bedstefar vandt så resten. *(Omregnet til dagens penge (2003), skal der ganges med ca. 40).*

Mandag den 15. maj 1944
De allierede har påbegyndt en ny voldsom offensiv i Italien, og de har allerede haft lidt fremgang. Den engelske konge har inspiceret Nordsø flåden for sidste gang inden den store kamp, så klokken er ved at falde i slag, som Christmas Møller siger. Danmarks ældste fylder i dag 104 år.

Tirsdag den 16. maj 1944
Jeg er begyndt med at lære Esther engelsk, og hun har meget gode anlæg for det.

Vejret er nu blevet nogenlunde godt.

Onsdag den 17. maj 1944
Da det er helligdag i morgen, har vi haft meget travlt i butikken, men til gengæld kan man jo så sove længe i morgen.

Torsdag den 18. maj 1944. Kristihimmelfartsdag
Vejret har været dårligt i dag, så jeg har holdt mig inden døre det meste af tiden.

Fredag den 19. maj 1944
Filmen, »Tante Cramers Testamente«, som jeg har set før, skulle have været spillet i Svankær i aften, men da Erik og jeg kom derop, var der ingen film, da maskinen er gået i stykker. Vi tog så til Morup Mølle, hvor vi drak en øl og fire solbærrom hver.

Lørdag den 20. maj 1944
Den amerikanske sender i England har i aften udsendt en vigtig meddelelse til det danske folk, men da vores radio ikke kan indstilles på denne station, ved jeg endnu ikke, hvad meddelelsen drejer sig om.

De allierede gør god fremgang i Italien. Cassino er indtaget, og allierede tropper er trængt ind i Adolf Hitler linjens forsvarsværker, men hårde er kampene, og dyrt koster hver kilometer der vindes.

Søndag den 21. maj 1944
Meddelelsen over den engelske radio i aftes, gik ud på at vi nøje skal lægge mærke til, hvor tyskerne er, og hvad de foretager sig, så vi kan være de allierede til nytte, når de kommer her.

Der er mange arbejdere i Morup Mølle i aften.

Mandag den 22. maj 1944
De arbejdere der i aftes var i Morup Mølle, kom i et forrygende slagsmål på hjemvejen, og også efter at de var kommet hjem. Chr. Bull blev opflækket i hovedet, gangen og trappen hos bedstefar var oversprøjtet med blod.

Jens Krogh fik et meget vellykket blåt øje, og Frode fik næsen skamferet, men mange flere end disse tre fik mærker af slagsmålet.

Jeg har set filmen »Tante Cramers Testamente«. Bagefter var jeg så hjemme hos Jens Mikkelsen, hvor der blev spillet 3 kroners »Djævel«, som Carl på ½ time vandt 45 kr. i.

Søndag aften vandt jeg 27 kr. i 1-krones mausel hos bedstefar, som for en gangs skyld tabte. (45 kr.).

Tirsdag den 23. maj 1944
En engelsk krydser skød i nat på befæstningsanlæggene ved Lodbjerg, og anrettede en del skade. Kanon tordenen hørtes tydelig.

En nazists søn fra Thisted er blevet skudt i København. Han var selv nazist og sabotagevagt. Tre arbejdere er blevet dræbt i Vorupør ved en sprængningsulykke. To af dem er fra Sjørring.

Onsdag den 24. maj 1944
Sabotagen fortsætter med fuld kraft, og tyskerne henretter næsten hver dag danske patrioter.

Torsdag den 25. maj 1944
2. pinsedag vil jeg sammen med en del unge til Morup Mølle, og vi har allerede bestilt bord.

Erling, Sigfred og Harald er i Holstebro i dag for at købe tøj, da der overhovedet intet kan fås her i Thy.

Fredag den 26. maj 1944
Tyskerne har i dag arresteret en del højere embedsmænd her i Jylland, deriblandt flere politifolk.

Lørdag den 27. maj 1944
Robert er kommet hjem, og denne gang har han kalveskindet i orden. Siden sidst har han gjort to rejser og tjent henholdsvis 1200 og 1400 kr., men de fisker også helt ovre ved Englands kyst hvor de så masser af engelske flyvere og hurtigbåde. Vejret er nu godt igen, så det tegner til en fin pinse.

Søndag den 28. maj 1944. 1. pinsedag
Vejret har i dag været så fint som det kan blive, og Erik, Jens og jeg har hygget os i haven.

Mandag den 29. maj 1944, 2. pinsedag
Jeg er nu parat til at tage til Morup Mølle, og vejret er lige så strålende som i går.

Tirsdag den 30. maj 1944
Turen til Morup Mølle blev særdeles vellykket. Hilda, Eva, Signe, Harald, Sigfred, Erling og jeg startede herfra med Johannes Henriksens lillebil kl. 5, og spiste til aften så snart vi kom derned.

Torsdag den 1. juni 1944
Der er nu i løbet af ganske få dage omkommet syv personer ved krigsulykker her i Thy, idet tre arbejdere for kort tid siden blev dræbt ved en sprængningsulykke ved Vorupør, ja skal man medregne tyskerne, så er der jo blevet dræbt mange flere, da der er blevet dræbt mange ved udlægning af landminer i den senere tid.

Tyskerne fortsætter med at dømme danskere til døden, og nu har de blandt flere andre også dødsdømt en præst, som de anklager for sabotage.

Fredag den 2. juni 1944
Erik og Jens er i Thisted for at købe en tromme til deres orkester, som nu består af en hel del medlemmer, nemlig Jens Møllebygger med en fem radet harmonika, lærer Christiansen med violin, Jens Krogh med 2 radet harmonika og Erik med en stor mundharpe. De øver sig ofte og spillede her i aftes, og i mine ører lyder deres musik godt.

Lørdag den 3. juni 1944
De allierede nærmer sig nu Rom, men invasionen lader stadig vente på sig.

Søndag den 4. juni 1944
Klokken er nu 6.30 mandag morgen, og vi er lige holdt op med at spille kort hos bedstefar, så jeg kom ikke i seng i nat, men det har jo også været lyst længe, og jeg plejer jo at stå op kl. 7. Jeg begyndte at spille i aftes kl. 21 sammen med Lars, Erling, Sigfred og Harald. Bedstefar var til møde og ville ikke med, da han kom hjem, men han fulgte troligt spillet hele natten. Vi spillede 1-krones mausel "tvungen

med flæk og dæk", så omsætningen var stor. Jeg sad en tid og havde vundet 65 kr. og senere hen havde jeg tabt 15 kr., men da vi sluttede, havde jeg vundet 41 kr., så jeg fik da mere end spillet ud af det.

Mandag den 5. juni 1944. Grundlovsdag
Helt kvik har jeg ikke været i dag, men alligevel tog jeg til Morup Mølle i dag kl. 18. Sigfred, Jens og Harald var også med, men vi fik ikke så meget at drikke som 2. pinsedag, da der ikke var så mange til at servere, skønt der i anledning af grundlovsdagen var næsten lige så mange gæster. Jeg blev dog alligevel jævnt fuld, da jeg ikke kunne tåle så meget som 2. pinsedag.

Da nogle soldater fra batteriet her nord for byen var ved at lægge miner ud i formiddag, eksploderede der en, og en soldat blev dræbt og tre blev meget hårdt såret.

Tirsdag den 6. juni 1944
Denne dag blev den historiske dag vi så længe har ventet på. Invasionen er begyndt. Efter at de allieredes luftvåben hele natten uafladelig havde bombarderet befæstnings anlæggene på Frankrigs kyst, sejlede invasionsarmadaen over Kanalen. Styrken bestod af 40.000 landgangsbåde, samt krigsskibe og flere tusinde andre fartøjer. Infanteriet begyndte at gå i land på Frankrigs kyst. Landgangen støttedes af skibs-artilleri og flyvere, og det lykkedes at danne brohoveder. Under landsætningerne spillede faldskærmsjægere, der blev nedkastet i tusindvis, en meget stor rolle. Kampene er meget hårde, og det er enorme styrker der anvendes. De allierede har således 11.000 flyvemaskiner i aktion. General Montgomery er chef for stormtropperne, medens general Eisenhower er øverstbefalende. Han lod en dagsbefaling læse op for soldaterne før de indskibedes, og han har udstedt en dagsbefaling til Vesteuropas folk. Churchill har talt i underhuset, og i aften talte Christmas Møller til det danske folk. Spændingen er stor i dag, og snakken går livlig, men man taler kun om én ting, og ingen glemmer at lytte til radioen.

Onsdag den 7. juni 1944
Trods ihærdige anstrengelser er det ikke lykkedes tyskerne at fordrive invasionshæren fra Frankrig. Der landsættes derimod stadig nye styrker og materiel, og alt forløber planmæssigt. Invasionshæren er på vej ind i landet og har indtaget en by. Der kæmpes også i Calais. Luftvåbnet og skibsartilleriet har allerede bragt adskillige kystbatterier til tavshed, men tyskerne samler sig til et stort modangreb, så det er spændende dage vi går i møde.

Allerede i går blev der her fra batteriet sendt soldater til Frankrig, så Tyskland samler forstærkninger sammen.

Torsdag den 8. juni 1944
De allieredes fremrykning går langsomt frem. Der udsendtes i aftes en advarsel over den engelske radio til det danske folk. Der advaredes imod at komme i nærheden af tyske militæranlæg, da disse vil blive bombet. Så vidt mulig vil der dog før bombardementet blive nedkastet flyveblade, så befolkningen kan komme bort i tide.
Lyngby orkestret spiller hos os i aften.

Fredag den 9. juni 1944
Der udsendtes i dag en advarsel fra de allieredes hovedkvarter. Det forlød heri, at alle fiskere der er i havn, skal blive der, og alle der er på havet, skal uopholdeligt søge havn. Såfremt fiskerne ikke efterkommer opfordringen, kan det blive skæbnesvangert for dem, og de kan hindre de allieredes operationer. Denne meddelelse har skabt »invasionsfeber«.

Alle folk er således gået i gang med at grave beskyttelsesrum og politiet råder enhver til at rejse bort. Anna Josefsen og Maren Iversen er rejst til Mors med deres børn, og i Agger har man fået ordre til at være parat til evakuering med en times varsel.

Tyskerne har i dag beslaglagt mange af de biler der kører for dem herude, og mange arbejdere er fritaget, ligesom mange hestekøretøjer føres hjem for ikke at komme tilbage.

Jeg har igen i dag arbejdet på vor beskyttelsesrum, men det er endnu ikke færdigt. Invasionshæren i Frankrig rykker fremdeles langsomt frem under blodige kampe, og endnu en by er indtaget.

Lørdag den 10. juni 1944
Vi er nu ved at være færdige med vores beskyttelsesrum, men vi har også slidt hårdt i det, og jeg har i dag været med i plantagen efter træstammer.

Søndag den 11. juni 1944
Nyhederne fra vestfronten er stadigvæk gode. Elly har besøgt os i dag.

København vandt i dag 7-2 over Jylland.

Mandag den 12. juni 1944
Jeg er nu ankommet til Ålborg efter at have rejst hele dagen. Jeg tog med toget fra Bedsted kl. 9.35. Da jeg kom til Thisted gjorde jeg ophold til kl. 16, da jeg ikke ville med toget, men med rutebilen. Jeg spiste på hotel »Ålborg« og blev klippet. Turen med rutebil varede 4 timer, så jeg var først i Ålborg kl. 20, men det værste var, at det nær havde gået mig på at skaffe et logi, men endelig lykkedes det mig at få et værelse her på Park Hotel, som er et stort og flot hotel. Jeg har i aften set den svenske film »Kan doktoren komme«, men den var ikke god.

Tirsdag den 13. juni 1944
Da jeg ikke kan bo på Park Hotel længere, har jeg i formiddag løbet fra det ene hotel efter det andet, men intetsteds var der logi at få. Jeg prøvede så Nørresundby Sømandshjem, og der lovede bestyreren, der er fra Harboøre, at rede op et sted, så jeg kunne sove der, for heller ikke han havde flere værelser at leje ud. Jeg kom så til at ligge på en divan i gangen, men hovedsagen er jo, at man har et logi. Mange sover i anlægget om natten.

Onsdag den 14. juni 1944
Vejret er elendigt, men jeg tror det snart bedres, ellers er der ikke meget ved at være her. Jeg spiser på hotel og kaffebar, og dette er interessant. Man træffer mange typer mennesker, men de der kommer på kaffebar hører ikke til den bedre klasse, og sortbørshandelen florerer livligt på disse barer.

Jeg var igen i biograf og så den danske film »Teatertosset«, og det var en af de bedste danske film jeg har set.

Torsdag den 15. juni 1944
Det er i dag Valdemarsdag flagdag - genforeningsdagen, og dagen bliver fejret overalt i landet, og også her i Ålborg har der været afholdt højtideligheder.

Der har været alarmtilstand i dag, men der skete intet. Flyvemaskiners brummen kan vi høre hele tiden her i Ålborg, da der jo er en flyveplads her.

Fredag den 16. juni 1944
Jeg spiste i dag hos »Onkel Tom«, der er en restaurant der indehaves af en neger ved navn James Thompson. Jeg så ham og hørte ham snakke, men han taler perfekt dansk.

Lørdag den 17. juni 1944
En fyrbøder blev i aftes skudt ned af en revolvermand, men han blev dog ikke dræbt og banditten blev fanget.

Vejret er i aften klaret op, så det bliver nok godt i morgen.

Søndag den 18. juni 1944
Vejret har været strålende i dag, og jeg overværede en stor kamp på stadion mellem Aalborg Chang og Odense KFUM. Chang vandt for stort men fortjent med 7-2. Der var mange tusinde tilskuere, og stemningen var mægtig, når man foruden is, også kunne købe øl pa stadion.

Mandag den 19. juni 1944
Den første badeulykke ved Aalborg har fundet sted, idet en ung mand druknede under en svømmetur i fjorden i går.

De første studenterhuer er nu dukket op i gadebilledet.

Tirsdag den 20. juni 1944
Island har i dag løsrevet sig fra Danmark og erklæret landet for en selvstændig republik. Denne handling har med rette vakt en del harme i Danmark, thi Island kunne have ventet til normale forhold indtraf. Jeg overværede i aften en morsom fodboldkamp mellem byrådet og journalister. De sidste vandt med 2-1.

Sent i aften er der blæst alarmtilstand.

Igen i dag har der været meget varmt.

Onsdag den 21. juni 1944
Vi har nu igen fået gråvejr, og jeg har været til 3 biografforestillinger i dag, bl.a. "Ballade i Nyhavn", der er ret god.

Palladshotellet er Aalborgs største og flotteste biograf.

Torsdag den 22. juni 1944
Viborg (Finland) er nu faldet, og russerne har begyndt storoffensiven over hele fronten.

Fredag den 23. juni 1944
Jeg har været til cirkusforestilling i Cirkus Belli, og programmet var virkelig godt.

I morgen rejser jeg hjem igen, men nu har jeg også lært Ålborg nogenlunde at kende.

Lørdag, den 24. juni 1944
I morges rejste jeg fra Aalborg, og i aften kl. 9 når jeg hjem, så jeg har rejst hele dagen, og denne gang med jernbanen, og jeg erfarede, at Fjerritslev banen med rette omtales som Danmarks langsomste jernbane.

Søndag den 25. juni 1944
Vejret er trist og gråt i dag, men Erik (kommisen) er alligevel taget til Agger, hvor de skal spille bold.

Robert er kommet hjem nu, da samtlige kuttere har fulgt den allieredes hovedledelses ordre om at blive i havn. På den sidste fisketur tjente han 3.500 kr. så han kan snart blive rig, hvis det fortsætter sådan.

Mandag, den 26. juni 1944
Signe kom med en sørgelig nyhed fra Agger, idet hun kunne fortælle, at Henry Kryziaks bror, den 24 årige Alex, er druknet under et flugtforsøg til Sverige. Hans lig drev for nogen tid siden i land på Sjælland, og Henry var i København til begravelsen.

Jeg traf Alex da jeg var i Agger i julen, og spillede kort med ham hos Mathilde Ruby. Dengang talte han også meget om, at rejse til Sverige, og jeg spurgte ham om han kunne skaffe mig med også, og han svarede, at jeg bare kunne henvende mig til ham, når jeg ønskede at komme over, så skulle han nok bringe sagen i orden for mig. Min gamle skolelæreres hustru, Else Kvejborg, er pludselig død i søndags. Den allierede overkommando har sendt de danske sabotører et lykønskningstelegram i anledning af den senere tids vellykkede sabotagehandlinger. Digteren og politikeren Martin Andersen Neksø, fylder 75 år i dag.

Tirsdag den 27. juni 1944
Vi havde i dag årets første tordenvejr, idet det har lynet og tordnet det meste af eftermiddagen, og det skulle være mærkeligt, om det ikke har anrettet skade her på egnen, da det var lige herover.

(bem. af KMN.): *Jeg husker tydelig det tordenvejr, som nok er det voldsomste jeg har oplevet. Oppe i butikken var en del af byens kvinder forsamlede, da de ikke turde være alene hjemme. Min mor, Anna Pedersen med lille Gerda, Laust og jeg, sad nede i kælderen, som vi mente sikker. Oppe i butikken hos kvinderne var der også Frederik Frederiksen fra Ørum, som på sin cykeltur havde søgt tilflugt inden døre. Hver gang der kom et blåligt lynglimt så luften næsten lugtede svovlet, og tordenskraldet lød som et kanonskud, hvinede kvinderne af skræk, og Frederik brølede "Oe, fanden lynemæe", til stor forargelse for kvinderne. Det var ikke noget at spøge med mente de.*

Onsdag den 28. juni
Tordenvejret i går dræbte flere køer og heste som gik på markerne, men ellers forøvedes der ingen usædvanlig skade.

Tyskernes nye våben mod England er ikke så farlig, som man først troede.

Der er begået et mord på en i Aalborg, men det står ikke på forsiden af avisen, men findes inde i bladet med små typer, og beretningen fylder kun nogle få linjer. Hvor er det typisk for tiden. En sådan mand er der ingen der taler om eller lægger mærke til. Havde det været for 10 år siden, havde det stået på forsiden med store typer, og det ville sikkert have været dagens samtaleemne, men tiderne er skiftet.

Efter at tyskerne havde proklameret spærretid i København, kom det til alvorlige uroligheder, hvorunder 5 danskere dræbtes og ca. 50 såredes.

Torsdag den 29. juni 1944
Mangler.

Fredag den 30. juni 1944
Mangler.

Lørdag den 1. juli 1944
Londonbladene bringer meddelelser om urolighederne i København på forsiderne, og urolighederne er virkelig meget omfattende og alvorlige, men Harald Hyldahl er alligevel rejst til København i dag, da han vil ind og handle pa »Børsen". (Den sorte børs). Jeg sendte et par tomme brændevinsflasker med ham, så han kan få dem ombyttet med fyldte flasker.

(Bemærkning af KMN.) Det var således dengang, at for i det hele taget at kunne købe snaps, skulle man aflevere tomme flasker.

Russerne står nu foran Minsk, og denne gang er de gået hurtigt frem som aldrig før.

Den allierede overkommando har nu frigivet fiskeriet ved Danmarks kyst, så nu rejser Robert sikkert til Thyborøn igen, skønt der samtidig med meddelelsen blev oplyst, at fiskeriet kan blive meget farligt, og at de allierede ikke i fremtiden kan give meddelelse om kommende landgangsoperationer.

Søndag den 2. juli 1944
Radioen har været afbrudt siden fredag, og først i aften genoptog den udsendelserne, efter at vi gennem telefoncentralen havde fået besked om, at der ville komme en vigtig meddelelse kl. 7.30, og i denne udsendelse var der opråb fra ledende danskere til befolkningen om at optage arbejdet, men det vigtigste er dog, at tyskerne har gjort en mængde indrømmelser. Spærretiden begynder således først kl. 23, og der er lukket op for gas, vand og elektricitet.

Mandag den 3. juli 1944
I sin tale lovede fhv. statsminister Bull, at de tyske forstærkninger der var blevet trukket til København, ville blive trukket tilbage, så snart forholdene er normale igen.

Strejken har bredt sig til Aarhus og Kalundborg, men hvor omfattende den er på disse steder, vides ikke.

Minsk er faldet, og russerne står nu kun 220 km. fra Østprøjsens grænse. Vi har haft sommerens hidtil varmeste dag, og vejret er vidunderlig i aften

Onsdag den 5. juli 1944
Vi havde i dag 27 graders Celsius i skyggen, så jeg tror nok, at det har været varmere i dag end i de foregående dage. Jeg var ude at bade i dag, og vandet var lunkent.
Signe og Eva har været i Holstebro for at købe tøj, og noget fik de da, selvom det ikke var meget. I tyskernes tragikomiske hærberetning i aften hed det bl. andet: »Vore tropper kæmpede sig videre tilbage« - De kæmper sig nok snart ind i Østprøjsen og derefter til Berlin.

Torsdag den 6. juli 1944
Den store eksplosionsulykke i Aarhus har krævet mange menneskeliv, men hvor mange vides ikke. Det var ikke sabotørerne, men tyskernes uforsigtighed, der var årsag til ulykken.

Jeg badede 2 gange i dag.

Fredag den 7. juli 1944
Det har igen været meget varmt, og jeg badede 2 gange.

Lørdag den 8. juli 1944
Skønt det på ny har været meget varmt, fik jeg ikke tid til at bade i dag, men jeg må håbe på, at vejret bliver godt i morgen.

Søndag den 9. juli 1944
Jeg var tidligt oppe i dag, da jeg skulle med ned i skoven og hente udhugst. Varmen i skoven var kvælende, og hestene var vanskelige at styre, men vi slap dog godt hjem med brændet.
Jeg badede flere gange i dag, og er nu ved at blive solbrændt.

Mandag den 10. juli 1944
Vejret har været køligere i dag, men jeg har alligevel badet.

Russerne rykker nu ind over den lettiske og litauiske grænse, og Vilnius er nu ved at blive omringet. På vestfronten går de allierede langsomt fremad, men Caen er nu faldet.

Tirsdag den 11. juli 1944
»Det kæmpende Danmark«, vil nu sende en repræsentant til Moskva.

Det har været temmelig koldt i dag, men jeg har alligevel været ude at bade i aften.

Mor og Knud er rejst på ferie i Agger.

Magnus Nielsen fylder 25 år i dag.

Onsdag den 12. juli 1944
Det har været meget koldt og efterårsagtig i dag, og da ingen ville med mig ud at bade, ville jeg ikke alene gå i vandet.

Jordbærsæsonen er nu på sit højdepunkt, og vi har i dag købt 15 pund af Jens Back, der har solgt 250 pund herude. Vi fik 5 pund fra Morup Mølle i går, og i aften har vi fået 5 pund fra Brogård, så det er da nok på en gang, men mange af dem skal syltes. Jeg har dog haft lejlighed til at spise mig mæt i jordbær i dag, da jeg har fortæret 3 pund i dagens løb.

Der har været mange tyskere i butikken i dag for at købe ind. De sagde, at de skulle til fronten i Rusland næste dag. Jeg sagde, at det var løgn, da tyskerne er ude af Rusland. De to forstod det, og sagde »naa-ja«. Det er også længe siden, at jeg har set så modfaldne mennesker som disse soldater, der måske ligger døde på Østfronten om en måneds tid, men jeg ynkedes ikke over dem, de får løn som forskyldt.

Torsdag den 13. juli 1944
Det dårlige vejr vedvarer, men skidt med det, bare det vil blive godt til vi skal på ferie.

Fredag den 14. juli 1944
Det er nu bekræftet at Benjamino Gigli er død i Rom, 54 år gl.

Erik, Sigfred, Lars, Erling og jeg har spillet kort på Eriks værelse til kl. 1. Vi spillede 75 øre »Djævel«, og spillet var hårdt. Puljen var således oppe på 8 kroner næsten hele tiden, og sommetider var den oppe på 20 kroner. Jeg vandt 32 kroner, Erik tabte 34, og Sigfred tabte 45 kroner.

Lørdag, den 15. juli 1944
Russerne fortsætter deres fantastiske fremmarch, og står nu kun 90 km. fra Østprøjsens grænse, men nu tror jeg også, at alle tyskere er klar over, at krigen er tabt. Batterichefen, oberløjtnant Albrecht, er urolig for sin familie, som bor i Østprøjsen.

Erik er rejst pa ferie, og bliver borte til den 23.

I avisen har jeg læst, at der er eksploderet en bombe på den kaffebar jeg ofte besøgte i Aalborg, da jeg opholdt mig der. Det undrer mig ikke, thi det var en meget blandet og broget forsamling, der holdt til på denne bar.

Søndag den 16. juli 1944
Gradow er faldet, og der er nu kun 70 km. til Tysklands grænse.

Vejret er atter blevet godt, og jeg har taget solbad i haven.

Mandag den 17. juli 1944
Vejret er også godt i dag, men jeg har ikke haft tid til at bade.

Russerne er nu så nær ved Østprøjsen, at de i dag har angrebet flere byer med flyvemaskiner.

Tirsdag den 18. juli 1944
Russerne støder nu hurtig frem mod Lowsow og Brest Litowsk, og det ser ikke ud til, at tyskerne er i stand til at standse dem, lige meget hvor de begynder en offensiv. Og da hele fronten er i lys lue, kan de ikke flytte forstærkninger fra det ene sted til det andet.

Onsdag, den 19. juli 1944
Anna Jensen, som nu er i Aarhus hos Viktor Andersen, har fået en pige på 6 pund.

Torsdag, den 20. juli 1944
Der er i dag forøvet et attentat på Hitler, og det forlyder, at han har fået banesår.

Russerne står nu kun 14 km. fra Østprøjsens grænse.

I Japan er regeringen trådt tilbage.

Der fandt i dag et frækt røveri sted i Thisted, hvorved 30.000 kr. røvedes fra Wright Thomsen og Kjærs kontor. En revolverbevæbnet mand trængte ind på kontoret, og slog kontordamen ned, hvorefter han forsvandt med pengene. Min bror, Knud, fylder i dag 11 år, og

har i denne anledning haft mange gæster. Den norske højforræder Vidkun Quisling, fylder også år i dag, og det samme er tilfældet med ingeniør Pedersen fra Wright Thomsen og Kjær, fra Svankjær. Tiden nærmer sig nu, da vi skal på sommerferie i Middelfart, og vi har allerede bestilt bil til søndag morgen. Pigerne er bange for rejsen, da jernbanesabotagen har en stor opblomstring for tiden, men skulle man altid tænke på faren ved det man befatter sig med, så kunne man jo næsten intet foretage sig, og navnlig ikke i disse tider, hvor et mord ikke er en nævneværdig begivenhed, og jeg er da også holdt op med at berette om de mange mord i min dagbog.

Da jeg ikke er særlig opsat på at blive hjemme længere, og da de egentlig også kan undvære mig, nu da vi har fået Erik, har jeg søgt plads som ferievikar i august måned hos Johs. Haaning i Thisted. Jeg skal have kost og logi samt 40 kroner om ugen, så lønnen er vel god.

Fredag den 21. juli 1944
Der er udbrudt borgerkrig i Tyskland, idet en række generaler har dannet en ny regering, men nøjagtige oplysninger om oprørets omfang savnes. Hitler, Göring og von Dönits har talt i radioen i anledning af revolutionen, som de selvfølgelig forsøger at forklejne. Hitler leder operationen mod oprørerne, men den ny regering er stadig uskadt.

Min halvkusine, Mariane Grønkjær, har besøgt os i dag.

Lørdag den 22. juli 1944
Oprøret i Tyskland er ikke knust endnu, men nøjagtige oplysninger savnes.

Jeg har nu alt parat til Middelfartsturen, og i morgen kl. 6.30 starter vi her fra Lyngby med bil til Bedsted. Vi kan så først være i Aarhus kl. 17.00. Det er ganske vist en omvej at tage over Aarhus, men der befinder Elly Andersen sig, og hende skal vi også have med.

Vejret er blevet godt i dag, og nu må man jo håbe at det holder.

Fredericia, søndag den 23. juli 1944
Signe, Eva og Sigfred er sandsynligvis ankommet til Middelfart i eftermiddag kl. 3, men Erling, Elly og jeg må overnatte i Fredericia, da vi er kommet så sent, at vi ikke kan slippe over Lillebæltsbroen.

Vi startede fra Lyngby med bil i morges, og tog fra Bedsted med toget kl. 7.36.

Vi havde lovet at tage om ad Aarhus for at hente Elly, men da det var unødvendig at rejse denne vej alle sammen, steg Erling og jeg af toget i Struer, for at komme med toget til Aarhus.

Der var imidlertid 4 timers ophold i Struer, og vi traf sammen med en vognmand, der havde kørt i Lyngby. Vi spiste middag sammen, og drak en del, så da vi igen satte os i toget, var vi let påvirkede. Vi skiftede i Langå, og nåede først Aarhus, da klokken var over 7. Efter kort tids søgen, fik jeg øje på Elly, hendes søster og Anna Jensen, der var mødt med barnevogn. Viktor Andersen fik også hilst på.

Jeg fik Elly sat i toget, og ved midnatstide var vi i Fredericia, hvor vi erfarede, at vi ikke kunne komme over Lillebæltsbroen. Hotelværelser kunne vi heller ikke få, men vi fik dog 3 værelser 3 forskellige steder i byen. Det ene kunne vi ikke finde, og Erling og jeg delte så værelse, men sengen var så smal, at vi måtte skiftes til at ligge i den, således at vi lå der 2 timer ad gangen, og vi havde ikke besvær med at falde i søvn, når det var ens tur til at ligge i sengen, thi vi havde en besværlig dag bag os, da varmen i kupeen var trykkende.

Mandag den 24. juli 1944
Endelig er vi i Middelfart, og ferien tegner lovende. Husene er ideelle, og vejret godt. Der er ikke længere ind til byen, end at vi uden besvær kan gå derind mange gange dagligt.

Her er 80 sommerhuse tæt sammen, og der er købmandshandel og restaurant på stedet. Øl situationen er god, og »flaskesprit« har vi jo selv med, og ligeledes har vi grammofon med.

Jeg har ikke bestilt andet end at tage solbad i dag, og hvor er det herligt at ligge i solen mens grammofonen spiller, og middagen og kolde øller venter, for øl er der nok af, her i feriebyen.

(Bemærkning af Knud M. Nielsen): Desværre er der fraklippet en uge fra dagbogen, så de har nok haft det morsomt.

Thisted, mandag den 31. juli 1944
Jeg ankom med rutebilen til Thisted kl. 12, og jeg påbegyndte straks arbejdet hos Johs. Haaning. Jeg har erfaret, at det meste arbejde falder på ølhandelen, da vi sælger 5 kasser øl om dagen, og det i ene småpartier, 2-5 øl ad gangen. Jeg skal bo i et stort værelse på 2. sal i hans lejlighed. Jeg har ikke udsigt til havnen men til en baggård, hvilket egentlig er ligegyldigt, da værelset er stort og lyst. Jeg spiser pa KFUM.

Tirsdag den 1. august 1944
Ja, så er jeg i Thisted igen, og skønt der er nok at bestille hos Haaning, er der ikke så meget at lave som i Lyngby.

Det er herligt, at man igen kan følge verdensbegivenhederne. Jeg har virkelig savnet at høre radio i de dage, vi var i Middelfart, og store fremskridt er der blevet gjort på alle fronter, siden vi tog til Middelfart. Russerne har således allerede nået Warszawa.

Onsdag den 2. august 1944
Mangler.

Torsdag den 3. august 1944
Det har de sidste 3 dage været meget varmt, men jeg har jo ikke lejlighed til at bade, og for øvrigt er fjordvandet ved Thisted forurenet.

Jeg klarer mig fint her hos Haaning.

Fredag den 4. august 1944
Russerne har nu overskredet den tyske grænse, idet de er gået ind i Østprøjsen, og på vest fronten er de allieredes fremrykning ved at tage fart.

Der har ikke været meget at bestille i dag, jeg er vant til meget mere.

Lørdag den 5. august 1944
I dag har vi haft meget travlt, næsten mere end jeg bryder mig om.

Også i dag har det været meget varmt, så den nu afsluttede uge har været årets varmeste, idet temperaturen hver dag har ligget på omtrent 27 grader i skyggen.

Foruden min løn 40 kr., fik jeg en pk. tobak og en pk. cigaretter af Johs. Haaning, der er en meget flink og medgørlig mand. Det er jo rart, at han betaler både kost og logi for mig, så er man fri for at have ulejlighed med det.

Jeg har set filmen »Teatertosset« med Marguerite Viby, Hans Kurt og Ib Schønberg. Det er en af de bedste danske film jeg endnu har set, og der er flere gode melodier i den. De der hovedkræfter spiller også virkelig godt. Første gang jeg så filmen var i Aalborg.

Søndag den 6. august 1944
3 både fra Klitmøller, der ikke er vendt hjem fra fiskeri frygtes forlist, da de skulle have været hjemme allerede fredag aften.

Jeg har været til fodboldkamp, biograf og cirkus. »Flugten fra millionerne« men det var en gammel film. Ved fodboldkampen traf jeg mange kendte mennesker.

Cirkus Miehes program var ret god, men ikke det alt sammen.

Mandag den 7. august 1944
Frygten er blevet til virkelighed. Klitmøllerbådene er forliste, men ikke minesprængt, men derimod skudt ned af de tyske barbarer, der endog forbød Vorupør redningsbåd at komme de brændende både til undsætning.

(Bemærkning af Knud M. Nielsen): Ja sådan gik rygterne de første dage efter tragedien, men som det senere fremgår af dagbogen, var det rygter som intet havde på sig.

Det er vel overflødigt at bemærke, at harmen mod tyskerne er enorm. Der er nu omkommet 12 fiskere fra Klitmøller på ganske kort tid.

Tirsdag den 8. august 1944
Der er kun fundet et lig fra Klitmøller katastrofen, men en del vragrester er fundet, og i dag siger man, at bådene alligevel er minesprængte, idet tyskerne uden varsel har lagt nye miner ud.

Vi har nu til aften haft et voldsomt tordenvejr, og tordenbygen var en tid lige over Thisted, og det tordner fremdeles.

Erling og Erik har besøgt mig i dag, da de har været i Thisted for at forrette forskellige ærinder.

Onsdag den 9. august 1944
Tordenvejret i aftes blev ved til langt ud på nat-

ten og forårsagede mange lynbrande, deraf to i Thy. To personer blev dræbt.

Jeg har nu erfaret, at russerne alligevel ikke er gået ind i Østprøjsen, men de vil sikkert snart gøre det.

Hitler har igen ladet nogle generaler henrette. Denne gang blev 8 generaler hængt. Grunden var, at de havde været delagtige i attentatet mod ham. Gestapo har arresteret flere Thisted borgere. Nogle danske forrædere var Gestapo behjælpelige.

Torsdag den 10. august 1944
Vejret er nu blevet køligere, men det er stadigvæk godt.

Jeg tager en cykeltur på en time hver aften for at komme ud i frisk luft. I aften har jeg været i Vildsund.

Fredag den 11. august 1944
Gestapo fortsætter med at arrestere Thisted borgere, og i dag er en af mine realskolekammerater, bankbud Andersen blevet arresteret.

Signe ringede i dag og spurgte, om jeg ville med Svankjær Idrætsforening på udflugt, men jeg bliver i Thisted på søndag, da jeg alligevel kun skal være her en uge til. Esther skal til at gå på realskole i Hvidbjerg, og skal begynde den 17. august, men skal indtil videre bo ude i byen, da der ikke er plads på skolen.

Lørdag den 12. august 1944
Igen en meget travl lørdag, men heldigvis er varmen ikke mere så trykkende. Vejret er godt arbejdsmæssigt set, thi jeg bryder mig ikke om den megen varme, når man skal bestille noget og ikke har adgang til badning og solbad.

Søndag den 13. august 1944
Vejret har været ret godt, og jeg har været ude på en lang cykeltur.

I aften så jeg filmen: »Skuddet fra talerstolen«. Ved biografen traf jeg en af mine gamle realskolekammerater, Frits Kaj Kjær, der nu er i bagerlære her i byen.

Mandag den 14. august 1944
Haanings kommis, Niels Kanstrup Jensen, er nu vendt tilbage fra sin sommerferie. Han er en pæn, fåmælt og meget høj mand, så jeg med mine godt 180 cm. er mindre end ham.

Tirsdag den 15. august 1944
Haaning er nu rejst på ferie, så nu er vi ene om det, men det går udmærket, og Kanstrup er en udmærket mand, som jeg kan godt sammen med, og han forstår at behandle de mange originaler og bøller der kommer i forretningen, på den rette måde, og hvor kommer der dagligt mange forskellige menneskетyper i denne forretning.

Danske og tyske søfolk, fiskere, tyske soldater, kvindelige værnemagtsmedlemmer, drankere, fulde folk, invalider, ja selv lettere åndssvage og en overstuderet person der kaldes magisteren. Øl og spiritus vil de have alle sammen, og det er vanskeligt at fordele det, så der ikke bliver ballade.

De politiske mord fortsætter, og der dræbes hver uge mange forrædere, men tyskerne og forræderne myrder også mange gange danske borgere, og nu har de henrettet 11 gidsler, hvilket har medført, at der er påbegyndt protest-strejke i København.

De allierede er i dag gået i land på Frankrigs sydkyst, så nu får tyskerne endnu en front at kæmpe på, men denne landgang har ikke gjort noget særligt indtryk på folk, thi man er ved at være mæt af begivenheder, der jo vælter ovenpå hinanden.

Sådan var det ikke for 10 år siden, da var et mord og en flyulykke samtaleemne og godt avisstof, men nu er der ingen der taler om slige ting, og det er umuligt at åbne en avis uden at se mordberetninger. At 1000 flyvemaskiner har angrebet Berlin og at der måske er blevet skudt 50 ned, gider man knap læse, og der er ingen der diskuterer det, ja ikke engang tyskernes gengældelses våben interesserer særligt, nu taler man om fredsmuligheder, om øst og vest fronten, og ikke mindst den danske hjemmefront og tyskernes terror.

Mangfoldige væddemål indgås i disse dage om hvor længe krigen varer endnu. Jeg mener at tyskerne er færdige omkring nytår og måske allerede til november.

Onsdag den 16. august 1944
De allierede har allerede sat sig godt fast i Sydfrankrig. Vejret har været herligt i dag, og jeg nød min daglige cykeltur.

Torsdag den 17. august 1944.
SÅ STREJKER VI. Hele Thisted strejker. I flere dage har der været snakket om det, men endelig i dag blev det til noget. Personalet hos »FORD« indledte med at nedlægge arbejdet kl. 12. Ved middagsbordet på pensionatet drøftede vi ivrigt spørgsmålet, men vi blev dog ikke klar over, om det var muligt at gennemføre en virkelig generalstrejke for Thisted, men over middag gik der folk rundt til alle virksomheder og opfordrede til at holde. Vi blev ringet op 2 gange og blev befalet at holde.

Kanstrup, der er en meget besindig mand, var ikke rigtig med på det, men bydrengen var på min side, og da vi begge erklærede, at vi ville gå, kom han efter og lukkede butikken.

Da jeg gik op gennem Storegade og Vestergade var ALLE forretninger lukket. Købmænd, manufakturhandlere, restauranter, isbarer, isenkramforretninger, kiosker, grønthandlerne og endog apotekerne, ja selv nazi forretningerne havde lukket, da de ikke turde andet. Frugthandler Flindt tøvede med at lukke, men en truende skare mennesker samlede sig udenfor og trængte ind i forretningen, så han ikke turde andet end at bøje sig.

Jernbanefolkene gik også i strejke, og togtrafikken standsede.

Gaderne har været sort af mennesker hele eftermiddagen, og kort efter strejkens begyndelse, begyndte tyskerne at afpatruljere gaderne med biler og fodfolk. På bilerne sad de med maskingeværer og karabiner i skudstilling, men der blev ikke åbnet ild nogen steder, skønt det kom til en faretruende situation på Storetorv, hvor menneskemængden standsede en tysk lastbil. En soldat sprang ud og rettede med fingeren på aftrækkeren en revolver mod menneskemængden, som så delvis opløste sig.

Nu til aften er banefolkene gået i arbejde, da de ellers ville blive afskediget. Hvor sørgelig en begivenhed, men det er de ældre og »fornuftige« banefolk, der har bevirket det, for dem er det først og fremmest det materielle der tæller, og ikke uroen og den nydelse det er at gøre tyskerne ondt og bekæmpe dem, men strejken er ikke endt dermed. Vi andre bliver som aftalt ved til i morgen kl. 12 og selvom banefolkene er gået i arbejde, så er strejken dog ikke unyttiggjort dermed, thi tyskerne har fået at se, hvor enstemmig tyskfjendtlig vi også er her i Thisted.

Fredag den 18. august 1944
Dagen i dag har været en herlig begivenhedsrig dag, som er gået med at lave optøjer og ballade.

Jeg sov til kl. 10, hvorefter jeg soignerede mig og gik dernæst op på pensionatet. Til min store tilfredsstillelse konstaterede jeg, at ingen butikker havde lukket op, og Storetorv var fyldt med mennesker. Jeg blandede mig med mængden og erfarede, at der i nattens løb var blevet knust ruder 8 forskellige steder. bl.a. hos nazisterne Flindt og slagter Olesen. Op på formiddagen kom der flere mennesker til, og situationen var ved at blive truende, skønt politiet gjorde sig de største anstrengelser for at berolige folk, og få dem til at gå hjem. Lidt før middag, kørte politiets højtalervogn gennem gaderne, og en opfordring fra politimesteren blev udråbt. Der opfordredes til at gå i arbejde kl. 13, da strejken således havde varet i 24 timer ligesom i København og andre byer. Endvidere manedes der til ro og besindighed, da demonstrationer og sammenstimlinger kunne forventes at blive bekæmpet med voldsomme midler, der ville have de alvorligste følger for os alle.

Der blev nu en voldsom diskussion om, hvorvidt strejken skulle fortsætte eller høre op, men stemningen var tydelig nok for at fortsætte, og til slut blev man enige om at fortsætte, dersom de personer der blev taget af politiet i nat ikke blev løsladt. Vi stormede derfor op til politistationen, og råbte i kor:« Fangerne fri, fangerne fri«, og nu blev situationen meget kritisk. Politiet rettede gentagne gange opfordringer til mængden om at være rolige og forsvinde, da man ellers kunne vente, at tyskerne ville gøre brug af deres skydevåben, og ganske rigtigt, tyskerne indfandt sig med gevær i hånd og sigtede på mængden, der så langsomt og kun delvis op løste sig, idet mange gik ned pa Storetorv igen.

Nede på havnen skød tyskerne skræmmeskud op i luften.

Nu var det spændende, om nogle ville holde op med at strejke kl. 1, men nej, kl. blev 1 og halv to, men ingen gik i arbejde. Da rygtedes det, at andelsslagteriet var begyndt at arbejde, og øjeblikkeligt stormede vi derhen og begyndte at knuse ruderne med stenkast, hvorefter arbejderne forlod slagteriet. Så var det ordnet, og politiet rykkede ud, men for sent.

Senere fik vi at vide, at dampmøllen arbejdede og skyndte os derhen og kastede mursten ind gennem vinduerne. De tøvede imidlertid med at standse arbejdet, og resultatet blev, at hver eneste rude vi kunne få øje på blev knust. Politiet rykkede ud men igen for sent.

Senere på dagen fik vi at vide, at Thisted Amts Tidendes personale var gået i arbejde. Vi skyndte os derhen og knuste ruderne, og da der kom en mand gående derindefra med et bundt aviser, tog vi dem fra ham og rev dem i stykker. Ved 5 tiden kom der en politibil fra Skive med 25 betjente fra udrykningskolonnen, så nu skulle de danske betjente jo nok kunne holde orden i aften, for strejken slutter jo nok i morgen, skønt der er stemning for at fortsætte til mandag morgen.

Klokken er ni nu, og jeg vil nu om på Storetorv og se, om der sker noget, og i så fald selv være med til det.

Klokken er 12 nu, (midnat) og jeg er lige blevet jaget hjem af tyskerne, efter at have tilbragt en begivenhedsrig aften ude i byen.

Aldrig har jeg set så mange mennesker på Storetorv, det var således, at man knap kunne færdes. Da mængden istemte »Kong Christian« og »Der er et yndigt land«, rungede det over hele byen, og det var smukt at se, hvorledes alle som havde hat på, ærbødigt tog den af.

Hen på aftenen kørte højtalervognen om på Storetorv, og viceborgmester Iversen rettede en opfordring til folk om at optage arbejdet i morgen, da alting jo skal have en ende, og de 24 timer for længst var gået. Han henstillede endvidere til folk, ikke at begå uoverlagte handlinger i nat, og sluttede med at sige, at strejken kunne have sin rigtighed, men at den burde standse nu. Nogle råbte »hørt«, mens andre råbte » først mandag morgen begynder vi« En flok unge mennesker klippede en pige fuldstændig skaldet og trak hende af tøjet senere ude i skoven. Tyskeren hun var sammen med blev bange og løb, da han ingen revolver havde på sig. Politiet reddede i sidste øjeblik en tyskvenlig mand fra at blive kastet i havnen.

Da det begyndte at blive mørkt, begyndte rudeknusningen igen at tage fart, og så trådte politiet til og ryddede Storetorv ved hjælp af knipler. Jeg så således en mand der fik et ordentligt slag over ryggen.

Uroen var dog ikke endt dermed, og Valdemar Smiths ruder blev knust, hvorefter tyskerne igen skød skræmmeskud.

En mand sagde »schweinhund« til en af tyskerne, hvorefter denne trak blank, men manden gav ham resolut et drønende kæbestød og forsvandt så, og da tyskeren fik sundet sig, var manden forsvundet.

Da jeg nu lidt over midnat stod udenfor pensionatet sammen med en flok pensionærer, kom der tre tyskere med geværerne i skudstilling hen til os og råbte: »Heimatgehen, oder wir schiessen«. De andre stormede ind, mens jeg rolig gik hen efter min cykel. »haben sie nicht gehört, was ich sagte?« brølede den ene tysker - »ich wohnen nicht hier« svarede jeg bistert. »Wo dann?« ville han vide. Det forklarede jeg ham så, »Sie haben nicht mehr hier zu machen, gehen sie sofort nach hause«, og der var jo ikke andet at gøre, så jeg traskede af. Jeg er meget søvnig, så jeg tror jeg vil sove godt efter den vidunderlige dag.

I Nykøbing strejkes der også, og der har været mindst lige så meget ballade som i Thisted, ja selv i så små byer som Hurup og Bedsted strejkes der, men det er heller ikke for tidligt, vi kommer med her i Thy.

Lørdag den 19. august 1944.

Arbejdet blev genoptaget i morges overalt undtagen hos FORD, hvor man først vil gå i arbejde på mandag, da man alligevel skal holde kl. 12 i dag.

Strejkebetjentene er fortsat i byen, så alt er roligt nu.

Sådan får du kontakt til Egnshistorisk Forening for Sydthy

Drejer det sig om medlemsskab, spørgsmål og/eller forslag til foreningsarbejdet med mere: Kontakt da et bestyrelsesmedlem eller en kontaktperson.

Bestyrelsen:

Eigil T. Andersen (formand), Ullerupvej 5
7760 Hurup. Tlf. 97 95 31 65
Evt. artikler kan sendes til mail-adressen:
eigil.andersen@karby.dk

Leif Krogsgård (næstformand), Morup Møllevej 11,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 55 09

Jytte Sunesen, Brendgårdvej 67, Ydby,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 64 05

Rita S. Christensen, Gyvelvænget 2,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 50 72

Uggi Larsen, Ydbyvej 30
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 12 99

Kasserer (ej medlem af bestyrelsen)
Hans Ejlersen, Vibevej 29,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 30 04
Lisbethejlersen@webspeed.dk

Sogne-kontaktpersoner:

Agger: Jens Andersen, Blåbærvej 10,
Agger, 7770 Vestervig. Tlf. 97 94 26 29

Bedsted: Leif Krogsgaard, Morup Møllevej 11,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 55 09

Lisbeth Jensen, Morup Møllevej 16,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 52 51

Boddum: Anker Mardal, Burhøjgårdvej 2,
Boddum, 7760 Hurup. Tlf. 97 95 90 93

Gettrup: Chr. Bang Larsen, Bredgade 85,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 64 48

Grurup: Bodil Lund Larsen, Visbyvej 23,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 56 75

Hassing: Jens Søndergaard, Udsigten 12,
Hassing, 7755 Bedsted. Tlf. 97 94 61 99

Helligsø: Kresten Munch, Helligsøvej 44,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 63 17

Heltborg: Holger Diechmann, Oddesundvej 211,
Heltborg, 7760 Hurup. Tlf. 97 95 19 65

Hurup: Lisbeth Ejlersen, Vibevej 29,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 30 04

Henning H. Kristensen, Degnebakken 7,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 25 07

Hørdum: Jens J. Krogh, Møllevangen 5,
Hørdum, 7752 Snedsted.
Tlf. 97 93 63 61

Koldby: Knud E. Nielsen, Fuglhøjgårdsvej 2,
Koldby, 7752 Snedsted. Tlf. 97 93 62 01

Lodbjerg: Betty Jensen, Rønheden 6,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 82 02

Skyum: Frode Nielsen, Østerstrandvej 1, Skyum
7752 Snedsted. Tlf. 97 93 61 27

Snedsted: J. V. Præstgaard, Lunegårdsvej 33,
7752 Snedsted. Tlf. 97 93 41 66

Svankjær: Vera Møller, Storkjærvej 2,
Svankjær, 7755 Bedsted. Tlf. 97 94 81 63

Sønderhå, Nørhå og Hørsted: Willy Mardal, Legindvej 102, Sønderhå,
7752 Snedsted. Tlf. 97 93 91 45

Thisted: Erik Boesen, Gråkildevej 73,
7700 Thisted. Tlf. 97 91 25 40

Vestervig: Peter Bolt Larsen, Margrethevej 13,
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 12 30

Ruth Thinggaard, Klostergade 34,
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 12 42

Bjarne Madsen, Astrupvej 6,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 58 03

Villerslev: Jens Bliksted, Ny Villerslevvej 12,
Villerslev, 7755 Bedsted.
Tlf. 97 94 60 34.

Visby: Tove Kanstrup Nielsen, Oddesundvej 240
Visby, 7755 Bedsted. Tlf. 97 95 13 59.

Ydby: Jytte Sunesen, Brendgårdsvej 67,
Ydby, 7760 Hurup. Tlf. 97 95 64 05.

Ørum: Villiam Mortensen, Skovbrynet 27,
Svankjær, 7755 Bedsted. Tlf. 97 94 80 78

Årbogen tilsendes alle medlemmer:
Kontingent for 2010: Kr. 120,00

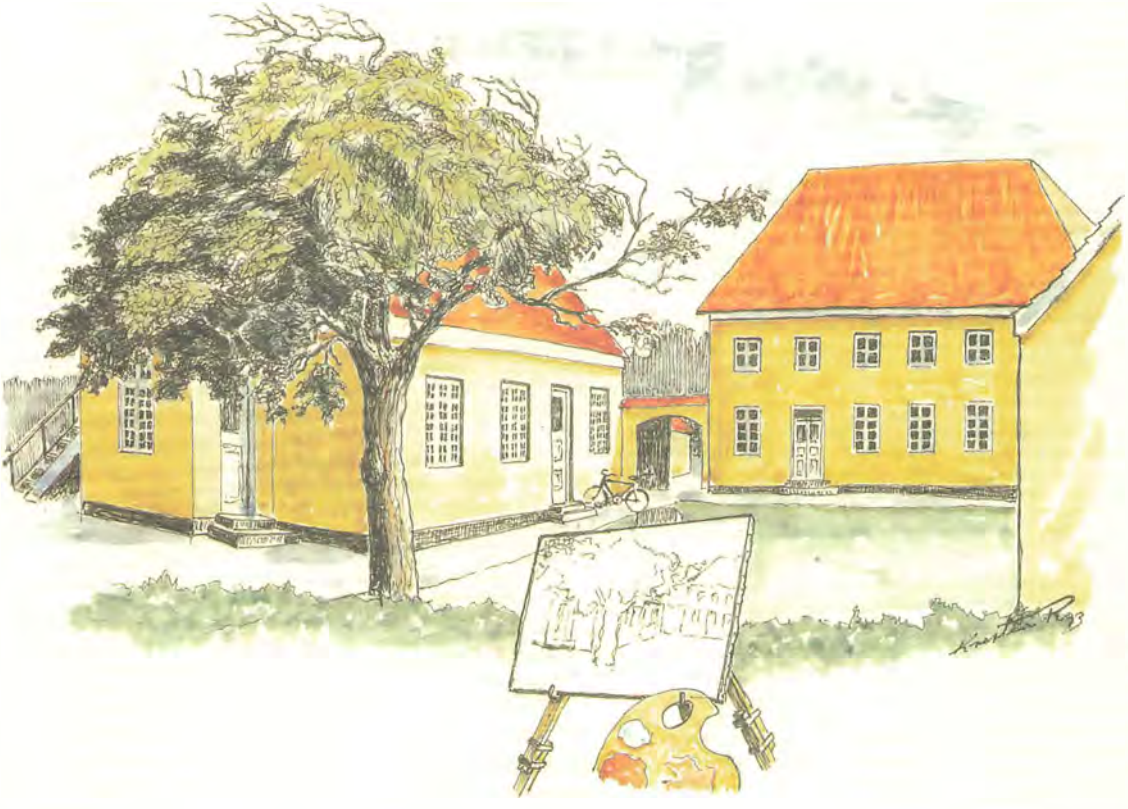

ISSN 0900 - 2103 · EAN 978-87-88919-28-8